

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДВНЗ «ДОННТУ»

Наукове історико-краєзнавче товариство «Спадщина»

**ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ
АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ
ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ**

*Матеріали
Всеукраїнських педагогічних читань*

10 березня 2017 рік

Покровськ, 2017

УДК Ю: Ч 481

ББК 87:74.58

Рекомендовано до друку Вченою радою ІІ ДВНЗ «ДонНТУ» (протокол № 5 від 20.01.2017 р)

Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: Всеукраїнські педагогічні читання (10 березня 2017 рік) – Покровськ, ІІ ДВНЗ «ДонНТУ», 2017. - 278 с.

Збірка містить праці учасників Всеукраїнських педагогічних читань «Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції». Основні напрямки Всеукраїнських педагогічних читань філософсько-педагогічні аспекти в освітній діяльності; формування професійної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарним дисциплінам; роль ВНЗ у формуванні правової культури і вихованні молоді; інноваційні технології у мовленнєвій підготовці. Матеріали відображають сучасний стан наукових досліджень щодо розвитку освітньої діяльності у ВНЗ.

Особливістю даної збірки матеріалів є виділення досліджень наукового історико-красназничого товариства «Спадщина», створеного за підтримкою кафедри загальнонаукової підготовки індустріального інституту ДВНЗ «ДонНТУ».

Матеріали розраховані на широке коло науковців, викладачів вищих навчальних закладів, красназничів, представників органів місцевого самоврядування, державних службовців, студентів. В матеріалах збережено авторський зміст та стилістику.

Оргкомітет конференції:

Дяченко Н.І. – завідувача кафедри ЗНП ІІ ДВНЗ «ДонНТУ»,
доцент, к.і.н.

Моїсєєнко Л.М. - доцент, к.і.н.

Нємцева Н.С. - доцент, к.п.н.

Самофалова Т.В. - ст.викладач

Яцюк М.М. - ст.викладач

Відповідальність за достовірність наведених у статтях даних та тверджень несуть їх автори. Стиль і орфографія авторів збережені.

Комп'ютерна верстка та обкладинка: Пославська О.П.

© Покровськ, ІІ ДВНЗ «ДонНТУ», 2017р

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Бабінцева А.С. ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МИСЛЕННЯ, МОВИ ТА МОВЛЕННЯ	7
Величко В.В., Лисай Н.Г., Давидов П.Г. БОЛОНСКАЯ СИСТЕМА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА – ПРОГРЕСС ИЛИ РЕГРЕСС?.....	11
Давидов П.Г. РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ У ФОРМУВАННІ ІНТЕГРОВАНІХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ У ВУЗІ.....	16
Дяченко Н.І. ПОЗИТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ	21
Жидкова Д.О. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ.....	26
Нємцева Н.С., Нємцев Е.М. ПІДГОТОВКА ІНЖЕНЕРІВ ТЕХНІЧНОГО ВУЗУ (ІНТЕГРАТИВНИЙ АСПЕКТ).....	28
КРАЄЗНАВСТВО ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ	
Батицький В.М., Онішко В.О. ХУТІР ЛЕОНТІЇВСЬКИЙ, ЛЕОНТІЇВКА, КАМ'ЯНКА -2 (1920 – 1950 РР.)	34
В.Батицький ХУТІР ЗЕЛЕНИЙ КЛИН. ІСТОРІЯ ЗАСЕЛЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ. 1891- 1939 РОКИ	49
Белицький П.В. ВІДНОВЛЕННЯ СПОЛУЧЕННЯ НА ЗАЛІЗНИЦІ РУТЧЕНКОВЕ – ГРИШИНЕ ПІСЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ	62
Белицький П.В. БУДІВНИЦТВО ЗАЛІЗНИЦІ ДУБОВЕ – ДОБРОПІЛЛЯ – МЕРЦАЛОВЕ: СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ	68
Гайворонський П.Є. ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР Сорокових років ХХ сторіччя	73
В. Кордюков НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ СТАТУСУ МІСТА ГРИШИНЕ	76
Моїсєєнко Л.М., Кандава Н.О. АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ПОКРОВСЬКОМУ РАЙОНІ (2004 – 2016рр.)	80
Моїсєєнко Л.М. СОЦІАЛЬНИЙ СКЛАД РЕПРЕСОВАНИХ МЕШКАНЦІВ СЕЛИДІВСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА МАТЕРІАЛАМИ «РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ»	89
Козаченко О. В., Петренко О. М. СТОРІНКИ З ІСТОРІЇ СЕЛА ЮР'ІВКИ ДОБРОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ (ХІХ — ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)	94
Яринко Л.О. КРАЄЗНАВСТВО ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	105

Яцюк М. М., Шелудько Ю. Ю. АЗОВСЬКЕ ВІЙСЬКО – ОСТАННЯ КОЗАЦЬКА ФОРМАЦІЯ НА КАТЕРИНО-СЛАВЩИНІ У ХІХ СТ.	110
Яцюк М. М., Шелудько Ю. Ю. ПАМ'ЯТНИК ЗАПОРОЖЦЯМ НА КУБАНІ	114
НАЦІОНАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА СПАДЩИНА ТА ЇЇ РОЛЬ В ОСВІТІ	
Бабченко Р.П. ІСТОРИЧНІ УРОКИ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ	118
Бондар В.Д. ДЕРЖАВНЕ СПРИЯННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО АГІТПОТЯГУ «ТРУХАНІВСЬКА СІЧ»)	122
Булгакова О. Д. СОЦІАЛЬНО-ФОРМУЮЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ «КАБІНЕТ МЕДІАЦІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ»	132
Давидов П.Г. ПОГЛЯДИ І.Я. ФРАНКА НА РОЛЬ ОСВІТИ У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ТА ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ МОЛОДІ	141
Рябчикова Д.А., Коваленко Н.В., Пархоменко М.М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ	146
Пархоменко М. М. ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	149
Романій С.М. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПЕРІОДУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ	156
ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Гавілей Д.О., Давидов П.Г. ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО- АКТИВНОЇ МОЛОДІ	162
Кабанова Д.А. ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У КРАСНОАРМІЙСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	167
Климова В.Л. ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ.....	169
Коломоец А.В. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СВЕТЕ ПРОИСХОДЯЩИХ СОБЫТИЙ В УКРАИНЕ В ПОСЛЕДНЕЕ ВРЕМЯ	173
Моїсєєнко Л.М., Моїсєєнко А.А. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСТСЬКОЇ МОЛОДІ....	178
Пістряк С.П. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	185

Поцулко О.А. СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНІ МОДЕЛІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	190
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	
Гусак Н.В. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ	194
Кириченко В.В., Лесіна Є.В. ДИСКРЕТНА МАТЕМАТИКА ЯК СКЛАДОВИЙ КОМПОНЕНТ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ.....	197
Лесіна Є.В. РОЛЬ І ЗАСТОСУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ В ІНЖЕНЕРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	200
Медведовська Т.П. УДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ	205
Олійник О.І. ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ.....	209
Поцулко О.А. ВПРОВАДЖЕННЯ Q-МЕТОДИКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	216
Раціна Т.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	220
Романій С.М. ОСОБИСТІЙ ПРИКЛАД У ПЕДАГОГІЦІ.....	223
Сергиенко Л.Г. РОЛЬ ЛЕКЦІЙ И ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ....	227
Черкавская Т.М. ВОЗРАСТАНІЕ РОЛИ ОБРАЗОВАНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ.....	233
Чура М.Г. ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE-СЕРВІСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ.....	238
МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК УМОВА ЕТНІЧНОГО РОЗВИТКУ І ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ	
Іванченко Н.В. THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE STATE OF HIGHER EDUCATION IN MODERN SOCIETY	243
Алдошина К.В., Давидов П.Г. ЗНАЧЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЛІКАРЯ.....	247
Завгородня Н.В. БЛОГ-ТЕХНОЛОГІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВ.....	250
Кривенко Л.О. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ WEB QUEST В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	254
Мацюкіна Н.Г. МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ПРЕДМЕТНИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ.....	259
Самофалова Т.В. ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ.....	264

<i>Сухобрус Л.С</i> DEVELOPMENT OF DIVERGENT THINKING IN THE PROCESS OF TRAINING ENGINEERING STUDENTS.....	268
<i>Шундель Т.А.</i> АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ОСОБЕННОСТЕЙ ПЕРЕВОДА СПЕЦИАЛЬНОЙ (МЕДИЦИНСКОЙ) ЛИТЕРАТУРЫ.....	271
<i>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....</i>	275

ФІЛОСОФІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

УДК 165

Бабінцева А.С. (ДВНЗ «ДонНТУ»)

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МИСЛЕННЯ, МОВИ ТА МОВЛЕННЯ

Проблеми функціонування мови викликають у сучасному суспільстві численні дискусії та суперечки, оскільки саме наявність власної мови свідчить про існування тієї чи іншої нації. І лише самостійна нація має право на заснування незалежної держави, в якій би враховувались її інтереси, зберігались багатовікові звичаї, традиції та обряди, розвивалася б культура, формувалася власна історія. За даними статистики, власне українці становлять 77,8 % усього населення України, а, наприклад, росіяни – приблизно 17,3 %. При цьому лише 67,5 % українців визнають за рідну українську, а понад 29 % населення – російську мову.

Причини такого становища криються глибоко в історії. Постійні експансії українських земель, нав'язування чужої культури, чужого менталітету поступово призводили до того, що почали втрачатись ознаки власної державності, а чуже, нав'язане штучно, на підсвідомому рівні починало сприйматись як власне та рідне. Так, українська мова протягом усього періоду існування зазнає вплив багатьох європейських мов (польської, німецької, англійської тощо), і особливо російської. Саме тому на сучасному етапі розвитку суспільства ми маємо замислитися над проблемами розвитку і функціонування української мови не лише у повсякденному спілкуванні, а перш за все у професійній сфері, над розвитком комунікативних умінь та навичок фахівців, бо це є запорукою та показником високого рівня майстерності. Спеціалісти з різних галузей нерідко нехтують вдосконаленням комунікативних умінь та навичок, що, як правило, призводить до різкого зниження ефективності професійної діяльності, що обумовлює **актуальність** запропонованої роботи. **Метою** нашого дослідження є розкриття динаміки розвитку та взаємозв'язку мислення, мови і мовлення та їх значення в життєдіяльності людини.

Проблема взаємозв'язку мови, мовлення та мислення знаходить своє відображення від найдавніших часів до наших днів у філософських, логічних, психологічних і лінгвістичних наукових працях таких учених, як В. З. Панфілов, В. І. Павлов, К. К. Жоль, А. Р. Лурія, Г. В. Колшанський, Б. А. Серебренніков, М. І. Жинкін, Д. Шлейермахер, Й. Г. Гаман, Ф. Е. Бенекс та ін.

Усі найбільш відомі теорії щодо наявності у людини мислення можна розділити на дві великі групи:

1. Які проголошують наявність у людини природних інтелектуальних здібностей. Формування інтелектуальних здібностей тут не залежить від життєвих умов.

2. Які намагаються пояснити мислення, виходячи або із зовнішніх дій середовища, або з ідеї внутрішнього розвитку суб'єкта, або звиходячи з того й іншого [4].

Активні дослідження мислення проводяться з XVII ст. Для початкового періоду досліджень мислення було характерне те, що мислення фактично ототожнювалося з логікою. До інтелектуальних здібностей у той час належали спостереження, логічне міркування і рефлексія. Операціями мислення вважалися узагальнення, синтез, порівняння і класифікація.

Пізніше мислення зводилося у всіх його проявах до асоціацій. Здатність до мислення розглядалася як природжена.

У вітчизняній науці розробка проблеми мислення психологічної теорії пов'язана з іменами А. А. Смирнова, А.Н. Леонтьєва та ін

Окрім формування мотивованої поведінки мислення бере участь в діяльності. Виконання будь-якої перетворюючої або творчої діяльності не може обійтися без процесу мислення, бо, перш ніж що-небудь створити, ми вирішуємо цілу низку розумових завдань і лише потім створюємо на практиці те, що створили у себе в свідомості за допомогою мислення. Більш того, кожен з нас володіє певним рівнем розвитку творчого мислення, тобто мислення, пов'язаного з генерацією власних ідей. Слід зазначити, що насамперед мислення забезпечує пізнавальні аспекти діяльності.

Таким чином, адаптація людини, її поведінка, її творча діяльність, що носить свідомий (розумовий) характер, тісно пов'язані з процесом мислення. Тому часто, коли ми говоримо «розум», ми маємо на увазі процес мислення і його особливості.

Вивчення процесів мислення відомі людству ще з часів Стародавньої Греції. Декарт розумів під дефініцією «мислення» все те, що відбувається у мислячих людей [2, с. 31] і говорив про те, що мислення є сутністю душі. У свою чергу Лейбніц, постулював, що в основі людського пізнання лежить не мислення, а його прообраз у вигляді пізнання, а мислення – це пізнання поєднане з розумінням, яке відсутнє у тварин [2, с. 33]. Ми погоджуємося з твердженням Лейбніца щодо мислення, і можемо зробити висновок, що людина не лише здатна пізнавати світ, але й критично його осмислювати.

В. 3. Панфілов справедливо зауважує, що без мови, ми б не могли фіксувати процес мислення, оскільки вона є носієм пізнаного й водночас наряддя пізнання нового [6, с. 48]. Безперечним є той факт, що

результати мисленнєвої діяльності людини репрезентуються через мову, тому мова є проміжною ланкою між пізнанням і реальністю.

Мовлення - це процес спілкування людей за допомогою мови. Для того, щоб уміти говорити і розуміти чужу мову, необхідно знати мову і уміти нею користуватися.

Слід розрізнити поняття «мова» і «мовлення». Мова – це система умовних символів, за допомогою яких передаються поєднання звуків, які мають для людей певне значення і сенс. Мова виробляється суспільством і є формою віддзеркалення в суспільній свідомості людей їх суспільного буття. Мова є продуктом суспільно-історичного розвитку. Причому одним з феноменів мови є те, що кожна людина застає вже готову мову, на якій розмовляють всі, хто її оточує, і в процесі свого розвитку засвоює її.

Мова - це достатньо складне утворення, яке має перш за все певну систему значущих слів (лексичний склад). Мова має певну систему різних форм слів і словосполучень (граматика мови), має певний звуковий, або фонетичний, склад, властивий тільки конкретній мові [15; 16].

Основне призначення мови полягає в закріпленні за кожним словом певного значення. Будь-яке значення слова - це завжди узагальнення.

На відміну від мови мовлення прийнято називати сам процес словесного спілкування, який може здійснюватися у формі повідомлення, вказівки, питання, наказу. Окрім змісту, який передається за допомогою словесних значень, в мовленні виражається і наше емоційне відношення до того, що ми говоримо. Це явище називається емоційно-виразною стороною мовлення і обумовлено тим тоном звучання слів, який ми використовуємо для вимовлення висловлюваної фрази.

У мовленні часто міститься смисловий підтекст, що відображає мету (або мотив мовлення), з якою була сказана та або інша фраза. Проте не у всякій фразі смисловий підтекст використовується як певне інформаційне навантаження. У певних випадках смисловий підтекст може носити характер латентного (прихованого) сенсу.

Що стосується проблеми співвідношення та взаємозв'язку понять «мова» і «мовлення», традиційно виділяють дві основні тенденції: 1) відривання мови від мислення і мислення від мови (Ф.-Е. Бенекє); 2) отождошення мови і мислення (Д. Шлейєрмахер, Й.-Г. Гаман). Зазначені тенденції спираються на такі напрями, як механістичний, або біхевіористський, і менталістичний. Сутність механістичного напрямку полягає в тому, він відриває мову від мислення, розглядає мислення як щось позамовне (екстралінгвальне) і вилучає його з теорії мови, при цьому оголошує мислення фікцією. Прихильники цієї точки зору вважали, що мова й мислення між собою абсолютно не пов'язані: мислення не залежить від мови, воно реалізується в інших формах.

Згідно з менталістичним напрямом мова повністю отожднюється з мисленням, до того ж мові приписуються усі ролі у психіці людини, які належать мисленню. Мова розглядається тутлише як форма мислення. Проте відомо, що кожне явище має форму та зміст, а мова й мислення разом становлять один об'єкт [10].

Учені сходяться на думці, що мова та мислення пов'язані між собою. Ми підтримуємо цю точку зору. Однак варто зазначити, що ця залежність не є прямолінійною. Мова і мислення мають власну специфічну форму і власний специфічний зміст. Не можна стверджувати, що мова і мислення – поняття абсолютно тотожні, оскільки мислення не має властивостей матерії, воно є ідеальним, тоді як мова має ідеальний і матеріальний аспекти. А.А. Литвин також зауважує, що будова мови і будова мислення не збігаються. Мова і мислення оперують різними одиницями. Щоправда, багатовіковий процес оформлення й вираження думок за допомогою мови зумовив розвиток низки граматичних категорій, які частково збігаються з деякими категоріями мислення (підмет – суб'єкт, присудок – предикат, додаток – об'єкт, означення – атрибут). Мова і мислення – бетотожні явища, бо їх виникнення не є неоднотимним. Історично мислення виникає раніше, воно передує мові [10]. Саме тому й функції мови щодо мислення змінюються. Спершу мовалише включалась у процес мислення, доповнювала практично-дійову науко-образ мислення. З часом вплив мови на мислення зростає і мова стала основним знаряддям мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества / Н.А. Бердяев. – М.: Правда, 1989.
2. Блинников Л.В. Краткий словарь философов / Л.В. Блинников. – М.: Наука, 1994.
3. Гегель Г.В. Энциклопедия философских наук / Г.В. Гегель. – М.: Мысль, 1974-1977.
4. Жинкин М. И. Речь как проводник информации / ред. Р.Г. Котова, А. И. Новикова / Жинкин Н. И. – М.: Наука, 1982. – 159 с.
5. Жоль К. К. Язык как практическое сознание: (филос. анализ) / К.К. Жоль. – К.: Вицашк., 1990. – 236 с.
6. Кант И. Критика способности суждения / И. Кант. – СПб: Наука, 1995.
7. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Колшанский Г. В. – М.: Наука, 1990. – 108 с.
8. Кубрякова Е. С. и др. Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи / Е. С. Кубрякова, А. М. Шахнарович, Л.В. Сахарний/ отв. ред. Е. С. Кубрякова; АН СССР, Ин-т языкознания. – М.: Наука, 1991. – 238 с.
9. Леонтьев А. А. Язык и разум человека / Леонтьев А. А. – М.: Политиздат., 1965. – 128 с.

10. Литвин А.А. До проблем мови та мислення як двох взаємообумовлених категорій / А.А. Литвин // Актуальні питання філології: Збірник наукових праць. – К., 2000.
 11. Лурия А. Р. Язык и сознание / А.Р. Лурия. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 412 с.
 12. Павлов В. І. Логічні дослідження і мова / В.І. Павлов. – Краматорськ: Донбаська держ. машинобудівна академія, 2004. – 27 с.
 13. Панфилов В. З. Взаимоотношения языка и мышления / В.З. Панфилов. – М.: Наука, 1971. – 232 с.
 14. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке. Язык и мышление / Серебренников Б. А. / отв. ред. В.М. Солнцев; АН СССР, Ин-т языкознания. – М.: Наука, 1988. – 244 с.
 15. Соколов А.Н. Внутренняя речь и мышление / А.Н. Соколов. – М., 1969.
 16. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
- УДК 378.12

Величко В.В., Лисай Н.Г. (ДонНМУ) Давидов П.Г.

БОЛОНСКАЯ СИСТЕМА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА – ПРОГРЕСС ИЛИ РЕГРЕСС?

Актуальность: Начиная с 1999 года на территории Украины в системе высшей школы активно внедряется Болонский процесс [1-3]. Не обошла стороной реформа и медицинские университеты. Однако медицина – особая отрасль деятельности, связанная с высокой ответственностью и требующая особо тщательной подготовки специалистов непосредственно живыми людьми с большим практическим опытом. Особую роль во внедрении Болонской системы сыграло параллельное развитие электронных информационных систем, что позволяет доставлять информацию «непосредственно за рабочий стол студента» и корректировать процесс его подготовки дистанционно [1; 2]. Однако буквально 25 лет назад подобных систем не существовало, и преподавание в сфере медицины осуществлялось «с глаза на глаз». Другой проблемой является тот факт что Украина, как и страны восточной Европы до 1991 года находились под влиянием социализма, что сформировало особый тип мышления у людей, многие из которых после внедрения капиталистических отношений оказались не готовы к проявлению инициатив и широкой самостоятельности. На перестройку взглядов общества может уйти не одно десятилетие, а Болонский процесс начали внедрять уже через 8 лет после распада СССР [1]. Естественно, высшая медицинская школа оказалась не готова к таким резким изменениям, в буквальном смысле перевернувшие все «с ног на голову». Хотя формально мы учимся по новым методикам уже 18 лет, психологическая и ментальная перестройка продолжается до сих пор, что активно сказывается на

результатах подготовки специалистов, ведь на деле до настоящего завершения реформы еще ой как далеко [2-3].

Цели и задачи: Оценить степень завершенности внедрения вышеназванной реформы, отношение студентов к современным методикам преподавания в медицинских университетах, выделить основные ключевые моменты, повлекшие положительные и отрицательные изменения в функционировании высшей медицинской школы.

Материалы и методы: Была отобрана группа студентов 4 курса из основных медицинских ВУЗов Украины в составе 40 человек для наблюдения. Наблюдение проводилось в течение одного семестра и включало многоплановый анализ – беседу со студентами для выяснения их отношения к принципам изложения материала, оценку их подготовки к занятиям, определение уровня мотивации к учебе, взгляд на перспективы дальнейшего трудоустройства и/или научной/общественной деятельности и т.д, участие в жизни университета и студенческом научном обществе, участие в проектах, связанных с «академической миграцией» – стажировках, обменах, выездных школах и т.д. Для исследования были выбраны студенты с разным материальным положением в семье, разным рейтингом успеваемости (3,0-5,0), типами темперамента. Учитывалось участие в общественной жизни университета и студенческих научных кружках. Собранная информация была проанализирована, систематизирована и представлена в виде статьи с акцентуацией на ключевых точках.

Результаты исследования: Полученные данные позволили сделать несколько важных выводов. По нашему мнению качество реализации Болонской системы в государстве сильно коррелирует с уровнем развития общества как такового, а точнее – его внутренней гражданской ответственности. Большую роль играет четкое осознание своего «Я» – когда человек с первых курсов университета воспринимает себя не только как студента, а и гражданина государства, частью огромного сложного механизма, в котором, однако, даже самая маленькая деталь, в случае неисправности, может сильно навредить всей системе. Важно, чтобы будущий врач понимал ту колоссальную ответственность которую он на себя берет – ведь от его успешной учебы зависит качество оказываемых им в дальнейшем услуг, а значит не просто здоровье конкретных людей, а и физическое здоровье нации. Однако такую позицию самостоятельно сформировали лишь 15 студентов из 40, что явно недостаточно. Большинство же из них воспринимают медицину как просто профессию, часть руководствуется пацифистскими или идеалистическими соображениями, которых, к сожалению недостаточно для формирования необходимого стимула к учебе. Дело в том, что Болонский процесс требует от студента не только желания усваивать информацию, а и умение работать с ней – искать,

систематизировать, выделять важное, а для формирования таких навыков, зачастую нужно индивидуальное общение с преподавателем. Однако 17 студентов из 40 отметили, что до сих пор испытывают трудности при поиске темы в методических указаниях или нужного раздела в учебнике. 19 из 40 при возможности предпочитают самостоятельно не заводить разговор с преподавателем, испытывают сложности при попытке задать вопрос. Такие проблемы, по нашему мнению, связаны с устаревшим типом мышления, лишаящим людей желания проявлять самостоятельность – «за меня думает государство» и «оно мне что-то должно», а также с восприятием университета, как бюрократической системы со строгой иерархией, что и порождает страх студентов в общении с доцентом или профессором, аморфность и безынициативность.

При этом, 24 студентов из 40 считают, что их должны научить перед тем, как проводить дискуссию, и лишь 16 студентов согласились с тем, что вместо банального конспектирования лекции под диктовку лучше прийти на пару уже подготовленным, и проводить занятие в форме обсуждения с последующим контролем, что, безусловно, дает лучшие результаты. Естественно, такая ситуация отразилась и на вовлечении студентов в академическую мобильность – долгосрочные стажировки хотя бы раз посещали лишь 4 студента из 40, принимали участие в выездных школах 9 студентов. Даже общественная и научная деятельность внутри ВУЗа оказалась не особо популярна – в ней были заняты только 12 студентов из 40.

Не до конца были доведены и технические моменты – свободный выбор дисциплин был в подавляющем большинстве формальным, и у студента не было реальной возможности посещать элективные курсы по своему личному желанию – выбранный курс посещала вся группа без выбора из нескольких вариантов. Методическое обеспечение было не всегда полным и понятным, библиотеки были обеспечены устаревшими учебниками, которые часто не соответствовали современному положению дел в конкретной дисциплине.

Отсутствие достаточного идеологического подтекста можно было бы частично компенсировать финансовым стимулированием, однако тут как раз и возникли главные проблемы. Материальные сложности испытывали все – как студенты, так и преподаватели. Как говорил Ибн Сина – «Врач должен быть одет в богатые одежды, носить на руке дорогой перстень, иметь лучшего коня, дабы думы о хлебе насущном не отвлекали врача от забот о пациенте». То же можно сказать и о взаимоотношении преподавателя и студента.

Реальное положение дел совершенно другое, так большая часть преподавателей вынуждены брать дополнительную лечебную или общественно-организационную нагрузку для повышения уровня дохода, а

студенты подработку (зачастую в ночную смену). Так 24 из 40 студентов хотя бы 3 месяца в течение учебы в университете занимались подработкой, из них. 11 работали в качестве младшего или среднего медицинского персонала, а 13 – на других работах. Хотя работа в больнице и призвана способствовать формированию профессиональных качеств, 9 из 11 признались, что их заставляет там работать низкий семейный доход, а 8 из 11 отметили, что совмещение учебы с работой не способствует их подготовке к занятиям. При этом существенно страдал, прежде всего, процесс самостоятельной подготовки – работающие студенты предпочитали поиску научных статей и работе с методическими указаниями банальный отдых. Крайне негативно всей группой была оценена новая реформа стипендиального обеспечения – ведь уровень доходов за последние три года существенно снизился, а студенты, лишившиеся стипендии, были вынуждены задуматься о подработке, а это, в свою очередь, оставляло им еще меньше времени для подготовки, чем раньше, и автоматически лишало их возможности попасть в рейтинг на получение стипендии в следующем семестре.

При этом, рейтинговая система была позитивно оценена только 15 студентами, как такая, что позволяет оценить реальный уровень знаний, стимулирует и мотивирует учебу. Остальные же, в условиях недостаточного контакта с преподавателем, часто пользовались помощью одногруппников, а подобная система, по их мнению, в условиях крайне низкого уровня доходов большинства студентов приводит лишь к обострению социальной напряженности внутри группы, зависти и коррупции.

Отдельно стоит отметить, что, по мнению многих исследователей, уровень знаний наших студентов на первых курсах часто не ниже западноевропейских, однако на старших курсах качество снижается. Эта концепция подтвердилась и на исследуемой нами группе – 23 из 40 студентов сказали, что уже устали «учиться сами», и по их мнению, этому способствует низкая зарплата медицинских работников, коррупция при трудоустройстве, отсутствие четкого видения своего будущего, частая необходимость подработки на старших курсах, чтобы снизить нагрузку на родителей, отсутствие заинтересованности со стороны преподавателей в качестве их обучения.

Отдельно были проанализированы нами дискуссии на парах. К сожалению, зачастую в них активно участвует лишь несколько студентов, а большая часть группы приходили неподготовленными или ждали когда их вызовут, и отмалчивались боясь показать свою некомпетентность и потому предпочитали не давать комментариев. Такое положение дел быстро сводило диалог на нет. Чаше всего следующим этапом был тестовый контроль, который как раз и представлял основную трудность. Со слов 23 студентов из

40 зачастую уровень сложности тестов не соответствует тому, что только что обсуждалось. В итоге студенты были не в состоянии показать хороший результат при написании тестов. Особую сложность представляли собой клинические задачи, связанные с необходимостью поставить диагноз на основании описанных симптомов. 28 студентов из 40 отметили, что продемонстрированных им перед этим практических навыков оказалось недостаточно и они хотели бы перед тестом больше времени провести у постели больного.

«Инициативная» группа студентов испытывают другие проблемы, так из 15 наиболее активных студентов 11 отметили, что хотели бы видеть большую отдачу со стороны преподавателя. По их словам, им приходилось сталкиваться с ситуациями, когда он неохотно отвечал на вопросы по теме или не проявлял особого интереса к мотивированным студентам, а 10 студентов из 15 хотели бы иметь доступ к работе в лаборатории или клинике, связанный не просто с обучением, а с научным или творческим поиском, однако отсутствие должного финансирования в 8 случаях из 10 не позволяли тратить собственные средства на такую непозволительную роскошь и стимул оставался неудовлетворенным.

Выводы: Внедрение Болонского процесса, а особенно в медицинских вузах, по нашему мнению, должен проводиться ступенчато, с проведением серьезной подготовительной и разъяснительной работы по его реализации, ведь освоить клинические навыки у постели больного можно только путем личной работы с преподавателем. Изменения должны вводиться параллельно с эволюцией гражданского общества и личной внутренней ответственности по принципам западноевропейской модели мышления. Естественно, все вышесказанное невозможно без должного материального финансирования, ведь то время, которое отводится для учебы в университете, дается лишь раз, и оно должно быть проведено с пользой.

Поэтому в процессе последних изменений, и сформировалась, хоть не такая многочисленная, но активная прослойка заинтересованных и мотивированных студентов. Дополнительную надежду на рост гражданского сознания и, соответственно, качества обучения и преподавания дают события, происходящие в течение последних трех лет – массовые акции гражданского протеста зимы 2013-2014 года, подписание соглашения об ассоциации Украины и Европейского союза. Однако с другой стороны их нивелирует ухудшение материального положения и девальвация гривны, потому до полного качественного завершения реформы образования пока еще далеко.

Література

1. Болонский процесс в Украине: перспективы и проблемы. [Электронный ресурс]: режим доступа – http://censor.net.ua/news/17093/bolonskiyi_protseess_v_ukraine_perspektivy_i_problemy
2. Довідник для студентів. Основні засади Болонського процесу. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах (у питаннях і відповідях) [Текст]: Навч. посібник для студентів вищ. мед. навч. закладів IV рівня акредитації / В.Ф. Москаленко, О.П. Волосовець, О.П. Яворовський та ін.; Нац. мед. ун-т ім. О.О. Богомольця. – К.: Кн. плюс, 2005. – 23 с.
3. Дмитрова А. Н., Основные проблемы внедрения болонской системы образования в высших учебных заведениях Украины. [Электронный ресурс]: режим доступа – http://storage.library.opu.ua/online/periodic/kms_2013_7/030-033.pdf
4. Ковалева О.В., Беженцев Ю.А. Болонский процесс и Украина. [Электронный ресурс]: режим доступа – <http://intkonf.org/kin-kovaleva-ov-bezhentsev-yua-bolonskiy-protseess-i-ukraina>
5. Щербань Ю.Ю. Болонский процесс в Украине: положительный и отрицательный аспект введения. [Электронный ресурс]: режим доступа – http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Pedagogica/60606.doc.htm

УДК 378. 147. 091

Давидов П.Г.(ДонНМУ м. Лиман)

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАЬ У ФОРМУВАННІ ІНТЕГРОВАНІХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ У ВУЗІ

Актуальність теми. Сьогодні ми живемо у дуже динамічному та швидкоплинному світі у якому майбутньому фахівцю сьогодні дуже важко інтегруватися у суспільстві та знайти своє місце в житті. Як зазначає Н. Божко: «Сучасна людина постійно стикається з різноманітними проблемами, їй потрібно постійно оновлювати свої знання, уміти передбачити шляхи розвитку подій, змінювати свої плани відповідно до обставин, відкидаючи ті, які не витримали перевірки досвідом і часом. Вирішення цих завдань можливе завдяки здійсненню навчального процесу на підставі двох підходів компетентнісного та інтегративного [1].

Саме тому, сучасна орієнтація змісту освіти на компетентнісний підхід й дозволяє пов'язати навчальний процес з потребами часу та суспільства, й надати молодій людині можливості у самореалізації на ринку праці та у суспільних процесах, створити сприятливі умови для розвитку взаємовідносин з людьми та з навколишнім середовищем, сформувати

систему її компетентностей. Цьому також покликаний сприяти і інтегративний підхід у навчальному процесі який сприяє як формуванню цілісних уявлень про світ і забезпечує інтеграцію різноманітних засобів його пізнання, так і формує комплексне бачення будь-яких проблем, ситуацій, явищ, які вивчаються в різних предметах, сприяє підвищенню наукового рівня знань учнів, розвитку логічного мислення та творчих здібностей, інтеграція оживляє освітній процес, економить навчальний час.

Усі наведені вище обставини й створюють базу для нових творчих досліджень у галузі методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін, й вимагають пошуку нових підходів в організації навчального процесу. Вирішенню цих завдань сприяє впровадження в початковий процес методик навчання на основі інтеграції знань.

Таким чином метою дослідження є: – аналіз методики формування інтегрованих компетенцій та розглянути можливості які можуть дати інтегровані заняття з точки зору формування інтегрованих компетенцій.

Значний внесок у розробку науково-методичних підходів до впровадження компетентнісного підходу зробили Н. Бібік, Н. Божко, С. Гончаренко, Н. Глузман, І. Єрмаков, Є. Зеєр, Л. Єлагіна, В. Лозовецька, П. Лузан, Г. Малик, В. Манько, Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Радкевич, О. Пометун, С. Тормісін, М. Рудь, А. Хуторський, С. Шаронова та інші вчені.

Проте у сучасній науково-педагогічній літературі й досі немає однозначного визначення-характеристики «компетенцій» та «компетентності», бо одні автори вважають їх як синоніми, інші їх розрізняють, ми наведемо ті які будуть застосовані у нашій розвідці: 1) **компетенції** – це сукупність знань, умінь і навичок, що визначають здатність робітника виконувати трудові дії в конкретній сфері діяльності; 2) **компетентність/компетентності** – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності та інші особистісні якості; 3) **професійні компетентності** – результат набуття робітником компетенцій, які дають йому змогу виконувати трудові функції, швидко адаптуватися до змін у професійній діяльності; 4) **ключові компетентності** – загальні здібності й уміння (психологічні, когнітивні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні), що дають змогу особі розуміти ситуацію, досягати успіху в особистому і професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечують ефективну професійну й міжособистісну взаємодію[1 –7].

Проте, ми вважаємо за потрібне, звернути увагу саме на соціальні компетенції майбутнього фахівця які були визначені Г. Селевка та А. Хуторським, серед яких ми особливу відзначаємо наступні: 1) **психологічні компетенції** – готовність і прагнення ефективно взаємодіяти з оточуючими, розуміти себе та інших при постійному видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища; 2) **когнітивні компетенції** – готовність до постійного підвищення освітнього рівня, потреба в актуалізації та реалізації свого особистісного потенціалу, здатність самостійно здобувати нові знання та вміння, здатність до саморозвитку; 3) **соціально-особистісні компетенції** – характеризують вміння людини брати на себе відповідальність, приймати рішення, робити вибір тощо, толерантність до людей інших національностей, релігій, прояв пов'язаності особистих інтересів з потребами підприємства та суспільства [4]; 4) **інформаційні компетенції** – вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел; 5) **комунікативні компетенції** – вміння спілкуватися усно та письмово, рідною та іноземними мовами, навик роботи в групі, знання способів спілкування з людьми [6].

Зважаючи на те, що оскільки компетентність на думку багатьох науковців є інтегрованою характеристикою особистості, в процесі навчання майбутніх фахівців повинно відбуватися комплексне формування їх професійних та ключових компетенцій, тобто їх інтеграція. Відповідно повинна бути розроблена методика, що сприяє формуванню компетенцій в їх взаємозв'язку один з одним у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. В даному сенсі досить цікавими є результати дослідження С. Тормасіна [5] стосовно формування інтегрованих компетенцій студента в вищому навчальному закладі, який конкретизував визначення понять «інтеграція компетенцій», «інтегрована компетенція», визначив механізми, що сприяють інтеграції компетенцій, розробив методику формування інтегрованих компетенцій. Проведемо аналіз запропонованої С. Тормасіним методики.

Під **компетенцією** автор розуміє сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, особистісних якостей), що має відношення до певної галузі діяльності, застосування якої обумовлює продуктивну діяльність в цій галузі [5].

Компетентність автор розглядає як здатність застосовувати компетенції для досягнення якісного результату [5].

Інтеграція компетенцій це процес і результат об'єднання в ціле диференційованих сукупностей якостей особистості (тобто знань, вмінь, навичок, особистісних якостей), що визначають поведінку по відношенню до себе та навколишнього світу, і необхідних для продуктивної діяльності в обумовленою даним цілісним об'єднанням області. Результатом інтеграції компетенцій виступає *інтегрована компетенція* [5].

Інтеграція компетенцій в рамках освітнього процесу являє собою цілеспрямовано здійснювану діяльність, орієнтовану на формування системного утворення компетенцій, необхідного для вирішення комплексних завдань професійної діяльності.

Структурними компонентами інтегрованої компетенції є знання, вміння, навички, особистісні якості, *функціональними* – інтегративно-інформаційний, інтегративно-діяльнісний, інтегративно-регулюючий [5].

Інтегративно-інформаційний компонент дозволяє розглядати результат інтеграції компетенцій у змістовному плані як систему загальнотеоретичної, методологічної, світоглядної інформації, що підлягає засвоєнню та проектуванню якої забезпечується за допомогою інтеграції змісту навчання.

Інтегративно-діяльнісний компонент передбачає інтеграцію способів діяльності, що здійснюються на підставі отриманих інтегративних знань.

Інтегративно-регулюючий компонент спрямовує, координує процес інтегративної діяльності.

Цілісну систему інтегрованих компетенцій учні можуть отримати завдяки інтеграції змісту, як в рамках конкретної дисципліни, так і між іншими соціально-гуманітарними дисциплінами. За Н. Божко формою реалізації інтеграції у цьому випадку можуть виступати наступні: інтегровані уроки, лекції, семінари, практичні заняття, курси, інтегровані навчальні дисципліни [1].

У цій роботі ми зосередимо нашу увагу на застосуванні у навчальному процесі інтегрованих занять, як таких, що формують цілісне сприйняття навколишнього світу, сприяють інтеграції знань з різних галузей науки, навчають вмінню передбачати наслідки змін будь-якої частини системи, розвивають пізнавальні інтереси студентів. Зокрема, такої ж думки дотримуються й інші автори, зокрема Н. Божко [1; 7], С. Тормасін [5], Н. Очерет [3], К. Шлей [7], Ж. Шорова [3] тощо.

Інтегроване заняття – це особлива форма, що поєднує в собі навчання одночасно з декількох дисциплін при вивченні одного поняття, теми або явища, де завжди виділяються: ведуча дисципліна, яка виступає інтегратором, і дисципліни допоміжні, сприяють поглибленню, розширенню, уточненню матеріалу провідної дисципліни як у повному їх обсязі, так і окремо складові – зміст, методи [3].

Застосування інтегрованих занять успішно впливає на формування професійних та ключових компетенцій, тобто формування інтегрованих компетенцій. В свою чергу, процес формування інтегрованих компетенцій вимагає моделювання умов професійної діяльності, занурення учня в соціально-виробниче середовище, а для формування **ключових компетентностей** особливого значення набувають соціально-гуманітарні дисципліни та мовна підготовка, адже саме вони й формують загальні здібності й уміння (психологічні, когнітивні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні), та дають змогу особі розуміти мінливу соціально-політичну та ситуацію, досягати успіху в особистому і професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечують ефективну професійну й міжособистісну взаємодію.

Так на інтегрованих заняттях з соціально-гуманітарної та мовної підготовки учні залучаються до бесіди за допомогою рольових або ділових ігор, вирішення різноманітних виробничих ситуацій. Завдяки таким методам учні можуть зрозуміти важливість і корисність своїх комунікативних дій, вони набувають уміння та навички публічних виступів перед незнайомою аудиторією, вчаться приймати рішення, вирішувати технологічні завдання, брати на себе відповідальність. Це сприяє формуванню комунікативних компетенцій

Формуванню когнітивних та інформаційних компетенцій сприяє незвичайний, яскравий та образний виклад фактів педагогом під час інтегрованого заняття, показуючи, що дізнаватися нове завжди захоплює та цікаво. Регулярно на конкретних прикладах необхідно спонукати учнів до самостійного виділення головного та істотного в змісті, вчити порівнювати, аналізувати, класифікувати, давати визначення, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, доводячи корисність правильного виконання цих розумових дій, розвивати здібності знаходити нові внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки та закономірності.

Інформаційні компетенції формуються на таких заняттях через інформаційні засоби навчання (комп'ютер, Інтернет-ресурси, мультимедіа, інтерактивна дошка тощо). Учні повинні вміло експлуатувати сучасні інформаційні засоби навчання, розуміти, викладати та критично аналізувати інформацію, яку вони отримують, користуватися сучасними методами обробки, аналізу і синтезу отриманої інформації.

Перевага інтегрованих занять полягає в тому, що вони: сприяють підвищенню мотивації навчання, формуванню пізнавального інтересу учнів, цілісної природничо-наукової картини світу та розгляду явищ з різних сторін; сприяють формуванню різнобічно, гармонійно та інтелектуально розвиненої особистості; є джерелом виявлення нових зв'язків між фактами, які учні

спостерігають при вивченні різних предметів, що в цілому сприяє формуванню більш високого рівня теоретичного мислення.

Висновки. Таким чином, інтегровані заняття завдяки поєднанню різноманітних форм та методів навчання сприяють формуванню в учнів в відповідних компетенцій, а також їх інтеграції. Тобто може йти мова про здійснення навчального процесу на підставі двох підходів компетентнісного та інтегративного.

Література:

1. Божко Н.В. Здійснення навчального процесу на підставі компетентнісного та інтегративного підходів / Н.В. Божко // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Цінності сучасного суспільства». – Краматорськ: Вид.-во Вінниця «Нілан-ЛТД», 2016. – С.34 – 41.
2. Ильязова М.Д. Компетентность, компетенция, квалификация – основные направления современных исследований / М.Д. Ильязова // Профессиональное образование. Столица // Научные исследования в образовании. – 2008. – №1. – С.28-31.
3. Очерет Н.П. Интегрированный подход в реализации компетентной модели подготовки учителей химии и биологии / Н.П. Очерет, Ж.И. Шорова // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2013.- №3(123). – С.15-23.
4. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – №4. – С. 138–143.
5. Тормасин С.И. Формирование интегрированных компетенций студента в ВУЗе: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / С.И. Тормасин – Елец, 2013. – 24с.
6. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С.58-64.
7. Шлей К.Й. Интеграция педагогических и психотерапевтических компетенций в образовательных процессах / К.Й. Шлей, Н.В. Божко //Международный академический вестник. – 2016. – Вып.№3 (15). – С.31-36.

Дяченко Н.І. (ІІ ДВНЗ «ДонНТУ»)

ПОЗИТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Останнім часом увага філософів освіти, психологів, соціологів прикута до проблеми формування успішної людини, здатної нести відповідальність, найефективніше використовувати можливості та вибори нашого буття. Успішна людина здатна за будь-яких умов досягти бажаної

мети, здійснити найбільш прийнятний шлях реалізації запланованого та передбачити можливий результат. Від такої особистості суспільство очікує креативних моделей поведінки, ефективної діяльності, оригінального і безумовно інноваційного виконання соціальних і професійних функцій. З другої сторони, в умовах зміни багатьох фундаментальних цінностей і настанов, панування гри, легковажності, беззмістовності, - «карнавалізації соціокультурного простору», - все частіше соціум визнає успішною особу – споживача без усталених соціальних норм і традицій або маргінала, якого ідеалізують та наділяють ознаками лідера.

В цих умовах виникає нагальна потреба сформувати ідеологію успіху, надати позитивні світоглядні орієнтири молоді. Адже тільки духовно багата, оптимістично налаштована особистість здатна до активних соціальних дій та до відстоювання своїх ідей та принципів.

Філософсько-педагогічні ідеї формування успішної особистості – новий напрямок соціально-гуманітарних знань, тому і визначення основного поняття поки немає. Тому ми звертаємось до Б.Трейсі, який в роботі «Досягнення максимуму» окреслив ознаки успішності: Успіх – це досягнення бажаної мети [1, с.16]. Розкриваючи поняття «досягнення» він акцентує увагу на дії, діяльності як формі вмотивованого руху; мета є не просто пріоритетом, а нагальною потребою особистості, орієнтиром раціонально окреслених виборів тощо. Таким чином, успішна особистість – це людина, яка здатна творчо реалізувати вмотивовану мету.

В роботах Д.Белла, Т.Веблена, П.Бурд'є, О.Леонтьєва та інших приділялась увага особистості, яка інтелектуально здатна успішно вирішувати проблеми науки, техніки, політики. Великий внесок в розробку концепції особистості, як відомо, внесли Л.С. Виготський, Ж. Піаже, Г.Олпорт, І.П.Павлов, У.Джемс. Разом з тим, конкретно – історичне, соціокультурне та методологічне середовище формування успішної особистості чекає подальшого аналізу.

Зважаючи на вищевикладене, метою даної статті є дослідження впливу позитивного мислення на процес формування успішної особистості.

Мислення - активний процес відображення об'єктивного світу. Активність мислення проявляється і в творчості людини, здатності її визначати мету, способи і характер практичної діяльності. На практиці особа перетворює свої ідеї в наукові проекти, реальні матеріальні об'єкти. Мислення має як соціальну площину, так і суб'єктивно-індивідуальну:

раціональну і чуттєву. В глобалізованому світі виникає своєрідне протиріччя: з одного боку – особистість все більше виокремлюється, все більш проявляє себе в рисах «мікрокосму»; а з іншого боку – втрачає свої природні зв'язки та довіряється суспільству. Так О.М.Леонт'єв підкреслював: «Кожна окрема людина стає суб'єктом мислення тільки за умови оволодіння мовою, поняттями, логікою, які є продуктом розвитку соціально-історичної практики. Навіть задачі, які вона ставить перед своїм мисленням, - народжені суспільними умовами, в яких вона живе». [2,с.80] Спираючись на попередні знання, особистість отримує можливість передбачення розвитку суспільних процесів: якщо явища соціального життя сприймається негативно, такими вони переходять в досвід людини.

Суб'єктивний досвід може бути використаний в соціумі через різні комунікативні зв'язки, накопичуватися як прояви «невпевненості», «самозахисту» тощо. Для прикладу можна привести думку О.Леонт'єва, який підкреслював, що «втрата внутрішньої теоретичної діяльності прямого і нерозривного контакту з матеріальними об'єктами призводить до того, що вона (людина) може відриватися від дійсності та створювати хибні уявлення про неї». [2, с.88] Умови інформаційного суспільства на потребу окремих страт суспільства сприяють формуванню «інформаційних шумів», стану тривоги, емоційної напруги. Страх в психології розглядається і як стан, і як властивість. В когнітивній теорії страху (Дж.Роттер, М.Селігман) до пов'язаного з ним сприйняття належать емоційні наслідки обробки інформації індивідом. Такі когнітивні механізми можна інтерпретувати як втрату внутрішнього контролю, невпевненість в майбутньому, безнадію тощо. Численні особливі форми страху пригнічують людину, перешкоджають раціонально мислити, але і безстрашність може становити загрозу. Усупереч негативного сприйняття страху людина, при нагоді добровільно прагне до нього: страх як задоволення у місцях розваг! Умови настання страху невизначені, але він завдає тривалу шкоду чуттєвій сфері особи та формує підвищену боязнь невдачі. [3, с.227] В сучасних дослідженнях проблема ставиться гостріше. Німецький філософ У. Бек в роботі «Влада та її опоненти в епоху глобалізма» констатує, що буття сучасної людини розгортається в умовах «суспільства ризику», коли «невпевненість» сучасних наук і технологій посилює «загальну невпевненість», призводить до втрати сенсоутворюючих орієнтирів людиною. [1, с. 152] Прагнучи виокремити себе від негативів суспільного

буття, людина прагне винайти принципово нові за якістю способи вирішення проблем. І дуже часто переходить на позиції конформізму, надмотивації або, на думку Б.Хюбнера, до «самозахисту через втрату людиною змісту осмисленого людського існування». [5, с.42] Не випадково в XX столітті формуються концепції, пов'язані з тривожністю, емоційною дезадаптацією, страхом тощо. Активно-позитивне мислення людини проходить випробування інформаційним перенасиченням, гібридними сценаріями буття, втратою традиційних культурних цінностей і орієнтирів.

Але якісне функціонування будь-якого суспільства неможливе без духовної еліти, яка може приймати раціональні рішення, впливати на розвиток соціуму, передавати позитивний досвід у всіх сферах людського буття, формувати духовні цілі суспільства в довготривалій перспективі. Тому формування успішної особистості може розглядатися і в площині теорії еліт. Так, П.Бурд'є пов'язує успіх людини з інвестованим в неї культурним капіталом. На його думку, сучасна духовна еліта (на відміну від тих, хто має успіх нуворішів), - продукт культурних в широкому розумінні напрацювань багатьох поколінь предків [6]. Сміливість, рішучість, наполегливість розуму необхідні будь-якій творчій людині незалежно від того, в яких умовах буття вона перебуває. Позитивне (творче) мислення – важкий шлях, бо вимагає свідомих зусиль. Так, колись цар Птолемей запитав Евкліда чи є якийсь швидкий і легкий спосіб вивчити геометрію. На що той відповів: «Немає царських шляхів в геометрії...»

Власне, і мислення народжується з нашої свідомості, потреб, інтересів, афектів і емоцій. За думкою стоїть афективна і вольова тенденція. Звичайно, мислення – відображення об'єктивної реальності, а вона – протирічна. Ці протиріччя, звичайно ж, можуть впливати на людину та формувати дві особистості: реальну та ілюзорну. Як відомо, багато творів Ф.М.Достоевського побудовані на цьому: від нікчемного існування, заповненого нікчемними справами, його герой іде у мрію, внутрішньо створений світ. Перед нами виникає дві особистості: принижений, боязкий з одного боку, і людина романтична, ба навіть героїчна – з іншого. Коли ж мрії йдуть, - приходять роки туги і безвиході... Навіть гармонічна особистість не існує без внутрішньої боротьби, адже ми мислимо і раціонально, і чуттєво. Але ця внутрішня боротьба не повинна стати сенсом життя: особистість проявляє себе в конкретній соціальній практиці, долаючи перешкоди.

На нашу думку, позитивне мислення є умовою формування успішної людини та свідчить про сформовану особистість. Зважаючи на це, важливо, чітко усвідомлювати сенс буття, вмотивовано спрямовувати себе на успіх, досягнення мети, - адже і один крок іноді є перемогою.

Об'єктивний світ дає багато можливостей для активного пізнання, пошуку нового в матеріальному і духовному вдосконаленні, але треба усвідомлено формувати розумні потреби і досягні на відповідний час цілі. Велике значення для формування позитивного (реалістично-об'єктивного) погляду на світ має культура мислення. Оволодіти логікою, чітко і ясно бачити розумом, відкинути зайве і досягти істини, - справжня насолода для думаючої людини! Разом з тим, в суспільстві сформовані норми і традиції щодо культури поведінки, професійної культури тощо, - а починати, на наш погляд, треба з культури мислення. Курс формальної логіки, передбачений в навчальній програмі вищої школи, треба вивчати в середній ланці загальної школи. Формування думки, знання її структури, вміння застосовувати основні логічні закони, виявлення логічних помилок згідно теорії аргументації, - основа для ясного і чіткого процесу мислення та формування творчої особистості з оптимістичним світосприйняттям.

Література

1. Трейси Брайан Достижение максимума. \ пер. с англ. – 2-е изд. – Мн.: ООО «Попурри», 2002. – 368с.
2. Леонтьев А.Н. Мышление. \ Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т. 2. – М.: Педагогика, 1983. – 320с.
3. Бенеш Г. Психологія: Довідник: Пер.з нім. \ наук. Ред.. пер. В.О.Васютинський. – К.: Знання – Прес, 2007. – 510с: іл..
4. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-историческая экономия. \ У.Бек\ Пер. с нем А.Б. Григорьева, В.Д. Сидельникова. – М.: Прогресс – традиция: Изд.дом «Территория будущего», 2007. – 464с.
5. Хьюбнер Б. Смысл и бес-СМЫСЛЕННОЕ время: метафизические расчеты, просчеты и сведения счетов\ Бенно Хьюбнер\ Пер. с нем. А.Б.Демидова. – Мн.: Экономпресс, 2006. – 384с.
6. Бурдье П. Социология социального пространства. М. – Санкт-Птб., 2007.-288с.

УДК 289.957

Жидкова Д.О. (ІІ ДВНЗ «ДонНТУ»)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ

Основоположником Вальдорфської педагогіки є Рудольф Штайнер - головний представник школи антропософії. Зв'язавши свої погляди з педагогічними принципами, він справив на світ прогресивну методику, спрямовану на розкриття людських ресурсів в індивідуальному, тобто «природному» для кожної окремої одиниці темпі.

Головним чином акцент робиться на духовному і творчому розвитку дитини. Вальдорфська педагогіка «слідuje» за людиною, починаючи від раннього (ясельного) віку і закінчуючи тим моментом, коли людина в стані формувати свою особистість. Фактично, можна сказати, що Вальдорфська педагогіка готова підтримувати розвиток людини протягом усього життя.

Основним імпульсом для розвитку Вальдорфської методики в контексті педагогіки є стимулювання процесу творчого розвитку особистості, а також відкриття нових шляхів для розвитку і реалізації творчого потенціалу.

Актуальність теми статті і самої методики обумовлюється значимістю феномена творчості як такого.

Головні тези педагогічної системи викладені Штайнером в його праці «Загальна людинознавство» (1919). До таких можна віднести такі принципи, як: а) відсутність кількісних оцінок; б) упор на творчий розвиток, багатогранний розвиток; в) діяльність, спрямована на єднання учнів; г) орієнтир на психологічно-гігієнічні початки в створенні навчальних програм; д) відсутність якого б то не було «поганого» прикладу в поведінці з боку виховної групи; е) відсутність заборон на діяльність, яка не становить загрози учню, оточуючим людям, природі, середовищу.

Розуміння творчості як процесу діяльності становить сутнісну концептуальну основу визначення творчості як явища. Таким чином, диференціація всіх учасників в кожному віці по їх творчому потенціалу дуже значна, тому індивідуальний підхід, якого дотримуються в системі вільного виховання, абсолютно необхідний.

Розглядаючи вальдорфську педагогіку як антипод методики виховання М. Монтесорі, можна сказати, що Штайнер заперечував необхідність раннього розвитку на користь «природного», коли кожен

зростає в своєму власному темпі. І якщо розглянута концепція знайшла своє застосування в дошкільних та шкільних виховних установах по всьому світу, в тому числі і в Україні, то перенесення акцентів творчого розвитку в систему вищої освіти поки що залишається відкритим.

Сама по собі Вальдорфська методика являє собою цілісну систему, засновану на такій же єдиній методології, яка впливає з антропософського вчення про те, що людина є вищим продуктом еволюції власного духу. Вальдорфська школа на методичному і організаційно-педагогічному рівнях сприяє реалізації людини відповідно до цих його розуміннь.

Не дивлячись на процес завершення формування особистості, студенти ВНЗ також потребують моральних орієнтирів і ідеалів, де кожен в індивідуальному порядку буде здатний розвиватися на протязі не тільки навчання, а й усього життя.

Штайнерівська гармонія з космосом, соціумом і з самим собою являє собою той фундамент, який не просто тримає учня «на плаву», стабілізуючи його пізнавальні процеси, а й стимулюючи їх.

Вальдорфська школа являє собою не просто педагогічну технологію, а антропософський тип педагогічного мислення, заснований на образності викладання, системності та концентрації уваги в навчанні. У процесі підготовки викладачів постає потреба у зверненні уваги до розвитку душевного ладу самих педагогів, створення передумов для включення механізмів співпраці викладачів з учнями на основі врахування індивідуального характеру і швидкості їх розвитку, яке, природно, не припиняється при припиненні кордону дорослішання.

Крім антропософських установок Вальдорфська школа в контексті як шкільного, так і ВУЗівського навчання, повинна створювати умови для вибору особистістю ціннісних орієнтирів. За допомогою методики стає можливою активізація внутрішньої роботи особистості, а також з'являються різні способи формування у неї глибоко осмислених переконань, принципів і якостей: моральних, етичних, пізнавальних, оціночних. Не можна сказати, що на даний момент такий вибір в навчальних закладах повністю відсутній, однак в силу свіжості і непроработаності нових педагогічних систем, які заперечують монометодологію, ще не існує адекватної і грамотної адаптації таких педагогічних систем відповідно до ментальності України.

УДК 378.14

Нємцева Н.С., Нємцев Е.М. (ІІ ДВНЗ «ДонНТУ»)

ПІДГОТОВКА ІНЖЕНЕРІВ ТЕХНІЧНОГО ВУЗУ (ІНТЕГРАТИВНИЙ АСПЕКТ)

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті система освіти України має забезпечувати формування молоді через призму цілісної наукової картини світу, сучасного світогляду, творчих здібностей і здатності до самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самоорганізації особистості[1].

Швидкий розвиток науки та освіти висуває високі вимоги до професійної підготовки майбутніх інженерів. Досягти цього можливо лише за умов високої якості фахової підготовки. Підготовка інженерів, їхнє професійне вдосконалення – важлива умова удосконалення освіти серед технічних вузів. Гармонійний розвиток особистості майбутнього інженера залежить від його освіти, виховання, саморозвитку, що на наш погляд є складним процесом органічного поєднання в свідомості майбутнього інженера знань та вмінь, набутих у процесі вивчення різноманітних дисциплін психолого-педагогічного та спеціального циклу.

Знання, як зазначав Я.А. Коменський, виростають з одного кореня – навколишньої дійсності, що суб'єктивно надають нові знання, є органічним нарощуванням, природним збагачуванням уже засвоєних знань, що є міжпредметними зв'язками, і виступає необхідною умовою для формування цілісної, чіткої системи знань.

Однією з основних умов успішного викладання будь-якої дисципліни Д. Локк, Песталоцці, А. Дистерверг вважали використання викладачами на всіх етапах викладання дисципліни новітньої інформації, відповідних відомостей з інших наук, що створюють умови для достатньо повного і глибокого висвітлення об'єкта вивчення, забезпечують мобільність, усвідомленість цілісної системи знань студентами.

На наш погляд, одна з найважливіших вимог до освіти – системність, що пов'язана з інтеграцією. А саме, системний підхід будучи загальнонауковим способом бачення та перетворення дійсності, застосований на всіх рівнях пізнання та діяльності, оскільки він передбачає перехід до пояснення зовнішньої функції внутрішньою організацією чи внутрішнім механізмом. В основі системного підходу лежить відмова від односторонніх, лінійно-причинних методів дослідження, а звертається увага на інтегровані

властивості об'єкту, їх походження, зв'язки і структуру. Поняття структури розвивається через поняття елементів (інтеграційні процеси також розпочинаються лише за наявності раніше розрізнених елементів, зв'язків і відношень). Елементи – це відносно неподільні частини системи, які за своїми індивідуальними властивостями якісно відрізняються від системи як від цілого та один від одного (для порівняння: вихідні для інтеграції елементи також повинні мати оптимальне поєднання кількості подібних і різних ознак для ефективного їх інтегрування) [2, с.45].

Інтегративні процеси передбачають взаємодію основ наук, спільне різнонаукове відображення теоретичних і практичних об'єктів педагогіки, взаємовплив наук, коректування науково-педагогічних і інших галузей знань зарахунок відомостей з інших наук, взаємозв'язки, взаємопроникнення та процес знань одних наук в інші з метою всебічного висвітлення педагогічного об'єкта, комплексний підхід до його дослідження. Взаємозв'язок як педагогічна закономірність передбачає, що вивчення навчальних дисциплін повинно здійснюватися в єдності, взаємоспрямовано й у взаємодії. Під впливом цієї закономірності змінюються майже всі компоненти навчального процесу [3, с. 39]. Інтеграційні зв'язки відіграють важливу роль у навчальному процесі – сприяють реалізації принципу науковості, формують цілісні практичні вміння та навички. Єдність знань, їх системність є основою підготовки майбутніх інженерів у вищому технічному навчальному закладі. Структура особистості, з точки зору інтеграційного підходу, об'єднує у собі знання предметного змісту своєї праці та відношення до об'єкту діяльності. В педагогічній діяльності студент-інженер завжди виступає як цілісна особистість. Тому в діях студента-інженера завжди проявляється його внутрішній світ, його світогляд, почуття і воля, його розуміння своїх функцій як інженера у сфері технічного простору.

На нашу думку, інженер – це людина-професіонал у своїй сфері діяльності, яка здатна ставити мету й досягати її, працювати в команді, з використанням особливостей ділового та міжособистісного спілкування, взаємодії, сполучати конструктивне, творче мислення з високоморальними людськими якостями для перетворення дійсності. А студент – майбутній інженер, як професіонал, – це особистість, яка має не просто знання й навички, але й комплекс якостей спілкування та міжособистісної ділової взаємодії, які допомагають перетворити професійну діяльність у суспільне благо.

Самеінтегративний аналіз акцентує увагу на тому, що освіта виступає як процес трансляції культурно-оформлених зразків людської діяльності. Сенса освіти полягає не лише в трансляції соціального досвіду в часі, але і у відтворенні сталих форм громадського життя в просторі культури. Дослідник І. Чечель підкреслює, що в сучасних альтернативних освітніх моделях ВНЗ акцент робиться не на пояснення студентам знання, а на зростання і продуктивне розширення їх пізнавальних інтересів і (на цій базі) систематизацію індивідуально значущого знання (у студента і викладача – свого власного) в процесі продуктивної діяльності, тобто практичне застосування знання; не на повторення заданого викладачем алгоритму засвоєння інформації, а на осмислену студентом потребу придбати ту або іншу інформацію, необхідну йому для просування у власному полі освіти [4].

Характер системи освіти (ідеали освіти, набір навчальних дисциплін, способи взаємовідношення викладача і студента, організація «життя ВНЗ» і так далі) визначається відповідним типом культури і змінюються разом із зміною культури, тобто є історично і культурно залежним.

У світлі трансформацій, що йдуть в сучасній системі освіти, пов'язаних з відмовою від історично висвітлених стереотипів (вироблення у студента знань, умінь, навичок), очевидною стає той принциповий факт, що гуманітарні і соціальні дисципліни не можуть викладатися і засвоюватися такими ж методами, як і дисципліни природничонаукові. Для наук про людину і суспільство головним є не те, що в них повідомляються якісь закони, на основі яких можна робити точні пророцтва, а те, що вони навчаються мистецтву інтерпретації, мистецтву розуміння іншої індивідуальності, іншої культури, історії. Як це не парадоксально звучить, але тільки гуманітарно-освічена людина може не догматично розуміти основи самого природничо-наукового знання, розуміти те, що саме це знання історично і культурно визначене.

Отже, освіта виступає активним прискорювачем культурних змін і перетворень у громадському житті і в окремій людині. Духовне начало в людині самопроявляється завдяки її «вростанню» в культурну спадщину сім'ї і культурну традицію, яку вона освоює впродовж усього життя за допомогою процесів освіти, виховання і професійної діяльності.

Зважаючи на вищезазначене, ми спостерігаємо три основних взаємообумовлених проблемно-сміслових поля освіти:

- особистісного зростання (самовизначення, саморозвитку,

самореалізації) за допомогою розвитку структур культурної діяльності, зміни особистісного, культурного, творчого і професійного досвіду, динаміки культури спілкування і комунікації, еволюції кола спілкування;

- зростання рівня культури (тобто якості і міри вираження ціннісного змісту) окремих освітньо-професійних процесів, систем, співтовариств і ВНЗ;

- розвитку і зростання рівня культури освіти як сфери в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти (його предметних, інформаційних і суб'єктних середовищ, моделей, форм і механізмів організації) в процесі навчання у вищій школі.

В інтеграційному полі освіти можна помітити можливі вузлові точки якісного зростання і еволюції сфери освіти, сформулювати їх як соціокультурні завдання кожного етапу його зміни. Ці завдання неможливо вирішити без допомоги культурології освіти, що розкриває широкий контекст розуміння проблем і відповідних напрямів культурної політики в цій сфері. Якщо педагог або управлінець побачить проблеми в широкому соціокультурному контексті, він гнучкіше користуватиметься засобами, обравши з них найбільш відповідні в цій ситуації для розвитку середовища, в якому формується майбутній фахівець.

Не випадково підходи до рішення назрілих проблем з позицій інтеграційної освіти стають актуальними останнім часом, коли відчувається потреба в корекції дослідницьких і прикладних практик освіти, у формуванні іншого, культурного змісту освіти, причому не на основі зміцнення стандартів і норм, а на основі стимулювання інноваційності освітніх процесів і реалізації нових культурних цінностей і сенсів.

Зважаючи на ці ідеї, особливо слід зробити акцент на процесах взаємодії викладача і студента, які наповнюються новим змістом відповідно до сучасних культурних реалій. Одна з унікальних характеристик людини з високою культурою – це здатність до безперервної самоосвіти, самовиховання, саморозвитку. Досягнувши певного рівня культури, людина ніби запускає сценарій «самозвеличення», внаслідок чого у неї розпочинає все активніше, а головне, усе результативніше спрацьовувати самопізнання (вона глибше і всебічно пізнає себе); самовизначається (тобто актуалізує ті проблеми, які їй представляються найцікавішими, здаються перспективнішими і особистісно значущими); вона усе більш ефективно керує собою; стає орієнтованою на безперервний саморозвиток; прагне до творчої самореалізації в будь-яких видах діяльності.

Таким чином, співвідношення вищої освіти й інтеграційного підходу можна розглядати в різних аспектах:

- 1) у рамках культурологічної парадигми освіти;
- 2) через формування полікультурної освіти;
- 3) в умовах культурно-історичного типу освітньої системи (ВТНЗ, школи);
- 4) як систему культурно-освітніх центрів у рамках однієї або різних країн;
- 5) через аналіз навчальних дисциплін культурологічної спрямованості;
- 6) за допомогою вивчення шляхів і способів розвитку культури суб'єктів освіти (педагогічної культури і розумової культури студента);
- 7) під час опису і прогнозування образу культурної і освіченої людини конкретної історичної епохи;
- 8) через розкриття специфіки середовища становлення фахівця.

Останній, представлений вище аспект, надає нам право стверджувати, що в процесі освіти відбувається становлення особистості студентів як майбутніх фахівців, ефективність якого залежить від організації освітнього середовища, яку доцільно позначити у рамках цього напрямку. Таким чином, освітнє середовище визначається як частина соціокультурного простору, де взаємодіють різні освітні процеси і їх складові, різні суб'єкти і матеріали.

Крім того, розуміння інтегративного аспекту, змінює характер дій у технічній вищій освіті й розширює рамки моделювання, допомагаючи його суб'єктам ставити і вирішувати інноваційні, якісні, ціннісні завдання. Саме інтеграція як процес становлення цілісності надає можливість безпосередньозастосовувати у процесі вивчення конкретного навчального матеріалу з певної навчальної дисципліни. Це дозволяє:

-по-перше, побачити позиції викладача і студента як суб'єктів середовища [5];

- по-друге, вирішувати проблеми і моделювати процес становлення фахівців не лише навчально-педагогічними, але і соціокультурними засобами, а значить, долати ставлення до сталих дидактичних рішень як нібито єдино можливим і доцільним [6].

Отже, у зв'язку із цим сміливо можемо стверджувати, що слід розробити гнучкий підхід, орієнтований не лише на предметний світ засвоєння предметів, але і на розвиток світу комунікації, зв'язків і міжособистісних ділових взаємин між суб'єктами, їх творче вдосконалення. Взаємодія зі

сферами вираженості особистості сприятиме прояву полімотиваційних результатів становлення майбутнього інженера, становленню іншого типу освіти, іншого культурного способу життя технічного вищого навчального закладу, іншого фахівця-інженера.

Бібліографічний список

1. Гончаренко С.У. Методика як наука.- Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000.-30с.
2. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтегації знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи)/ За ред. С.У. Гончаренка, Львів: Світ, 1999-301с.
3. Козловська І. Дидактика в контексті інтегративного навчання. Навч.-метод. посіб.- Львів, 1999
4. Ягоднікова В.В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07/Ягоднікова Вікторія Вікторівна. – Одеса, 2005. – 202с.
5. Горнов А.А., Железовская Г.И. Организационно-педагогическая система воспитательной работы с социально дезадаптированными подростками /Горнов А.А., Железовская Г.И. – Балаково: Научное издание, 1999. – 102 с.
6. Кравченко А.И. Культурология: словарь/Кравченко А.И. – М.: Академ. проект, 2000. – 671с.

НАУКОВЕ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО «СПАДЩИНА»

КРАЄЗНАВСТВО ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Батицький В.М., Оніпко В.О.

ХУТІР ЛЕОНТІВСЬКИЙ, ЛЕОНТІВКА, КАМ'ЯНКА -2 (1920 – 1950 РР.)

Сучасне суспільство постійно стикається з викликами минулого, воно вимушене вирішувати цілу низку проблем, витоки яких уходять в історію. Історія будь-якого поселення громадян завжди викликає велике бажання на дослідження та його опис.

Хутір Леонтіївський знаходився за 30 кілометрів в південно-західній частині Добропільського району Донецької області, на лівому березі річки Бик. Західна частина хутора розміщена на правому березі притоки річки Бик, яка має назву річка Ковалиха. Біля хутора проходить автомобільна дорога Київ –Ізварине, рядом за автотрасою прокладена залізнична колія. За пів кілометра на захід проходить межа Дніпровської області, де починається село Андронівка (Руновка) Межівського району. Зі сходу хутір межував з селом Кам'янка Добропільського району. В 1950 році, після об'єднання чотирьох господарств, хутір Леонтіївка увійшов у межі села Кам'янка. Хоча в проекті планування та забудови села Юр'ївка на плані розташування населених пунктів в 1968 році ще позначено хутір Леонтіївка. В книзі "История административно-территориального деления Донецкой области 1919 – 2000 гг" написано, що в 1926 – 1932 роках у Гришинському районі в Юр'ївській сільській раді значився хутір Леонтіївський (Кам'янка, 2). Між собою люди називали хутір "Малокам'янка" чи "Мала Кам'янка". До сьогоднішніх днів, у розмовах селян, цю частину села Кам'янка називають Леонтіївкою.

На мапі "Смежных уездов Екатеринославской губернии 1830 года" ми бачимо, що біля автомобільної дороги на Павлоград знаходився хутір без назви. Від хутора відходила ґрунтова дорога до села Криворізьке. По розповідям мешканця хутора Леонтіївка Кутнього Івана Хомича – цей хутір селяни називали Дерев'янкіним, на території якого було всього декілька будинків. Цей хутір знаходився за 200-300 метрів від дерев'яного мосту через річку Ковалиха. Сьогодні на місці бувшого хутора, який знаходився за залізничною колією, можна знайти залишки каміння від фундаментів зруйнованих будинків братів Дерев'янкіних.

Річка Ковалиха, Стара Ковалиха – удовича річка. В основі річкової назви лівої притоки річки Бик лежить українське слово коваль. Цілком можливо, що серед перших поселенців на березі цієї річки був козак з прозвищем Коваль чи селянин-переселенець, який володів ковальським ремеслом. Гідронім Ковалиха виник, як більш звична до багаточисленних назврічок жіночого роду. Про походження гідроніму Стара Ковалиха існує легенда.

Ще до виникнення села Сергіївка, жила на березі цієї маленької річечки одинока вдова коваля чи, як її звали козаки, стара Ковалиха. Пізніше тут поселилися два козаки з Запорізької Січі. Поступово на живописному березі річки серед густих верб (це місце до сих пір сергіяни називають “Вербами”) стали появлятися нові будинки. Виникло село Сергіївка, а річку в пам'ять про вдову, яка колись жила на її березі – Старою Ковалихою. Однак гідронім Стара Ковалиха виник порівняно недавно і являється продуктом переосмислення народного переказу. На мапах Бахмутського повіту кінця ХУІІІ – початку ХІХ століття такої річки немає. В “Матеріалах для географії статистики России” (1862 рік), складених капітаном В.Павловичем, лівий приток річки Бик указана річка Городецька. На зведений військово-топографічній мапі Катеринославської губернії 1869 року село Сергіївка вказане в балці Ковалиха, по руслу якої протікає річка без назви, яка впадала в річку Городинську. Навіть у довіднику “Волости и важнейшие селения Европейской России” (1886 рік) село значиться “при балке Ковалиха”.

За даними істориків і археологів Рибаків Б.А і Плетнєвої С.А., річка Водяна, яка протікає в районі села Нововодяного, - це легендарна річка Каяла, де відбулася відома битва князя Ігоря з половцями в 1185 році. Місце битви вчені локалізували північніше теперішнього села Нововодяне. В своїх дослідженнях Рибаків Б.А. і Плетнєва С.А. відхилили класичну гіпотезу, в якій стверджувалося, що битва Ігоря з половцями в 1185 році відбулася в басейні Дону, Сівірського Дінця, Азовського моря, співзвучних з Каялою. Так, академік звертає увагу, що Ярославна, оплакуючи полоненого чоловіка, зверталася не до Дону, а до Дніпра.

Первісно ототожнювалась річка Сюурлій – один з орієнтирів битви у Слові – з притокою Самари, а Каяла – на якій була генеральна битва – з Сухими і Мокрими Ялами, притокою річки Вовчої. В основу методики локалізації місця битви лягли наступні положення:

- поле битви пролягло на відстані півтора переходів (ніч і півдня) від річки Салниця, яка локалізувалася як висохший нині притік Сівірського Дінця, яка впадала в районі теперішнього міста Ізюма;
- перша сутичка з половцями відбулася за Сюурлеєм, заболоченою річкою, на протилежному березі, і русичі гналися за половецькими

вежами від полудня до ночі. Плетньова А.С. припускає, що це були “лже-вежи”, які тільки відволікали на себе увагу русичів;

- ночівля русичів відбулася “за шеломянем”, який ототожнювався з декотрим водороздільним хребтом між басейнами річок.

Приймаючи за початковий варіант ізюмської Сальниці, Рибakov Б.А. окреслив на мапі дугу кола, радіус якого рівнявся півтора переходам, і знайшов вододіл між басейнами річок Самара і Сіверський Дінець, - так названий “днепрово-донской шеломянь”. Приймаючи за шлях русичів у півтора переходи, який знаходився в межах 40-80 кілометрів, Рибakov Б.А. окреслив дві дуги: малу, 40-а кілометрову, яка приходилася на басейн річки Сухий Торець, і велику, 80-ти кілометрову, яка приходилася на басейн рік Орель, Самара і її притоки Бика. Якщо місцевість по малій дузі виглядала з себе рівний степ без ярів і перелісків, то по великій дузі місцевість яриста, порізана річками та балками, яка нагадувала місцевість, яка була описана в Слові.

Крім того, басейн річки Самара був набагато ближче до відомих кочовищ Кончака в басейні Казеного Торця. Тут, по вододілу Дніпра і Дону, був знайдений Сюурлій, одне з значень назви якого з тюркської мови передається як “много быков”. Тому, було звернуто увагу на “много Быков” в басейнах Самари і Торця: річка Бик – приток річки Самара, річка Бичок – приток річки Бик, річка Бичок – приток Сухого Торця, річка Бичок – приток Казеного Торця і, трохи в стороні, – річка Бичок – приток Кривого Торця.

Рибakov Б.А. думав, що Сюурлій – це річка Самара, береги якої раніше були болотистими, а Каяла знаходилася в межиріччі Самари і Бика. Враховувалося припущення, що Ігор йшов до степу не з метою відігнати половців як можна далі, а з метою їх ограбувати (можливо, щоб швидше одружитися на Кончаківні). Додатковим орієнтиром було озеро, біля якого Ігор бачив, як б’ється його брат Всеволод, а також кам’яністі береги Каяли. Вибір зупинився на річці Водяна, - притоці річці Самара, яка дійсно знаходиться між Самарою і Биком. Низинні береги Самари і Бика – заболочені, і сповна відповідають описаним у Слові місцям, де загинуло багато русичів, рятуючись від половців втечею. Приток Самари Гнилуша, яка тече між Самарою і Биком, також входить в поле передбачу вального місця битви. Тут, у верхів’ї річки, по думці Плетньової С.А., знаходилися “лже-вежи”. Біле озеро, яке розташоване між Биком, Гнилішою і Водяною, Самарою, на думку Рибakова Б.А., - це і є те озеро, де Ігор бачив Всеволода, а в 10-ти кілометрах від озера, в районі теперішнього села Нововодяне, є балка Скелевата, в перекладі на російську мову – “Каменистая” – чи Каяла.

Якщо вірити цій гіпотезі, то місце битви русичів з половцями було найбільш несприятливим саме для русичів. Система балок і озер, болотисті береги Самари – з півночі і сходу, Бика – з півдня, брудної Гнилуші з

соленою водою – з заходу. Кончак зміг нав'язати своєму майбутньому зятю Ігорю місце битви, найбільш вигідне для господарів степу. І для половців ця місцевість була згубною; тут не було навіть половецьких кам'яних баб, які зустрічаються в немалих кількостях на інших територіях степу. І все ж версія Рибаківа Б.А. і Плєтньової С.А., як люба інша, не лишні загадок ...

Те, що на території майбутнього хутора були поселення, говорить наявність в окрузі великої кількості курганів. Їх найбільше помічено на височинах правого берега річки Бик. Десь у 1950 році мешканець хутора Леонтіївка Оніпко Яків Савелійович проводив стихійні розкопки одного кургану. При розкопці кургану він знайшов ржавого меча воїна.

Посеред хутору, між садинами Щепенка Пантелія Тимофійовича та Циганок Павла Павловича, через річку Бик був прокладений з каменю-піщаника "брідок". Через цей переїзд селяни переїжджали на правий берег річки Бик до кам'яного кар'єру, де добували камінь-пісковик, з якого викладали фундаменти для своїх будівель, колодязів, льохів та на облаштування тинів своїх помешкань. В 50-х роках ХХ століття добували камінь для будівельних робіт міста Добропілля. На правому березі річки Бик, біля посадженого лісу Красноармійською лісомеліоративною станцією, на бугрі є пам'ятник природи – це сторчовий камінь, на який селяни говорять "Сторчова".

Хутір Леонтіївський пролягав зі сходу на захід майже 2 кілометри від села Кам'янка до автотраси Київ – Ізварине. Автодорога до початку Другої Світової війни біля хутора Леонтіївський була за межами залізничної колії, що добре видно на мапі 1939 року. Через річку Ковалиху був побудований з каміння брід, через який проїжджали автомобілі та інша техніка. В ті часи річка Ковалиха біля хутора Леонтіївського була глибокою. Кутній Іван Хомич разом з однолітками стрибали з залізничного моста прямо в річку. А біля городу його рідного брата Миколи глибина русла була такою, що при зануренні у воду не було видно піднятих рук у 20-ти річного плавця. Після будівництва на річці Бик греблі біля села Андронівка, та пилової бурі русло річки значно замулилося, обросло очеретом та рогозою.

З південного боку хутора – степ, з якого до поселення підходить Леонтіївська балка. З північного боку від городів селян до річки Бик – луки. Весною, коли тануть сніги, вода текла в річку Бик по балках та притоках із степів та полів. Розлив води був занадто великим, несло льодяну кригу, яка теж піднімала рівень води в річці, заливаючи луки.

Щоб поселитись на нових землях і визначити місце нового поселення, на територію майбутнього хутора переїхали перші переселенці ще в 1919 році з села Сергіївка Гришинського району та хутора Леонтіївка, що неподалік від села Сергіївка. Спочатку селяни викопали землянки і ще довгий час в них мешкали.

Планував розміщення майбутнього хутора землемір з села Сергіївка Цикаленко Леонтій. Розміряли та розмічали вулицю, городи так, щоб весною при паводках не заливала вода нові помешкання. Ширина для нового помешкання відводилася для всіх селян у розмірі 41 метра. Хутір розбудовувався. Поселенці будували свої помешкання, садили садки в більшості вишневі. Садки були великі, будинки в садках були побілені білою глиною.

Хутір спочатку був не великий, в період колективізації організувався в колгосп під назвою “Радянське село”, а з часом об’єднався з колгоспом “Кам’янка”. Контора колгоспу, а потім комплексної бригади №1 була між садибами Масюка Уласа Якимовича та Луганця Кіндрата Леонтійовича. З 1953 року на місці контори колгоспом імені Жданова був побудований дитячий садок для дітей працюючих колгоспників.

В 1939 році на територію хутора переселили 11 сімей з хутору імені Петрівського, а саме – Корнилов В.П., Мандрика Г., Курінний, Махілько, Осматченко, Гурин, Лузан Д.Л., Очуров Потап Кузьмич, Корнилов О.П., Г.С., Макаренко П. Новим переселенцям нарізали земельні наділи на сході хутора в бік хутора Кам’янка. Кінець цієї вулиці селяни називали “Дишло” або “Причипилівка”. Переселення селян з хутору імені Петрівського було пов’язане з тим, що планувалося на річці Бик збудувати греблю і установити річкову електростанцію. Із-за прорахунків відповідальних спеціалістів, будівництво греблі не відбулося.

В рукописах Гурського Федора Івановича, земляні роботи по будівництву залізничної колії Південно-Донецької залізниці почалися ще в 1913 році. Знаменита лінія Гришине – Рівне – Кельці була призвана забезпечити короткий вихід донбаського вугілля в Правобережну Україну та Центральну Європу, а також розгрузити ділянки інших залізничних напрямків. Залізнична дорога будувалася за рахунок казни; в свої часи розглядалися варіанти відгалужень від даної дороги по Гришине на Рутченково, а також на Микитівку або Константинівку. Павло Беліцький в своїх публікаціях доводить, що в ті часи було вирішено будувати залізничну дорогу Гришине – Золотоноша – Рівне через Павлоград, Новомосковськ, Кобеляки, Золотоношу, Канів, Житомир, Новгород-Волинський. Лінія була задумана як транзитна, а також як місцева – повинна була дати товчок до розвитку вугледобування в Західному Донбасі і містах, через які повинна була пройти. На честь даного напрямку (Гришине – Павлоград – Полтава) в 1913 році претендувало товариство Рудничної залізничної дороги, але було вирішено будувати дану дорогу за казенний рахунок по всій її відстані. Законопроект про будівництво дороги був виданий в квітні 1914 року; роботи по будівництву дороги від Гришине до Рівного почалися вже в червні з перспективою закінчення будівництва в 1917 році, але в зв’язку з початком

Першої Світової війни велись не ритмічно, виникали проблеми з фінансуванням.

Уподовж лінії закінчили будівництво земляних насипів. Землю на насип носили носилками та підводами. Вже в 1914 році почали будувати малі залізничні мости, устої і бики середніх мостів. Була прокладена телеграфна лінія, побудовані будинки, казарми для залізничників. Після початку Першої Світової війни з Німеччиною, роботи на будівництві залізничної колії посилилися, але на самому ділі це було пов'язано з тим, що багато людей йшли працювати на будівництво, тікаючи від призову в російську армію. Військовий комісаріат не мав права призивати до війська робочих, які працювали на будівництві залізничної дороги.

Довжина відстані будівництва дороги від Гришине до Рівного – 873 верстви, вартість проекту – 112,2 млн. руб. Гроші на будівництво повинні були відпускатися по мірі необхідності. Пропускна спроможність збудованої лінії – 20 пар потягів, із них 3 – пасажирських. Головний інженер будівництва – В.А.Розанов, який послався на стратегічну мету держави в ході війни, добився відновленню фінансування проекту, і восени 1915 року будівельні роботи відновилися в потрібних обсягах.

Будівництво продовжувалося до 1918 року, - навіть в часи німецької військової присутності в Україні. Подолання розрухи після війни між більшовицькою РСФСР та УНР стало для залізничників не тільки ділом честі, але і виживання. В ті часи були розібрані ділянки Гришине – Слав'янка (Павлоградський напрям). Міністр транспорту гетьманату України В.Бутенко виділив на закінчення залізничної дороги 40 млн. руб. Рада Міністрів при гетьманаті затвердила кредит на закінчення будівництва дороги розміром 27 млн. руб. До листопада 1918 року об'єм виданих коштів був використаний на третину. Ні однієї верстви рейок, ні однієї металоконструкції мостів не встановили. Повністю готовий до укладки шляху була тільки ділянка від станції Гришине до села Слав'янка.

Жива легенда, що дане будівництво було прокляте одним із стариків, над яким насміялися залізничники. Старик був місцевим чаклуном, і сказав, що робота будівельників марна, що буде дві війни – і дорогу не побудують, і лише після третьої війни побудують! Невідомо, наскільки цей переказ відповідає дійсності, але пройшло дві Світові війни, а дорога так і не була побудована.

В 1933 році будівництво дороги стало відновлюватися. В основному всі будівельні роботи на залізничній дорозі проводилися вручну. Використовували коней з підводами, працюючих називали “грабарями”. За умовами праці кожен чоловік, який наймався на роботу, повинен був мати коня з підводою, на яку проводилася загрузка ґрунту грабаркою (совкова лопата). Це і дало привід назвати підводи – “грабарі”, а людей, які працювали

на цій роботі – грабарями. Грабарями Сталінської залізничної дороги в 1936 році працювали мешканці хутору Брагін Семен Омелянович, Мисик Вавіль Константинович та інші.

Через річку Ковалиху був побудований великий, підвісний, клепаный, залізний міст, який опирався на три залізобетонні опори. Поблизу хутору Леонтіївський була ще побудована зупинка, яка мала назву 31 кілометр, де зупинялися пасажирські потяги. В 1935-1937 роки була здана ділянка від міста Постишево (бувша станція Гришине) до міста Павлограда, але розпочалася Друга Світова війна.

В 1941 році, перед початком окупації навколишніх сіл та хуторів німецькою армією, залізнична дорога між містами Красноармійськ та Павлоград мала нормальне вантажне та пасажирське сполучення. Після відступу військ радянської армії з території хутору Леонтіївський, по розпорядженню офіцерів військ НКВС, були зірвані всі залізничні мости, щоб німецькі окупанти не потрапляли в наші краї занадто швидко. А коли до хутора підійшла німецька армія, то було зруйноване залізничне полотно та телеграф. Німецькі генштабісти помічали залізничну колію на своїх мапах як не діючу або як ту, що будується. При відступі радянських військ в 1941 році і німецьких в 1943 році, лінія була повністю виведена з строю. Після закінчення Другої Світової війни залізнична дорога Південно-Донецької залізниці остаточно була відновлена тільки в 1957-1959 роки.

На відновленні залізничної дороги в районі станції Красноармійськ в післявоєнні роки працювали мешканці хутору Леонтіївка - Чумак Петро Семенович, Лузан Давид Леонтійович, Мартиненко Іван Ф., Яцюк Стефан Іванович, Леонов Грицько Кузьмич, Денник Михайло Антонович та інші.

По одній із версій, яку описує мешканець цього хутору Оніпко Володимир Олексійович, хутір назвали в честь землеміра Леонтія Цикаленка – Леонтіївський. По другій версії хутір назвали Леонтіївський тому, що частина селян переселялися з хутору Леонтіївка, який знаходився неподалік від села Сергіївка Гришинського району.

Першими переселенцями в хуторі були Вискребець Олександр Степанович, Мандрик Ілля Дмитрович та Переяслівська Домна Леонтіївна, які вже в 1920 році мешкали в своїх збудованих будинках. В 1921 році справили свої новобудови родини Дубини Кліма Максимовича, Кононенка Павла Якимовича, Івашенка Антона Охримовича, Теодорського Миколи Федотовича, Сердюка Аркадія Афанасійовича, Кулініченко Григорія Володимировича, Щербинки Якова Миколайовича, Калашник Ганни Іванівни, Курської Тетяни Андріївни, Середи Параски Сергіївни, Щепенка Пантелія Тимофійовича. Перші будинки були збудовані з так званого саману, який виготовляли з глини чи землі в перемішку з соломною. Будинки вкривали очеретом, який косили в річках Бик та Ковалиха. Інший будівельний матеріал

привозили з села Сергіївка та з села Удачне Гришинського району, там купували дерев'яні дошки, балки, лати.

Розробляли цілинні землі. На присадибних ділянках садили різну городину, сіяли пшеницю, жито, ячмінь, просо. Пшеницю молотили на своїх подвір'ях ціпами, а в кого було багато кошениці, то накачували тік на площі біля подвір'я Щепенка Пантелія Тимофійовича. В теперішній час на місці току знаходиться автобусна зупинка. На місці майбутнього току спочатку вистругували траву, застеляли соломною, поливали водою і вкачували гладеньким камінним катком. Коли поверхня землі вкачувалася і була тверда і рівна, тоді прибирали з поверхні соломку, замітали. Потім розстеляли снопи пшениці колосками в середину (це називався посад) і ребристим камінним котком, який тягав по колу запряжений кінь, молотили пшеницю чи ячмінь. Соломку прибирали на бік, обмолочене зерно згортали до купи, віяли на вітру і завантажували у мішки. Надалі зерно розмелювали в жорнах на муку. Хто мав жорна зерно молотив у себе вдома, а в кого не було – то йшли до Цикаленка. Цикаленки були люди майстрові, в них були різні пристосування для переробки зібраного врожаю. Вони мали камінні жорна з конічною передачею, прес для вижимання олії з насіння соняшнику, шеретівку для зерна проса на пшоно. Селяни йшли до нього змолотити муки чи зробити пшоно, збити олії.

Не минув селян в хуторі і процес репресій органами НКВС. По чисієсь записці якогось “стукача”, 29 вересня 1937 року був заарештований колгоспник колгоспу “Кам'янка” Масюк Федір Якимович. Українця, безпартійного, який мав початкову освіту засудили за те, що він виступив на колгоспних зборах виклав претензії до радянської влади до яких пір селяни будуть жити так бідно. Його засудили трійкою УНКВС по Донецькій області на 10 років ВТТ (виправно-трудоий табір). Реабілітований був тільки в 1960 році.

Багатьом селянам хотілося сьогодні знати прізвища радянських “стукачів”, які своїми доносами рішали життєву долю односельчан. Працівники державної служби безпеки України чомусь до сих пір не дають списків людей, які доносили більшовицькій владі на селян хуторів. Можливо на це мають якісь накази від нинішньої влади.

19 жовтня 1941 року хутір Леонтіївський був зайнятий німецькими військами. Рано вранці мешканка хутору Гришай Надія пішла на колгоспний город, який був десь за кілометр від поселення. Нарізала капусти, підняла мішка з важкою ношею і хотіла вже йти з поля. Вона так була зайнята роботою, що не помітила як до неї підійшли одинадцять військових у німецькій формі. Вісімнадцятирічна Надія від переляку та несподіванки стояла з мішком капусти, як кам'яна. Німців цікавив шлях до хутору Варварівка (Крутоярівка) Межівського району і далі до міста

Барвінкове. Налякана Надія вже нічого не пам'ятаючи, що їй говорив перекладач і як її відпустили. Вона не просто пішла до хутора, а полетіла і добралася до домівки за декілька хвилин. От тоді вже всі селяни хутора знали, що в населений пункт прийшов німецький агресор.

Хутір був звільнений від фашистів, як і всі навколишні хутора та села, 8 вересня 1943 року. Але були випадки, коли до остаточного звільнення від німецьких окупантів, хутір звільнявся військами радянської армії. В січні 1943 року, коли війська червоної армії підходили до міста Красноармійськ, німецькі війська почали тікати з хутора Кам'янка через хутір Леонтіївський. В цей час появились місцеві партизани, які їхали саними слідом за відступаючими німецькими солдатами. На зустріч партизанам виїхав німецький мотоцикл і крита автомашина. В цей час партизани відкрили стрілянину з своїх гвинтівок, на що змусили німців розвернутися і поїхати в сторону хутору Андронівка. Біля цього хутора зав'язався бій між партизанами та німцями, в якому спочатку загинув син Первій Володимир Якович. Коли до загиблого сина підбіг батько - Яків Радіонович, то і його було вбито. Прах загиблих партизанів похований в городах хутору Андронівка, де їм установлений пам'ятник.

Ті партизанські походи мало не закінчилися трагедією для селян хуторів Леонтіївський та Кам'янка. Через два дні радянські війська відступили з хутора і німці повернулися на старі позиції не самі, а з каральними підрозділами. На велике щастя в хуторі Кам'янка мешкала Свічкарева Поліна – німкеня по національності, яка з жінками хутору умовила коменданта Івольта не чинити розправи над селянами. Комендант попросив СС-івців покинути хутір, завірявши що сам розбереться в цій справі. Від'їжджаючи з хутора Кам'янка через хутір Леонтіївський СС-івці все-таки спалили будинки у Волкова М.І., Переяслівського Б.С., Кононенка П.А., Курського Я.Г. Три будинки згоріли зовсім, а в Курського Якова Григоровича селяни потушили будинок – загорівся тільки причілок хати. Ще була спалена скирта соломи.

Після тих подій партизани вимушені були покинути свої домівки і переховувалися в будинку Корнило Насті Охримівнів хуторі Лиман. Серед партизанів, які переховувалися, був Дем'яненко Іван Маркович, прізвища інших партизанів Батицька Лідія Іванівна не пам'ятає.

В роки війни в хуторі Леонтіївський поліцаєм служив німецькій владі селянин Мисик.

В 1943 році на території Німеччини була велика потреба в робочих руках. Саме в цей період молодь 1924 – 1925 років народження депортували до Німеччини на примусові роботи. З хутора Леонтіївський були депортовані Кононенко Грицько Стефанович, Вискребець Микола Олександрович, Мисик Ольга Василівна, Денник Ганна Миколаївна та Курська Ольга Панасівна. Успішвоєнні роки відбувався процес репатріації громадян, вивезених

окупантами в Німеччину. Повернуті репатріанти пройшли так звану “фільтрацію” у спеціальних таборах.

Війна пішла на захід і хутір почав відбудовуватися. Відбудовували згорілі будинки, збудували ще 13 нових помешкань.

Майже в кожного селянина вдома була ступа з товкачем. Ступи були зроблені з каменю-пісковика, які в 1946-1947 роки врятували багато селян від голодної смерті. В ступах перебивали все, що можна було перетерти на муку, в основному це були качани з кукурудзи, вірніше кінчики на качанах, де було маленьке не дозріле зерно. З цієї муки пекли коржі—“ліпеники”, домішуючи сухе листя трави з лободи чи кропиви. 1946 рік був дуже не врожайним, тому голод в основному почався перед весною 1947 року, коли запаси їжі закінчилися повністю. Всі люди вижили крім Очкурових Одарки П. та Потапа Кузьмича, Касян Феона Василівна, Курського Андрія Яковича, Динника Антона Григоровича, Мисик Ніни Василівни, Осмятченка, які померли з голоду. Очкуров П.К. помер після вживання у великій кількості м’яса після тривалого голоду. Леонов Леонід помер в кінці 1946 року при народженні.

Процес репресій продовжувався на хуторі особливо в період голоду 1946 - 1947 рр. До трудових таборів Союзу Радянських Соціалістичних Республік були заслані Лузан Ольга Давидівна, Мисик Василь Костянтинович, Мисик Марія Миколаївна, Середа Петро Петрович, Переяслівський Микола Захарович.

В післявоєнні роки на відбудові громадського життя хуторі Леонтіївка працювали головою Юр’ївської сільської ради та рахівником артілі “Кам’янка” – Щербинка Микола Якович; податковим агентом – Цикаленко Іван Омелянович (1949-1950 роки); завідуючими клубами – Очкурова Параска Потапівна, Цикаленко Ніна Олексіївна, Кутня Валентина Петрівна; бригадирами – Теодорський Федот Миколайович, Чекарь Михайло Митрович, Михалко Омелько Михайлович, Михалко Іван Митрофанович, Щепенко Пантелій Тимофійович, Масюк Семен Власович; агрономом – Костьорова Таїсія Іванівна; рахівником – Паляниця Василь Григорович; зоотехніком – Дубина Петро Климович; ветсанітаром – Мандрик Гаврило Олексійович; трактористами – Вискребець Петро Олександрович, Кононенко Павло Якимович, Махітько Федір, Осмятченко Василь Олексійович, Гринько Семен Андрійович, Переяслівський Василь Борисович, Курський Іван Ілліч, Болгарський Володимир Устимович, Швайка Олександр Кирилович та жінка Кононенко Дунька Якимівна; ковалями – Цикаленко Олексій Іванович, Переяслівський Павло Кирилович; чабанами – Лугинець Кіндрат Леонтійович, Курський Тимофій Ілліч, Лузан Давид Леонтійович.

Враховуючи те, що після закінчення Другої Світової війни, до хутора повернулося дуже мало чоловіків, багато жінок стали народжувати дітей від чужих чоловіків. Особливо це ніхто не засуджував, бо всі це добре розуміли. В запису актів про народження дитини, в графі батько стояв прочерк. По бажанню матері писалося по-батькові ім'я батька дитини або батька матері, а прізвище дитини писалося прізвище його матері.

В хуторі мешкала родина жида Вайнберга Азріаля Вольфовича, який маючи вищу освіту працював вчителем в Кам'янській сільській школі. В радянські часи люди різних національностей змінювали свою національність в основному на росіян, щоб зробити кар'єру чи просто заплутати сліди. Це була державна програма уряду Союзу Радянських Соціалістичних Республік по швидкому збільшенню населення однієї нації – росіян. Людей робили манкуртами, щоб вони були рабами, які не знали свого роду та племені. Так діти жида прийняли прізвище матері – Луценко, а сину Валерію в 1951 році в свідоцтві про народження записали батька не Азріаль а Олександр. Таким шляхом багато жидів маскувалися під російськими та українськими прізвищами та іменами.

Коли Батицького Віктора Миколайовича приймали в ряди комуністичної партії, то він почув цікаву річ. Один кандидат у члени комуністичної партії, заповнюючи якісь документи, спросив відповідальних осіб районного комітету комуністичної партії про зміну національності українця на росіянина. Йому було дозволено це зробити. Але коли Батицький В.М. спитав, чи можна змінити громадянам країни національність з росіянина на українця - йому категорично відповіли, що не можна. Ось таким чином радянська влада та працівники районних та обласних комітетів комуністичної партії швидким шляхом збільшували національність росіян в країні рад. От і диву даєшся коли людина відносить себе до росіянина маючи прізвище своїх предків чисто українське – Борщ, Лобода, Ярошенко, Романюк, Пивовар, Бойко, Безрук, Корнило, Качура, Шматько, Очкур, Гутник та інші. В багатьох випадках секретарі сільських рад до українського прізвища добавляли приставку -ов і отримували вже російське прізвище (Пивоваров, Корнилов, Безруков, Гутников, Очуров та інші). З часом, через декілька поколінь, потомки навіть не замислюються про прізвище, яке було в їх предків. Є випадки коли у батька – українця народжується дитина російської національності - це вже щось від жидів, коли національність пишуть по-матері.

В 1966 році, селяни Щербинка Яків Миколайович та Теодорський Грицько Миколайович, побудували центральні ворота до гробків хутора Леонтіївка. Мешканці села з часом поставили першими питання перед правлінням ЗСАТ імені Т.Г.Шевченка по проведенню його огорожі. В 2007 році цю роботу було проведено за часткові благочинні внески селян та кошти працівників

сільськогосподарського підприємства. При вході на гробки, Оніпко Володимир Олексійович написав великими літерами “Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний помилуй нас”.

Більше 35 років спостерігає за місцем гніздування на своєму подвір’ї мешканець села Кам’янка Оніпко Володимир Олексійович. Вперше він звернув увагу на переліт лелек восени в 1981 році, і на весні наступного року зробив з колеса на 6-ти метровому стовпу основу гнізда. Лелеці, який прилетів, він допомагав будувати перше гніздо – нарізав секатором гілок і розкидав біля городу. Лелеці залишилося тільки укласти їх у гніздо.

З часом, Оніпко Володимир Олексійович, побудував на високому осокорі гніздо для лелек (чорногуз, аїст, бусол, боцян, гайстер). 8 квітня того ж року на місце гніздування лелек було виписано охоронний паспорт за №1 Донецькою обласною радою Укрспілки охорони природи та Донецьким державним університетом, і розпочато облік життєдіяльності цих птахів. Вже більше 100 молодих лелек вилетіло з цього гнізда і розселилися в навколишніх селах. В наших краях поселився лелека білий, який поширений майже по всій території України. Забарвлення оперення біле з чорним, ноги червоні, довжина тіла до 110 сантиметрів, вага до 4.5 кілограмів. Весняний переліт у квітні-травні, осінній – у серпні-вересні. Корисні птахи. В Україні з давніх-давен перебувають під охороною, користуються любов’ю в населення; з ними пов’язано багато народних повір’їв. Вкопані рештки лелек відомі ще з пліоцену.

В кінці п’ятдесятих та шістдесятих років XX століття хутір перебудовувався. Замість старих будинків будувалися нові, життя покращувалося, але не надовго. Всього після війни в хуторі Леонтіївка налічувалося 73 двори, на 01.11.1948 року було 68 дворів, на 31.12.1971 року – 67 дворів, а на 01.12.1979 року – 55 дворів. В 2016 році залишилося всього 33 будинки, в яких хто доживає, хто виживає, майже одні люди пенсійного віку. Ще десяток років і місяця, де був колись хутір не буде зовсім. В теперішній час територія хутору Леонтіївка, з однією вулицею – Колгоспною, увійшла в межі населеного пункту села Кам’янка і називається селом Кам’янка.

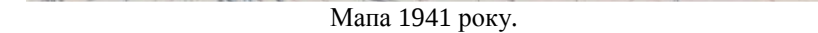
Яка не буде подальша доля поселення, але гріють теплі слова невідомого автора “Негода в рідному краї, краще за сонце на чужині”.

Мапа хутора Леонтіївка. Автор Оніпко В.О.

Емблема хутора Леонтіївка. Автор Оніпко В.О.

47

Література.

1. Батицька Л.І (Онищенко) Спогади. село Лиман Добропільського району Донецької області. 12.03.2016 р.
2. Батицький В.М. “Спогади”. село Лиман Добропільського району Донецької області. 14.03.2016 р.
3. Белицкий П.В. “Гришине- Ровно”. 28.09.2011 г.
4. Белицкий П.В. “Каяла – добропольская. Версия Б.А. Рыбакова”. 2015 г.
5. “Военно-топографическая карта Екатеринославской губернии 1869 года”.
6. “Волости и важнейшие селения Европейской России”. 1886 г.
7. “Гостям евро-2012 в Донецкой области хотят показать аиста Владимира (фото, видео)”. Электронный ресурс. 31.05.2013 г.
8. Гурський Ф.І. Рукопис “Залізнична дорога”. село Кам’янкаДобропільського району Донецької області. 1967 р.
9. “Земельна шнурова книга колгоспу іменіЖдановаДобропільського району Донецької області”. 01.11.1972 р.
10. “История административно-территориального деления Донецкой области 1919 – 2000 гг”.Сборникдокументов и материалов. г.Донецк. АО “Издательство Донецчина”. 2001 г.
11. Курський І.А. “Средихолмов, равнин и рек”. Донецкая область Добропольский район.ТипографияЗАО “Офсет”. 2003 г.
12. Кутній І.Х. “Спогади”.селоКам’янкаДобропільського району Донецької області. 1990р.
13. Мапа “ОписаниеСмежныхУездовЕкатеринославскойгубернии”. 1830 г.
14. Мапа 1939 року з уточненнями 1941 року.
15. “Об утверждении состава сельских и поселковой избирательных комиссий по выборам в сельские и поселковые Советы депутатов трудящихся по Добропольскому району”. Решение исполкома Добропольского районного Совета депутатов трудящихся, сталинской области от 23.10.1947 г. Газета “Сталінський шлях”. №87 (1999), 25.10.1947 р.
16. Оніпко В.О. Рукопис “Хутір Леонтіївка”. село Кам’янка Добропільського району Донецької області. 17.02.2016 р.
17. “Охоронний паспорт місця гніздування №1”. Донецька обласна рада Укріпінки охорони природи. Виданий 8 квітня 1986 р.
18. Павлович В. “Материалы для географии и статистики России”. 1862 г.
19. “План планировки та застройки села Юрьевка”. 1968 г.

20. “Погосподарська книга основних виробничих показників господарств колгоспників 1944-1957р.р”. Юр’ївська сільська рада Добропільського району Донецької області. ДОДА. Р-5356.
21. “Справа №89, №94, №99, №105, №116, №143 записи акта про народження”. Відділ реєстрації актів громадянського стану Добропільського районного управління юстиції. 1936-1940, 1945, 1950 роки.
22. “Справа №132 записи акта про смерть”. Відділ реєстрації актів громадянського стану Добропільського районного управління юстиції. 1948 рік.
23. “Справа №124 записи акта про шлюб.” Відділ реєстрації актів громадянського стану Добропільського районного управління юстиції. 1946 рік.
24. “Українська сільськогосподарська енциклопедія”. т. №2. м. Київ. 1970 р.
25. Шпаківський І. “Не створюють умов для праці”. Газета “Сталінський шлях”. №82 (1994), 09.10.1947 р.

В.Батицький

ХУТІР ЗЕЛЕНИЙ КЛИН.

ІСТОРІЯ ЗАСЕЛЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ. 1891- 1939 РОКИ

Хай не ляка тебе безодня глибини,
Ти зри, Народе, і не бійся правди,
Що корінь твій – з тієї давнини,
Де не було ще Риму та Еллади!
Борис Олійник

Сьогодні ми як діти радіємо кожному знайденому черепку, глечику чи будь-якому артефакту, що може бути свідченням великої історії і слави українського народу. Без традицій і авторитету минулого не можна створити сильне майбутнє.

Як тільки ми, українці, не називали себе! За етнічним і родовим походженням, за територіальними і географічними ознаками, за політичними та релігійними уподобаннями.

Українська земля наче медом намащена. Кого тут тільки не було, хто тільки не хотів володіти нею. Були і такі, що просто кудись мандрували. Якась частина відставала чи просто відмовлялася йти далі і залишалася жити тут, і вже появилася новим плем'ям. Згадаймо, яких тільки етнічних поселень не було на Україні в новітній історії: польські, московські, німецькі, болгарські, грецькі, жидівські, татарські, молдавські, угорські ... А тепер зважимо, скільки їх перейшло за останні дві-три тисячі років!

Перерахуймо лишень тих, які мешкали на території нинішньої України за свідченнями різноманітних літописів, а це геракліди, кияніди, орії, арії, скити, сколоти, гіпербореї, РОСИ, РУСИ, будини, алазони, арімасками, руги, поляни, колани, оли, елліни, непри, неври, борстеніди, корці, карійці, оумвани, афіняни, аргосці, лідійці, маки, УКРИ, троянці, спартанці, іонійці, ахейці, перси, македонці ... По всякому, але не українцями їх називали.

Сергій Піддубний у своїй книзі “На землі Аполлона і Посейдона” пише, що Геродот про слов’ян ніколи не згадував. Колись комусь було вигідно замовчувати і приховувати наше ім’я УКРИ, але як не дивно воно відродилося і починає набирати свого первинного змісту. Потім комусь захотілося, щоб ми перестали бути оленами/еллінами і Візантія все зробила, щоб вкрасти цю назву та приписати її грекам. УКРИ та споріднені з ними племенами створили собі нову спільну назву – слов’яни, тобто, за однією з версій – ті, хто дав світові слово, буквально люди слова, за іншою –ті, що шанують більше за власне життя слову. Потім украли ще одну нашу назву РОСИ – РУСИ, але саме це допомогло нам повернутися до вже призабутої назви укрів – українців. Світила науки з Англії, Австрії, Ізраїлю, США тощо не соромляться визнати, що основи всіх мов індоєвропейської групи зародилися в Північному Причорномор’ї, тобто, слово Боже розійшлося по всьому світові саме від нас.

Добропільщина. Її степи були свідками тисячолітніх історичних подій завдяки їхньому географічному положенню. Саме тут проходить водорозділ басейнів рік Дніпра – його притоки Самари (з її притоками Бик, Гришинка, Водяна, Гнилуша) і Дону – його притоками Сіверський Донець з Казенним Торцем. Степи в довгі часи були дуже багаті рідкісними травами, а повноводні річки – прозорими чистими водами. Це і приваблювало сюди людей в усі часи.

Якщо подивитися на старі мапи, то побачимо, що територія Добропільщини в довгі часи називалася Дике Поле. Дике Поле – назва території, яка не мала чітких кордонів на слабо заселених причорноморських та приазовських степів між Дністром на заході та середнього Волгою на сході від Куликової поляни на півночі до Чорного та Азовського морів і Криму на півдні.

Степи Дикого Поля були придатні для розвитку землеробства, тваринництва та промислів, що сприяло початку їх освоєння до часів Київської Русі. Продовжувалося заселення Дикого Поля в ХІУ-ХУ століттях, коли частина території правобережної України увійшла в склад Литовської держави, а пізніше об’єдналася з Польським Королівством у Річ Посполиту (1569 рік). Землі Дикого поля освоювалися та заселялися переселенцями-селянами з території правобережної України, Речі Посполитої, селянами та

холопами з Московії. Надалі територія Дикого Поля була під контролем запорізьких козаків. В кінці ХУІ століття назва Дике Поле перестало вживатися.

В довгі часи через ці степи проходили важливі історичні шляхи: Залозний, Муравський (татарський), Чумацький (солоний), Бахмутський. Добропільський край був їх своєрідним перехрестям.

Залозний шлях – дуже древній торговий шлях, походить від стародавнього вимовлення слова “залізо”, так як по цьому короткому шляху караванами провозилося залізо, бувше в стародавності цінним металом та доставлялося із Тмутаракані, країн Сходу та других місць Азії. Згадується в літописах під 1168 і 1170. Назва “Залозний” збереглася у зміненій назві станції Лозова, багатьох сіл та балок.

Назву “Залозний” шлях одні пов’язують з лозняками в плавнях річок, уздовж яких йшов шлях, інші – древньоруського слова “залаз” – обхід, крюк. По цьому шляху їздили з “швидкою їздою” по 90 кілометрів в день. Скачка в умовах гонитви (з одним або двома запасними кіньми) досягала швидкості 140 кілометрів за 12-14 годин їзди.

Залозний шлях починався в місті Києві, йшов правим берегом Дніпра – між лозами до колишнього села Переволочна. Тут через дуже зручну переправу він переходив на лівий берег і йшов між річками Орель і Самара, Бик (з притоками Гришинка і Водяна) і Казений Торець до верхів’я річки Кальміус, далі вздовж її правого берега на південь до Азовського моря. Ще Залозний шлях проходив з використанням волока з басейну річки Торець в басейн річки Самара (з притокою річки Бик) і навпаки через територія Добропільщини.

Цим шляхом ходили походами дружини київських князів Олега, Ярослава Мудрого і Володимира Мономаха. І навпаки, на руські землі ходили кочівники, в тому числі і монголо-татари.

Муравський шлях починався в Криму біля Перекопу, йшов на північ між річками Молочна і Конка, Вовча і Кальміус, Бик і Казенний Торець до річки Сіверський Донець. Біля нинішнього міста Ізюм, через зручну переправу, шлях переходив у Московію і йшов далі на північ до міст Курськ, Тули. Муравський шлях пересікав одинадцять зручних бродів – Каганський, Абашкін, Шебелинський, Ізюмський, Татарський та інші і був одним із стратегічних шляхів ХУІ – початку ХУІІІ століття, яким кримські татари ходили на північ, вчиняючи напади на руські землі. Тому його ще називали татарським.

Важка степова дорога, названа Муравкою тому, що пролягала по траві-мураві – чудовому корму для коней, на яких пересувалися степом кримці, учиняючи нескінченні набіги на Київську Русь. По “Книзі Большого Чертежа” та документах ХІ століття Муравський шлях йшов

муравою, уникаючи переправ через річки, більшою частиною по безлюдному степу, який був оточений по сторонам високою травою. В книзі написано: “А ниже Волчьих Вод поля в СамарьрекаБык, от Волчьих Вод верст з 10. А меж Волчьих Вод и Быка мечеть татарскаякаменная, саженее з 20; а лесу с тех мест до Перекопи нет. А вверх по Быку дорога Муравская...” Муравський шлях не був дорогою – це був тільки напрямок, по якому йшли татари, це була широка, місцями вузька ділянка землі, в залежності від річок, багниць, важко прохідних лісів.

Між водорозділами річок Бик та Казенний Торець була прикордонна зона Запорізької Січі з невеликих ровів та ряду частоколів. Річка Водяна – приток річки Бик була не дуже повноводною, але плоскодонна “чайка” по ній могла втекти від переслідування турецької галери. Запорізькі козаки, в межах яких тягнувся Муравський шлях на відстані 200 верст, називали його “отвечным, бескрайним”.

Чумацький шлях проходив відКурщини в Крим, зливаючись на теперішнійДобропілщині з Залозним і Муравським шляхами, де нині проходить автомобільна дорога з містДобропілля на місто Краматорськ. Цим шляхом в Крим за сіллю ходили чумаки. Орієнтирами, дороговказами в безмежному степу їм служили кургани та кам’яні статуї.

Від повітового міста Бахмут до губернського міста Катеринослав була прокладена поштова дорога, яку декотрі краєзнавці називають Бахмутським шляхом. До сих пір можна почути від бувалих людей про напрямок цієї дороги, яку ще називають Бахмуткою, чи просто шляхом.

Що залишилося від знаменитих шляхів? Практично нічого. Зник тисячолітній трав’яний степ. Зникли в степу тарпани, дрохви, стрепети. Розораний степ. Під плугом зникли і тисячоліттями утопані кінськими копитами шляхи. Про існування яких нагадує тільки назви старинних сіл, по яким ці шляхи проходили.

Яка чудова назва хутору - Зелений Клин. Прикро те, що про цей населений пункт відомо дуже мало, не відомо хто дав назву хутору, а також не відоме і про саме життя на цьому поселенню.

Сама назва хутору більш всього пов’язана з тим, що на територію сіл і хуторів приїжджали, а вірніше поверталися українці з Далекого Сходу Російської імперії – Зеленого Клину. В околишніх селах та хуторах, часто можна почути, як сусіди називають помешкання або частину села – “сибірязи”.

Зелений Клин – історична назва українцями області їх розселення на південній частині Далекого Сходу, в нижній частині ріки Амур і над Тихим океаном; площа близько 1 мільйонів квадратних кілометрів. Зелений Клин появився в Російській імперії в кінці XIX – початку XX століть. Найбільші сучасні міста в цьому регіоні – це Хабаровськ, Владивосток, Комсомольськ-

на-Амурі, Уссурійськ. В справі колонізації Приамур'я в 80-х – початку 90-х років XIX століття важливу роль відіграла Лівобережна Україна. Саме заселення Зеленого Клину Далекого Сходу відбувалося в першу чергу з Лівобережної України. Українців на Далекому Сході було 1 млн. чоловік з 1,5 млн. всього населення регіону. Історик В.Кабузан стверджує, що питома вага українців у Приморській області до 1903 року ніколи не була нижча за 75%. А за даними перепису 1926 року в Зеленому Клину мешкали 303 тисячі українців (із 315 тис. усіх українців Далекого Сходу). В період існування СРСР українське населення регіону зазнало масового зрощення. Політика русифікації проходила як у Російській імперії, так і в СРСР, приводила до переходу українців, які мешкали на Далекому Сході, до використання російської мови та втраті своєї культурної та національної придатності до українців. Так що ця версія більш всього підходить до питання назви цього хутору.

Із спогадів бувших мешканців хутору Лиман Луганець Катерини та її брата Івана відомо, що хутір розміщався від повороту автомобільної дороги, на той час ще польової (в давні часи її ще називали скотопрогінною), до розбіраного поміщицького маєтку. Про маєток їм розповідала їхня бабуса – Луганець Анастасія Федорівна. Катерина та Іван пам'ятають, що біля розбіраного маєтку був розбитий розарій квадратної форми, розміром десь 10х15 метрів. Кущі троянд росли чайних сортів жовтого та рожевого кольорів. Багато росло бузку білого та бузкового кольорів. Селяни сусідніх сіл та хуторів пересаджували до своїх будівель кущі троянд, бузку. Були фруктові дерева – яблуні та груші різних сортів, а також агрус.

Від колишньої будівлі маєтку була прокладена тротуарна доріжка до річки Гришинка. Саме біля старого русла річки до сих пір ростуть осоки. Осоки – це ті дерева, які ми практично бачимо біля всіх менонітських економій та хуторів. Осокір, тополя чорна – дводомне дерево родини вербових. Буває заввишки до 30 (40) метрів і до 2 метрів у діаметрі, морозостійке швидкоросле дерево. Крона розлога. Осокір живе до 150 років, іноді до 300 років.

Можливо це був невеликий маєток Нейзера Данііла Фрідріховича. Про купівлю земельної ділянки біля майбутнього хутору Зелений Клин описувала вчителька історії Шилівської середньої школи ще в 1965 році. В “Приложении к 2-му изданию карты 1891 года Бахмутского уезда составленной землемером М.М.Гринером” ми бачимо в списках землевласників Нейзера Данііла Фрідріховича (300 десятин). Точних даних де саме розміщалося землеволодіння ми не знаємо, а версія, що воно розташовувалося біля майбутнього хутору Зелений Клин. Прізвище Нейзера Д.Ф. поміщено в списки землевласників Російської імперії та їх маєтки 1870-1918 роки.

Із матеріалів ОДПУ по справі Нейзера Густава Даниловича (сина Нейзера Д.Ф.) відомо, що він народився в 1902 році в селі Юр'івка Криворізької волості Бахмутського повіту. Німець по національності, мав початкову освіту, був безпартійний. Заарештований був 9 вересня 1941 року. Під час арешту проживав у селі Сартана Маріупольського району Сталінської області. Працював комірником дитячого будинку імені Крупської. Даних про вирок немає. Реабілітований у 1995 році.

В колонії Шидлівка до початку Другої Світової війни мешкала родина Нейзера Олександра (22.10.1894 року народження) та Катаріни (21.07.1896 року народження, дівоче прізвище Латц) з сином Хайнцем (15.11.1922 року народження), лютерани по віросповіданню. В яких вони родинних стосунках були з Нейзером Д.Ф. на сьогоднішні дні, що не відомо.

За інформацією Віктора Петкау, володарем хутору біля майбутнього поселення Зелений Клин ймовірно був син Діка Івана Петровича – Генріх Іванович. У володінні меноніта було 280 десятин поблизу хутору Юр'івка. В 1912 році на хуторі мешкало 12 персон.

Генріх Іванович 9 січня 1914 року одружився на Ганні Классен (28.12.1883 – 24.11.1914 роки). 17 листопада в родині Генріха і Ганни народилися мертвими близнята Ганс і Генріх, які записані, що померли в хуторі Юр'івка Криворізької волості Бахмутського повіту. Мати Ганна померла через неділю після пологів і теж записана в книзі записів смерті в хуторі Юр'івка.

В дев'ятій книзі “Реабілітовані історією” є публікація матеріалу по реабілітації хлібороба Генріха Івановича Діка, який на час арешту та реабілітації в 1929 році ще проживав у селі Юр'івка Гришинського району Донецької губернії. Заарештований він був 16 лютого 1929 року. Генріх Іванович народився 6 травня 1868 році в селі Маріяволль Бердянського повіту Таврійської губернії, а помер 27 вересня 1938 року. Є фотознімок 1925-1926 років, який зроблено в місті Бердянськ, де крайній справа сидить саме Генріх Іванович. На фотознімку більше всього, що Генріх Іванович був у гостях з своїми сестрами Маргаритою та Катериною в родині свого меншого брата Якова.

Тютюнник Клавдія Михайлівна (Карманчикова) розповіла про те, що в її діда Карманчикова Артема Єгоровича (помер у 1924 році) був земельний наділ на землях майбутнього хутору Зелений Клин. На виділеній землі виросували городину, більшу частину якої займала капуста.

Істориком Добропільської міської школи №7 Петренко Олександром Миколайовичем на території бувшого маєтку знайдено цеглу з тавром “ЕП” (“Елена П'янкович”). Після смерті Юхима Миколайовича П'янковича, Олена П'янкович вже по праву спадкоємці, стала новою володаркою села Золотий Колодязь (сучасне село Добропільського району).

Цей невеличкий аргумент підкреслює, що на території колишнього хутору був маєток багатих землевласників.

На мапі Артемівського округу 1928 року хутір Зелений Клиן ще не позначено, ана німецькій мапі 1939 року (з уточненнями 1941 року) вже позначено, що хутір мав вже 10 будівель. По розповідям Локтева Василя Васильовича на хуторі мешкали Чижанов Петро Карлович, Чижанов Святослав Карлович, Літвінова Нилка, Літвінов Нестор Іванович, Беджис Олександр (Ахмат – осетин) Миколайович, Безрук Григорій Степанович, Пономарьов Грицько Максимович, Бугай, Бойков Іван Михайлович, Локтев Василь Васильович, Кононенко Ніна Марківна (Гайдоба), Щербинка Андрій.

Лашина (Беджис) Софія Олександрівна повідала, що на хуторі мешкали Карманець, Соловійов (імен не пам'ятає). В основному мешканці хутору були переселенці з Російської Федерації Північно-Кавказського краю (тепер Ростовської області) Мальчевського (тепер Міллеровського) району з хуторів та слобод Юр'ївка, Ольховий Ріг, Нікольське та інших. Заселяли хутір приблизно після тих років, коли на території Радянського Союзу почали розкуркулювати селян. Селяни хутору працювали в сільськогосподарській артілі “Труд білорусів”.

В справі запису актів про народження в Добропільському районному загсі є записи про народження в хуторі Зелений Клиן Бойкова Миколи (14.06.1937 року), Пономарьова Віктора (04.06.1937 року), Безрук Петра (24.07.1937 року), Локтева Івана (26.03.1938 року).

До тих пір поки в наші краї не були переселені мешканці з москальських країв, то українці не чули “расейського мата”. Як не старалися філологи відшукати в “расейському маті” самої брудної лайки в українській мові, але не вдалося. Намагаючись знайти українські лайки, філологи в котрий раз прийшли до висновку, що “мат” – явище “истиннорасейское”.

Система українських лайок ґрунтується зовсім на інших принципах, чим лайки москальські. Ось приклад українських лайливих виразів, що можна почути в наших селах: “А добра б тобі не було... А щоб в тебе пір'я в роті поросло... А щоб тобі жаба цицьки дала... А щоб у тебе язик поперек горла став... А щоб тобі чорне було... А щоб тобі відмовили, як чогось попросиш... А щоб твоєю мордою просо молотили... А щоб твоя дружинонька з кумом повелася... А щоби твоя срака по шву розійшлася... А щоб ти щастя не знав... А щоб ти луснув... А щоб тобі повилазило... А щоб тобі заклало... А щоб тебе підняло і гепнуло... А щоб тебе злидні обсіли... А бодай тебе чорти вхопили... А щоб ти падло дристало та й дристало... А щоб тобі рачки лазити... А щоб ви згинули... А щоб ти сказився... Стара кляча... Дідька лисого тобі дам... Сто чортів у печінку... Іди до бісової матері... Дам

по макітрі... Підла душа... Хай вам грець... Ти, гімно не роздушене!” та інші.

Або просто такі вирази: “А, собача кров! Дідька лисого... Де його чорти понесли? Пан хоче мати чудову гаму кольорів на обличчі? Морда – хоч пацюків бий... Морда – що й возом не об’їдеш...Однією сракою на два базари...Тю (тьху), на тебе! Чого шкіришся? За патли та в пику... Тиць моя радість...” та інші.

Слова мату дуже часто виходять від людей, з яких виганяють демонів. Це признають всі конфесії: від православних до протестантів. Завдяки науці було доказано, що з-за мату страждає не тільки мораль людини, але і його здоров’я. Доведено вже, що мат виник від сакральної назви богів. Слово “мат” означає “силу”. Руйнівну силу, яка діє на ДНК людини і знищує його середину, особливо на жінок і дітей.

При проведенні наукового експерименту, використовували воду, якою обробляли зерна пшениці. Були використані три вида слів: 1. Молитва “Отче наш”. 2. Мат побутовий, який використовується для зв’язку розмови. 3. Мат агресивний, з явно вираженою експресією.

Через деякий час, в частині зерен, яка була оброблена молитвою – проросло 96% зерен. Проростки, які були опущені в воду, оброблену побутовим матом, залишилися тільки 40% пророслих зерен. Після впливу мату агресивного – залишилися тільки 15% пророслих зерен.

Ще один дуже цікавий факт. В країнах, де відсутня лайка, яка вказує на полові органи, синдроми ДЦП і Дауна не знайдені. А в країнах СНГ ці хвороби існують. На жаль ...

Карманець Олена Антонівна повідомляла, що хутір практично було знищено до початку Другої Світової війни, хуторян примусово переселяли в другі хутору та села. Лашина (Беджис) С.О. згадувала, що вони переїхали з хутору до колонії Шидлівка в період, коли їй виповнилося 10 років, тобто на початку 1940 року.

Хутір Зелений Клин знаходився на правому березі річки Гришинка. В радянські часи біля поселення колгоспом імені Жданова проводилося виправлення русла річки, яке мало звивистий напрямок руху. На цьому закругленні утворювався підпір, швидкість течії води зменшувалася, а рівень її в річці підвищувався, внаслідок чого навіть невеликі повені призводили до переповнення русла, затоплення заплавлених земель і тривалого підвищення ґрунтових вод.

Щоб на всьому протязі річки були похили і швидкості течії води, було проведено виправлення русла. Русло вирівнювали екскаватором, бульдозером, а виїняту землю використовували для засипання рукавів, старого русла та інших заглибин. Місця з’єднання прорізів із старими прямими ділянками річки закріпили земляними дамбами.

З часом правління колгоспу імені Жданова проводили розчистку та поглиблення русла річки Гришинка, починаючи від села Шилово до місця впадіння річки у річку Бик, щоб іля села Лиман. До розчищення русла, річка була занадто заболочена. Земляні роботи по поглибленню і розчистці дна річки проводили поперечним черпанням з берега одноковшевим екскаватором. Проведена робота по розчистці русла, дала можливість річці не пересихати в посушливі місяці року.

В Господарській книзі основних виробничих показників господарств колгоспників Юр'ївської сільської ради депутатів трудящих Добропільського району Сталінської області на 1944-1946 роки хутір Зелений Клин вже не згадується в написах. Згідно цієї книги видно, що практично всі мешканці хутору Зелений Клин в 1939 році мешкали в нових будівлях околишніх сіл та хуторів. На бувшому хуторі, на сьогодні, залишилося приміщення бувшої колгоспної птахарні, колодязь, залишки каміння від поміщицьких будівель та назва фермерського господарства “Зелений Клин” (керівник фермерського господарства Батицький Андрій Миколайович).

Людей, яких цікавить історія рідного краю, перетворює не великих патріотів своєї маленької і великої Батьківщини. Треба любити і поважати ту землю, на якій ми вирости і ніколи її не зраджувати. Той, хто зраджує свою Батьківщину – той зраджує свій рід, своїх батьків. Про це треба добре пам'ятати.

У нас, українців, велика історія – своя, власна. У нас свої герої, а не вкрадені і не запозичені! Ми велика нація! Нам необхідно лишень навчитися поважати себе і навчити інших поважати нас.

Фрагмент Оперативної мапи Генштабу Червоної армії
1941 року

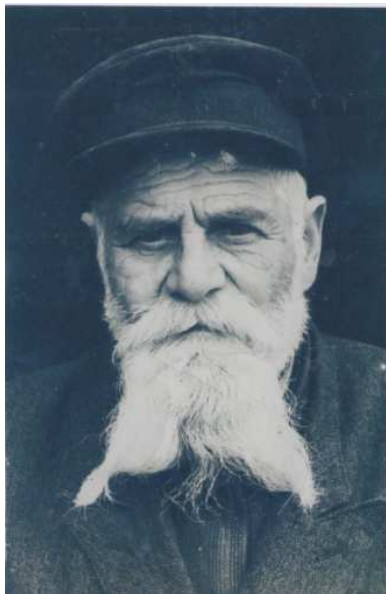
Дорожній вказівник.

Курятник колгоспу імені Т.Г.Шевченка на місці бувшого хутора
Зелений Клин.

Колодязь.

Беджис Ахмат Миколайович.

ЛІТЕРАТУРА

1. “Ведомость землевладений Бахмутского уезда”. Приложение к 2-му изданию карты Бахмутского уезда составленной землемером М.М.Гринер. Издание Бахмутского Уездного Земства 1915 года.г. Бахмут. 1915 г.
2. “Вы это точно не знали. Матерные слова (маты), это имена демонов”. Электронный ресурс. 25.12.2016 г.
3. “Добре поле”. Историко-краєзнавчий альманах. Випуск №1. м. Краматорськ. 2016р.
4. Зелений Клиן – Вікіпедія.
5. Карманець О.А. “Спогади”. село ЮрівкаДобропільського району Донецької області. 05.03.2014 р.
6. “Книга Большому чертежу”. Под редакцией Сербиной К.Н. 1950 г.
7. “Колгоспна виробнича енциклопедія”. т. №1. м. Київ. 1956 р.
8. Лашина С.О. (Беджис). “Спогади”. село ШилівкаДобропільського району Донецької області. 09.03.2016 р.
9. Луганець А.Ф. “Спогади”. хутір ЛиманДобропільського району Донецької області, 1958 р.
10. Луганець К.Ф. “Спогади”. село ЛиманДобропільського району Донецької області, 2015 р.

11. Локтев В.В. “Спогади”. селоЮр’ївкаДобропільського району Донецької області, 2013р.
12. “Немцы Поволжья”. Историко-краеведческий форум. Просмотр темы “Шидлово”. Электронный ресурс. 30.07.2015 р.
13. “Німецька мапа Донецької області”.сторінка 49 (фрагмент). 1939 р.
14. Песков В. “Муравский шлях”. Живойуголок: “Окно в природу”. Электронный ресурс. 29.11.2002 г.
15. Петкау В. “Менонітськихутори”. 2015 р.
16. “Погосподарська книга основних виробничих показників колгоспників Юрївської сільської ради народних депутатів Добропільського району Сталінської області на 1944-1946 р.р.” ДОДА. Фонд Р-5356.
17. “Радянська енциклопедія історії України”. т. №2. м. Київ. 1969 р. с. 182, 242.
18. “Радянська енциклопедія історії України”. т. №3. м. Київ. 1971 р.
19. “Реабілітований історією. Донецька область”. Книга №5. м.м. Київ-Донецьк. 2008р.
20. “Реабілітовані історією. Донецька область”.Книга №9. м.м. Київ-Донецьк. 2012р.
21. Рукопис невідомого вчителя Шилівської середньої школи. село Шилівка. 1965 р.
22. “Справа №94, №99 записи акта про народження”. Відділ реєстрації актів громадянського стану Добропільського районного управління юстиції. 1937-1938 роки.
23. “Українська сільськогосподарська енциклопедія”. т. №2. м. Київ. 1970 р.
24. Усні джерела історика Добропільської міської школи №7 Петренка О.М.
25. Фрагмент Оперативної мапи генерального штабу червоної армії 1941 року.
26. Helmut T. Huebert. “Mennonite estates in imperial Russia”. Winnipeg. Canada. 2005.

УДК 908

Білицький П.В. (НІКО «Спадщина», м. Покровськ)

ВІДНОВЛЕННЯ СПОЛУЧЕННЯ НА ЗАЛІЗНИЦІ РУТЧЕНКОВЕ – ГРИШИНЕ ПІСЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Стаття присвячена питанню післявоєнного відновлення залізничної інфраструктури Західного Донбасу у 20-х – 30-х роках ХХ століття, і виходу залізничного транспорту на довоєнні техніко-економічні показники.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ, ВАНТАЖООБІГ, ПАСАЖИРСЬКО-ТОВАРНИЙ ПОТЯГ, РОЗКЛАД РУХУ, ХОДОВА ШВИДКІСТЬ, ГРАФІКОВІ ЗУПИНКИ

Актуальність питання. На залізничному транспорті, як і в будь-якій іншій галузі господарчого комплексу країни, прямим чином відображаються ті явища, що вирують у соціально-політичному житті. Як у будь-якій сфері, на залізничному транспорті спостерігається певний занепад у вантажному і пасажирському русі в час ведення бойових дій, - особливо, в безпосередньому тилу по будь-який бік від лінії зіткнення. А по закінченні активних бойових дій залізничний транспорт потребує відповідного часу для повного відновлення своєї роботи в обсягах із довоєнними техніко-економічними показниками. Отримання історичного матеріалу для моделювання сучасних соціально-економічних процесів, нехай і з певними припущеннями і поправками, є сьогодні вкрай актуальним.

Огляд публікацій по темі. Не дивлячись на досить велику кількість матеріалів з історії залізниць Донбасу [1-3], історія відновлення роботи залізниці Рутченкове – Гришине (Покровськ), Гришинського залізничного вузла після громадянської війни, висвітлені недостатньо, що потребує подальших досліджень цього питання.

Постановка задачі. Метою даної статті є викладення матеріалу з історії відновлення вантажного і пасажирського сполучення на залізниці Рутченкове – Гришине після завершення активної фази збройного конфлікту 1917-1921 років.

Викладення матеріалу. Тимчасовий товарний і пасажирський рух на окремих ділянках залізниці Рутченкове – Гришине було відкрито ще наприкінці 1915 року [4]. У січні 1917 року було офіційно відкрито постійний товарний і пасажирський рух від станції Гришине до станції Рутченкове [3]. Серед вантажів найбільшими були обсяги перевезення вугілля (вугленавантажувальні станції Бельгійський, Сазонове, Селидівка, Роя, Гострий, а з 1918 року – Курахівка й Коханівка) [3; 5]. Також возили вогнетривку цеглу (Красногорівка), хліб та інші вантажі. Постійний пасажирський рух було відкрито у травні 1917 року запуском пасажирського потяга у сполученні Гришине – Рутченкове (1 пара на добу). У склад потяга були включені пасажирські вагони II, III і IV класу (у першому приближенні, передбачали тариф плацкартного, загального вагонів і приміського потягу, відповідно). Потяг робив зупинки по роздільним пунктам Чунишине, Солоний, Селидівка, Цукуриха, Роя, Гострий, Красногорівка, Старомихайлівка [6].

Наприкінці 1917 року, у зв'язку із загостренням соціально-політичної ситуації, пасажирський рух залізницею Рутченкове – Гришине було згорнуто. Близько через рік припинився і вантажний рух [3].

Після закінчення громадянського протистояння й іноземної інтервенції 1918-1920 років, історію якої ми навмисне опускаємо, постало питання відновлення вантажного, а після – і пасажирського руху на залізниці.

Станом на зиму 1922-1923 років, пасажирський рух залізницею ще не здійснювався, втім тоді вже почали підійматися остаточно націоналізовані вугільні рудники [7; 8; 9]. До станції Красногорівка тяжів Мар'їнський рудник, колишній Бобровського, поблизу села Мар'інка, до станцій Коханівка й Роя – рудник № 23, колишній Олександро-Михайлівський В.М.Геккера, до станції Бельгійський – рудники № 5 ім. Т. Шевченка, він же – «Лиса гора», колишній Мяшкєвича й Барського (закрита у 1990 році шахта ім. Т. Шевченка), і Західно-Донецький рудник УГКП [8; 9]. Везили й інші вантажі. До станції Красногорівка, наприклад, також тяжів шамотний завод ім.В.Леніна, - колишній франко-російського товариства вогнетривких виробів, а також кузні сел. Мар'інка, Старомихайлівка тощо [8].

На залізниці був задіяний наступний рухомий склад: паровози серії О^В, 30-35 двохосних вантажних вагонів вантажопідйомністю 600 пудів кожен. Загальна вага причіпної частини складу не перевищувала 800 тон. В якості напрямних для таких складів використовувалися легкі рейки, аналогічні сучасним Р33 [3].

Що стосується пасажирського руху, останній на залізниці Рутченкове – Гришине було відновлено вже в першій половині 20-х років ХХ століття. Станом на весну 1924 року залізницею тричі на тиждень курсував товаро-пасажирський потяг № 32/31 Гришине – Юзове (Донецьк): по середах, п'ятницях, неділях потяг відправлявся від станції Гришине о 7:30, по понеділках, четвергах, суботах – від станції Юзове о 13:50. У склад потягів обов'язково включався трьохвісний багажний вагон, а також 5 двохвісних жорстких плацкартних, або «товарних пристосованих безплацкартних» вагонів. Потяг робив зупинки по Чунишино, Селидівці, Цукурисі, Рої, Красногорівці, Рутченково. Час прямування від Гришино до Юзово складав 7 год. 34 хв., у зворотному напрямку – 6 год. 37 хв. Але більшу частину часу потяг не їхав, а стояв. Тривалість стоянки на станціях коливалася від 10 хв. до 2 год. 20 хв. Найтривалішою була стоянка по Цукурисі, оскільки вона забезпечувала можливість подачі вантажних вагонів до/від Кураховки, Кохановки. Втім, будь-якого буфету по станції Цукуриха у 20-х роках ХХ століття не було. В результаті, середня ходова швидкість потяга у сполученні Гришине – Юзове складала 24,66 верст на годину, у сполученні Юзове – Гришине – 26,04 верст на годину; з урахуванням зупинок – відповідно, 11,30 і 12,92 верст на годину. Максимальна ходова швидкість на ділянці Гришине – Рутченкове складала 30 верст на годину, на ділянці Рутченкове – Юзове – 45 верст на годину [10].

У 1925 році у графік було введено пасажирсько-товарний потяг № 22/21 Гришине – Сталіне (Юзове) у складі, аналогічному такому за попередній період. Змінилися час і дні прямування: з Гришино потяг відправлявся о 8:10 по понеділках, середах, суботах, зі Сталіно – о 6:55 по вівторках, четвергах, неділях. Крім того, потяг почав робити зупинку за вимогою пасажирів по роз'їзді Солоний [11]. У 1928 році потяг № 21/22 курсував вже чотири рази на тиждень: від Гришино – по понеділках, середах, п'ятницях, суботах, від Сталіно – по вівторках, четвергах, суботах, неділях [12].

Лише в 1930 році пасажирсько-товарний потяг у сполученні Гришине – Сталіне було встановлено у щоденному курсуванні. Потягу було присвоєно новий номер 403/404 [13]. У 1931 році час у дорозі в один кінець було скорочено на 1 годину [14]. В 1932 році маршрут поїзду було подовжено до Макіївки (Вантажної) через Мушкетове, потяг переведено до категорії пасажирських із номером 92/91 [15]. У 1933-1934 роках потяг у такому ж самому сполученні, з таким самим номером і з майже таким самим розкладом курсував як поштовий [16]. У 1936 році відбулося нове прискорення зазначеного потягу в дорозі на ділянці Постишеве (Гришине) – Рутченкове, - на цей раз на півгодини. Потяг почав робити графікові зупинки по роз'їздах Солоний, Гострий, Старомихайлівка [17].

У пасажирському розкладі на графік 1937 року було закладено 2 пари щоденних пасажирських складів на ділянці Постишеве – Рутченкове: поштових № 94/93 і пасажирських № 41/42. Усі – в сполученні Постишеве – Макіївка. З Постишево потяги відправлялися о 5:10 і 17:06, з Рутченково на Постишеве – о 0:30 і 12:25. Але найголовніше: час в дорозі від Постишево до Рутченково, і в зворотному напрямі складав близько 3 годин, - як це було до громадянської війни. Отже, остаточно ділянку колії від сучасного Покровська до Рутченково після розрухи в період громадянської війни було приведено до ладу за 1,5 десятиліття [18]. У 1940 році по найбільших проміжних станціях Роя й Красногорівка вже діяли буфети із холодними закусками [19].

Збільшувався й вантажообіг напряду. Станом на 1926-1927 господарчий рік, вантажообіг тут становив приблизно 160 тис. т., - по 80 тис. т. прибуття і відправлення вантажів, відповідно. За даний звітний період, повністю не діяли станції Гострий, Старомихайловка і Коханівка, - не прийнявши і не відправивши жодного вантажу. Лідером по вантажообігу була Красногорівка, - за рік станція прийняла 63,4 тис. т., і відправила 51,3 тис. т. різних вантажів. Вантажообіг протягом року був нерівномірним; свого максимуму по Красногорівці він склав в листопаді 1926 року (прибуття – 8,5 тис. т., відправлення – 4,6 тис. т.). На другому місці по вантажообігу була станція Курахівка, яка прийняла за господарчий рік 3,9 тис. т. і відправила 9,1 тис. т. вантажів. Коливання вантажообігу по Курахівці колосальні: в жовтні 1926

року станція не діяла взагалі, а в 1927 року не відправляла вантажі. Максимум відправлення вантажів по Курахівці випав на травень 1927 року (2,1 тис. т.). Третє місце займала станція Роя – відповідно, 7,1 тис. і 4,1 тис. т. У березня 1927 року станція Роя прийняла рекордні (для себе) 1,3 тис. т. вантажів. Наступною була Цукуриха, яка прийняла 2,1 тис. т., і відправила 8,5 тис. т. різних вантажів. З них, 5,2 тис. т. станція відправила в лютому 1927 року. Нарешті, станція Селидівка за звітний період прийняла 0,8 тис. т., а відправила 0,9 тис. т. вантажів [20].

Станом на 1934 рік, вантажообіг станції Бельгійський (шахта ім.Т.Шевченка) склав: по прибуттю – 5,8 тис. т., по відправленню – 158,1 тис. т. За станції Чунишине аналогічні показники були, відповідно, 0,5 тис. і 0,09 тис. т. [21].

У 1941 році розпочалися бойові дії на території Донбасу в рамках Другої Світової війни, які тривали до 1943 року. Красноармійський залізничний вузол і ділянку Красноармійське – Рутченкове довелося відновлювати з нуля...

Висновки. Відновлення будови колії на ділянці Гришине (Покровськ) – Рутченкове після громадянської війни відбувалося протягом 1,5 десятиліть. Приблизно за 5 повоєнних років вантажообіг напряду вийшов на довоєнні показники. Пасажи́рське сполучення до 1930 року представляло собою пару пасажирсько-товарних потягів 3-4 рази на тиждень, до 1937 року - пара пасажирських складів на добу, до 1941 року – 2 пари пасажирських складів на добу. Події сторічної давнини і сьогодні є матеріалом для роздумів стосовно прогнозів остаточного відновлення інфраструктури транспорту і промисловості в регіоні після остаточної деескалації збройного конфлікту.

Перелік посилань

1. Стальные пути Донбасса // М.И.Гусев, К.Х.Клименко, А.И.Максимов и др. - Под ред. В.В.Приклонского. - Донецк, 1970.
2. Клименко К.Х., Алдакимов Д.К. Будем помнить Донбасские перегоны // Редкол.: А.М.Кожушко и др. – Донецк, 1992.
3. Мартыненко В. В Западном Донбассе // Железнодорожник Донбасса, №№ 98 (6987), 18.08.1977; 99 (6988), 20.08.1977; 100 (6989), 23.08.1977.
4. Циркуляры Главного Штаба за 1915 год. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gen-volga.ru/biblio/b-1915.htm>
5. К докладу по вопросу о современном положении каменноугольной промышленности. Сведения о добывающей способности и предполагаемой производительности каменноугольных и антрацитовых копей Донецкого бассейна на 1917 год // Труды XLI Съезда горнопромышленников юга России. – Т. I. – X., 1917.

6. Официальный указатель железнодорожных и других пассажирских сообщений с мая 1917 года. – СПб., 1917.
7. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений. Зимнее движение 1922/23 г. / Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1922.
8. Итоги сплошной подворной переписи Донецкой губернии (январь-февраль 1923 г.) / Т. I. – Х., 1923.
9. Циркуляры Артёмовского окрисполкома (1923-1924 г.г.) // Государственный архив Донецкой области, фонд № Р-1475, опись № 1, дело 82.
10. Расписание движения пассажирских поездов по коммерческому графику с 1 июня 1924 г. – Екатеринослав, 1924. – 36 с.
11. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений / Летнее движение 1925 г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1925.
12. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений / Зимнее движение 1928/29 г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1928.
13. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений / Зимнее движение 1930/31 г. – М., 1930.
14. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений / Летнее движение 1931 г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1931.
15. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений / Зимнее движение 1932/33 г.г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1932.
16. Официальный указатель железнодорожных, водных и других пассажирских сообщений / Зимнее движение 1934/35 г.г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1934.
17. Официальный указатель железнодорожных, водных и других пассажирских сообщений / Летнее движение 1936 г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1936.
18. Официальный указатель железнодорожных, водных и других пассажирских сообщений / Летнее движение 1937 г. // Ред.: С.Е.Брюль. – М., 1937.
19. Официальный указатель железнодорожных, водных и других пассажирских сообщений на 1940 г. // Отв. ред.: М.Кречетников. – М., 1940.
20. Статистический справочник Сталинского округа. – Сталин, 1928.
21. Стёпкин В.П., Гайворонский П.Е., Яцок Н.Н. Красноармейский район: Люди, история, факты. – Донецк, 2003. – 239 с.

УДК 908

Белицький П.В. (НІКО «Спадщина», м. Покровськ)

БУДІВНИЦТВО ЗАЛІЗНИЦІ ДУБОВЕ – ДОБРОПІЛЛЯ – МЕРЦАЛОВЕ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Розкриті основні аспекти соціально-економічного розвитку регіону, які передували будівництву залізничних колій в напрямі Дубове – Добропілля – Мерцалове, і супроводжували його.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ, ГРИШИНСЬКИЙ ВУГЛЕНОСНИЙ РАЙОН, ТРЕСТ «КРАСНОАРМІЙСЬКВУГІЛЛЯ», ПІД'ІЗНІ КОЛІІ, ВУГЛЕНАВАНТАЖУВАЛЬНІ СТАНЦІЇ

Актуальність питання. Залізниці загального користування і під'їзні колії в загальному напрямі Дубове – Добропілля – Мерцалове на початку 60-х р.р. XX ст. з'єднали два залізничних вузли – Красноармійське (Покровськ) і Лозова, утворивши стратегічний обхід станції Слов'янськ у напрямі Донбас – Харків – Москва. Крім того, дане будівництво забезпечило під'їзними шляхами шахти і шахтні селища Білозерське, Новодонецьке. Розгляд соціально-економічних аспектів, які супроводжували будівництво капітальних шахт, і як наслідок – нових залізниць, з урахуванням визнання Кабінетом Міністрів України в 2006 році можливу реалізацію проєктів шахт-гігантів даного субрегіону «Добропільська-Капітальна» і «Самарська-Капітальна» економічно доцільною, сьогодні є актуальною задачею.

Огляд публікацій по темі. Не дивлячись на досить велику кількість матеріалів з історії залізниць Донбасу [1-3], історія залізничного напрямку Дубове – Добропілля – Мерцалове майже не висвітлена в наукових і науково-популярних виданнях. Це робить необхідними додаткові дослідження означеного питання.

Постановка задачі. Метою даної статті є викладення матеріалу з історії будівництва нових шахт і як наслідок – під'їзних колій до них у Красноармійському (колишньому Гришинському) вугленосному районі.

Викладення матеріалу. Вперше про необхідність будівництва нової залізниці між станціями Гришине (Покровськ) Катерининської залізниці й Гаврилівка (ділянка колії Лозова – Слов'янськ) Курсько-Харківсько-Севастопольської залізниці заявила власниця маєтку Спасько-Михайлівка Є.Ф.Платонова у 1900 р. Залізниця передбачалася для налагодження постійного вуглевидобутку на Завидівському і Штепинському родовищах (в сучасному розумінні – райони, відповідно, західніше і східніше смт Святогорівка Добропільського району), а також транзитних перевезень вугілля, місцевого відправлення і транзиту хліба [4].

У 1902 р. директор Західно-Донецького кам'яновугільного товариства І.П.Табурно склав проєкт Рудниково-Лозівської залізниці як основної магістралі для транзиту вантажів між південно-західними і центральними

губерніями Російської імперії, і портами Маріуполь і Бердянськ, а також обслуговування шахт, розташованих на «західній околиці Донецького басейну», тобто у смузі шириною до 20 верст між долинами річок Вовча і Самара в їх верхній течії. Дану територію на початку XX століття було поійменовано як «Гришинський кам'яновугільний (вугленосний) район»; одним з перших це словосполучення вжив саме Табурно. Пунктами примикання проектованої залізниці до існуючих були роз'їзд № 14 Малинівка (сучасна станція Дубове), станції Гришине і Руднична (Рутченкове) [5].

У 1910 р. розпочалися роботи, що передували закладці капітальних рудників в долині річки Бик – Добропільського і Святогорівського. Капітальні рудники потребували відповідних під'їзних шляхів, якими на початку XX ст., як і зараз, були залізничні колії. У 1912 р. представники проекту Рудникової залізниці запропонували будівництво магістралі в напрямі Лозова – Гришине – Рутченкове із тарифною вугленавантажувальною станцією Завидове (Завидо-Кудашове Добропільського району), технічні роз'їздом Бичок, комерційним роз'їздом Проїжджий (між селами Гришине і Добропілля) тощо [6]. Втім, у 1913 р. в Міністерстві шляхів сполучення вирішили будувати залізницю Рутченкове – Гришине – Золотий Колодязь. Після деякого коригування проекту, у 1914 році приступили до будівництва залізниці Рутченкове – Добропілля, ділянка якої Гришине – Добропілля була здана в експлуатацію у 1915-1916 р.р. [7].

Ще у 1914 році на різних рівнях бюрократичної системи імперії розглядався проект залізниці Москва – Бердянськ – Маріуполь, в яку передбачалося включити нову залізницю від району Лозової до станції Гришине [8]. У 1916 році було складено проект нових ліній та гілок у Гришинському вугленосному районі в загальному напрямі Царекостянтинівка (Камиш-Зоря) – Гришине – Краматорська, які передбачалося включити до складу Токмацької залізниці. Проектом передбачалося будівництво залізничної з'єднувальної гілки між станцією Мерцалове (за проектом – передаточна станція Золотий Колодязь, північніше Мерцалово) і роз'їздом № 14 Малинівка. Дана колія передбачалася для стратегічного обходу перевантаженої ділянки Курсько-Харківсько-Севастопольської залізниці Ясинувата – Фенольна – Слов'янськ, - тобто, в цілому відповідала меті сучасної залізниці Дубове – Добропілля – Мерцалове [9].

Втім, до 1918 р., в силу різних обставин, залізниця в напрямі Гришине – Лозова побудована не була. Зміна суспільно-політичного ладу внаслідок біфуркаційних процесів у регіоні в 1917-1921 р.р. відсунула питання будівництва нових залізниць на другий план. Навіть у 1931 р. в планах модернізації залізничної мережі Донбасу зазначалася необхідність

будівництва нових залізниць лише від станції Гришине на захід (на Новомосковськ, Канів), і можливість будівництва колії звідси до Микитівки. Щодо інших напрямів зазначалося наступне: «Беручи до уваги те, що на спорудження нових ліній потрібні чималі кошти, цей тип посилення транспортного зв'язку, особливо у нас, в умовах плявового соціалістичного господарства, вимагає (так в документі, - **прим.**) аж надто обережного підходу і всебічного висвітлення. Розв'язуючі питання про спорудження нової лінії, абсолютно недосить ще обґрунтувати потребу і рентабельність цієї лінії, як самодовільного цілого; треба розглянути її в розрізі комплексного розв'язанні всієї транспортної проблеми певного району, тобто зважити й інші можливі види транспорту і вплив спорудження нової лінії на шляхи сполучення, що вже є» [10].

Про необхідність будівництва в Гришинському вугленосному районі саме нової залізниці в північному напрямі першими заговорили геологи. У 20-х – 30-х р.р. ХХ ст. «Донвугілля», Вугільний інститут, «Артемгеологія», Український розвідувальний трест проводили геологічні розвідки в долинах річок Водяна, Гнилуша і Самара, в результаті чого були розвідані перспективні поля т.з. «Самарського комплексу», які підлягали безумовній промисловій розробці в найближчі часи [11]. Один із звітів цих організацій вказував на можливість транспортного колапсу на залізничних вузлах Гришине, Синельникове, а також Донецьких залізницях, у випадку експлуатації нових родовищ без будівництва нової залізниці від району північніше станції Гришине до однієї зі станцій, що на магістралі Лозова – Слов'янськ [12].

Ще на початку 1941 року інститут «Донгіпроград» розмітив землі радгоспу «Більшовик», частина яких підлягала відчуженню на користь будівництва нових шахт і шахтарського містечка на території сучасного міста Білозерське. Втім, до будівництва приступили по закінченні Другої Світової війни. У 1947 році розпочалося будівництво шахті № 3 «Добропілля» (нині – «Білозерська») і під'їзної колії до неї від станції шахти № 17-18 ім.РСЧА. В 1954 році розпочалося будівництво гідрошахт північніше Білозерського: Д-1, Д-2 (нині – шахта «Піонер»), «Красноармійська» № 1 (шахта «Новодонецька») і «Красноармійська» № 2 (нині закрыта гідрошахта «Красноармійська»). Після 1957 р. було укладено рейки від станції шахти № 3 «Добропілля» (Гнилушанський роз'їзд) до промплощадки шахт Д-1 і Д-2 [13].

Офіційним стартом будівництва залізничної з'єднувальної гілки Дубове – Мерцалове прийнято вважати лист виконкому Сталінської обласної ради № 03-8-643 від 22.02.1957 р. Згідно із розпорядженням, розпочалася процедура відчуження землі від колгоспів і сільрад, яка була потрібна, згідно із проектом, для будівництва і експлуатації залізниці. Згідно із рішеннями

райрад, по Добропільському району в постійне користування тресту «Красноармейстквугілля» передавалося 98,87 га землі, по Олександрівському – 250,6 га [14; 15]. Для будівництва залізниці довелося знести безліч домівок по селам у цих двох районах. Так, в Олександрівці траса залізниці пройшла по вулицях Пролетарська й І.Курінного, поділивши тоді ще село на дві частини. Для зведення залізниці будівельникам довелося заглибитися в ґрунт більш ніж на 15 м, звести автомобільний міст [16].

В селі Новоолександрівка Олександрівського району траса залізниці пройшла із деякими відхиленнями від проектованої. Тому будівлі трьох власників були визнані такими, що підлягають знесенню, а самим власникам було виплачено компенсацію в розмірі 1,4-1,7 тис. крб. [17]. В Степанівці, нині – того ж району, в смугу відчуження потрапило домоволодіння із фруктовим садом, але внаслідок бюрократичної тяганини (різні балансоутримувач, будівельник і остаточний власник залізниці, різні райради, які оформляли документи на відчуження на початку будівництва і при його закінченні) виявилось, що господарю отримувати компенсацію не дозволяється. Втручання виконкому Олександрівської райради принесло свої результати – господарю, нехай і з затримкою, виплатили 4,3 тис. крб. [18; 19].

Стосовно власників землі під залізницю. За офіційними документами, земля передавалася на баланс тресту «Красноармійськвугілля», який не мав змоги будувати протяжні колії і потребував негайної реорганізації. Тому будівництво вели залізничні війська (частина № 9294, м. Барвінкове), потім – трест «Донбастрансбуд» і колійники Красноармійської дистанції колії Донецької залізниці [16; 20]. У 1959 р. на території Олександрівського району з'явилися рейки від станції Дубове в напрямі Мерцалово, наприкінці 1960 р. колію вклали на всій протяжності даної ділянки [21]. З 1961 р. розпочався постійний вантажний рух, з 1962 р. – пасажирський рух даною залізницею. Але будівельні роботи тривали. Лише у 1963 р. звели капітальний міст через річку Самара в районі Олександрівки [22]. Що стосується залізниці від станції Степанівка (Легендарна) в напрямі гідрошахт і шахти № 3 «Добропілля», її звели протягом 1963-1967 р.р. Причина затримки – глибока долина річки Водяна в районі Степанівки, що зумовило великий обсяг робіт зі зведення насипу через долину річки висотою до 15 м [16; 22].

Крім того, в 1960-1964 р.р. Донецька залізниця проводила прийом під'їзних колій промислових і сільськогосподарських підприємств, в т.ч. розукрупненого тресту «Красноармійськвугілля». Стосовно напрямку Дубове – Красноармійське, були прийняті колії, що примикали по станціях Красноармійське, Родинська, Добропілля, Золоті Пруди [23]. В результаті, було оформлено новий залізничний хід в напрямі Красноармійське – Лозова, Крім того, нова комунікація відкрила найкоротший вихід із Західного

Донбасу, в тому числі - для шахт, що розробляють нові вугільні родовища, на північ, в Центральні райони СРСР, - через Красноармійське, Лозову, і зробила можливим скорочення пробігу порожніх вантажних вагонів, що надходять з Харківській області в Добропільський і Олександрівський райони [24].

Висновки. Таким чином, робота капітальних шахт напряму пов'язана із наявністю і техніко-економічними показниками роботи залізниці. Проекти залізниці в напрямі Гришине – Лозова існували ще до 1917 р. Будівництво колій у загальному напрямі Дубове – Добропілля – Мерцалове відбувалося протягом 1947-1967 р.р. різними виконавцями, в тому числі військовим відомством, що й зумовило, на наш погляд, досить погане висвітлення цієї сторінки історії Донецької залізниці і Красноармійської дистанції колії в попередніх роботах дослідників даного питання.

Перелік посилань

22. Стальные пути Донбасса // М.И.Гусев, К.Х.Клименко, А.И.Максимов и др. - Под ред. В.В.Приклонского. - Донецк, 1970.
23. Клименко К.Х., Алдакимов Д.К. Будем помнить Донбасские перегоны // Редкол.: А.М.Кожушко и др. - Донецк, 1992.
24. Мартыненко В. В Западном Донбассе // Железнодорожник Донбасса, №№ 98 (6987), 18.08.1977; 99 (6988), 20.08.1977; 100 (6989), 23.08.1977.
25. Доклад Совета Съезда по железнодорожным вопросам // Труды XXIV Съезда горнопромышленников юга России, бывшего в городе Харькове с 25 октября по 20 ноября 1899 года // Часть I. Отчёты, протоколы и доклады. - Х., 1900.
26. Табурно И.П. Пояснительная записка к сооружению Рудничная-Лозовской железной дороги. - СПб., 1902. - 16 с.
27. Пояснительная записка к проекту сооружения Рудничной железной дороги (линии Рутченково – Лозовая и Гришино – Павлоград – Полтава). - СПб., 1912. - 21 с.
28. Сооружение линии Рутченково – Гришино – Доброполье // Горно-заводское дело, № 44. 1914. - с. 9917-9918.
29. Линия Москва – Бердянск или Москва – Мариуполь / Корреспонденции. Мариуполь, 14 июня // Горно-заводское дело, № 25-25. 1916. - с. 13783-13784.
30. Коммерческая записка о проектируемой линии Цареконстантиновка – Гришино – Краматорская. - Петроград, 1916. - 49 с.
31. Фабер Г. Реконструкція залізничної мережі Донбасу. - Х., 1932. - 38 с.
32. Большой Донбасс. - М.-Л., 1941. - 220 с.

33. Савенко П.И. Результаты разведочных работ на водоразделе между рр. Гнилушей и Самарой и на р. Самаре в Гришниском районе // Материалы по геологии большого Донбасса. – Сб. – Ч. I. – К., 1936. – с. 32-57.
34. Подолян В.В. Слово про Добропілля. Роки, події, люди. – Донецьк, 2009. – 367 с.
35. Протокол засідання виконкому Добропільської районної ради № 9 від 20.03.1957 // Державний архів Донецької області, фонд № Р-4195, опис № 1, справа № 137, листи 174-217.
36. Протокол засідання виконкому Олександрівського районного ради № 23 від 18.11.1957 // Державний архів Донецької області, фонд № Р-5713, опис № 1, справа № 52, листи 197-207.
37. Чистилинов Н.Н. Наш паровоз вперед... лети? // «Вісті Олександрівщини», №№ 7 (16.02.2013), 8 (23.02.2013), 10 (09.03.2013), 11 (16.03.2013), 13 (30.03.2013), 14 (6.04.2013), 15 (13.04.2013).
38. Протокол засідання виконкому Олександрівського районного ради № 19 від 30.09.1957 // Державний архів Донецької області, фонд № Р-5713, опис № 1, справа № 52, листи 127-144.
39. Протокол засідання виконкому Олександрівського районного ради № 5 від 16.03.1962 // Державний архів Донецької області, фонд № Р-5713, опис № 1, справа № 78, листи 158-176.
40. Протокол засідання виконкому Олександрівського районного ради № 11 від 28.05. 1962 // Державний архів Донецької області, фонд № Р-5713, опис № 1, справа № 80, листи 39-55.
41. Річний звіт Красноармійської № 9 дистанції колії по основній діяльності // Державний архів Донецької області, фонд № Р-6457, опис № 1, справа № 549.
42. История городов и сёл УССР. Донецкая область. – К., 1976.
43. Технічно-розпорядчий акт станції шахти № 3 «Добропілля» станції Добропілля на 1964 рік // Державний архів Донецької області, фонд № Р-6457, опис № 1, справа № 573.
44. Аналіз ефективності передачі під'їзних шляхів промислових підприємств на експлуатацію і баланс відділень за період 1961-1964 р.р. // Державний архів Донецької області, фонд № Р-6457, опис № 1, справа № 562.
45. Приклонский В.В. Железнодорожный транспорт Донбасса // Экономико-географические особенности развития Донецкого бассейна. – М., 1977. – с. 64-65.

Гайворонський П.Є. НВК №1 м. Покровськ

ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР СОРОКОВИХ РОКІВ ХХ СТОРІЧЧЯ

(З матеріалів фондів шкільного музею «Епоха і школа»

НВК №1 міста Покровськ)

Пісенний фольклор 40-х років ХХ сторіччя набирає в наш час все більшої актуальності, оскільки умови військового протистояння породжують

схожі умови, психологічний настрій і громадську думку. Пісні складені в народі на відміну від пропагованих державою замовних нею ж пісень, більш повно відображає і громадські настрої. Але на відміну від все тих же пісень, народна пісенна творчість середини ХХ сторіччя всіляко «затиралася» й навіть переслідувалася, а відтак втрачалася і навіть підмінювалася псевдонародними піснями, тому завданням дослідників є знайти й зберегти дійсно фольклорні пісні, значну частину яких можна віднести до міського фронтного пісенного фольклору.

У фондах музею «Епоха і школа» зберігаються пісенні альбоми активного учасника Другої світової війни Володимира Олександровича Антоненка. Його військова доля тривала з осені 1943 року, коли його призвали на дійсну військову службу, й до літа 1944 року. Був важко поранений і, як інвалід війни, демобілізований (3). У передвоєнний, під час окупації Донбасу, на фронті й повернувшись з війни додому записував пісні, які були тоді популярними на чернетки, а потім охайно переписував у свої альбоми.

Вони являють собою два зошита, один з яких – звичайний шкільний дванадцяти аркушевий зошит (2), а інший – загальний зошит на 48 аркушів (1). У них фронтовик записував здебільшого пісні, рідше – вірші, а іноді побажання та короткі коментарі до поточних подій. Майже усі записи датовані з указівкою місця, де були зроблені. Дати записів від 1 травня 1941 року до грудня 1947 року.

Починається альбом з газетної вирізки з Гімном Союзу РСР у перекладі на українську мову Миколи Бажана. Крім гімну країни в пісеннику чимало інших патріотичних та ідеологічних пісень, як-то: «Песня о Сталине», «Песня Родине». Пісенник містить велику різноманітність пісень – це відомі народні пісні, здебільшого українські, але й значна кількість російських, старовинні романси, воєнні марші, комсомольські пісні та зразки фронтового та тогочасного міського фольклору. Саме останній і являє собою найбільшу цінність для істориків, що досліджують цей особливий пласт в народній творчості.

Усі пісні згаданої групи написані виключно російською мовою. Написані вона, як правило на мотиви відомих пісень: «Спят курганы тёмные», «Однажды в русский порт...», «Любимая моя» та інших. Зміст більшості пісень характерний для російських солдатських пісень – туга за домівкою, зрада дружини, коханої, дорікання невірним подругам, нелегка доля, можливість каліцтва й загибелі (оплакування себе й своєї долі). Так, у пісні «Парень молодой» йде мова про молодих дівчат, які гуляють з німецькими солдатами й офіцерами під час окупації:

Молодые девушки немцам улыбаются,
Позабыли женщины о своих мужьях.

Только мать родимая плачет, убивается,
Она горько плакала о своих детях.
Молодые девушки немцам улыбаются,
Позабыли женщины о своих мужьях.
Только мать родимая плачет, убивается,
Она горько плакала о своих детях (1, с.7).

В пісні «Всё равно война» йде мова про молодих жінок, які зраджують чоловіків з радянськими солдатами та офіцерами:

«- Я хотела б, чтоб и нынче
Жизнь была полна.
Не придет – найду другого.
Все равно война.

Лейтенант ушел, конечно,
Ты ведь не одна.

Что вы, дуры, запоете,
Как окончится война!(2, с.11)»

Пісні, що відображують оптимістичні настроїприсутні в пісеннику, але вони рідкісні. Зокрема, в пісні «Хитрыйфриц» йде мова про німецького льотчика, який переконавшись, що війна програна, робить невдалу спробу втекти в нейтральну країну.Розповідь йдеться від першої особи:

«Я сел на самолет и двинулся вперед,
В Испанию направил свой полет.
Я буду не фашист, а только фалангист,
Не Фриц, а Хосе Веер Овод дон Батист.

Но выход такой, сначала простой,
На деле оказался ой-ой-ой!
Я не в Мадрид попал, а «Юнкерс» мой упал,
И Фриц, бедняга, снова в плен попал.
И так-то друзья, попал я к французам.
И песенка окончена моя. Капут (2, с. 6)».

В іншій пісні від першої особи описується героїчна загибель захисника Одеси:

«Отряд немецких главорезов
Лавиной бросился на танк.
Они хотели взять без боя,
Но дело вышло все не так!

Тройка отважных там героев
Решила защищаться до конца.

Они товарища-героя
несут с разбитой головой.

Эх, ты, красавица Одесса,
Тебя я грудью защищал.
И за тебя, моя Одеса,
Жизнь молодую я отдал (1, с. 5)».

Зауважимо, що наведені пісні, як до речі й більшість інших доволі примітивні за змістом, словом (переобтяжена паразитами, вульгаризмами) і формою, як і переважна більшість фронтового пісенного фольклору.

Таким чином, альбоми Володимира Антоненка, як і інші записи воєнних років, є цінними історичними джерелами, які передають дух епохи, психологічні та емоціональні настрої як солдат, так і цивільного населення часів Другої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Альбом для песен 1941-1947 г.г. // Фонд музею «Епоха і школа» НВК№1 м. Покровськ
2. Альбом. Январь-февраль 1946 года //Фонд музею «Епоха і школа» НВК№1 м. Покровськ
3. Маяк. – 1996. – 8 березня

В. Кордюков, НІКО «Спадщина»

НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ СТАТУСУ МІСТА ГРИШИНЕ

Питання про те, як Покровськ (Красноармійськ, Постишево, Гришине) отримав свій перший статус міста цікавило краєзнавців давно. 2009 року краєзнавець П.Гайворонський представив своє бачення цієї проблеми, видавши книгу під назвою «Історія міського статусу Красноармійська», де надано широкий історичний огляд минулого нашого міста. Однак в ній немає чіткої відповіді на низку питань: по-перше, хто заснував село Гришине - запорізький козак, чи біглий каторжник, по-друге, чому селище Гришине отримало статус міста тільки у 1917 році? У даній публікації мова піде про сторінки історії, які довгий час були невідомі широкому читачеві. Можливо, на той час не було доступу до архівних документів, але минув час, і зараз вони можуть дати відповідь на деякі запитання.

У фондах архіву РДІА є справи, котрі можуть прояснити картину, чому селище Гришине отримало статус міста тільки 3 червня 1917 року. Треба зазначити, що на той час питання переведення селищ у статус міста було проблематичним. У Катеринославській губернії труднощі полягали у тому,

що більшість земель, на яких були розташовані селища, знаходилася у приватній власності. Мешканці селища платили оренду власникам, однак на розвиток селища грошей ніхто не давав. Таке становище турбувало Катеринославське губернське керівництво, яке вирішило поліпшити справи шляхом запровадження міських спрощених управлінь у дев'яти селищах губернії, до яких входило і селище Гришине. Це питання у 1908 році порушило Катеринославське губернське начальство, у 1911-му - міністерство внутрішніх справ, раніше воно піднімалося на рівні повіту.

Цікаво було б знати, як на той час виглядало Гришине у економічному та територіальному плані? У 1911 році селище перебувало у непорядкованому стані. Жителі займалися різними ремеслами та торгівлею. У Гришиному не існувало жодного управління, господарськими справами займався сільський староста, який жив у 9 верстах від селища. За адміністративний порядок відповідав становий пристав.

У збірнику статей "Державний устрій та управління Російської імперії" за 1912 рік (стор. 158) давалося пояснення щодо спрощеного управління, яке полягало в тому, що, замість думи, засновувалися збори міських уповноважених, що обиралися сходом домохазяїнів, котрі повинні були володіти нерухомістю на суму не менше 100 карбованців. Збори уповноважених вибирали міського старосту та одного чи двох помічників. Староста був головою на зборах уповноважених, виконував постанови зібрання, завідував поточними господарськими справами, складав проекти місцевих кошторисів та грошові звіти. Термін повноважень уповноважених та старости складав чотири роки.

Гришине швидко розвивалося, з'являлися нові млини, невеликі заводи, майстерні, магазини тощо. Однак селище було не доглянутим, відсутність бруківки та тротуарів весною і восени робило вулиці майже не проїжджими, не було й дренажної системи, вулиці не освітлювалися. Земля, яка орендувалася під селище, нараховувала 100 десятин (1092540 м кв.), включаючи вулиці та площі, котрі належали мешканцям.

За архівними даними (ф. 1288 спр. 217), на 1 січня 1913 року за родом занять: 75% населення працювали на найманих роботах, 10% займалися ремеслом, 15% складали службовці на залізниці та в інших установах. У селищі існували 410 дерев'яних будівель, 120 - кам'яних, 84 торгових заклади, 3 промислових підприємства. Були камера судового слідчого, станова квартира, поштово-телеграфна також контора, нотаріус, відділення Санкт-

Петербурзького міжнародного комерційного банку, церква при станції, костел та єврейська синагога.

Щоб надати селищу статус міста, треба було, щоб воно могло взяти на себе фінансові витрати майбутнього міського управління. Такі підрахунки у Гришиному проводилися. Результати річного збору податків свідчили, що з 80 торгових лавок збір складав по 120 карбованців з кожної, з промислових підприємств – 67,5 крб., оціночний збір з нерухомого майна – 1000 карбованців. Витрати на утримання міського управління передбачали платню міському старості - 600 карбованців, діловоду – 900 карбованців та канцелярські витрати - 300 карбованців, на наймання приміщення з опаленням та освітленням - 750 карбованців, на освітлення міста - 2500 карбованців, прибирання вулиць та площ - 600 карбованців, квартирних пристав - 600 карбованців та столових - 600 карбованців, найм писарів - 720 карбованців, утримання городових – 5400 карбованців, пожежного обозу - 3600 карбованців, на допомогу державному казначейству - 100 карбованців. Витрати на поліцейські потреби передбачали до 6500 карбованців. Особлива увага приділялася штату поліцейським, норма передбачала наявність одного поліцейського на 400 чоловік (журнал "Вісник поліції" 1913 року).

Мешканці селища користувалися присадибними ділянками на терміновому орендному праві. Майже уся земля була зайнята орендними ділянками, суміжних казенних земель не було, селище оточували селянські землі (відрубні). Гришине розташовувалось при залізничній станції і виконувало роль торговельного центру для ближніх сіл та хуторів, де на той час переважала хлібна торгівля. Катеринославське губернське по земським і міським справам присутності головне управління зазначало: якщо селище Гришине отримає статус міста та придбає орендовані ділянки в особисту власність, то воно отримає швидкий економічний розвиток. У свою чергу, це дасть можливість облаштувати бруківку, освітлення, вирішити інші питання.

Головною причиною не отримання селищем статусу міста було небажання жителів Гришиного дати згоду на таке перетворення. Про це свідчить рішення Гришинського сільського сходу, який відбувся 6 листопада 1911 року, де були присутні 688 селян. Зібрання проходило у сільському управлінні, головував сільський староста Т.Біленко. Окрім інших питань, слухалося розпорядження Катеринославського губернатора, передане

приставом 4-ї ділянки за № 2167, щодо перетворення селища у місто Гришине. Земля після перетворення повинна була перейти у власність майбутнього міського управління. Сільський схід зазначав, що жителі поселення Гришине були необов'язковими платниками, 2/3 з них буди бідні люди (робітники і службовці). Серед боржників значились капіталісти та торговці (борг сягав до 2 тис. крб. з кожного). Загалом жителі заборгували сільській громаді 60 тисяч карбованців. Схід вирішив: вважати перетворення селища Гришине у місто передчасним, міський статус може негативно позначитися на моральний та політичний вплив сусідніх сіл, орендатори вороже ставилися до власників землі і знаходилися у напружених стосунках. Були періоди у 1905-1906 роках, коли орендатори взагалі не платили грошей, і тільки втручання керівництва відновило платежі. Сільський схід зазначив, що земля, зайнята під торговими підприємствами та базарами, не може бути передана у власність міського управління. Під рішенням підписалися: письменних - 31, неписьменних - 657 осіб. Своїм підписом його завірив сільський староста.

Губернська влада не пішла на порушення приватної власності, Однак селищу Гришине надали міське спрощене управління. Це давало можливість мати міську управу, думу тощо. Можливо, губернське керівництво таким чином сподівалося навести порядок у таких селищах, як Гришине. І тільки 3 червня 1917 року, коли була змінена політична та економічна система колишньої імперії, це питання було вирішене. Однак з 1921 до 1923 років Гришине знову становиться селищем міського типу, і дані обставини потребують додаткових досліджень.

Хочу зазначити, що цей приклад дає надію на пошук документу щодо придбання частки землі під будівництво Катеринославської залізниці, адже вона належала Гришинській громаді. Усі версії можливого самовільного відчуження землі викликає великий сумнів. У фондах РДІА зустрічається багато прикладів по Катеринославській губернії, які вказують, що земля відчужувалася з дозволу його власника та за винагороду. Знахідка такого документу поставила б крапку у дискусії щодо заснування нашого міста.

Література:

- 1) [Грибовский В.М.](#) Государственное устройство и управление Российской империи. - Одесса: "Техник", 1912. – 158с.
- 2) РГИА - ф. 1288, спр. 217
- 3) Гайворонський П. Істрія міського статусу Красноармійська», 2009.

4) Вестник полиции. – 1913.

УДК 314.1

Моїсеєнко Л.М., Кандава Н.О.

АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ПОКРОВСЬКОМУ РАЙОНІ (2004 – 2016рр.)

Демографічний чинник є одним з визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування.

Населення є одним із головних індикаторів соціально-економічного, екологічного розвитку держави та її регіонів. Кризові явища та процеси в суспільстві – його економіці, екології, політиці спричинили кризову ситуацію у відтворенні чисельності населення як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Тому вивчення особливостей розміщення населення, кількості трудових ресурсів, статеві-вікової структури є важливим завданням [4]. Адже населення формує, власне, демографічний потенціал, без якого не можливий розвиток жодної з країн чи світового господарства в цілому. Виходячи з того, що людина є основним творцем суспільного багатства, можна стверджувати, що чисельність населення та кваліфікація його працездатної частини є фактором, який обумовлює можливості економічного розвитку [6]. Останнім часом як на регіональному рівні, так і в Україні склалася складна демографічна ситуація, яка ускладнилася через озброєний конфлікт на сході. Спостерігається тенденція до скорочення кількості населення, низька тривалість життя і стрімке падіння народжуваності, від'ємне сальдо міграції. За даними офіційної статистики за 25 років незалежності України населення держави скоротилося на понад 9 млн осіб [4].

Метою роботи є аналіз демографічної ситуації у Покровському районі за 2004-2016рр.

Досліджуючи вище зазначені показники за останнє десятиліття по Україні, можна сказати, що однією з проблем соціально-економічного розвитку України є відчутне загострення демографічної ситуації. Результатом скорочення чисельності населення стає деформація всіх основних демографічних показників: тривалості життя, статеві-вікової структури населення, кількості шлюбів та розлучень, еміграції в бік їх погіршення.

Нерівномірність в розвитку суспільства, природно-екологічні і соціально-політичні потрясіння, війни, репресії, якими багата українська історія ХХ ст., і супутні їм різкі погіршення рівня життя відчутно позначаються на режимі відтворення населення, ведуть до падіння народжуваності, зростання смертності. До подібних наслідків приводять і

умови політичної і економічної нестабільності, які викликані останніми роками хиткою системою управління, з важко керованим процесом встановлення цивілізованих норм правової держави і ринкових відносин [4].

Що стосується Донбасу, то за останні десятиліття Донбас не міг похвалитися позитивною динамікою в демографії. Шахтарський край цілком сміливо можна було називати зоною вимирання, адже тільки за десятирічний період (з 01.01.2004 по 01.01.2014 року) чисельність всього населення Донецької області скоротилась на 377014 чоловік, а Луганської на 233117 чоловік. При цьому, зменшення чисельності відбувалось в основному за рахунок природного скорочення. Коефіцієнт смертності в обох областях за десятилітній період практично вдвічі перевищував коефіцієнт народжуваності і навіть присутність при владі вихідців з тамтешніх регіонів ситуацію абсолютно не змінила. Так, тільки за перший квартал 2014 року рівень природного скорочення населення в Донецькій та Луганській областях становив – 9298 та – 4847 чоловік відповідно. Тобто, ще до початку активної фази російського вторгнення населення в даних областях скорочувалось швидкими темпами [7-9].

Після початку військового конфлікту в Донбасі відбулася якісна та кількісна зміна складу населення.

Влітку 2014 року [за даними ООН](#), кількість біженців з Криму та Донбасу становили 39 тисяч осіб, а вже станом на 18 січня 2016 року на обліку перебували 1 мільйон 684 тисячі 815 внутрішніх переселенців з Донбасу та Криму [5]. А отже, військовий конфлікт спровокував різке зниження чисельності населення в окупованих територіях. Але відбулися зміни і в якісному складі: регіон покидали проукраїнсько налаштовані та економічно активні групи людей. В кількісному еквіваленті - це незначна частка населення, яка тим не менше відігравала провідну роль у відродженні всього українського на території Донецької та Луганської областей. Інша, значно більша частина донеччан змушена була покинути і тривалий час не зможе повернутися додому, через соціальні, економічні та побутові фактори.

Таким чином, перед суспільством постали проблеми: присутності дітей у зоні військових дій та забезпечення їх безпеки (офіційно загинуло 166 дітей протягом конфлікту); зниження народжуваності (в 2015 році народжуваність була нижча за смертність на 30%); зростання кількості людей з сидцево-судинними захворюваннями; проблема адаптації та інтеграції вимушених переселенців, тощо.

Всі ці зміни знайшли відображення і в районах, що знаходяться у наближенні до зони зіткнення, в зоні АТО, до яких належать Покровський і Добропільський райони Донецької області.

Згідно даних Державного комітету статистики, демографічні показники України за період з 2004 року по 2016 рік наступні. (Таблиця 1).

Таблиця 1

Основні демографічні показники України за 2004-2016 роки¹ [8-9]

	Кількість населення на кінець року	Кількість народжених (тис.осіб)	Кількість померлих (тис.осіб)	Природний приріст (тис.осіб)	Кількість шлюбів (тис.осіб)	Кількість розлучень (тис.осіб)	Сальдо міграції (осіб)
2004	47622,4	427,3	761,3	-334,0	278,2	173,2	-7,6
2005	47280,8	426,1	782,0	-355,9	332,1	183,5	4,6
2006	46929,5	460,4	758,1	-297,7	355,0	179,1	14,2
2007	46646,0	472,7	762,9	-290,2	416,4	178,4	16,8
2008	46372,7	510,6	754,5	-243,9	322,0	166,8	14,8
2009	46143,7	512,5	706,7	-194,2	318,2	145,4	13,4
2010	45962,9	497,7	698,2	-200,5	305,9	126,1	16,1
2011	45778,5	502,6	664,6	-162,0	355,9	182,5	17,1
2012	45633,6	520,7	663,1	-142,4	278,3	168,5	61,8
2013	45553,0	503,7	662,4	-158,7	304,2	164,9	31,9
2014	42953,8	465,8	632,6	-166,7	295,1	130,7	22,6
2015	42617,5	461,5	654,0	-193,0	303,4	178,2	36,7
2016	42462,2	459,8	651,8	-155,5	285,2	301,6	36,4

Як бачимо з таблиці 1, починаючи з 2004 року кількість населення України з кожним роком зменшується. Особливо швидкі темпи скорочення кількості населення спостерігаються з 2004 по 2008 роки, а період 2011-2013 можна вважати більш стабільним, темпи скорочення населення зменшилися. Та в 2014-2016 роках кількість населення суттєво скоротилася майже вдвічі.

Від’ємний природний приріст населення України пояснюється значним переважанням кількості померлих над кількістю народжених. Так, в 2005 році зафіксовано народжених 426,1 тис.осіб (найнижчий показник), а померлих – 782,0 тис.осіб (найвищий показник). В 2012 році народилося 520,7 тис.осіб, що відповідає найвищому показнику за період 2004-2016 рр., а найменша кількість померлих за даний період становить 632,4 тис.осіб в 2014 році.

Негативно впливає на народжуваність дітей в Україні нестійкість шлюбів. Так, за даними РАЦСу в 2005 році зареєстровано близько 332 тис. шлюбів і більше 180 тис. розлучень. Відзначимо, це тільки чисельність

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя.

проведених відповідними установами реєстрацій. А скільки створено сімей, так би мовити, тимчасових – без реєстрації. Причина розповсюджена, за останні роки в Україні мода на «громадянський шлюб». Чекати поповнення населення від таких сімей даремно. Також, небажання молодих людей створювати повноцінні сім'ї та народжувати дітей можна пояснити невпевненістю у майбутньому, безробіттям, малозабезпеченістю, відсутністю житлових умов.

За останні тринадцять років кількість населення Покровського району постійно зменшувалася. В 2004 році кількість населення становила 35901 осіб, а в 2016 – 28482 осіб (Рис.1) [10].

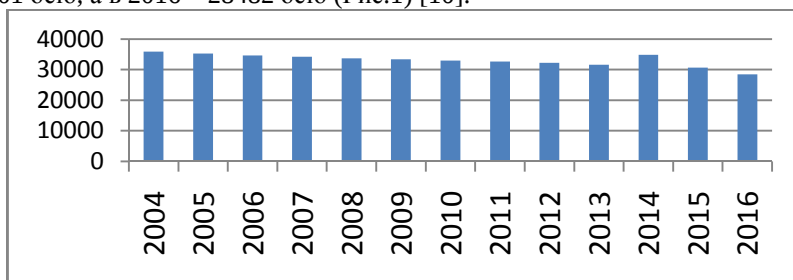

Рис. 1. Динаміка кількості постійного населення Покровського району

Отже, за цей період населення зменшилося на 7419 особи. Особливо швидкі темпи скорочення кількості населення спостерігаються з 2010 по 2013 та з 2014 по 2016 роки.

Основною причиною зменшення кількості населення є перевищення кількості померлих над кількістю народжених (Рис. 2).

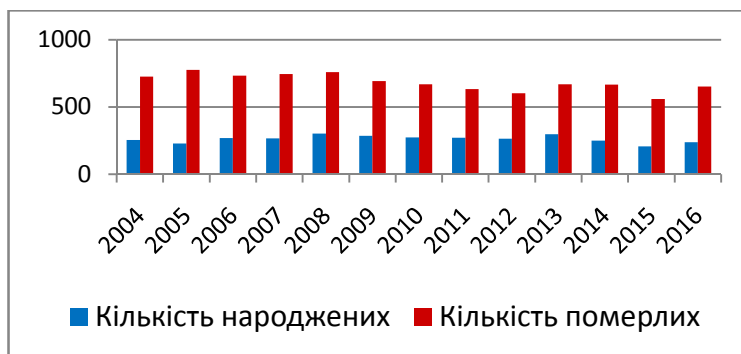

Рис. 2 Співвідношення кількості народжених та померлих

Як бачимо з діаграми, протягом усього періоду кількість померлих значно перевищує кількість народжених. Найбільше померлих зафіксовано в 2005 році і становить 776 осіб, а найменше в 2015 році – 559 особи.

Народилося найбільше в 2008 році – 303 особи, а найменше народжених зареєстровано в 2016 році лише 139 осіб. Тому природний приріст протягом усього періоду з 2004 року по 2016 рік спостерігається від’ємний. З діаграми 2 бачимо, що найнижчий показник природного приросту становить -548 осіб в 2005 році. Кількість померлих перевищує кількість народжених в 3,4 рази. Найвищий показник природного приросту можемо спостерігати в 2012 році - 338 осіб.

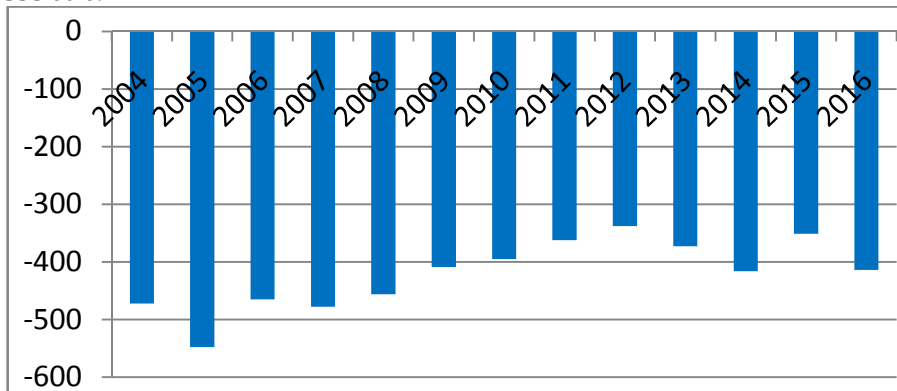

Рис. 3. Показники природного приросту

Аналізуючи дані діаграми природного приросту, бачимо, що з 2014 року природний приріст зменшується, і в 2016 році становить -418 осіб. Загальна кількість населення по району зросла в 2014 році до 34900 осіб. Таке збільшення загальної кількості відбулося за рахунок переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та зменшилася в 2016 році і становить 28482 особи.

Важливими чинниками, що впливають на народжуваність, є кількість шлюбів та розлучень (Рис. 4).

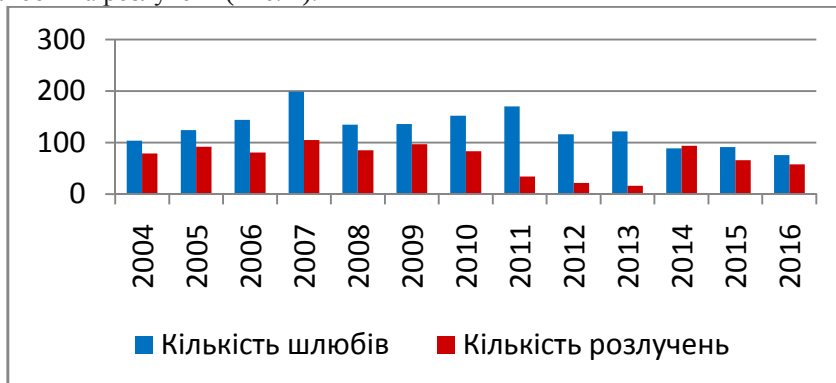

Рис. 4. Співвідношення кількості шлюбів та розлучень

Співвідношення кількості шлюбів та розлучень за період з 2004 року по 2016 рік на території Покровського району постійно змінювалося. З 2004 року по 2007 рік кількість офіційно зареєстрованих шлюбів збільшувалася, а в 2008 році їх кількість скоротилася з 199 до 135. За даними діаграми 4 з 2009 року кількість шлюбів починає зростати, а з 2012 знову скорочуватися. Найбільше шлюбів зареєстровано у 2007 році – 199, а найменше – 76 у 2016 році.

Кількість розлучень у період з 2004 року по 2010 рік змінювалася: то збільшувалася, то зменшувалася. Найбільше розлучень зареєстровано у 2007 році і становить 105, а найменше у 2013 – 16. У 2014 році кількість офіційно зареєстрованих розлучень зросла до 94 та скорочувалася до 58 в 2016 році.

Механічний рух населення означає зміну кількості населення внаслідок його фізичного переміщення, або міграції. Міграції відіграють важливу роль у формуванні сучасного населення Красноармійського району. Міграційні процеси у Красноармійському районі відбуваються під впливом різноманітних чинників: переміщення населення пов'язане із сільськогосподарськими роботами, будівництвом; переміщення пов'язане з постійним місцем проживання та інші. Найбільш активно проходили міграції у період з 2004 по 2008 роки, а з 2009 року активність міграцій знизилася. Найбільше прибуло до району в 2004 році – 1030 осіб, а найменше – 617 у 2013 році. Найбільше виїхало за межі району у 2005 році – 1108 осіб, найменше – 599 у 2015 році (Рис.5).

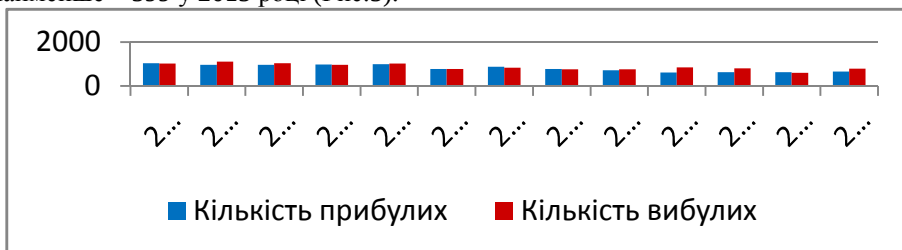

Рис. 5 Співвідношення кількості прибулих та вибулих

Дані діаграми 5 показують, що кількість вибулих за межі району перевищує кількість прибулих. За період 2004-2013 роки емігрували 9121 осіб, а іммігрували 8687 осіб. За даний період сальдо міграції має від'ємний показник і становить –434 особи (Рис. 6).

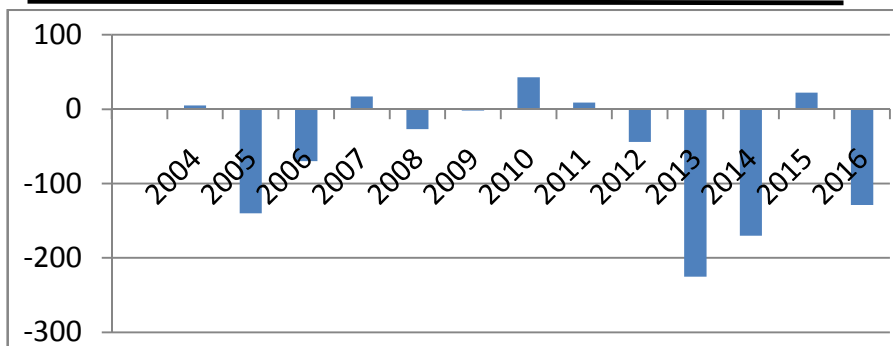

Рис. 6 Показники механічного приросту (сальдо міграцій)

Таблиця 2

Показники природного руху населення з розрахунку на 1000 жителів [10]

Роки	Покровський район		
	Коефіцієнт народжуваності, 0/00	Коефіцієнт смертності, 0/00	Коефіцієнт природного руху, 0/00
2004	7,1	20,2	-13,1
2005	6,5	22,0	-15,5
2006	7,8	21,4	-13,6
2007	7,8	21,8	-14
2008	9,0	22,5	-13,5
2009	8,5	20,8	-12,3
2010	8,3	20,2	-11,9
2011	8,3	19,4	-11,1
2012	8,2	18,7	-10,5
2013	9,4	21,2	-11,8
2014	7,2	19,1	-11,9
2015	6,8	18,2	-11,5
2016	8,4	23,1	-14,6
Середній показник за 2004-2016 рр	7,5	20,7	-12,8

Отже, дані таблиці підтвердили проблему зменшення природного приросту. На зменшення загальної чисельності населення впливають інтенсивні міграційні процеси. Населення районів - це сільські жителі. Для сільської місцевості є характерним відтік молоді із села в місто. Більшість випускників шкіл після закінчення учбових закладів не повертаються у село, а залишаються в містах. Врешті-решт це призвело не лише до знелюднення сіл, але й до того, що середній вік їхніх мешканців у багатьох областях почав наближатися до 60 років.

Одним із важливих чинників демографічної кризи районів є економічні проблеми молодих родин, що мають недостатні або ненадійні засоби одержання сімейного доходу. Це призводить до відкладання народження першої дитини на пізніше, до відмови від народження другої.

Що стосується проблем, які були викликані збройним конфліктом у Донбасі, то слід сказати, що перш за все, на місцевому рівні керівники районів, де опинилися переселенці, слід враховувати наступне.

З початком війни на Сході з окупованих регіонів виїздили переважно патріотичні активісти та найбільш мобільні, здатні до адаптації люди. Це була невелика хвиля, для інших регіонів України та навіть світу була непомітною [1]. Друга хвиля була викликана загрозами життю населенні через обстріли та воєнні дії [5]. Ця хвиля людей об'єднувалася додатковими проблемами соціальної дезадаптованість: відсутність життєвих навичок у новому середовищі, відсутність мобільності, досвіду пошуку нової роботи; наявність травматичного досвід і невротизованого психологічного стану; наявність «образи» на українську державу та українське суспільство за страждання [3]. Саме вони потребували додаткової допомоги від волонтерів, владних структур.

Ще одна проблема, з якою прийшлося стикнутися органам влади тих районів, що знаходяться в зоні, наближеній до окупованих територій, це переселенці, які не змогли підтвердити своє проживання на українській території і, як результат втратили соціальну допомогу, або пенсійне забезпечення. Так у м. Покровську з 28 тисяч зареєстрованих переселенців, що отримували соціальну допомогу, більше половини не змогли підтвердити своє проживання в місті[2] .

Враховуючи вказані проблеми, пропонуємо наступні заходи щодо покращення демографічної ситуації у Покровському районі:

- державна підтримка молодих сімей;
- виділення субсидій матерям, які самі виховують своїх дітей;
- створення нових робочих місць у сільській місцевості для припинення відтоку населення за межі району;

- покращення якості медичного обслуговування, освіти;
- створення центрів відпочинку та дозвілля дітей та молоді;
- посилення пропагування сімейних цінностей, починаючи зі школи.
- адекватне медійне висвітлення процесу адаптації переселенців з метою створення позитивного медійного іміджу переселенців; їх вдалої адаптації, успішні історії з метою позитивного впливу і на настрій переселенців та місцевих мешканців;
- організувати активну комунікацію місцевих активістів з переселенцями. З одного боку, це буде корисно для переселенців, які не будуть полишені сам на сам зі своїми проблемами, а з іншого – місцева громада буде в курсі подій, що відбуваються у середовищі переселенців. В такий спосіб простіше виявляти асоціальних і політично проблемних мігрантів, аби захистити себе від небажаних впливів.
- Також треба мати на увазі, що переселенці – не завжди тягар для громади. Серед них чимало фахівців, ініціативних та конкурентоспроможних людей, які можуть інтегруватися у місцеву спільноту і приносити користь. Свого часу напливом мігрантів успішно скористалися США, увімкнувши «зелене світло» для цінних кадрів [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біженці з Донбасу: нюанси міграції [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spu.in.ua/uk/person/1/4141>
2. Более половины зарегистрированных в Покровску [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://times.dn.ua/news/fresh/boleee_poloviny_zaregistrirovannykh_v_pokrovske_pereselentsev_lichilis_sotsvyplat_posle_proverok/225453/
3. Війна на сході [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/stanislaw_shukh/270980_viy_na_shodi_mozhe_dokorinn_o_zminiti.html
4. Ілляк Ф. Демографічна ситуація в Україні // Україна. - 2001. - № 9.
5. Кількість офіційних біженців на Донбасі. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://golospravdy.com/kilkist-oficijnix-bizhenciv-z-donbasu-perevishhila-pivtora-miljoni/>
6. Концепція демографічного розвитку України на 2005-2015 роки. - www.rada.gov.ua.
7. Методологічні положення зі статистичного аналізу природного руху населення. - <http://database.ukrcensus.gov.ua>
8. Офіційний сайт Міністерства юстиції України - www.minjust.gov.ua

9. Статистичний портал - www.ukrcensus.gov.ua

10. Управління Статистики у м.Покровськ

Моїсєєнко Л.М.

УДК 94(477) "1921/1991"

СОЦІАЛЬНИЙ СКЛАД РЕПРЕСОВАНИХ МЕШКАНЦІВ СЕЛИДІВСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА МАТЕРІАЛАМИ «РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ»

Виступ М.Хрушова на XX з'їзді КПРС в 1956р. з доповіддю «Про культ особи та його наслідки» став поштовхом до реабілітації та дослідження причин, масштабів та наслідків політичних репресій 20-30-х років XX ст. Але в умовах радянської системи говорити про належне висвітлення проблеми не доводиться, крім того партійним керівництвом був зроблений акцент на тому, що причини репресій криються в особистості самого Сталіна. Тому, виходячи з обмеженості і непослідовності політичних змін другої половини XX ст., історичні дослідження здійснювалися дозовано та за здійснювалися в заданому напрямку.

Відкрите та активне обговорення проблем «політичних репресій» і «злочинів сталінізму» відбулося після виступу Генерального секретаря ЦК КПРС М. С. Горбачова на урочистому засіданні 2 листопада 1987 р., присвяченому 70-річчю Жовтневої революції. Він назвав політичні репресії «масовим злочином на ґрунті зловживання владою»[4].

Але напрямки дослідження знов визначалися партійним керівництвом і спрямовували науковців на вивчення культу особистості Сталіна, а політичні репресії розглядалися як відступ від політики В. Леніна та прорахунки Сталіна.

Починаючи з 90-р. XX ст. можна говорити про якісно новий етап роботи дослідників за вказаним напрямком, що пов'язано з кризою і крахом радянської системи.

Вже 1990 р. Інститут історії України АН УРСР розпочав дослідження теми: «Увічнення пам'яті жертв незаконних репресій 30–40-х – початку 50-х років в контексті розробки проблем регіональної історії: На матеріалах України» (науковий керівник Ю. Данилюк). В результаті було видано дві книги, побудованих на використанні матеріалів центрального та архівів обласних управлінь СБУ.

В 1991 році був виданий закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», були відкриті архіви, створені сприятливі умови для незаангажованих досліджень.

Інноваційним було рішення про створення серії книг «Реабілітовані історією».

Значним внеском науковців в об'єктивне та глибоке вивчення проблеми політичних репресій став вихід в 1994 році першого номера

унікального на теренах пострадянського простору науково-документального журналу «З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ». Ідея його видання пов'язана з реалізацією державної програми з підготовки науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією»[4].

Серія «Реабілітовані історією» Донецької області містить наукові статті, документи, нариси та спогади про тих, хто був репресований, довідки про громадян, які мешкали та працювали у Донецькій області, зазнали репресій в умовах радянської політичної системи з 1917 до 1990 року і були реабілітовані. Серія дає широкі можливості для всіх дослідників, що цікавляться темою.

Протягом більш ніж 50 років тема політичних репресій вивчається істориками, але і на сьогодні є актуальною. По-перше, в дослідженні політичних репресій продовжують залишатися білі плями, по-друге, перед людством постійно стоїть загроза відновлення тоталітарних режимів, по-третє, країни, в яких панував тоталітарний режим ще тривалий період відчувають його наслідки. Так, однією з головних причин тривалих політичної та економічної криз, нестабільності розвитку суспільства, низької громадянської активності що характерні для України, дослідники вважають саме тоталітарне минуле України.

Серед науковців, що широко та різносторонньо вивчали проблеми репресій в Донбасі в 20-30 роки ХХ ст., слід відзначити професорів Донецького національного університету П.В.Доброва, В.М.Нікольського, З.Г.Лихолобову, О.М.Бута та інших.

Сталінським же репресіям в Покровську (Красноармійську), тресті «Красноармійськвугілля» та районі приділив значну увагу краєзнавець С.П.Луковенко[1].

Не дивлячись на значні доробки, що зроблені в справі аналізу репресивної політики за часів радянської влади, наслідкам репресій, тема постійно привертає до себе увагу дослідників.

Метою статті є соціальний аналіз репресованих в Селидівському районі Донецької області в 30-ті роки ХХ ст. за матеріалами науково-документальної серії «Реабілітовані історією».

Соціально-економічні особливості Донбасу в 20-30-х роках ХХ ст. відрізнялися високим рівнем розвитку промисловості, що й визначило специфіку спрямованості репресій. Другою характерною рисою репресивної політики було те, що Великий терор 1937-1938 рр. майже однотайно підтриманий партійним керівництвом ЦК КП(б)У, про що свідчать документи цього періоду.

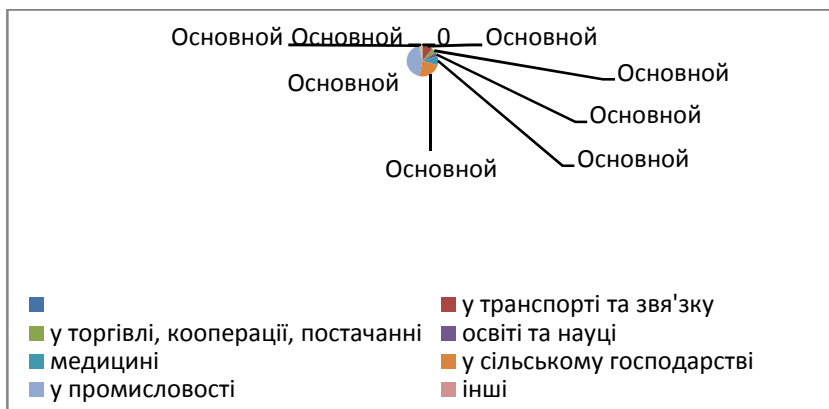
У книзі 8 «Реабілітовані історією» наводяться дані розподілу кількісних показників репресій на Донеччині (по групах приналежності

репресованих до певної галузі господарства), що ілюструють картину репресій в Донбасі у період «великої чистки» 1937-1938 років.

Якщо проаналізувати соціальний склад репресованих в Донецькій області, то робітники склали 44, 68% від загалу, колгоспники – 18,46% службовці – 16,65%, інженерно-технічні працівники, спеціалісти сільського господарства, лікарі – 11,28%, господарські керівники - 3%, інші – 5,53%. Таким чином найбільш постраждали від репресій робітники, на другому місті - колгоспники, на третьому – службовці.

Діаграма 1, що наведена нижче дає змогу наочно оцінити картину репресій по галузях народного господарства [6].

Діаграма 1. Репресії на Донеччині по галузях народного господарства [6].

Що стосується національного складу, то 34,44% - це були українці, 21,62% німці, 15,22 – греки, 14,06 - росіяни, 6, 15% - поляки, 2,22% - білоруси, 2,04 - євреї, тощо [6].

Оскільки вугільна промисловість відігравала і відіграє провідну роль в розвитку регіону, зрозуміло, що репресії у вугільній промисловості найбільш цікавлять науковців і краєзнавців як області, так і району [6, с 20].

За підрахунками В. М.Нікольського у 1937-1938 рр. органами НКВС на Донеччині було репресовано 4862 працівників вугільної промисловості - це 19,16 % від усіх притягнутих до відповідальності з політичних мотивів. 66,2% було засуджено до розстрілу, 73,6% - засуджені на строк 9-10 років ув'язнення, близько 5% - звільнені [6, с. 21-28].

Звичайно, репресії не почалися в 1937 і не закінчилися в 1938 році, вони супроводжували весь період існування радянської системи в більшій чи меншій ступені, але не випадково саме 1937-38 роки названі роками

«великого терору». Особливість репресій цих років полягає в тому, що вироки були значно жорсткішими, а репресії охопили всі верстви населення без виключення.

Тільки в тресті «Красноармійськвугілля» було репресовано 44 особи, з них 74,2% були засуджені до розстрілу.

Зважаючи на специфіку регіону, більшість репресованих була зайнята у промисловості, з них близько 20% у вугільній промисловості. В умовах розгортання індустріального будівництва репресії стали невід'ємною частиною індустріалізації, коли за невиконання нереальних планів виготовлення продукції чи видобутку вугілля в Донбасі шукали «винних» у цьому, знищуючи керівників та робітників. Підставами для ухвалення смертних вироків, окрім зриву виконання плану, були, як правило, упущення і помилки спеціалістів, робітників, у виконанні своїх професійних обов'язків: псування інструменту, низька якість продукції [3].

Розподіл та співвідношення репресованих за професіями та соціальним складом по районах Донецької області визначався специфікою самого району. Зрозуміло, що аналіз одного з дев'яти томів «Реабілітовані історією» не дає змогу робити глобальні висновки, але дає змогу отримати певні ілюстрації та визначити тенденції репресій 30-х років XX ст. в Селидівському районі.

Соціальний склад репресованих в Селидівському районі за науково-документальною серією книг «Реабілітовані історією» (Тт.1-9) наступний: в районі приблизно репресовано 363 особи, переважали люди середнього віку.

47% з них були німцями, 49% - українцями, 4 % - представниками інших національностей. Такий національний склад пояснюється тим, що в районі компактно проживали меноніти. В районі вони з'явилися в кінці XIX ст. І хоча серед менонітів були голландці та фризів, та їх традиційно приписували до німців.

У 1884 р. в Бахмутському повіті на землі, куплені у поміщиків Карпова й Котляревського було «видворено» 303 безземельні сімейства, які в 1885 р. заснували тут 10 сіл: (Мемрик, Котляревку, Орловку, Олександрівку, Калинове, Лисівку, Маринівку, Михайлівку, Миколаївку, Карлівку з центром в колонії Калинове). Спочатку Мемрицькі колонії були виділені в особливу волость, підкорену Молочанським поселенням, а в 1888 р. були приєднані до Голицинської волості Бахмутського повіту [2].

У 1888 р. меноніти ще купили землі в графині Є. Ігнат'євої в Бахмутському повіті. Туди переїхали 224 безземельні родини. Вони заснували там у 1889 – 1890 –х рр. 7 поселень: Катеринівка, Романівка, Олексіївка, Леонідівка, Миколаївка, Ігнатіївка в Сантуринівській волості і «Нью-Йорк» у Залізнянській волості.

У 1900 р. та частина «новоменонітів», що оселилась на землях, куплених у поміщиків Котляревського та Карпова в Бахмутському повіті Катеринославської губернії, отримала незалежність і стала називатися конгрегацією «Мемрик – Котляревка». У 1905 р. тут нараховувалося 345 дійсних та 770 наближених членів. П'ять філіалів церкви були також в Олександрополі (з 1888 р.) з 15 дійсними та 175 наближеними членами; Стендаль – Воронцовка (з 1903 р.) Бахмутського повіту, Миколайполь (з 1900 р.) Донської області, Мазаївка (з 1900 р.) в Харківській губернії. Членами цієї конгрегації були також братські меноніти, що проживали в Павлоградському повіті Катеринославської губернії.

Відносини з владою у менонітів буди складними. А з початком радянсько-німецької війни всі німці були депортовані.

За освітою репресовані розподілилися наступним чином: більшість репресованих мали нижчу та початкову освіту – 78 %, неповну середню та середню освіту – 16,8 %, вищу освіту – 4 %, 1,2 – без освіти або без відомостей про освіту [5].

За партійною приналежністю 96,5 % були безпартійними.

По групах приналежності репресованих до певної галузі господарства спостерігаємо наступну картину: приблизно 55,7% були зайняті у сільському господарстві; 13,7 % – у промисловості, 13,6 – службовці, інженерно-технічні працівники та керівники господарства; 6 % – пов'язані з військовою службою;

4 - % вчителі, священики, студенти та 7% - інші категорії, в тому числі і безробітні.

За вироками ситуація склалася так: 22,6% були засуджені на строк до 5 років ВВТ, 28,4 % - на строк від 6 до 10 років; 3,5% – на строк від 10 до 25 років; близько 20% отримали вирок – розстріл, інше – 25,5%.

Найбільший відсоток заарештованих припадав на 1939р. – 1941 роки – 29%, на 1929-1933 роки – 25%, 1937-1938 – 25% арештів, 4% - на інші роки. Репресії продовжувалися до 1951 року.

Роки арештів пояснюються відповідною політикою радянської влади по відношенню до населення, а саме 1929 – 1933 роки пояснюються початком так названого роком «великого перелому» та проведенням курсу на колективізацію.

Репресії 1937 року - початком років «Великого терору», приходом на керівну посаду нових осіб: секретарем обкому партії став Прамнека Е.К., другим секретарем -Піндюра У.Н., облуправління НКВС очолив Д.М.Соколинський, обласним прокурором залишався Руденко Р.А.

При чому 73% вироків 1937 року - це розстріл, що в цілому відповідає тенденції винесення вироків в Донецькій області в ці роки.

Репресії 1941 року в районі пояснюються політикою радянського уряду на початку війни із Німеччиною, що призвело до масових репресій проти представників німецької національності, які компактно проживали на території району.

Аналіз даних репресованих Селидівського району Донецької області за науково-документальною серією книг «Реабілітовані історією» показав відповідність тим тенденціям, напрямкам та масштабам репресій, що проводилися органами радянської влади в Україні.

На останок слід зазначити, що метою репресій проти громадян радянської України було не лише усунення небезпеки з боку потенційних противників сталінського режиму, але й залякування інших прошарків населення.

Дослідження ж проблем політичних репресій є необхідною умовою демократизації, відродження й утвердження гуманізму та відновлення історичної правди.

1. Масові політичні репресії [електронний ресурс]. - Режим доступу: http://17may2015.blogspot.com/2015/05/blog-post_87.html
2. Моїсеєнко Л.М.. Християнські конфесії в Донбасі (1880-1914 рр.) / Л.М. Моїсеєнко. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. - 113с.
3. Ніколаєць Ю. О. Поселенська структура населення Донбасу : (етнополітичний аспект динаміки) / Монографія. – К.: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 188 с.
4. Петровський Е. П. Політичні репресії радянської доби на території Одещини: українська історіографія кінця 1980-х – початку 1990-х років - [електронний ресурс]/ Е. П. Петровський. - Режим доступу: liberte.onu.edu.ua/.../petrovskiy_e.%20п.,%20и.
5. Реабілітовані історією. Донецька область. ТТ. 1-9. [електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://www.reabit.org.ua/books/dn/>
6. Реабілітовані історією. Донецька обл. Книга восьма. - Донецьк, 2011. - 624 с.

Козаченко О. В., Петренко О. М.

СТОРИНКИ З ІСТОРІЇ СЕЛА ЮР'ІВКИ ДОБРОШІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ В ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Коли в 1991 році Україна стала незалежною державою, виникла потреба в більш детальному дослідженні її багатовікової історії, та знайомства з культурними традиціями її жителів. Але виявилось, що це зробити не так просто. Україна – це велика й багатонаціональна держава, різні частини якої довгий час розвивалися в неоднакових умовах. Їх історія й культурні традиції дуже різняться. Отож для розуміння процесів і відтворення історичних подій, які мали загальнодержавне значення, слід

особливу увагу приділяти краєзнавчій роботі. Лише вивчаючи минуле різних куточків України, можна зрозуміти, що саме призвело до об'єднання людей, які там мешкають, в єдину державу і єдину націю. Дуже важливим при цьому є вивчення історії рідних міст або сіл. Але нерідко трапляються випадки, коли історія малих населених пунктів зовсім не досліджена або досліджена недостатньо. Одним із таких населених пунктів є село Юр'івка Добропільського району.

Мета статті дослідити найважливіші події в соціальному культурному та економічному житті мешканців Юр'івки.

Передумовами для початку досліджень стала робота зі збору матеріалів і документів стосовно заселення Добропільщини наприкінці XVIII – в першій половині XX ст., яка проводилася колективом історико-краєзнавчого гуртка НВК № 7 протягом кількох років, та випадкова знахідка під час городніх робіт мешканкою Костянтинівки В. Гербредер у березні 2011 року пляшки з документами, які виявилися копіями купчих на землі навколо села Юр'івки й надали багато інформації щодо історії села.

Минулим Юр'івки почали серйозно цікавитись лише на початку XXI століття. Перша спроба дослідити історію села була здійснена І. А. Курським, який у краєзнавчому нарисі «Среди холмов равнин и рек» зібрав і опублікував матеріали з розповідей місцевих старожилів. У 2009 році скорочена версія появи Юр'івки була надрукована у роботі добропільського краєзнавця В. В. Подоляна. У 2016 році в альманасі “Добре поле” Юр'івці присвятили одразу дві статті. Автором першої був німецький дослідник В. Петкау. Він опублікував матеріали, пов'язані з німецькими колоністами-менонітами, що оселились в Юр'івці. Автором другої був краєзнавець С. Луковенко, вона була присвячена поміщикам, які мали володіння на території Добропільщини.

Історія появи села Юр'івка починається наприкінці XVIII століття. У 1779 році землі, де тепер знаходиться село Юр'івка, були віддані в якості рангової дачі прапорщику Івану Олексійовичу Шидловському, який заснував у своєму маєтку село Криворіжжя. Іван Олексійович Шидловський, син майора Олексія Родіоновича, був одружений з Катериною Іванівною Одинцовою. У них був єдиний син – Федір Іванович, сержант Преображенського полку. Після смерті Шидловського приблизно у 1782 році маєток перейшов у власність до прапорщиці Шидловської Катерини Іванівни. Їй належали 6400 десятин зручної і 219 десятин незручної землі.

Після смерті Катерини Іванівни власником рангової дачі став Євдоким Степанович Шидловський, двоюрідний брат Івана Олексійовича, предводитель дворянства Валуйського повіту Воронежської губернії. Він займався збільшенням свого володіння шляхом придбання земель у Воронежській і Харківській губерніях. У 1799 році площа його рангової дачі в

Бахмутському повіті вже становила 6619 десятин, і це при тому, що на території дачі було всього два населених пункти: село Криворіжжя, засноване ще Іваном Олексійовичем Шидловським, і село Іванівка, засноване Євдокимом Степановичем Шидловським і назване в честь його сина.

Після смерті Євдокима Степановича в 1808 році рангова дача перейшла в спадок синові Івану Євдокимовичу Шидловському. Він був спочатку предводителем дворянства Бирюченського повіту, а згодом предводителем Воронежського губернського дворянства, з 1818 року був одружений на Марії Федорівні Гросенгейдер. Коли він помер у 1846 році, його маєток розділили між собою діти: сини Іліодор і В'ячеслав. Іліодору дісталася центральна частина рангової дачі разом із селами Криворіжжям та Іванівкою, які знаходились поруч, а В'ячеславу дісталась південна частина маєтку, в долині річки Гришинка. В'ячеслав отримав земельні ділянки, на яких не було жодного поселення. Для можливості господарського освоєння цих територій їх необхідно було створити. В'ячеслав Іванович Шидловський став засновником села Юр'ївка.

Дуже довгий час місцеві краєзнавці вважали, що назва Юр'ївка походить від прізвища графа Юр'єва, який, за однією з місцевих легенд, нібито володів цими землями наприкінці XVIII ст. Але дослідження документів XVIII ст. і першої половини XIX століття показало, що села Юр'ївка в той час ще не існувало і, відповідно ніякого графа Юр'єва бути тут не могло. За звичаями того часу, населені пункти, які засновували поміщики, найчастіше називали на честь самих засновників або на честь їхніх дітей. Відомо, що у родині В'ячеслава Івановича Шидловського було дев'ять дітей: Ольга, Наталія, Марія, Всеволод, Юрій, В'ячеслав, Надія, Борис і Віра. Отже, найбільш ймовірною є версія, що населений пункт названого, на честь одного з синів власника маєтку – Юрія.

Точна дата заснування Юр'ївки довгий час була не відома. Згідно з версією місцевих краєзнавців, це сталося у 1763 році. Ця дата була викарбувана і на стелі перед в'їздом до села. Але на плані генерального межування 1830 року і на карті Шуберта 1842 року села Юр'ївки ще не було, хоча масштаб, в якому зроблені ці документи (1 верста на дюйм, та 5 верст на дюйм), передбачав би його позначення. Першим документом, де згадується Юр'ївка, є список населених місць Катеринославської губернії та Таганрозького градоначальства 1859 року. Тобто в 1859 році село вже існувало. Але час його заснування можна визначити точніше. Відомо, що Юрій В'ячеславович народився в 1856 році, отже, якщо село справді назване на честь Юрія Шидловського, то воно не могло з'явитися раніше цієї дати. Скоріш за все, заснування поміщиком села збіглося з народженням у родині В'ячеслава Івановича сина Юрія, і саме на честь цієї події населений пункт отримав свою назву. Таким чином, Юр'ївка була заснована не раніше

1856 року. Щоб перевірити, чи правильно було визначено час виникнення населеного пункту, ми дослідили його кладовище. Найстаріше поховання там було датоване 1868 роком, це підтверджує вищезгадане

Засновник села В'ячеслав Іванович був, так як і його батько, предводителем дворянства Бирюченського повіту, Воронежського губернського дворянства в 1859-1866 роках. Крім Юр'ївки, він також володів Успенівкою, Олексіївкою, селами Цегляне і П'ятницьке, що в Бирюченському повіті Воронежської губернії. Його дружиною була Віра Олександрівна Іславіна.

Побут селян Юр'ївки цього часу можна дослідити за документами 1860 року. Тоді в селі було 23 двори. Селяни поділялись на кріпаків та дворових. Кріпаків примушували працювати на панських землях, а дворові були у якості домашньої прислуги. Кріпосних селян було 92, а дворових 41. Ті, що працювали на землі, були змушені обробляти її власним інвентарем. Лише 84 родини мали змогу працювати на земельних ділянках. Три з них обробляли їх за допомогою коней, 35 родин обробляли їх волами, а 45, які не мали ні коней, ні волів, змушені були самі запрягатись у ярмо та обробляти їх пішим тяглом. Селяни працювали, не об'єднуючись у громаду, а кожен свою ділянку обробляв власноруч. Під садиби селянам поміщик надав лише 10 десятин землі, з розрахунку 0,25 десятини на людину. Орну землю давали на всю громаду, її загальна площа дорівнювала 187 десятин, з розрахунку 2 десятини на людину. 66 десятин землі зі свого наділу селяни змушені були відводити під косовицю, оскільки їм потрібно було годувати худобу, а луки були власністю пана. Для порівняння, у пана було 3187 десятин зручної орної землі. За користування земельною ділянкою селяни були змушені відбувати панщину, розміри якої нам не відомі, та сплачувати грошовий оброк, який становив 83 карбованці з громади щорічно.

Найголовнішою подією того часу для селян стало скасування кріпацтва. Маніфест про скасування кріпосного права та «Положення про селян, що виходять з кріпосної залежності» було прийнято 19 лютого 1861 року. Згодом відбувся перерозподіл земельних наділів. Щоб зберегти за собою землі, які були основним багатством нашого краю, пан Шидловський запропонував селянам Юр'ївки отримати дарчі наділи, розміри яких були майже удвічі меншими, порівняльно з наділами, якими вони користувалися до реформи. В обмін на це їм було обіцяно звільнення від викупних платежів, які мусили сплачувати ті селяни, які отримували земельні наділи площею від 3 до 5 десятин згідно з положеннями реформи. Юр'ївська сільська громада, хоч і не була задоволена такими умовами, але мусила погодитись з поміщиком. Викупні платежі, які розтягувались на 49 років, були справді завеликими. Пан розподілив ділянки між 175 селянами, кожен з яких був

наділений землею у кількості 1,3 десятини. Одну десятину відводили під рілля, решту землі під садибу. Було зрозуміло, що реформа здійснювалася з урахуванням інтересів дворянства і не принесла великого полегшення селянам.

Село Юр'івка було розташоване на лівому березі річки Гришинка (відповідно до карти Стрельбицького 1868 року).

Воно складалося всього з однієї вулиці, яка й зараз є головною вулицею села. Річка Гришинка була мілководною, і, мабуть, щоб збільшити запаси води для поливу, річка була перегороджена рукотворною греблею, яка позначена на карті. Ця ж гребля розділяла селянські та поміщицькі землі. На південно-західній околиці села були побудовані два млини і будинок поміщика. На південь від села знаходилося кладовище, праворуч по річці за версту знаходилися загони для худоби. а із східної сторони пролягав поштовий шлях, який . з'єднував села Криворіжжя і Гришине.

Незважаючи на скасування кріпацтва, життя в Юр'івці в цей час залишалось дуже складним. Селяни жили бідно, землі, яку вони отримали, не вистачало, для того, щоб прогодувати родину. Підтвердженням цьому є судові справи селян другої половини XIX століття, які збереглися до сьогодні. За ними можна дослідити, які причини змушували селян йти на правопорушення. Усього збереглося 4 справи, фігурантами яких були селяни Юр'івки Руденко Омелян Трохимович (вирок винесено 5 серпня 1879 року), Руденко Степан Трохимович (вирок винесено 1 лютого 1901 року), Осмадченко Корній Захарович (вирок винесено 18 листопада 1878 року) та Балковий Тихон Аввакумович (вирок винесено 27 травня 1902 року). Усі вони засуджені за 169 статтею, а за Статутом про покарання 1879 року, ця стаття передбачала покарання за крадіжку предмета ціною не більше тридцяти рублів. За це правопорушення винного ув'язнювали на термін від трьох до шести місяців. Показовим є те, що справ за іншими статтями не виявлено. Той факт, що основним видом правопорушення в селі була дрібна крадіжка, свідчить про низький рівень забезпеченості селян, що змушував їх здійснювати подібні вчинки.

Після смерті В'ячеслава Івановича Шидловського село успадкувала його донька, Надія В'ячеславівна. В документах 1883 року вона вже записана як Надія В'ячеславівна Литвинова. Це пов'язано з її одруженням з російським генерал-майором Миколою Михайловичем Литвиновим, який пізніше, 15 грудня 1906 року, був убитий народниками. Крім цього, Надія В'ячеславівна було двоюрідною сестрою Софії Андріївни Толстой, дружини російського письменника Льва Миколайовича Толстого. Надія В'ячеславівна володіла селом Успенівка, що у Бирюченському повіті Воронезької губернії, а загалом разом з маєтком Юр'івка у Бахмутському повіті їй належали 2164 десятини землі. Господарські справи у своєму

маєтку, судячи з усього, вона вела не дуже вдало. Показником цього стало зменшення площі її маєтку у Бахмутському повіті майже на тисячу десятин. Землі, скоріше за все, продавалися поміщицею через її невміння налагодити прибуткове господарство. Результатом її управління стало те, що Юр'ївка разом з усіма землями навколо неї була закладена у Харківському Земельному банку й оцінена сумою 38015 рублів.

Таким чином село Юр'ївка з'явилося в період не раніше 1856 і не пізніше 1859 року. Найбільш ймовірною датою заснування села є 1856 рік. Населений пункт був заснований В'ячеславом Івановичем Шидловським і названий на честь його сина Юрія. Родина Шидловських володіла маєтком з 1856 до 1888 року. За цей період там змінилося лише два власники: В'ячеслав Іванович Шидловський і його донька, Надія В'ячеславівна Литвинова. Соціально-економічне життя села було класичним для поміщицьких населених пунктів того часу. Матеріальний рівень життя селян був вкрай низький. Скасування кріпацтва не призвело до його суттєвого поліпшення. Внаслідок перерозподілу земель, наділи селян зменшились майже вдвічі, що призвело до того, що землеробство перестало бути головною галуззю господарства в Юр'ївці. А поміщики, яким вдалося зберегти за собою більшість землі, не змогли пристосуватися до нових капіталістичних умов господарювання. В результаті маєток потрапив у заставу до Харківського земельного банку.

Довгий час доля села наприкінці XIX-на початку XX століття залишалася невідомою. З'ясувати його подальшу історію допомогла випадкова знахідка. У 2011 році жителька міста Костянтинівка Вікторія Гербрер, працюючи на присадибній ділянці, знайшла пляшку, що була закопана в землі. У ній знаходились старовинні папери, які вона передала до місцевого краєзнавчого музею. Папери виявилися копіями купчих на землю навколо села Юр'ївки. Нам вдалося познайомитися з цими паперами. Судячи з написів олівцем на них, вони колись належали Іогану Классену, що наприкінці XIX ст. заснував свій хутір поряд з Юр'івкою.

У документах Вікторії Гербрер було записано, що 30 вересня 1888 року Харківський Земельний банк продав землі при Юр'ївці німецькому поселянину-власнику Івану Івановичу Вінсу за номінальною ціною закладних листів. Про Івана Івановича Вінса відомо, що він був одружений на Іоганні Дик, доньці власників хутора Диків, Іоганна та Маргарити, що був розташований неподалік. У подружжя було п'ятеро дітей. У 1893 році Іван Іванович розділив землі, які він придбав у Харківського земельного банку, між своїми родичами. 528 десятин зручної і 21 десятину незручної землі на західній околиці села Юр'ївка отримав Томас Якович Вінс. Томас Якович Вінс згодом збільшив своє землеволодіння. Збільшення маєтку відбувалося за рахунок купівлі земель селян. З документів Гербрер відомо, що в березні

1902 року Вінс придбав у селянської громади, яку представляли Антон Ігнатович Власов та Ігнат Андрійович Чередниченко, 131 десятину 340 сажнів землі, за яку було сплачено 7685 рублів 75 копійок. Селяни змушені були розпродавати свої землі через те, що ділянка площею 1,3 десятини не давала їм можливості забезпечити всім необхідним себе та свої сім'ї. Внаслідок цього за документами 1915 року у власності громади селян Юр'івки залишалось вже трошки більше 30 десятин. За документами 1915 року йому вже належали 680 десятин землі і ще 216 десятин він мав у володінні спільно з Іваном Петровичем Диком. Окрім Томаса Яковича Вінса і Івана Петровича Дика, землі біля Юр'івки отримали також німецькі власники Фішер, Нейзер, Луц та інші.

Новий господар Юр'івки Томас Якович Вінс (рис. 9.1) був одружений із Сарою Вінс і мав шестеро дітей. На початку XX століття він мав дуже велике господарство, якщо порівнювати його з господарствами інших німецьких колоністів. Таку кількість землі обробити самотужки було дуже важко, і тому він наймав робітників з числа місцевих селян. У маєтку Вінса вирощували такі культури як пшениця, овес, ячмінь та овочі. Зазвичай у господарстві працювало 50 робітників, а під час жнив загальна кількість робітників збільшувалась удвічі. Маєток був гарно облаштований, було побудовано продуктовий склад, зерносховище, сараї для худоби, а також корпус для робітників. У маєтку постійно утримували 50 пар волів, 40-50 коней, 40-50 корів, 15 свиней, 50 кур та 25 гусей. Час від часу господарі, що займалися тваринництвом страждали від епідемій різних хвороб, що досить часто вражали в ті часи худобу. Найбільша така епідемія у Юр'івці згадується в документах 1889 року. Тоді з 245 голів корів, що утримувались в господарствах колоністів і селян, 62 захворіли на ящур. Тварин швидко локалізували і більшість з них видужали.

До нашого часу зберігся малюнок будинку поміщика, який намалював житель Юр'івки. Зараз від цієї споруди залишилось лише ліве крило. Судячи з дати, яка викарбувана на фасаді, сам будинок був збудований у 1899 році. Він був споруджений із цегли, яка вироблялась у сусідній менонітській колонії Шидлове. Будинок Вінса мав складне планування. У приміщенні були облаштовані підземні комунікації, житлові та підсобні кімнати. Особливо цікавою є система парового обігріву за допомогою парової машини, яка збереглась до наших часів і знаходиться у підвальному приміщенні. Для маєтку було обрано дуже зручне місце. Поруч з ним знаходилися овочевий сад, ліс та річка.

На фоні досить заможного життя німецьких колоністів, селяни Юр'івки, які були надані самі собі після скасування кріпацтва, бідували. Основною причиною занепаду селянських господарств у той час було їх малоземелля. З огляду на те, що кожній селянській родині в таких умовах

загрожував голод, дуже велику роль в житті селян продовжувала відігравати сільська громада. Відомо, що Юр`івська сільська громада була однією з найбідніших громад в Катеринославській губернії. До нашого часу збереглося кілька документів, які підтверджують неплатоспроможність громади села Юр`івка на початку XX століття навіть у випадках, коли йдеться про невеликі суми грошей. Перший документ датовано 1906 роком, у ньому йдеться про те, що сільська громада Юр`івки «...не только въ 4-хъ лѣтній срокъ, допускаемой земствомъ разсрочки, но и в болѣе долгій промежутокъ времени, несмотря на многочисленныя побужденія къ платежу со стороны Губернской управы...» була визнана безнадійною щодо сплати боргу за пожежні труби, які в розстрочку були надані громаді земством ще в 1898 році. Борг селян земству за пожежні труби становив 120 рублів, які вони протягом дев'яти років так і не спромоглися виплатити. Згідно з документами 1909 року, Бахмутські земські збори визнали Юр`івську громаду неблагонадійною до сплати недоїмки за губернським податком за надільну землю. Громада тоді була не в змозі заплатити за рік суму, що дорівнювала 26 рублів 7 копійок.

На початку XX століття відбуваються серйозні зміни в економічному житті селян. Ці зміни стосувалися насамперед характеру господарської діяльності мешканців Юр`івки. Якщо в другій половині XIX століття основним заняттям селян було рільництво, то на початку XX століття воно перестає бути основним. У сільській громаді Юр`івки на початку XX століття залишалося лише 30 десятин і 408 квадратних сажнів землі (з них зручної було лише 22, 67 десятини). У селі в 1908 році було 17 дворів, кількість населення становила 181 особу (92 чоловіки і 89 жінок). Якщо зіставити ці цифри, то виходить, що на один двір, в якому мешкало в середньому 10 осіб, припадало лише 1,7 десятини землі. Така кількість землі не могла прогодувати селян, і тому багато хто з них заробляв собі на життя іншими способами. Частина селян перетворилася на «строкових робітників» і працювала в маєтках німців-менонітів. Інша частина надавала перевагу тваринництву і ремеслам. Про розвиток цих галузей господарського життя можна судити з величезної кількості старих знарядь праці, які були знайдені в селі і зараз зберігаються в музеї Юр`івки. Одних лише ткацьких верстатів збереглося до сьогодні більше десятка, не рахуючи прялок та інших предметів, пов'язаних з ткацтвом човників, станин, услонів тощо. Судячи з колекції місцевого музею та спогадів старожилів, окрім ткачів, у селі працювали кілька бондарів, які виготовляли діжки, відра, маслобійки та ночви не тільки для потреб села, але й на продаж. Були серед селян Юр`івки і каменотеси, які забезпечували округу кам'яними жорнами, надмогильними пам'ятниками, будівельними блоками, катками для обмолоту зернових тощо.

Таким чином, встановлено, що село Юр'івка було засноване в 1856 році. Перша відома письмова згадка про існування села датована 1859 роком. Засновником населеного пункту був син криворізького поміщика Івана Євдокимовича Шидловського – В'ячеслав, який дав селу назву Юр'івка на честь свого щойно народженого сина - Юрія. Під керівництвом В'ячеслава Івановича Шидловського село поступово розбудовувалося, в північній частині села з'явився панський маєток та два млини, в південній була побудована гребля через річку Гришинка. Тоді в Юр'івці проживало 364 жителі. Життя селян у цей час було вкрай складним і важким. Навіть скасування панщини в 1861 році не призвело в житті селян до якісних змін. У 1879 році, після смерті В'ячеслава Шидловського, Юр'івку успадкувала його донька Надія В'ячеславівна Литвинова. Але за часів її господарювання маєток був повністю занедбаний і закладений за борги в Харківському земельному банку.

Подальша історія села тісно пов'язана з німецькими колоністами, оскільки території, де була розташована Юр'івка, викупив меноніт-переселенець Іван Іванович Вінс. Згідно з документами, знайденими Вікторією Гербредер в місті Костянтинівці, відомо, що в 1893 році частину земель навколо Юр'івки отримав його родич - Томас Якович Вінс. Він у 1899 році побудував величезну садибу, яка складалася з головного будинку і десятка господарських приміщень.

За часів володарювання німецького колоніста занепале село перетворилось на зразкове господарство. Вирощували овочі, ячмінь, пшеницю, овес, а також в економії тримали волів, коней, корів, свиней та курей. У господарстві Томаса Яковича Вінса використовувалася новітня для тих часів техніка і наймані працівники.

На рубежі XIX-XX століття село розвивається як економічно, так і культурно. Наприкінці XIX століття відкрито аж дві школи: в 1897 році православна - для селянських дітей, трохи згодом менонітська - виключно для дітей німців з Юр'івки та навколишніх хуторів.

Щоправда економічний і культурний розвиток Юр'івки мало позначився на добробуті місцевих селян, які через малоземелля змушені були перетворюватись на строкових робітників у маєтку німецьких колоністів, а свої землі розпродавати. У 1905 році невдоволення селян умовами праці в маєтку Вінсів вилилося у підпал майна колоністів, якій здійснили строкові робітники І. Тютюнник і П. Луговський. А вже у 1917 році почалась революція, яка переросла в громадянську війну. У вересні 1918 року більшовики здійснили напад на маєток Вінсів. Результатом цього нападу була загибель дружини та сина Іогана та пограбування господарства Вінсів. Після цього Томас Якович Вінс з сім'єю втік до родичів, де у 1920 році помер

через тиф. У 1926 році його діти емігрували до Канади. На місці господарства Томаса Вінса нова влада утворила колгосп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ведомость справок о судимости. Издание министерства юстиции. Книга вторая. 1879.– Санкт-Петербург: Типография правительствующего сената, 1879.– 208 с.
2. Ведомость справок о судимости. Издание министерства юстиции. Книга десятая. 1879.– Санкт-Петербург: Типография правительствующего сената, 1879.– 217 с.
3. Ведомость справок о судимости, издаваемая министерством юстиции, за 1901 год. Часть 1. – Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1901.– 268 с.
4. Ведомость справок о судимости, издаваемая министерством юстиции, за 1903 год. Книга вторая. – Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1903.– 244 с.
5. Ведомость справок о судимости, издаваемая министерством юстиции, за 1909 год. Книга третья. – Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1909.– 280 с.
6. Геометрический генеральный план Екатеринославской губернии Бахмутского уезда сочиненный в Межевой канцелярии отделении чертежной в 1830 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://freemap.com.ua/karty_ukrainy/plany-generalnogo-mezhevaniya-pgm-ekaterinoslavskoj-gubernii/plany-generalnogo-mezhevaniya-pgm-bahmutskij-uezd. - Доступ 13.04.2015.
7. Гринер М. М. Ведомость о землевладении в Бахмутском уезде. - Бахмут: Первая бахмутская типография Л. Р. Грилихеса, 1915. – 84 с.
8. Документи Вікторії Гербредер [з особистого архіву Батицького В. М.]. – 11 л.
- 9.Екатеринославский адрес-календарь на 1916 год.– Екатеринослав: Издание губернской типографии, 1916– 427 с.
- 10.Екатеринославский адрес-календарь на 1917 год. – Екатеринослав: Издание губернской типографии, 1917– 498 с.
11. Екатеринославская губерния с Таганрогским градоначальством. Список населенных мест по сведениям 1859 года. – Санкт-Петербург: Центральный статистический комитет министерства внутренних дел, 1859. – 151 с.
12. Журналы Екатеринославского губернского земского собрания 48-й очередной сессии 1913 года с приложениями. – Екатеринослав: Типография губернского земства, 1914. – 2015 с.
13. Карта Российской империи 1846-1863. Масштаб: 3 версты на дюйм [Электронный ресурс] / сост. Шуберт Ф. Ф., Тучков П. А. - 1868. – Ряд: XXVI, лист:15. – Режим доступа: <http://www.etomesto.ru/shubert-map/26-15/>. – Доступ 15.01.2015.

14. Карта Шуберта [Електронний ресурс] / сост. Шуберт Ф. Ф. - 1842. – лист XLVII. – Режим доступу: <http://volchansk.pp.net.ua/ld/3/64194454.jpg>. - Доступ 30.09.2015.
15. Курский И. Среди холмов равнин и рек. – Донецк: «Каштан», 2003. – 119 с.
16. Луковенко С. Землевладельцы //Добре поле. Історико-краєзнавчий альманах, Випуск №1.– Краматорськ: ЦТРІ "Друкарський дім", 2016.– С. 62-81.
17. Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1889 год. В 2-х ч. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1890. – Ч. 2. – 240 с.
- 18.Отчет Екатеринославской губернской земской управы о взаимном земском страховании имуществ от огня по Екатеринославской губернии за 1904 год. – Екатеринослав: типография губернского земства, 1905. – 257 с.
- 19.Отчет Епархиального училищного совета о состоянии школ церковно-приходских и грамоты в Екатеринославской епархии за 1901 гражданский год.– Екатеринослав: Типография братства Св. Владимира, 1902. – С. 34
20. Петкау В. Меноннитские поселения хутора (экономии, поместья) Криворожской волости// Добре поле. Історико-краєзнавчий альманах, Випуск №1.– Краматорськ: ЦТРІ "Друкарський дім", 2016.– С. 48-61.
21. Планы дач генерального и специального межеваний. Алфавит № 167. Часть 2.Екатеринославская губерния, Бахмутский уезд, 1916. – РГАДА, Ф. 1354, О.112. Л.26
22. Подолян В. Слово про Добропілля: роки, події, люди. – Донецьк: Престиж-party, 2009. – 367 с.
- 23.Приложения к постановлениям Екатеринославского губернского Земского Собрания ХLI очередной 1906 года сессии с 1-го по 13-ое декабря 1906 г.. – Екатеринослав: Типография Губернского Земства, 1907–С. 544-546
24. Приложения к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания 44-й очередной 1909 года сессии. –Екатеринослав: Типография Губернского Земства, 1910 – 2137 с.
25. Приложения к трудам редакционных комиссий для составления положений о крестьянах выходящих из крепостной зависимости. Сведения о помещичьих имениях. – Санкт-Петербург: типография В. Безобразова и комп., 1860. – Т. VI. – С. 12.
26. Список населенных мест Бахмутского уезда Екатеринославской губернии. – Екатеринослав: Типография губернского земства, 1911.– 43 с.
27. Справочная книга Екатеринославской Епархии 1908 года.– Екатеринослав: Типография Братства Св.Владимира, 1908.– 1103 с.
28. Сайт Geni [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.geni.com/people/> .- Доступ 23. 05. 2015
29. Щоденник Білоуса Ю. П., 1948 року народження, вчителя історії в селі

Криворіжжя. - машинописний текст. -, [Зберігається в бібліотеці ЗОШ с. Криворіжжя]. – 26с.

30. Huebert H. T. Mennonite estates in Imperial Russia, Winnipeg, 1935. – С. 405

31. Friedenstimme. - №55, 28.09.1918. – С.1

УДК 37.016:908

Яринко Л.О. (Красноармійське педагогічне училище)

КРАЄЗНАВСТВО ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Проблема національно-патріотичного виховання підростаючого покоління завжди була актуальною на всіх етапах розвитку людського суспільства.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») концепціях національного виховання підкреслюється необхідність організації роботи навчально-виховних закладів у взаємозв'язку з навколишнім життям, опорою на традиції, звичаї, регіональну специфіку. Особливо важливим є формування національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу; прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій і звичаїв. Серед засобів, що забезпечують реалізацію цих завдань, краєзнавству належить виключна роль, адже воно виконує незамінні функції у навчанні і вихованні, має неоціненне значення для міцного засвоєння молоддю основ наук; розширює і поглиблює знання; сприяє розвитку творчих здібностей, допитливості; активно формує світогляд.

Краєзнавство – могутній засіб патріотично-національного, морального, трудового виховання молоді.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що роль краєзнавства високо оцінювалась у класичній педагогіці. На необхідність широкого використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі вказували Я.А.Коменський (XVI століття), А.Дістервег, Й.Г.Песталотці, Ж.Ж.Руссо (XVIII–XIX століття).

На Україні важливість шкільного краєзнавства у формуванні особистості висвітлювалась у філософських поглядах О.В.Духновича, Г.С.Сковороди. Великого значення краєзнавству надавав В.О.Сухомлинський, який вважав неможливим повноцінне виховання молоді без спілкування з природою рідного краю. Видатний педагог стверджував, що патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. «Вдихнути в юну істоту душу громадянина – це значить передати не тільки радість, захоплення, гордість за все те, що становить собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих

святинь», - ці слова видатного педагога-громадянина можуть слугувати орієнтиром у національно-патріотичному вихованні молодого покоління.

Виникнення шкільного краєзнавства як однієї з організаційних форм краєзнавства в цілому зумовлене багатьма чинниками. Його історія тісно пов'язана з розвитком найбільш вагомих форм – державної та громадської.

Пізнавальна діяльність учнів, пов'язана із вивченням свого краю, здійснюється у процесі проведення краєзнавчих екскурсій, спостережень. Пошуково-дослідна діяльність має здійснюватися учнівськими краєзнавчими об'єднаннями під керівництвом фахівців-істориків, філологів, археологів, етнографів. Суспільно-корисна діяльність повинна бути спрямована на благоустрій школи, села, міста.

Різноманітність цілей навчання, зокрема його спрямованість на загальний розвиток особистості, відкриває широкі можливості для активізації засобами краєзнавства пізнавальних психічних процесів учнів; нагромадження ними досвіду творчої діяльності; формування емоційно-вольової сфери. Тому, крім навчального та виховного значення шкільного краєзнавства, необхідно максимально реалізувати його розвивальні можливості.

Виховання молоді на кращих прикладах життя борців за становлення української державності є одним з найбільш важливих шляхів формування історичної пам'яті. Національно-патріотичне виховання сприяє донесенню до молоді правдивої інформації про героїчне минуле українського народу. Ефективність національно-патріотичного виховання залежить від форм і методів його організації. Пріоритетну роль у цьому мають активні форми, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення. Це різноманітні види дискусій, ситуаційно-рольові ігри, ігри-драматизації, «мозкові атаки», інтелектуальні аукціони, бліц-турніри, веб-екскурси в історію, слайд-вернісажі, слайд-екскурси, віртуальні виставки, подорожі віртуальними енциклопедіями, історичні часописи. Не варто відмовлятися і від традиційних бесід, диспутів, лекцій, конференцій, вікторин, усних журналів, різних форм роботи з книгою.

Гордість за свою землю, свій народ, а значить, і національна свідомість формується лише за умови, коли людина добре знає історію і культуру рідного краю. Їх вивчення сприяє оволодінню знаннями про походження української нації, історичне минуле українського народу, його героїчні і трагічні сторінки. Особливе місце у вітчизняній історії займає тривала боротьба українського народу за свою державність, волю і незалежність. В даний час ця проблема набула особливого значення.

Щоб по-справжньому любити рідний край, його слід добре знати, вивчати його історію, мову, культуру. Об'єднання молоді спільною думкою, пошуковими завданнями, їх знайомство з життям видатних людей рідного

краю, з традиціями та народними ремеслами, фауною і флорою рідної землі є надзвичайно важливим. Необхідно з юних літ вдосконалювати навички дослідницької діяльності майбутніх громадян. Духовно-моральна спрямованість навчання сприяє всебічному розвитку особистості, вдосконаленню інтелектуального, морального розвитку; поєднує краєзнавчу, екологічну, історичну діяльність, дає можливість використовувати диференційований підхід у навчальній та позакласній діяльності; формує уяву про різні сторони життєдіяльності рідного міста; ознайомлює з історією та сучасним життям.

Саме краєзнавча робота має посісти важливе місце в діяльності кожного навчального закладу, щоб за допомогою пошукових матеріалів сприяти вихованню у молоді національної свідомості, високої моральності, почуття поваги до народних традицій і звичаїв, фольклору, любові до рідної природи. Практики пропонують різні форми роботи: відео- й фотознайомство з рідним містом, екскурсії по селу, де живеш, вивчення історії його виникнення, його перших років існування, а також пошукову роботу шляхом зустрічей із людьми старшого покоління, живого спілкування з ними.

У краєзнавчій роботі варто використовувати такі джерела інформації, як:

- періодичний друк (газети, журнали, альманахи);
- художня література;
- матеріали статистики;
- всякого роду плани і карти;
- фонди музеїв
- архівні фонди;
- усні свідчення старожилів.

Тож метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків.

Важливим чинником поєднання народу, особливо в період становлення державності, може бути національна ідея, яка упродовж багатьох століть консолідувала українців. І сьогодні вона повинна стати формою розуміння народом своєї культурної самобутності та духовного призначення. Як зазначав М.Бердяєв, «Людство йде до єдності через національну індивідуальність». Отже, національні традиції, виконуючи роль пам'яті, застерігають нас від національного нігілізму, втрати спадкоємності поколінь.

Професійне призначення педагога полягає в організації процесу формування особистості з її творчим потенціалом. У кожного студента потрібно виховати любов до Вітчизни, розуміння неповторності свого

народу, віри в його духовні сили та можливості. Національне виховання неможливе без засвоєння вихованцями знань з історії України, народного мистецтва, народних традицій, звичаїв, ознайомлення з досягненнями сучасної вітчизняної культури.

По-справжньому пізнати народ, його традиції, культуру можна тільки шляхом животно-дослідження минулого нашого народу. Четверть століття педагогічний колектив педагогічного училища працює над проблемою демократизації та індивідуалізації навчально-виховного процесу, великої уваги надається питанню відродження національних традицій та підвищення фахового рівня майбутніх вчителів.

Сьогодні ми живемо в час дії нової Конституції України, коли національно-духовне життя підрастаючого покоління повинно стати на законну основу. Викладачі добре усвідомлюють, що завданням сучасності є формування особистості, докладають зусиль, аби студенти усвідомили правильні поняття про культуру, побут, звичаї, традиції та обряди українського народу й водночас навчилися шанобливого ставлення до матеріальних та духовних цінностей інших народів.

Традиційними стали тижні українознавчих дисциплін, дні слов'янського письменства, конкурси, змагання, козацькі забави, вікторини, зустрічі з видатними людьми, відкриті уроки, наукові конференції, що забезпечують успішне розв'язання завдань національного виховання: прищеплення любові до духовних оберегів пам'яті народу, формування в них національної свідомості, прилучення до скарбів народної творчості.

На базі кімнати-музею «Світлиця» працює гурток «Берегиня», робота якого спрямована на виховання у студентів патріотичних почуттів, формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України. З метою вивчення історії рідного краю проводиться пошуково-краєзнавча робота в районі. Зібрано цікавий матеріал про назви селищ та річок рідного краю, укладено альбом «Пісні рідного краю». У студентському альманасі творчих робіт «Гроно» представлено легенди рідного краю - результати досліджень історії міст і селищ: Гродівка, Дружківка, Авдіївка, Добропілля, Костянтинівка, Мар'їнка, с.Гришине.

Напередодні канікул студенти III курсу отримують індивідуальні завдання творчого та пошуково-дослідницького характеру. Наприклад: укласти генеалогічне дерево родини, зробити фоновий запис спогадів старійшини роду, дослідити традиції рідного селища, описати родинну реліквію тощо.

Такі завдання допомагають підготуватися до вивчення історії, етнографії рідного краю.

У кімнаті-музеї зібрано і впорядковано багато експонатів нашого району, декоративно-прикладного та наївного мистецтва – кераміка, петриківка, дитяча іграшка, зразки вишивки, в'язання, реставровано оклади

старих образів; зібрано багатий фольклорний матеріал – колискові моєї бабусі, замовляння, звичаї православних свят. У студентів є інтерес до тлумачення народознавчих понять «толока», «грумада», «сход».

Досить часто практикуються проведення нестандартних занять: заняття-пошук, заняття-зустріч, заняття-подорож, заняття-конкурс, інсценізації. Такі форми роботи забезпечують високий розвиток пізнавальних інтересів. Студенти залучаються до укладання збірок – «Низький уклін тобі, моя матусю рідна» (як додаток до курсової роботи), «Звичаї українського харчування», «Український рушник», «Державні символи України», «Народні промисли». Укладено серію збірок, присвячених народним символам – вербі, калині, коню, птахам, печі, які експонувалися на виставці у Києві. Налагоджено тісний зв'язок студентів кількох поколінь, викладачів-ветеранів, народних майстрів, небайдужих до спільної справи відродження народних традицій.

Студенти активно використовують знання інформатики, створюють творчі проекти і презентації, захищаючи їх під час занять з літератури, мови, народознавства. Етнографічний музей дійсно став осередком освіти й виховання молоді, сприяє поглибленню знань про народні звичаї, обряди, традиції, залучає викладачів і студентів до краєзнавчої діяльності, формує етнічну свідомість. «Світлиця» забезпечує духовну єдність поколінь, призначена для вивчення, збереження та використання духовного надбання українського народу у навчальній та позааудиторній діяльності, педагогічній практиці.

Напрями роботи музею багатогранні, поєднують теоретичне і практичне спрямування - етнографічні пошуки, фольклорні експедиції, тематичні виставки та екскурсії, зустрічі з народними умільцями, народні промисли Донеччини тощо.

На базі педучилища щорічно проводяться постійно діючі семінари з українознавства для вчителів шкіл міста, обласні регіональні семінари для викладачів українознавчих дисциплін, на яких розглядаються такі питання: народознавство як складова в системі державної політики України; історія народу як важливий засіб педагогіки народознавства, народна педагогіка – усний підручник про навчання і виховання, виховання дітей засобами усної народної творчості, розвиток творчих здібностей студентів засобами залучення до пошуково-дослідницької роботи з народознавства. Проводяться усні журнали, використовується метод «У колі друзів» під час ознайомлення із системою краєзнавчої роботи у початкових класах та захисті збірок-саморобок народних ігор тощо.

Матеріали з досвіду роботи кімнати-музею друкувалися в районних газетах «Маяк», «Орбіта» та обласних виданнях – «Педагогічна скарбничка

Донеччини», «Шкільний дім», у республіканському виданні «Шкільний журнал».

Будуть змінюватись часи, освіта вирішуватиме нові завдання, проте актуальною є і буде одна проблема – виховання громадянина України, який знає і пам'ятає свій рід, мову материнську, цінує минуле і буде гідно творити майбутнє. Таким чином, патріотичне виховання має гармонійно поєднуватися із залученням молоді до кращих досягнень світової цивілізації, сприяти наступності мислення, прихильності своїй національній спадщині і усвідомленню її ролі і місця в світовому духовному розвитку, також пошані і відвертості до всіх інших систем і традицій.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» // Освіта. – 1994. – № 33. – С. 11–12.
2. Кашуба С.П. Краєзнавчий матеріал у навчально-виховній роботі // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 19–22.
3. Костиця М.Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: Вища школа, 1995. – 243 с.
4. Прус І.Т. Краєзнавча робота в школі / І.Т.Прус. – К., 1984.
5. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. – К.: Вища школа, 1993. – 183 с.

УДК 94 (477) «179/1917»

Яцюк М. М., Шелудько Ю. Ю. (П ДонНТУ)

АЗОВСЬКЕ ВІЙСЬКО – ОСТАННЯ КОЗАЦЬКА ФОРМАЦІЯ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ У ХІХ СТ.

Зруйнування царськими військовими Запорізької Січі у 1775 році ще не стало кінцем її. Близько 5 тисяч найнепокірніших запорожців дісталися на човнах Дніпром та Чорним морем Дунаю, де з дозволу уряду Туреччини отримали право на поселення.

Однак перебування запорожців на цих землях, зростання їхньої сили й авторитету викликали велике занепокоєння в Росії. Адже за 50 років свого існування Задунайська Січ стала реальною політичною силою, з якою треба було рахуватися російському урядові і це примушувало російську владу ставити питання рубя: або знищити на Дунаї цю силу, або перетягти її на свій бік.

Останній день існування Задунайської Січі припадає на 9 травня 1828 року. Цього дня Кош, а також ті козаки, що проживали по селах, разом із жінками та дітьми вирушили з насиджених місць з наміром перейти на бік Росії. Тривала пропаганда російської сторони, як бачимо, дала свої результати шляхом обіцянок повернення запорожцям їхніх прав та інших вільностей. Очолив цей перехід кошовий отаман Йосип Гладкий. Реакція

турецького уряду на цей перехід була відповідною. Колишній задунайський запорожець Ананій Коломієць розповідає про люту помсту турків тим, хто залишився у дельті Дунаю. Населення було піддане масовим репресіям. Рятуючись, багато козаків з жінками і дітьми розпорошилися по плавнях.

Після переходу задунайців на бік Росії постало питання про місце їх майбутнього поселення. На військовій раді більшість запорожців висловились за приєднання до Чорноморського козацького війська. 29 червня 1828 року Гладкий одержав дозвіл поїхати на Кубань і оглянути землі біля Анапи. Та кошовий отаман не дуже був схильний до переселення сюди, де вже були поселення. У пониззі Кубані – чорноморських козаків, а у верхів'ях – кавказького лінійного війська. Якби задунайські запорожці переселилися, то або ввійшли до складу Чорноморського козачого війська, або – до складу кавказьких полків. В обох випадках, враховуючи військове звання Гладкого та його освітній рівень, найбільше, на що він міг сподіватися, була посада одного з командирів полків. Таке єднання з чорноморцями чи кавказцями позбавляло кошового того високого становища, яке він мав, бо робило другорядною особою у війську. Тому Гладкий обирає інший варіант. 1 жовтня 1830 року відвідує Воронцова в Одесі, аби переселитися до Керчі. Але й з цієї затії нічого путнього не вийшло. Перед цим Воронцов одержав від керченського градоначальника повідомлення, що кращі землі тут уже розібрані між грецькими колоністами. Тому Гладкий призупиняє перехід до Керчі, оскільки канцелярія Воронцова надала відомості про наявність вільних земель біля Маріуполя. Воронцов видав Гладкому уповноваження на оглядини цих земель. 12 жовтня цього ж року останній виїхав з Одеси до Маріуполя. Кош став на зимівлю у Дніпровському повіті Таврійської губернії в селах Каїри, Любомирка, Велика та Мала Лепетиха і Рубанівка. Гладкий тим часом оглянув так звану Бердянську пустош і визнав її придатною для поселення козаків. Колись ці землі перебували у складі Кальміуської паланки Війська Запорізького. Центром її було поселення біля гирла річки Кальміус, на місці якого 1779 року і був заснований Маріуполь.

А вже 5 січня 1831 року Воронцов звертається до військового міністра Чернишова з проханням визнати землі між Бердянськом та Маріуполем за запорожцями. Гладкий з Одеси виїжджає на Полтавщину за своєю родиною. В цей час серед запорожців почалися хвилювання. Перші негаразди пов'язані з необхідністю випасу худоби. Адже у козаків її було 2500 голів та ще 500 овець. Місцеві поміщики Кочубей та Рахманінов стали перешкоджати цьому випасу. Але остаточно чашу терпіння козаків переповнили нові спроби повернення деяких запорожців у кріпацтво.

Тільки в кінці літа цього ж року Кош отримав затвердження на землі у Приазов'ї. 1 жовтня п'ятьма похідними загонами вони вирушили в дорогу за маршрутом: Каїри, Лепетиха, Рогачик, Водяне, Балак, Василівка, Оріхово,

Нові Пологи, Гусарка, Захарівське, Новоспаське. Пройшовши майже 300 верств, козаки отаборилися по селах Благовіщенське, Темря, Захарівське, Новоспаське, Білоцерківне, де мали перезимувати, щоб навесні розпочати влаштування своїх господарств.

27 травня 1832 року був виданий указ Сенату у вигляді «Положення о водворении запорожских казаков в Новороссийском крае». За цим указом запорожцям відводилися землі в Олександрівському повіті Катеринославської губернії: так звана Бердянська земля кількістю 43141 десятина і додатково 4000 десятин, які спочатку планувалося передати під поселення ізраїльським християнам. Козаки отримували статус особливого козацького війська, до складу якого також приєднувалися міщани посаду Петровського, а ще 238 ревізійних душ зі своїми землями в кількості 4 тисячі десятин.

Згідно указу в розпорядження новоросійського генерал-губернатора відпускалося 50 тисяч карбованців на облаштування війська. Протягом десяти років уряд виділяв кошти на амуніцію і зброю, а на випадок формування кінного полку козаки отримували коней за рахунок казни. Всі кошти, які отримувалися на території війська від торгівлі горілочаними виробами протягом десяти років, передавалися у військову казну. Козаки звільнялись від виконання земських повинностей. Параграф 15 Положення гласив: «С поселением Запорожских казаков принять им наименование Азовского казачьего войска».

Таким чином, це був, мабуть, останній законодавчий акт, в якому влада вживала назву запорожців. Безперечно те, що російський уряд намагався знищити саму назву «запорозькі козаки», продовжуючи традицію, закладену ще в Маніфесті цариці Катерини II про ліквідацію Січі, який проголошував знищення «на будущее время и самого названия запорожских казаков».

Гладкому вдалося зібрати і вивести на нові землі тільки 2 тис. чоловік. Тому до складу війська через малочисельність були додані Петровський міщанський посад, Новоспаське поселення казенних селян і Стародубська станиця, заснована переселенцями з Чернігівської губернії. «Корінні» запорожці заснували дві станиці – Нікольську та Покровську. До кінця 40-х рр. XIX ст. у станицях Азовського козацького війська проживало 9260 чоловік, в тому числі:

	Чол.	Жін.
Станиця Петровська	778	708
Станиця Нікольська	1430	1339
Станиця Новоспасовська	1452	1451
Станиця Покровська	693	621

Станиця Стародубська	379	370
----------------------	-----	-----

Головною галуззю господарської діяльності азовських козаків було хліборобство, в меншій мірі – тваринництво і рибальство. Рядовим козакам давалось по 15 дес. землі на душу, обер-офіцерам відводилось в наділ 200 дес., а штаб-офіцерам – 400 дес. землі. Близькість азовського узбережжя й портових міст Бердянська та Маріуполя створювали сприятливі умови для збуту виробленої продукції та здачі військових земель в аренду на досить вигідних умовах.

В обов'язки війська входило спостереження за східним узбережжям Чорного моря за допомогою озброєної флотилії з баркасів для боротьби з турецькими контрабандистами, а також участь у бойових діях на Кавказі проти горців.

Військо перебувало у веденні новоросійського генерал-губернатора, а внутрішнє управління знаходилося у руках наказного отамана і військової канцелярії (в посаді Петровським).

Тим часом почастішали втечі азовських козаків на старі оселі до Туреччини та на Кубань. Одні тікали, як свідчив азовський козак Корній Білий, котрий повернувся за Дунай тому, що сприймали Азовське військо як таке, де «козаків на москалів поперевертали», тобто почали перетворювати в солдат. Інші, як Гнат Васильківський, вважали, що Микола і їх «у мужиків повернув, а хто хоче козакувати, то щоб на лінію йшли...». Мається на увазі участь у війні проти горців на Кавказі. Це була та частина задунайських запорожців, яка не сприйняла втрати козаками їх традиційної організації й історичних прав. «Занапастив козацтво, одурич нас!» - казали вони Гладкому, якому вже не довіряли. Про це, до речі, писав дослідник козаччини Ф. Кондратович у своїй книзі «Задунайская Сечь по местным воспоминаниям и рассказам. – Киев, 1883, с. 63». У цей саме час почастішали конфлікти козаків із місцевою владою. Це зумовлювалося тим, що біля війська оселилися до трьох сотень так званих бурлаків, або кріпаків-селян, які колись втекли на Дунай, а потім повернулися із запорожцями в Україну. Олександрівський справник декого з них арештував, щоб повернути до поміщиків. Козаки звільнили арештантів, і Гладкий з великими труднощами владнав цей конфлікт. Втечі козаків набувають все масовішого характеру.

Таким чином, процес організації Азовського козацтва був досить складним і довготривалим. Бо з самого початку вони втрачали традиційні права і вільності, а військо перетворювалося на іррегулярну частину російської армії. Частина козаків, розуміючи це, намагалися повернутися на Дунай, що і зумовило часті втечі азовців. Основна маса запорожців, знову повернувшись за Дунай, оселилася біля головної дельти Дунаю, де налічувалося 37 поселень. Так на Дунаї була українська людиність, але не було

вже організації, були тільки рибалки без козачої громади, козацьких звичаїв і побуту.

Література:

1. Гаденко К. П. Кубанский памятник запорожским козакам. – Екатеринодар, 1911.
2. Голобуцький В. О. Запорізька Січ в останні часи свого існування (1734-1775 рр.) / В. О. Голобуцький. – Дніпропетровськ: Січ, 2004.
3. Короленко П. Азовцы. – К., 1891.
4. Рябінін – Склярєвський О. З життя Задунайської Січі // Україна. – 1923 – травень – червень.
5. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків: у 3-х тт. / Д. І. Яворницький. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990.
6. Яцюк Н. Н. Запорожские старожитности в Донбассе и их заселение во второй половине XVIII столетия / Н. Н. Яцюк // Летопись Донбасса: Краевед. сб. – Донецк, 1994. – Вып. 2.
7. Яцюк Н. Н. Задунайские запорожцы в Приазовье в XIX столетии / Н. Н. Яцюк // Летопись Донбасса: Краевед. сб. – Донецк, 1994. – Вып. 2.

УДК 725.94 (470.62)

Яцюк М. М., Шелудько Ю. Ю. (ІІ ДонНТУ)

ПАМ'ЯТНИК ЗАПОРОЖЦЯМ НА КУБАНІ

Після зруйнування царськими військами Запорозької Січі у 1775 році більшість запорожців залишилась жити на Україні, розселившись по селах і зимівниках як «козаки запорозького звання». Але вони не втрачали надії на відновлення свого вікового січового устрою. Як писав пізніше ожин з громадських діячів Кубані К. П. Гаденко «...запорожці вірили, що розорення їх є не що інше, як печальне запаморочення умів тодішніх правителів, що скоро, дасть Бог, розсіються чорні хмари...». Подальший перебіг подій показав, що сподівання козаків на повне відновлення їх історичних прав і вольностей виявилися марними. Однак прагнення зберегти свою самобутність було таким сильним, що для цього вони були готові скористатися з будь-якої нагоди.

Вона виникла напередодні чергової війни Росії з Туреччиною, коли 1787 року російський уряд згадав, що «запорожцеве опять «»треба», і дав дозвіл колишнім запорозьким старшинам сформуванню військо, яке 1788 року отримало назву Чорноморського козацтва.

Чорноморці брали активну участь у російсько-турецькій війні 1787 – 1791 років, за що їм були відведені землі між Дністром і Бугом. Однак після того, як війна скінчилася, становище чорноморських козаків різко погіршало.

Царський уряд, завжди поступливий у скрутних для себе обставинах, швидко забував свої обіцянки, коли небезпека минала. Це підтвердилось після смерті Потьомкіна, коли уряд позбавив чорноморців більшої частини отриманої раніше землі. Тоді, занепокоєні подальшою долею війська, козаки навесні 1792 року направили до Петербурга депутацію запорожців на чолі з військовим суддею Антоном Головатим. Йому вдалося добитися дозволу на переселення чорноморців на Кубань, де їм відводилися під заселення Таманський півострів і землі між річкою Кубань й Азовським морем до Єйського містечка і гирла річки Лаба – всього 30 тисяч квадратних верст.

Отримавши звістку про це, близько 4 тисяч козаків на чолі з полковником Савою Білим вирушили човнами Чорним морем і 25 серпня 1792 року висадилися на Таманському півострові. Основна частина чорноморських козаків, керована кошовим отаманом Чепігою, прибула на Кубань через кілька місяців.

Відомий дослідник історії чорноморського козацтва Ф. Щербина писав з цього приводу: «У той час північно-західна частина Кубанської області, тобто колишня Чорноморія, являла собою ніким не заселену, безлюдну місцевість. ...На момент переселення край був абсолютно вільним від будь-якої народності, з якою довелось би вступати в боротьбу чи ділити землю козакам». Так було засновано місто Катеринодар і 40 курінних поселень, які отримали ті ж назви, що й курені в Запорозькій Січі.

Про ці знаменні для чорноморського козацтва події зайшла мова на громадському сході станиці Таманської 6 березня 1894 року. Саме біля цієї станиці 25 серпня 1792 року запорожці вперше висадилися на кубанську землю. На згадку про це таманці вирішили спорудити пам'ятник, щоб «...нагадати рідним кубанцям про славних наших предків-запорожців, про славу Україну – колыску козацтва, про наших дідів та батьків, які переселилися на Кубань...». З цією метою таманці доручили наказному отаманові Я. Д. Маламі клопотати про організацію збору коштів на пам'ятник і першими внесли 500 карбованців зі своїх станичних заощаджень.

Після довгих узгоджень з царем і військовим міністром дозвіл було отримано. У жовтні 1898 року канцелярія наказного отамана розіслала 523 листи у всі строюві частини, підрозділи і станиці. Одночасно були розіслані листи відомим на Кубані громадським діячам, нащадкам запорожців з проханням висловити свою думку щодо проекту пам'ятника.

Серед перших відізвався викладач Кубанського жіночого училища художник П. С. Косолап, який запропонував свій проект: на гранітному постаменті встановити відлиту в бронзі постать запорожця, що висаджується з човна на берег, тримаючи в одній руці прапор, а другу на

грудях, символізуючи цим подяку Богу. Цей проект і був визнаний найбільш вдалим.

Та при складанні кошторису виявилося, що для спорудження такого пам'ятника необхідно 15 тисяч карбованців, тоді як зібрано було лише п'яту частину потрібної суми. Тоді наказний отаман Малама запропонував виготовити пам'ятник з бетону. З цією метою почалися переговори з батумською фабрикою Фандеєва, що випускала скульптурні зображення з бетону, тим більше, що господар запросив за роботу від 2,5 до 5 тисяч карбованців. Але цю справу не було доведено до кінця. Пізніше секретар комітету по спорудженню пам'ятника К. П. Гаденко писав з цього приводу: «Листування припинилось. І слава Богу. Він не допустив увічнити дорогу нам пам'ять про предків-запорожців пам'ятником з уламків цегли й піску. Як би добре не виготовив Фандеєв бетонний пам'ятник, все одно через один-другий десяток років від нього залишилися б лише згадка у вигляді спотвореної постаті з відбитими руками й носом. І в результаті вийшов би не пам'ятник, гідний славних предків, а, як говорили наші діди й батьки, казна-що. І тоді вже з упевненістю можна сказати, що нас непохвально згадали б наші нащадки».

Справа зрушила з місця лише після того, як новим наказним отаманом Кубанського війська став генерал Бабич, за походженням козак, предки якого були запорожцями. Він і оприлюднив нове звернення в липні 1908 року, що «...ті кубанці, хто дорожить славними переказами сивої давнини й пам'яттю про наших доблесних запорожців», повинні взяти активну участь у зведенні пам'ятника. Після цього звернення пожертви на пам'ятник почали надходити більш жваво, й до кінця року було вже зібрано понад 12 тисяч карбованців.

У жовтні 1910 року засновується особливий будівельний комітет на чолі з начальником штабу Кубанського війська генералом Кияшком, якому доручається безпосереднє керівництво зведенням пам'ятника. Комітет вносить ряд змін у проект. Так, було вирішено, що постать козака повинна відображати не Саву Білого чи Антона Головатого, як передбачалося раніше, а рядового запорожця-січовика. У той же час у своєму рішенні члени комітету наголошували, що «...для того, щоб увічнити пам'ять наказного отамана (Антон Головатого), на честь його заслуг на благо нас, нащадків запорожців, а також увічнити пам'ять полковника Білого, під командою якого прибула перша партія переселенців і, нарешті, віддати належне громадськості станиці Таманської, яка запропонувала спорудити пам'ятник й першою перерахувала на це гроші, вирішили: на лицьовому боці, біля барельєфа, розмістити такий напис: «Першим запорожцям, котрі висадилися в Тамані 25 серпня 1792 року під командою полковника Сави Білого».

Зведений 1911 року вдячними їхніми нащадками, козаками Кубанського козацького війська, за думкою Таманської станичної громади на честь сторіччя від часу висадження».

На протилежному боці п'єдесталу було вирішено розмістити по змозі всю пісню А. Головатого «Ой, годі ж нам журитися», а потім нижче зробити підпис: «Антон Головатий, військовий суддя війська вірних козаків чорноморських». Пам'ятник планувалося відкрити якщо не 25 серпня 1911 року, то 5 жовтня того ж року – в день тезоіменитства Отамана всіх козацьких військ (це звання носив спадкоємець престолу). Як і передбачалося, спорудження завершено восени 1911 року, а 5 жовтня його було відкрито.

Чорноморці були далеко не останніми запорозькими козаками, які переселились на Кубань. 1808 року в Чорноморію переселилось понад 400 запорожців зі Дунайського козацького війська.

На початку 60-х років минулого століття в освоєнні Закубанської області брали участь азовські козаки, нащадки тих запорожців, які втекли в Туреччину в 1775 році після зруйнування Січі і які 1828 року знову повернулися з Туреччини в Росію й були поселені в Катеринославській губернії під назвою Азовського козацького війська. У 1862-64 роках з азовських станиць у західні райони Кавказу переселились 1.065 козацьких сімей, які заснували станиці Азовську, Дербентську, Панайську Лабінську й ряд інших поселень.

На березі Азовського моря біля станиці Таманської й зараз можна побачити на брилі з рожевого граніту бронзову постать запорозького козака, який ступає на землю Кубані. В одній руці прапор, друга лежить на ефесі шаблі. Збулося пророцтво одного з учасників створення пам'ятника, козацького осавула К. П. Гаденка, який написав невдовзі після його відкриття: «Минуть віки, а споруджений нами пам'ятник все буде стояти й розповідати людству про далеке минуле й про славні діла наших предків, диво-богатирів запорожців».

Література

1. Гаденко К. П. Кубанский памятник запорожским козакам. – Екатеринодар, 1911.
2. Рябинін – Скляревський О. З життя Задунайської Січі // Україна. – 1923 – травень – червень.
3. Щербина Ф. А. Исторический очерк Кубанского казачьего войска // Кубанское казачье войско. 1696 – 1888 г. – Воронеж, 1888.
4. Щербина Ф. А. Исторический очерк Кубанского казачьего войска // Кубанское казачье войско. 1696 – 1888 г. – Воронеж, 1888.

НАЦІОНАЛЬНО-ІСТОРИЧНО ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА СПАДЩИНА ТА ЇЇ РОЛЬ В ОСВІТІ

УДК 94(477)'1991/...'

Бабченко Р.П.(голова Го «ДРО ВЕЛ»)

ІСТОРИЧНІ УРОКИ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

Третє тисячоліття почалось з кардинальних змін суспільної свідомості на планеті. Не оминув цей процес і Україну. На протязі років Незалежності Держава переходить від пострадянської економіки до ринкових відносин, інтегрується у міжнародний простір.

Європейське партнерство в охороні природного середовища започатковано у процесі «Довкілля для Європи» на 5-й Пан-Європейській конференції міністрів охорони навколишнього середовища в Києві у 2003 році.

З цього часу українська влада та екологічно спрямована громадськість багато зробили в подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи, розробці стратегії екологічної політики і плану дій на національному та регіональному рівнях, співпраці у виконанні Концепції екологічної освіти (2001р) та у неформальному екологічному вихованні молоді.

Свій 35-річний досвід роботи викладачем професійно-технічного ліцею металургійного профілю виклала у друкованих роботах. В них вся історія боротьби за прогресивні технології на виробництвах та впровадження освіти для збалансованого розвитку, нетрадиційні форми і методи навчального процесу, а також громадська активність і викладачів, і учнів-членів громадських організацій «Екологічна варта», «Всеукраїнська екологічна ліга» (перелік нижче).

Говорити про освіту молоді потрібно. Але сьогодні, впевнена, еволюційний процес освіти в Україні зупинився. Шляхи її розвитку накреслені в проекті Стратегія сталого розвитку України до 2030 і проекті Нової української школи, але прийняти їх треба після закінчення війни на Сході і тільки після обговорення з зацікавленою громадськістю.

У мене питання не до дітей, а до дорослих. Чому у нас в країні революції та війни-збройні, екологічні, корупційні тощо? Замість того щоби еволюційно переходити до рівня розвинених країн ми скотилися за 25 років до рівня країн третього світу?

Актуально розібратися у причинах занепаду державності, неспроможності політиків та низької мотивації до змін на краще, запропонувати шляхи виходу з кризи.

Референдум 1991 року показав, що люди вірили у спроможність країни і готові були йти до нового устрою.

Ми проголосили шлях - незалежну суверенну, соборну і миролюбиву Україну! І от, що завадило з миром? Умови нам поставили – здати зброю і ми здали. І ось сьогодні обеззброєнні воюємо з мілітаристською країною, втрачаємо кожен день наших синів, батьків і ресурси. Виділяємо кошти із бюджету на армію, зібрали всі матеріальні ресурси, що мали громадяни, забезпечуючи фронт, беремо кредити по світу.

Весь світ повинний боротися з агресором і надавати безвозвратну допомогу країні, якій задекларовані гарантії на мир за ліквідацію ядерної зброї! Грантова допомога Європейського Союзу, Америки, Канади, інших у нас в країні! Справа у тому, як влада та інститути громадянського суспільства використовуємо цю допомогу! Декларації чиновників другого рівня ще попереду. Ця інновація у владі всіх нас повинна навчити правильно застосовувати цей ресурс.

Завдяки інвестицій ЄС, колишні республіки СРСР з Заходу зуміли перебудувати свою економіку і проголосити демократичний мирний шлях розвитку для своїх громадян, визначили пріоритети, інтегрувалися в ЄС-простір.

З історичного погляду на нашу країну бачимо, як століттями національна ідентичність українців пригнічувалася. Інші нації і народності привносили свою культуру і своє бачення подій в Україні, тому плюралізм думок зачасто переходив у плюралізм дій. Законодавча база нових соціальних відносин у роки Незалежності ще не була створена..

Як будувати нову Державу, коли економіка країни через зупинку підприємств, в кризі? Завдання - зайнятість населення та поповнення місцевих бюджетів для соціальних виплат не виконувалися.

Такі 90-роки супроводжувалися приватизацією державних підприємств в комунальну та приватну власність, руйнацією колективних сільських господарств, розпаюванням їх земель.

Саме ці процеси призвели до керованих ринкових відносин та зміни соціалістичної моделі державотворення на олігархічну, що призвело до зубожіння населення. За наслідками такі реформи нагадують радянську колективізацію

Криза промисловості, відсутність соціальних стандартів у людей на Сході у 2000 роках привела до страйків шахтарів, вчителів. Їх не підтримала більшість населення західних, центральних областей України, бо мали ще землю, яка годувала.

Які уроки історії нам засвоїти сьогодні, аналізуючи пройдений шлях,?

1. Політична номенклатура не мала стратегії щодо пріоритетності розвитку галузей в країні та формату суспільних відносин і державотворення.

25 років потому кожен пересічний українець, який мешкав у різних регіонах, знав що йому робити: працювати в помисловості, у сільському господарстві або фахівцем в інших сферах. Тоді були робочі місця на заводах, фабриках у колгоспах, забезпечувалася бюджет для інших. Коли державну власність передали у приватну, скорочувалися робочі місця і соціальну нішу заповнили заробітчани, які кидали родини і шукали кращої долі в інших країнах, або змушені були йти на тимчасову працю у будівництві приватних підприємств та палаців нової еліти. Так зникав фаховий потенціал службовців, робітників в установах і на виробництвах.

2. Демократів усунули від влади з порушенням правових норм і соціальної моралі. Відновлення комуністичної партії і радянської політменклатури на посадах надали їм шанс скористатися перевагами в задекларованих ринкових умовах, як слідство з цього – тіньова економіка та корупція в Україні.

Приватизація землі та майна кожного українця не зробила багатим, крім тих співвітчизників, що тоді були директорами підприємств, їм надали економічну свободу збувати продукцію та ділити бартер, а потім після гривневої реформи призначати собі зарплату у десятки разів більшу ніж у підопічного, закривати збанкрутілі підприємства і продавати металобрухт, ресурси за кордоном.

Так комуністична мораль перетворювалась на капіталістичну, у дикій формі, про ринкові відносини годі говорити, їх до сих пір будуємо за власними поняттями.

3. Нарощування олігархатом фінансового капіталу з монополією на виробництво металургійної, гірничої, енергетичної продукції, а також скупівля земельних ресурсів не вирішили соціальних, економічних проблем, а лише загострили їх.

Але й сьогодні не створюємо робочі місця, а продаємо підприємства з аукціонів. Нічого не роблять мужі при владі з людським ресурсом, який зменшився вже на 10 млн, і по всіх світах будує чужі країни. Безвіз, мабуть, для цього – виїздити з країни і шукати заробітки, як і раніше.

4. Модель зміни державної власності без людського обличчя та відсутність фахових провідників нових економічно-соціальних відносин можуть привести до ризику повторення помилок державотворення 90 – х років.

Що робити на майбутнє, аби гідно вийти з кризи – політичної, фінансової, економічної, екологічної, соціальної?

1.Думати про те,що має бути інший український шлях- не війна,а законодавча діяльність всіх разом взятих Президентів,депутатів,науковців,фахівців,громадськості щодо розвитку Держави,а не розтягування фінансових і природних ресурсів!

Всі 25 років була альтернатива політичного консенсусу , громадянське суспільство допомагало у цьому,вказувало на проблеми і намагалося їх вирішити .Але сталося так ,як захотіли олігархи –ім країну ,а не народу ,і відсиджують за великі гроші у ВР,Кабміні,державних установах. Люди у виборчому праві не змогли вплинути на ці процеси. Знову протести ,мітинги,Майдани в умовах війни на Сході.

2.Щоби розірвати це владне порочне коло є інші способи боротьби за солідарність нації та її розвиток. Це реформування всієї системи владних інституцій,моделі державотворення на засадах сталого розвитку заради забезпечення миру,свобод, добробуту громадян . Нам потрібні згуртованість,соціальний діалог і свої Державні цінності .Світ повинен знати -за що ми воюємо!Но вже точно не проти Радянського Союзу у головах,чи особливий статус Донбасу!Від своїх територій не відмовляються і не кидають своїх людей напризволяще!

3.Прийняти Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. За останнє десятиліття в Україні йде наукова,фахова,громадянська підготовка до таких змін економічного,екологічного,соціального устрою країни.

Без системного підходу до розвитку галузей економіки,природних,людських ресурсів України та зміни некомпетентної,корупційної влади на фахову, демократичну ми не подаємо екологічні катастрофи в країні,не застосуємо новітні енергозберігаючі технології,не ліквідуємо бідність населення тощо.При цьому нове демократичнее суспільство з рівними можливостями для всіх громадян повинно знайти достойнее місце для олігархів не у владі ,а запропонувати їм соціальне партнерство –меценатство і таким чином здолати політичну корупцію в країні.

Громадськість пропонує таку модель партнерства з регіональною владою,органами місцевого самоврядування ОТГ,як створення навчально-тренінгових центрів з освіти для сталого розвитку. Їх просвітницька діяльність повинна підготувати агентів змін на краще ,застосовувати людський ресурс для єднання у подоланні проблем на національному і місцевому рівнях.

4. Світ змінюється швидко,нові політичні еліти приходять зі своїм баченням розвитку співвідносин і ми, рано чи пізно, залишимося перед вибором подальшої долі України.На що ми самі здатні і яке наше місце у спільноті країн?Якщо це питання не стоїть у владі,то його треба поставити

під тиском виборців, громадськості заради збереження Держави і людей перед новими викликами!

Передова міжнародна спільнота вже має демократичне суспільство. В Україні у свідомості українців воно тільки народжується. І Слава Богу, що ми, нарешті, виходимо на правильний шлях, скидаємо з себе кайдани рабства!

Література:

1. Матеріали та документи 5-ої Пан-Європейської конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи» – Київ.: 2004.
2. Р.П. Бабченко «Урок-суд з генетики «Суд над Лисенко» // Біологія. – Харків, «Основа», 2005, № . – с.
3. Бабченко Р.П. Брейн-ринг «Чотири Е (Екологія, Енергія, Ефективне навчання, Економіка) // Тиждень хімії в школі. Випуск 1. Упоряд. К.М. Задорожній – Харків: Основа, 2006. – С. 139-143.
4. Бабченко Р.П. Екоосвіта в інтересах збалансованого розвитку промислового міста // Пріоритети збалансованого (сталого) розвитку України. Матеріали Українського екологічного конгресу 27-28 жовтня 2008 р. Ч. 2. - К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. – 523 с.
5. Марушевський Г.Б. Етика збалансованого розвитку // Монографія. - К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2008.
6. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року, 2010.
7. Рио+20. Будущее, которое мы хотим // <http://www.un.org/ru/sustainablefuture/>
8. Стратегічні цілі сталого розвитку України до 2030 року // <http://www.ecoleague.net/sd4ua.org>

УДК 355.087.2

Бондар В.Д. (ІІ ДонНТУ)

ДЕРЖАВНЕ СПРИЯННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО АГІТПОТЯГУ «ТРУХАНІВСЬКА СІЧ»)

Держава і громадське суспільство не може функціонувати й стабільно розвиватися без вироблення єдиного вектора свого розвитку, без постійного пошуку та досягнення компромісів як між громадянами всіх регіонів, національностей, етнічних і релігійних груп, так і між основними політичними силами в представницьких органах влади, а також між державними органами та інститутами громадянського суспільства. Тому актуальність теми не викликає сумніву та потребує подальшого дослідження сучасними науковцями.

Метою науково-дослідної роботи є правове визначення поняття «державне регулювання», аналіз основних проблем державної підтримки розвитку волонтерського руху як елементу патріотичного виховання.

Об'єкт дослідження: відносини, які складаються між державою та волонтерськими організаціями.

Предмет дослідження: діяльність Волонтерського Агітпотягу «Труханівська Січ».

У роботі розглянуто основні проблеми, що виникають на практиці державного управління у сфері волонтерства. Для цього необхідно виконано ряд завдань: проаналізувати національне законодавство, що регулює волонтерську діяльність в Україні; дослідити значення державної підтримки волонтерського руху в концепції патріотичного виховання суспільства; сформулювати пропозиції щодо правового регулювання державою та сприяння розвитку народної творчості в Україні як складової патріотичного виховання.

Ключові слова: державне регулювання, волонтерська діяльність, патріотизм, самоідентифікація, народна творчість.

Державне регулювання - це діяльність держави, яка створює умови для діяльності суб'єктів та об'єктів управління в напрямі, який є бажаним для держави і за яким відбуватиметься розвиток системи управління в цілому.[5]

Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства виходить, зокрема, з необхідності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, гарантії яких закріплені у фундаментальних міжнародних документах, насамперед Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідних протоколах до неї, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, інших міжнародних документах у цій сфері.

Відповідно до статті 36 Конституції України – громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.[1]

Згідно зі Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства та її реалізації — це сукупність недержавних організацій, які представляють волю та інтереси громадян. Воно включає в себе сім'ю і приватну сферу, тобто «третій сектор» суспільства паралельно з державою та бізнесом.[4]

Влада повинна створити умови для повноцінного забезпечення та стимулювання громадської активності, зокрема, шляхом забезпечення відкритості і прозорості своєї діяльності, залучення громадян та їх об'єднань до формування і реалізації політики на всіх рівнях. Проблема постає в сприянні державою запровадження нових інструментів для здійснення як громадянами, так і юридичними особами благодійної діяльності, благодійних сервісів, права благодійних організацій отримувати благодійну спадщину та ставати виконавцями заповітів для реалізації благодійних програм.

Згідно Закону України «Про волонтерську діяльність» - це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Держава забезпечує підтримку волонтерським організаціям не тільки з боку законодавства, але й з боку розробки спрощеної системи ведення діяльності та її фінансування. В самій системі волонтерської діяльності закладено поняття «патріотичне виховання», а саме активні та дієздатні суб'єкти життя України її патріоти, що виступають головною рушійною силою, каталізатором здорових процесів у суспільстві і державі, творення і функціонування громадянського суспільства.[3]

Відповідно до концептуального підходу визначається головна мета системи патріотичного виховання, яка сформульована в положенні про формування політичної нації, відродження в українському суспільстві громадянськості, патріотизму як найважливіших духовно-моральних і соціальних цінностей, формування і розвиток свідомості молодого покоління, яке володіє найважливішими громадянськими, активними, соціально значущими рисами, і здатне проявити їх у процесі служіння в інтересах нашого суспільства, у зміцненні й удосконаленні його основ.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, патріотичне виховання - планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників спільної культури або країни.

Питанням впливу волонтерства на патріотичне виховання займається як вітчизняні так і зарубіжні дослідники. Окремі питання, щодо проблем взаємодії волонтерства і патріотичного виховання займаються різні дослідники та науковці, такі як: Бех І. Д., Чорна К. І., Карпач Н. І., Олешак С. П., Беккер І.Д., Буздуган Я.М., Мірошніченко Ю.Р., І. Звереві, Г. Лактіонової, С. Савченка, С. Харченка.[8]

Також у Плані першочергових заходів реалізації Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства зазначено необхідність розроблення державної цільової програми розвитку волонтерської діяльності, зокрема, стосовно: сприяння проведенню заходів

національного значення, спрямованих на популяризацію волонтерського руху, визнання праці та суспільних досягнень волонтерів, проведення щорічного конкурсу «Волонтер року»; соціальної допомоги, соціальної підтримки, соціальної реабілітації, соціальної профілактики, охорони здоров'я, збереження культурної спадщини.

Сьогодні в українському суспільстві ведуться дискусії щодо принципів державного сприяння та правового забезпечення волонтерського руху як елементу патріотичного виховання. Тому автором було поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати національне законодавство що регулює волонтерську діяльність в Україні.
2. Дослідити значення державної підтримки волонтерського руху в концепції патріотичного виховання суспільства.
3. Сформувати пропозиції щодо правового регулювання державою та сприяння розвитку народної творчості в Україні як складової патріотичного виховання.

У сучасних історичних умовах патріотизм виступає гарантом існування і продуктивного функціонування суспільства, зміцнення його культурно-творчого потенціалу, духовного розвитку складових його особистостей, встановлення конструктивної взаємодії між усіма народами в рамках світового співтовариства. Згасання патріотизму – ознака кризи соціуму; його штучне руйнування – шлях до ліквідації народу. Цим і визначається пріоритетність патріотичного виховання в загальній системі відтворення громадянина України.

Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Важливого значення, особливо в кризові періоди суспільного буття, набуває волонтерська діяльність, спрямована на зняття соціальної наруги шляхом підтримки найбільш знедолених категорій населення; забезпечення гідного існування громадян, які в силу об'єктивних обставин не здатні піклуватися про себе самостійно; «заповнення» недоліків державної соціальної політики, насамперед за рахунок оперативного реагування та надання ефективної адресної соціальної допомоги, що відповідає потребам і запитам конкретної людини; поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей та настроїв в суспільстві тощо.[7]

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок - взаємодія і налагодження стосунків між державою та громадським суспільством є

передумовою досягнення єдності громадськості, збереження суверенітету та цілісності держави, як демократичної країни.

Концепції Волонтерського Агітпотягу «Труханівська Січ» [10]:

1. Започаткування безкоштовного дитячого табору на острові, який з 2014 року прийняв більше 800 дітей, в основному переселенців та дітей бійців АТО.

2. Спільно з Департаментом Освіти і науки м. Києва організував більше 12 патріотичних проєктів, частина з яких стала Всеукраїнськими. Це «Діти Києва - дітям Сходу», «Допомога Армії», «Подарунок на Пасху 2015» (10 000 Пасх було бусами доставлено в Піски, Водяноє, Селідово та інш.), «Українська книга - на Схід» (Покровськ, Маріуполь та прилеглі території).

3. Більше десятки тон гуманітарної допомоги було зібрано і відправлено бійцям і дітям в «сіру зону».

4. Організація табору підготовки для військових капеланів УПЦ КП спільно з ГШ МО та Військовим Синодальним управлінням.

5. Організація патріотичного фестивалю «Козацький вишкіл на Майдані» спільно з КМДА, Родинами Небесної Сотні та козацькими організаціями.

6. Започаткування та проведення всеукраїнської акції Потяг Єднання України «Труханівська Січ» спільно з Родинами Небесної Сотні, ГШ МО, Укрзалізницею, народними депутатами України та волонтерськими організаціями. Акцію підтримав Президент України та благословив Патріарх Філарет. Був в полоні у терористів ДНР, втік, підтримує юридичний захист бійців добровольчих батальйонів.

З 20 жовтня по 6 листопада 2016 року була проведена Всеукраїнська акція Волонтерський Агітпотяг «Труханівська Січ» - УВК – Коло.медіа, з метою об'єднати Схід та Захід. Автору було запропоновано взяти участь у процесах об'єднання та збереження єдності громадян України та збереження цілісності держави в цілому. Від Красноармійського індустріального інституту прийняли участь 4 студента: автор – Бондар Валентина – група МО-14, Юлія Шелудько – МЕНм-16, Юлія Падус – МЕНм-16, Вілена Михайлова – МЕНм-16. Перші думки, щодо поїздки були зовсім інакші, а саме ми вважали цю подорож авантюрою в якій ми будемо знайомитися і насолоджуватися кожним містом. Потім нас насторожувало як ми дівчата справимося з труднощами, які пов'язані з проживанням в поїзді – 17 днів. З початку поїздки пройшло 4 дні, вони були дуже важкими, адже графік роботи був для нас тяжким і незвичним. Усвідомлення того, що ми є тим інструментом об'єднання прийшло через днів 5, коли для себе перейняли той тягар спілкування зовсім з іншим менталітетом людей та сприйняття проблем, що нас хвилюють. Головними проблемами з якими зіткнулися під час спілкування – це мова. Нас запитували: «Чому ви громадяни України

спілкуєтесь на російській мові, ви що не полюбляєте і не поважаєте нашу країну?». Нащо ми відповідали: «Ми полюбляємо і поважаємо нашу країну. Нас з малку привчали до української мови в дитсадках, школах, вузах. Але у повсякденному житті нам було простіше спілкуватися російською і це не є проблемою. Ми розуміємо і спілкуємося вільно, яка різниця яка мова виходить з наших вуст, головне щоб всі залишалися людьми». Історично склалося так, що сучасна Україна була поділена на дві частини. Лівобережна Україна знаходилась у складі Австрійської імперії, де влада нехтувала інтересами української інтелігенції і нав'язувала свій менталітет, мову, традиції. Аналогічна ситуація з Правобережною Україною, котра була під впливом Російської імперії. Неповноправне становище української нації формувало відчуття неповноцінності, другорядності по відношенню до панівної російської нації. Друга проблема – це війна на Сході. Представники Заходу говорять: «Що тільки Схід винен у тому, що війна почалася, що через вас гинуть наші діти. Чому ви допустили «руський мир?» Ви сепаратисти!». Наша відповідь: «Схід, Захід, Південь і Північ – ми є Україна. Всі винні в роз'єднанні країни, адже ніхто в момент миру не хотів розумітися і знаходити шляхи вирішення не сприйняття один одного. Також винні ті, хто стоїть за кермом нашої держави, як кажуть: «Риба гниє з голови». Так і в нашому випадку, якби наша влада дійсно хотіла створити сильну та єдину державу – війни не було!». Третя проблема – СССР і Європа. Сучасній Україні потрібна Європа, так і Європі потрібна Україна. Європа будується як сучасна імперія, а імперія існує лише тоді, коли вона розширюється. Угода про асоціацію може дати Україні перспективу тіснішої економічної інтеграції з країнами Євросоюзу — а саме, створення зони вільної торгівлі та фактичне відкриття європейського ринку для українських товарів. Отже, з закінченням спілкування в кожному місті представники Сходу та Заходу все ж знаходять порозуміння, громадянам України не важлива мова на якій спілкуються, менталітет, влада. Головне залишатися людьми і не допускати пропаганди, що між нам є якісь «бар'єри». Ми єдині в тому, що хочемо тільки миру та злагоди для нашої сім'ї та країни.

Автор згоден та підтримує висновки, які були зроблені представниками Волонтерського Агітпотягу «Труханівська Січ»:

1. Про «Схід і Захід». Штучність проблеми ґрунтується на відсутності можливості прямих спілкувань. Як тільки з'явилась можливість вирішити це питання, і люди домовлялися і спілкувалися.

2. Система управління. Доки громада не буде мати ефективного механізму контролю за органами влади - доти країна буде перебувати в стані «пострадянського феодалізму». В містах, де є активна позиція громади сепаратизм майже непомітний. Це актуально як для Сходу, так і для Заходу.

3. Що руйнує Україну. Правило 3-х «Б»: БРЕХНЯ, БЕЗКАРНІСТЬ, БАЙДУЖІСТЬ.

4. Сепаратизм. Відсутність сучасної концепції національно - патріотичного виховання і є тою проблемою, яка створила фундамент для сепаратизму в країні, як на Заході, так і на Сході.

5. Історія. Переписування історії, приховування фактів приводить до руйнування самоідентифікації і самоповаги.

6. Про підтримку. Треба давати можливість розвитку, а не споживатству. Гуманітарна допомога має бути в створенні робочих місць, а не роздачі продуктів. Відсутність розвитку економіки - і молоді люди тікають з України.

7. Виховання. Якісно нову демократичну державу можуть створити лише свідомі громадяни, які люблять Україну, свій народ, націю і готові самовіддано служити їх інтересам. Тому громадянсько-патріотичне виховання займає провідну роль у вихованому процесі навчально-виховної освіти.

8. Корупція. Небезпека корупції полягає в тому, що вона перероджує державний апарат, призводить його до незворотних змін, які можна подолати лише завдяки кардинальним засобам. І саме тому боротьба з корупцією та організованою злочинністю відноситься до найпріоритетніших проблем, що стоять перед українським суспільством.

Приналежність до етнічної групи, народу, релігійного напрямку, мови – дає можливість людині як глобальному індивідуумові ідентифікувати себе у цьому світі.

Самоідентифікація - визначення образу себе, своїх моральних орієнтирів та цінностей, які впливають на власну поведінку та рішення.[6]

Потрібна поступова всезагальна самоідентифікація українського народу зі справді вільним, дієздатним та, перш за все, висококультурним, а відтак, гідним кращого життя не тільки у своїх власних очах, а в очах владних представників та світової спільноти загалом.

Народна творчість – це історична основа, на якій розвивалася і розвивається світова художня культура, одна з форм суспільної свідомості, явище соціально зумовлене.

Ми маємо усвідомлювати, що питання патріотичного виховання – це завдання не лише освітянської сфери. До цього напрямку має бути підключені й інші канали соціалізації. В тому числі й засоби масової інформації. І саме в напрямку культурного (не новинного чи документального) інформаційного продукту відчувається суттєвий вакуум. Йдеться про якісні художні та мультиплікаційні фільми, які б сприяли формуванню патріотичних та демократичних цінностей у дітей.

Вакуум власного культурного продукту заповнюється низькосортним та ура-патріотичним інформаційним продуктом інших країн. Проблема полягає у засиллі інформаційного продукту країн, чий проголошені цінності патріотизму не лише об'єктно, але й докорінно суперечать українським. Йдеться не лише про загрози формування патріотичних почуттів у підлітків до інших країн, але й про нав'язування цінностей, що суперечать тим, які намагається закріпити вітчизняна система освіти. Зокрема, - надмірна героїзація війни, легкість самопожертви та така саме легкість вбивства, пропаганда насилля та агресивності. Ця особливість властива фільмам російського виробництва, які до війни фактично монополізували інформаційний простір та до сьогодні займають у ньому лідерські позиції (з відповідним пропагандистським посиленням). Зважаючи на засилля таких фільмів, - відбувається підміна понять, нерозуміння соціальної сутності війни (військова звичка монополізує інформаційний посил про війну, не акцентуючи на гуманітарній трагедії). Нове покоління не має сприймати війну і насилля, нехай і над ворогом, як героїчну пригоду.

Тому, держава, особливо під час війни, має чітко відслідковувати не лише ідеологічний аспект фільмів, але й їх спрямованість, атрофовану від реальності героїзацію військових дій.

Багато давніх народних українських колядок (а також щедрівок, гаївок) були зібрані завдяки наполегливим старанням талановитого українського композитора Миколи Леонтовича. Збірка отримала назву «Щедрик» і стала відома по всьому світу як «Колядка дзвонів» (англійською CarolsoftheBells). Українські колядки з того збірника виявилися настільки славними, цікавими та яскравими, що їх із задоволенням слухають по всьому світу, а багато наших автентичних колядок та щедрівки переведені на інші мови.

Композитор Микола Леонтович майже сто років тому виконувався «Щедрик» разом з хором Київського університету. І після цього щедрувати на свій смак почали і американці, і китайці, і оперні співаки, і джазові музиканти, і рокери. Мотив «Щедрик» можна почути і в «Гаррі Поттері» і в «Один дома», світові рейтинги якого майже досягли 500 млн.дол.США, і в багатьох інших культових фільмах. Без перебільшень, відомо принаймні 20 каверів найвідомішої української пісні. Зазначимо, що вже ціле століття у всьому світі зустрічають Різдво під звуки української щедрівки. Також Різдвяні колядки присутні не тільки в традиції українського народу, а й багатьох інших народів Західної Європи.

Варто зауважити, що не тільки колядки та щедрівки іноземні виконавці використовують у своїй діяльності, а й народні пісні теж, а саме Мустафа -заде - азербайджанський джазовий композитор і піаніст виконав нашу народну пісню «Рушник», Марія Родович відома польська поп -

співачка , також виконувала пісню «Рушник ». Народна співачка Росії Надія Кадишева у своєму гастрольному турі заспівала народну пісню «Ой , у вишневому саду». Треба відзначити той факт , що всесвітньо відома актриса , перлина світової кіномотографії з українським корінням Міла Йовович виконала стару , народну пісню - «Ой у гаю при Дунаї ».[9]

Захист результатів народної творчості є серйозною проблемою для нинішньої системи інтелектуальної власності , яка не в змозі реагувати на всі проблеми використання результатів народної творчості. Існують точка зору, згідно з якою результати народної творчості неможливо охороняти в рамках інституту інтелектуальної власності, по-перше, тому що, такі результати занадто старі, і тому є суспільним надбанням, по-друге, надання виключного права обмежено в часі.

На сучасному етапі спостерігається істотне підвищення попиту на інтелектуальну власність, яка в умовах відкритості суспільства та переходу України до ринкової економіки становиться визначальним фактором конкурентоспроможності нашої держави. При цьому зростання попиту на інтелектуальну власність часто призводить до того, що вона становиться об'єктом неправомірних дій, зловживань, недозволеного використання и потребує надійного правового захисту.

Підсумовуючи тему «Державне регулювання та сприяння розвитку волонтерського руху» автором були зроблені наступні висновки:

1. Виховання патріота – громадянина України покладається на систему державного управління. Потрібна організаційна та фінансова підтримка на конкурсній основі програм, проектів громадських організацій, спрямованих на патріотичне виховання молоді, а також контроль та підтримка засобів масової інформації, які діють при молодіжних і дитячих громадських організаціях та висвітлюють проблеми патріотичного виховання дітей і молоді.

2. Налагодження діалогу між сходом та заходом України є найактуальнішою проблемою суспільства. Наша сила в нашій єдності.

3. При Держпартаменті інтелектуальної власності потрібно створити фонд «Народної творчості», який буде регулювати відносини між виконавцями, які використовують українські народні пісні, юридичними особами, що використовують народну творчість з метою отримання прибутку. Фондом буде вестись реєстр, який визначить види народної творчості та ким вона використовується і з якою метою. Для використання будь-якого виду народної творчості, потрібно буде отримувати ліцензію певної вартості, залежно від мети використання.[2]

Громадяни держави є її основою та найбільшою цінністю не тільки як окремі унікальні особистості, але й об'єднані в загальне громадянське суспільство, що визначає її сучасне та майбутнє існування. Велику позитивну роль і

важливе значення для об'єднання зусиль українських громадян відіграють активні та дієздатні суб'єкти життя України її патріоти, що виступають головною рушійною силою, каталізатором здорових процесів у суспільстві і державі, творення і функціонування громадянського суспільства.

Патріотичне виховання громадян виступає надзвичайно важливим чинником у спрямуванні держави та соціуму до усвідомленого формування активного громадянського суспільства, забезпечення загального сталого розвитку і національної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – ст.36//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-36.htm
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11.07.2001 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2001. - N 43. - ст.214 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2627-14>
3. Про волонтерську діяльність в Україні: Закон України від 08.10.2016// Відомості Верховної Ради України (ВВР) –2016. – 3236-VI. – ст.1-13// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
4. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24.03.2012//Указ Президента України – 2012. – №212//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82/type%D0%A3%D0%BA%D0%B0%D0%B7/212-24.03.2012.htm
5. Авер'янов В.Б. Адміністративне право/Авер'янов В.Б. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2009. — 600 с.
6. Вільний тлумачний словник//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/f/samoidentyfikacija>
7. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: [Електронний ресурс]/ Горелов Д. М., Корнієвський О.А.//Аналітична доповідь – К.: НІСД, 2015. – 36 с. – Режим доступу:<http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter-697e4.pdf>
8. Запорізька обласна концепція патріотичного виховання громадян України: [Електронний ресурс]/Обласний центр патріотичного виховання молоді// Рішення Запорізької обласної ради: - 2010.- № 8. – Режим доступу: <http://ocpvm.org.ua/zaporizka-oblasna-kontseptsiya-patriotychnohovyhovannyhromadyan-ukrajiny>

9. Наукова робота: Народна творчість як об'єкт інтелектуальної власності та надбання народу України//[Електронний ресурс]. – Режим доступ:

<https://docviewer.yandex.ru/?uid=197688567&url=yamail%3A%2F%2F160440736725074830%2F1.2&name=%D0%98.%D1%81..doc&c=58820a9ef68f>

10. Фейсбук: Волонтерський Агітпотяг «Труханівська Січ»//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1017879071617959/>

УДК 347.13:351.84

Булгакова О. Д. (Національна асоціація адвокатів України)

СОЦІАЛЬНО-ФОРМУЮЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ «КАБІНЕТ МЕДІАЦІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ»

Актуальність проблеми дослідження. Кримінальна юстиція в Україні успадкувала від радянських часів використання карального підходу, а з ним і репресивних методів боротьби зі злочинністю. Як наслідок, за останні 12 років за кримінальні злочини було засуджено майже 2,3 мільйони осіб, з яких 800000 були позбавлені волі [4]. Така кількість засуджених призвела до того, що після приєднання до міжнародних документів про зобов'язання дотримуватися прав людини Україна увійшла до низки країн з найвищим відсотком застосування карних санкцій. Протягом останніх двадцяти років світова громадськість все більше звертається до понять «відновлююче правосуддя», «медіація» або «примирення». Причому зазначені терміни знайшли своє закріплення у численних нормативних актах різних організаційних структур як європейського, так і світового рівня. Відновлююче правосуддя давно вже перейшло національні кордони і закріпилося на міжнародному рівні. 24 липня 2002 р. Ефективність медіації визнана європейським співтовариством - більшість документів Ради Європи та Директива ЄС рекомендують впровадження медіації як основного методу альтернативного розв'язання спорів на досудовому етапі або під час судового розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі існує досить велика кількість класифікацій медіації за різними принципами. Зокрема, Л. Боуль і М. Несік пропонують розглядати види медіації в залежності від цілей проведення процедури [5].

Метою статті є визначення перспективи застосування медіації, її змісту та особливостей в практиці юриста.

Виклад основного матеріалу. Медіація в кримінальних справах є дуже перспективною справою. Світовим співтовариством за останні роки напрацьований значний досвід застосування медіації в кримінальних справах

як позасудового засобу врегулювання конфліктів, запобігання рецидиву, спрощення розгляду окремих категорій кримінальних справ.

Медіація - це самостійний позаюрисдикційний спосіб врегулювання правового спору шляхом переговорів сторін за сприяння нейтрального особи - медіатора.

Діюче українське законодавство має основи для запровадження процедури медіації, насамперед, це інститут примирення у кримінальному законодавстві.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України [2] містить окремий розділ УІ «Особливі порядки кримінального впровадження», глава 35. Процедура примирення передбачена і в цивільному законодавстві – ст. 175 Цивільного процесуального кодексу, ст. 78 Господарського процесуального кодексу [1], які регламентують укладання між сторонами судового процесу мирової угоди з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок.

У травні 2006 р. вийшов Указ Президента України „Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів” [78]. Указ Президента України № 311/2008 від 8.04.2008 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» [10] затвердив Концепцію реформування кримінальної юстиції України, зокрема затвердив державний курс у напрямку впровадження програм примирення між потерпілими і правопорушниками, створення системи ювенальної юстиції та служби пробачії.

Проведення медіації як особливим чином організованого переговорного процесу підпорядковане певним правилам [3, 6, 7,8, 9].

Порядок проведення медіації формувався практикою. Він повністю обумовлений цілями примирної процедури та завданнями медіатора, які в свою чергу пов'язані з моделлю медіації.

Так, в класичній моделі медіації пріоритетною метою є врегулювання розбіжностей учасників спору шляхом виявлення їх істинних потреб. Відповідно, медіатор повинен створювати умови для того, щоб сторони змогли гранично точно зрозуміти суть вимог один одного, усвідомити власні інтереси, структурувати зміст спору та визначити аспекти, за якими важливо досягти угоди, виробити та оцінити можливі альтернативні варіанти виходу з ситуації проблемної ситуації і в кінцевому підсумку прийняти найбільш оптимальне рішення. Дані завдання виконуються на окремих стадіях процедури медіації. В результаті формується певний алгоритм дій медіатора, проходження якому забезпечує досягнення кінцевої мети - укладення сторонами медіаційної угоди.

Експеримент проводився на базі приватного юридичного консультаційного кабінету Булгакової О.Д. яка має відповідну фахову підготовку у якості медіатора. Кабінет розташований у орендованому приміщенні у центрі міста. Площа приміщення - 12 кв.м. Кабінет обладнаний робочим столом для медіатора, місцями для відвідувачів, медіатор має персональний комп'ютер, принтер, бібліотеку юридичної літератури. Процедура медіації проводиться самим юристом з 2012 року до теперішнього часу.

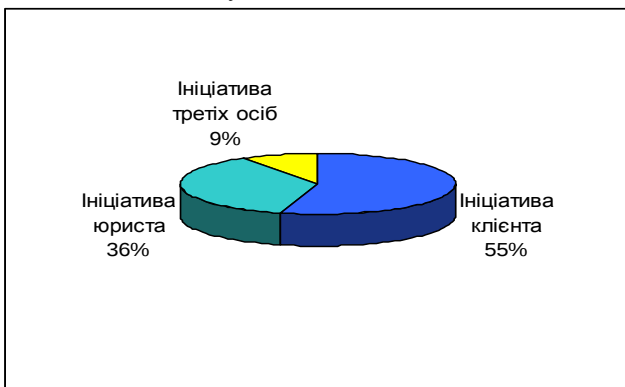
Також в загальній практиці надання послуг використовувались окремі медіаційні техніки: аналіз інтересів, оцінка ризиків та втрат, пошук альтернативи, інформування.

Опис успішних випадків медіації наведено у таблиці 3.1. Аналіз результатів проводиться за такими параметрами:

- вид правових відносин конфлікту;
- ініціатор медіації;
- етапи медіації;
- тип застосованої моделі;
- досягнутий результат

Щодо виду правових відносин описаних випадків, то у переважній більшості (63,6%) конфлікти стосувались цивільно-правових відносин, меншою мірою (36,4%) – кримінально-правових.

Ініціювання медіації проводилось як самими клієнтами, які знали про сутність процедури та її можливості, так і юристом, а в одному випадку – третіми особами, які теж були знайомі з можливостями медіації (мал.1):

Малюнок 1. Розподіл частот ініціювання медіації.

Таким чином, більшою мірою ініціатива медіації належала обізнаним з цією послугою клієнтам, з них - 27,3% - клієнти на договорі постійного юридичного обслуговування.

В усіх випадках медіація проходила у два етапи. На першому етапі проводилось роз'яснення правових питань, пов'язаних з конфліктною ситуацією, що було викликано досить низькою обізнаністю клієнтів щодо діючого законодавства. Перший етап завершувався оцінкою позицій та правових наслідків для кожної із сторін конфлікту. На другому етапі сторони обговорювали варіанти вирішення конфлікту з урахуванням спільних інтересів. По закінченню етапу за участю медіатора складався текст медіаційної угоди та її підписання.

При проведенні медіацій були застосовані дві моделі: оціночна та класична, причому в 54,5% випадків відбулося комбінування моделей, у 27,3% випадків використано оціночну модель, у 9,1% - класичну.

В усіх випадках результатом медіації стало укладання медіаційної угоди, а у 54,5% випадків угоди використані для врегулювання справ за участю інших установ. Слід зазначити, що в усіх випадках укладання медіаційних угод учасники відповідально поставились до їх виконання незалежно від того, чи була ця угода письмовою, чи усною, випадків звернень з приводу порушення угод на даний час не зафіксовано.

Оскільки проведення медіацій відбувалося в умовах приватної практики юриста, оплата за послуги визначалась згідно з «Прайс-листом юридичних послуг», з яким клієнти мали змогу ознайомитися до початку проведення медіації. Оплата послуг здійснювалась за домовленістю обох сторін.

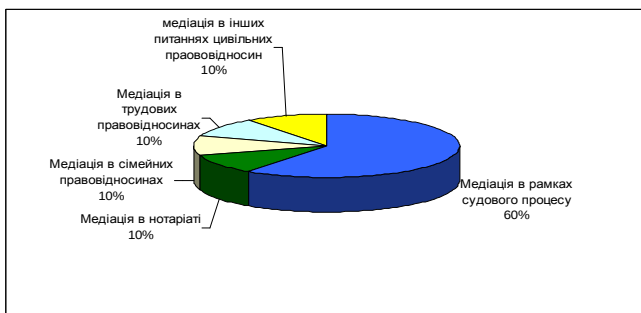
Наявний досвід проведення медіації дозволяє визначити кілька перспективних напрямків як юридичної практики, так і створення медіаційного кабінету, як спеціалізованого виду юридичних послуг.

В описаних випадках медіацію було використано:

- в рамках судового процесу (приватна медіація, див. Розділ 1, п 1.4.1) з метою досудового врегулювання відносин на умовах угоди про примирення);
- як доповнення діяльності нотаріуса (медіація в нотаріаті, Розділ 1, п.1.4.2, підготовка до нотаріального затвердження документів на підставі взаємної згоди);
- для врегулювання спорів сімейних правовідносин (подолання розбіжностей, які виникають при розлученні подружжя і стосуються поділу майна, розподілу боргів, див. Розділ 1, п 1.4.3);
- для врегулювання спорів, що виникають з трудових правовідносин (Розділ 1, п 1.4.4)

- в інших питаннях врегулювання цивільних правовідносин (права власності, відшкодування збитків).

Кількісні співвідношення застосування медіації по цим напрямкам наведено на мал. 2

Малюнок 2. Кількісні співвідношення випадків застосування медіації за різними напрямками юридичної практики.

З метою оцінки перспектив розширення практики медіації автор проаналізував спектр послуг, наданих за період проведення експерименту, в яких здійснювались спроби ініціювання медіації. Результати аналізу зведені у таблиці 3.2

Аналіз випадків свідчить про розширення вже визначених напрямків, однак можна збільшити коло питань в межах кожного напрямку, зокрема, найбільш перспективним є розвиток сімейної медіації.

На думку автора, найбільш дієвим способом подальшого впровадження медіації у власну практику є створення медіаційного кабінету із залученням різних фахівців у якості партнерів на договорі про співпрацю.

Таблиця 3.2

Перелік юридичних послуг, наданих за період експерименту, під час надання яких мало місце ініціювання медіації

№	Опис ситуації	Зміст допомоги	Вид правовідносин	Досвід застосування медіації або наявність її перспективи	Можливі шляхи вирішення
1	Громадянка К. успадкувала від батька однокімнатну приватизовану квартиру, однак тривалий час не заселялася. Тим часом квартиру самовільно зайняла громадянка Д.,	Громадянці К. – захист інтересів у суді	Цивільно-правові, право власності	Через тривалий час судового вирішення конфлікту юристом було запропоновано громадянці Д. вирішити питання	На погляд автора, успішною медіація могла б стати за умов отримання родичами Д. допомоги психолога та надання самій Д.

	яка за її словами, була співмешканкою батька. Громадянка Д. вела асоціальний спосіб життя та довела квартиру до нежитлового стану (є відповідний акт ЖЕКу), в квартирі громадянка не була зареєстрована, права власності на житло не встановлювала. В судовому провадженні було два позови з боку громадянки Д., однак в обох випадках різними суддями рішення було винесено на користь доньки-спадкоємиці. Громадянка Д. відмовлялася виселятися із квартири, не допомогло навіть втручання представників виконавчої служби та міліції – після примусового винесення речей громадянка відразу ж поверталася до квартири.			шляхом медіації. Було проведено медіаційну зустріч у «форматі чотирьох»: потерпіла, громадянка Д, її адвокат та медіатор. Згоди дійти не вдалося. Як було встановлено, у громадянки Д. є родичи, які через її спосіб життя не бажають опікуватися нею та оплачують послуги адвоката. Адвокат, в свою чергу, займав маніпулятивну позицію, кожного разу обіцяючи виграти справу, оскільки зацікавлений матеріальною винагородою	соціальної допомоги. В такому випадку можливим було б досягнення компромісу. Тобто формат медіації слід розширити залученням представників соціальної служби та сімейного психолога. Позицію адвоката, на думку автора, при досягненні компромісу можна бути або нейтралізувати, або знайти компромісне рішення.
2	Сталася ДТП: їхало три машини і третя, остання, зіткнулася з другою, а та, в свою чергу – з першою. Власник першої машини подав позов на власника другої машини та виграв його. Власник другої машини подав апеляцію, в результаті якої отримав компенсацію від власника третьої машини (безпосереднього винуватця) та власника першої машини, оскільки суд визнав його позов до власника другої машини безпідставним.	Захист інтересів власника другої машини	Цивільно-правові	Протягом судового провадження власнику першої машини неодноразово пропонувалось використати медіацію з усіма учасниками ДТП, але він відмовлявся. Власник другої машини – літній чоловік із сорокарічним водійським стажем дуже болісно переживав конфлікт, через який навіть мав серцевий напад. Власник першої машини вів себе зухвало, не приховуючи намірів якомога більше відсудити коштів з власника другої машини. Головний	На погляд автора, успішній медіації сприяло б залучення психолога для допомоги власнику другої машини, оскільки для нього ситуація стала психологічною травмою.

				винуватець до останнього тримався осторонь.	
3-5	Всі ситуації пов'язані з розлученням та вирішенням питання проживання дитини з кимось із батьків або визначенням порядку спілкування з дитиною.	Захист інтересів одного з батьків у суді	Сімейно-правові	В усіх випадках під час судового впровадження батькам пропонувалося вирішити конфлікт шляхом медіації, пари погоджувалися на медіацію, але згоди дійти не могли. В усіх випадках на ситуацію, на погляд автора, впливали: 1) позиція адвоката, який був зацікавлений у продовженні слухань через матеріальні зиски; 2) позиція одного або обох батьків, пов'язані з психологічними причинами (образою, бажанням помсти тощо)	Залучення до медіаційного процесу психолога та представників органів опіки та піклування

Малюнок 3. Модель медіаційного кабінету.

Опис моделі із зазначенням змісту взаємодії медіатора з партнерами наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Зміст взаємодії медіатора медіаційного кабінету з партнерами в межах функціонування кабінету

Партнер	Зміст співпраці	До якого виду правовідносин належить конфлікт
Кримінальна міліція	Участь у медіації у випадках правопорушень, скоєних неповнолітніми	Кримінально-правові
Нотаріус	Затвердження медіаційної угоди або інших документів, пов'язаних з медіацією	Цивільно-правові
Служба у справах дітей	Участь у сімейній медіації або медіації конфліктів, пов'язаних з правами дітей	Цивільно-правові
Соціальна служба	Участь у медіації конфліктів за участю осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах	Цивільно-правові
Психологічна служба	Участь у медіації конфліктів, в яких мають місце виражені психологічні бар'єри одного або кількох учасників. Надання психологічної підтримки учасникам медіації за різними видами конфліктів під час кокусу.	Всі види правових відносин

«Структура та завдання Кабінету» - визначає, що Кабінет медіації створюється як форма юридичних послуг в межах підприємницької діяльності засновника - Адвоката Булгакової Оксани Дмитрівни, партнерами кабінету виступають організації, які уклали договір про співпрацю в сфері медіаційного вирішення конфліктів відповідно до змісту договору та Положення. Партнери Кабінету надають консультативну допомогу як по за межами медіації так і безпосередньо під час її проведення, якщо сторони конфлікту не заперечують проти цього. Завданнями Кабінету є:

- популяризація принципів відновного правосуддя в громадах м. Красноармійська та Красноармійського району;
- надання послуги у позасудовому вирішенні конфліктів;
- здійснення співробітництва з установами в сфері застосування посередництва (медіації) в різних сферах суспільних відносин.

«Загальні положення» визначає правила проведення примирної процедури (медіації) за участю посередника (медіатора) у Кабінеті медіації та нормативну базу діяльності Кабінету. Нормативною базою роботи кабінету є:

- Європейський кодекс поведінки медіатора;

– Кримінальний процесуальний Кодекс України (розділ УІ, глава 35 «Кримінальне провадження на підставі угод»);

– стаття 175 Цивільного процесуального кодексу;

– стаття 78 Господарського процесуального кодексу;

Процедура медіації не може бути застосована до вказаними видами спорів, у разі, якщо такі спори зачіпають або можуть порушити права і законні інтереси третіх осіб, що не беруть участь у процедурі медіації, або публічні інтереси.

«Регламент Кабінету медіації» встановлює порядок проведення процедури медіації за участю медіаторів Кабінету та партнерів, які уклали договір про співпрацю.

Зокрема, звернутися в Кабінет медіації можуть юридичні особи або громадяни. Місцем проведення процедури медіації є Кабінет медіації, але сторони можуть погодити проведення медіації в іншому місці.

Медіація ведеться українською або російською мовами. Якщо сторона не володіє мовою, на якій проводиться процедура медіація, Кабінет медіації на прохання сторони і за її рахунок може забезпечити її послугами перекладача.

Застосування процедури медіації здійснюється на підставі угоди сторін, в тому числі на підставі угоди про застосування процедури медіації, яка може бути застосована при виникненні спору як до звернення до суду, так і після початку судового розгляду, в тому числі за пропозицією судді. При цьому наявність угоди про застосування процедури медіації, так само як і наявність угоди про проведення процедури медіації та пов'язане з ним безпосереднє проведення цієї процедури, не є перешкодою для звернення до суду.

Окрім визначених в моделі партнерів, в межах функціонування медіаційного кабінету автор передбачає також співпрацю з місцевими ЗМІ для популяризації медіації серед громади міста та району.

На даний момент проведено переговори з психологічною службою відділу освіти Красноармійської райдержадміністрації, службою у справах дітей, приватним нотаріусом, поліцією, прокуратурою, Індустріальним Інститутом ДонНТУ з метою укладання договорів про співпрацю.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України.
<http://www.minjust.gov.ua/>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України.
<http://www.minjust.gov.ua/>
3. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах. Перевод с нем. Н.В. Маловой. - Калуга: Духовное познание, 2004. - 176 с.
4. Застосування програм відновного правосуддя у кримінальних

справах на досудовому етапі. Практичні рекомендації. Український Центр Порозуміння, 2012

5. Калашникова С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – 304 с.
6. Мета Г., Похмелкина Г., Рюкерт К. Медиация - искусство разрешать конфликты. Знакомство с теорией, методами и профессиональными технологиями. - М.: Verte, 2004. - 320 с.
7. Ракитина Л.Н., Львова О.А. Медиация (посредничество): как урегулировать спор, не обращаясь в суд. - М.: Эксмо, 2008. - 144 с.
8. Авимская О.В. Принципы медиации (посредничества) // Третейский суд. - 2009. N 5. - С. 47-155.
9. Аллахвердова О.В. Школа посредничества (медиации) // Третейский суд. - 2006. N 1. - С. 175-184.
10. <http://www.minjust.gov.ua/>

УДК 159, 9: 378:316.37

Давидов П.Г.(ДонНМУ м. Лиман)

ПОГЛЯДИ І.Я. ФРАНКА НА РOLЬ ОСВІТИ У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ТА ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ МОЛОДІ

Літературний та науковий доробок І.Я Франка складається з близько 4500 творів найрізноманітніших жанрів, написаних українською, російською, польською, німецькою, чеською мовами, а ширина діапазону його наукових пошуків вражає, адже він був і критиком і дослідником літератури, істориком, філософом, фольклористом, етнографом, мовознавцем, економістом, мистецтвознавцем та педагогом. Крім того він був публіцистом, видавцем, політичним та громадським діячем, а також перекладачем [2, с. 127].

Проте ми звернемося до його педагогічного доробку який на нашу думку, ще потребує подальшого дослідження, особливо в контексті державотворення, формування громадянського суспільства та реформування освітньої системи в Україні. При цьому вважаємо за доцільне зазначити, що у розв'язанні ряду корінних проблем педагогіки І. Франко піднявся значно вище багатьох сучасних йому педагогів. Зокрема це виявилось у постановці завдань перебудови освітньої справи на засадах демократії; обґрунтуванні завдань всебічного виховання; поєднанні навчання з працею; аналізі історичного розвитку освіти та школи. Проте, на жаль, педагогічні ідеї І.Я. Франка ще не стали гідним здобутком у наших освітян. Це можна пояснити, насамперед тим, що вони недостатньо досліджені, а його педагогічна спадщина не знайшла свого відображення у вузівських підручниках із історії педагогіки.

Особливо актуальними є погляди І.Я. Франка є сьогодні коли Україна у свою 25 річницю незалежності вже понад 2-х років змушена зі зброєю у руках відстоювати своє право на існування, ми відчуваємо, як мало знаємо свою історію, культуру і як мало надавали увагу формуванню громадянськості та патріотизму у навчально-виховному процесі. Тому що все починається з дитинства, школа – «колиска народу» й повинна формувати в молодого покоління справді найкращі людські якості, давати ґрунтовні знання, звичайно, не шляхом муштри, формувати їх активну громадянську позицію.

Тому сьогодні, як ніколи раніше, й зростає значення гуманітарної освіти та гуманізації усього навчально-виховного процесу, зростає вимогливість до рівня викладання соціально-гуманітарних дисциплін, зокрема, здобутків вітчизняних літераторів у формуванні неповторного внутрішнього світу людини (скільки людей – стільки світів), та їх впливу на становлення особистості, громадянина.

Іван Франко обстоював думку, що основою української літературної мови повинна бути мова народна. У відомій статті «Літературна мова і діалекти» (1907) він заявив, що український народ повинен мати одну літературну мову, в основі якої лежать говори Середньої Наддніпрянщини, мова І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького [1, с. 6].

На думку І. Франка, освіта та наука – фактори і засоби суспільного перетворення і прогресу. Франко писав, що до арешту він і М. Павлик «були студентами філософії, числили педагогічну кар'єру», а після – вимушені займатися журналістикою. Ув'язнення, важкі умови життя й переслідування не зломали духу письменника.

І.Я. Франко казав: «Учителем школа стоїть» та вважав, що гарантом життєвого успіху людини є школа, гімназія, вчителі та взагалі освіта. Та при цьому він звертає увагу, як на якість підготовки самих викладачів, так і на організацію навчального процесу у навчальних закладах, зокрема, як перевантаження класів (навчальних груп), так і навчальних програм, «формалізацію» знання та освіти, та вважав за доцільне навчати не розрізненим фактам, подіям, а вивчати навколишню дійсність у причинному зв'язку. Тільки таким чином знання «стають органічним цілим, яке раз утвердившись в пам'яті, не тільки не зникає з неї, але постійно збагачуване власним досвідом стане також нормою його мислення» [7, с. 318].

Але понад усе його турбує те, що велика кількість навчального матеріалу «втовкмачується» в голови слухачів за досить короткий проміжок часу, а тому, «не дивно, що росте покоління без здібностей до самостійного мислення» [10, с. 359]. Зокрема, проводячи аналіз навчального університетської освіти, письменник висловлює своє здивування відсутністю в групі філософських наук, педагогіки...[5, с. 238].

Звернемо увагу на кілька головних педагогічних думок І.Я. Франка. «Коли кожен (...) мав змогу вчитися і розвивати свої природні здібності, то неодмінно виплинув би на поверхню не один талант, не один геній, який штовхнув би «людство» сильно вперед», тобто *запорука прогресу суспільства і людства в цілому залежить від виховання, від розвитку природних здібностей...* «В добре влаштованому суспільстві кожен попеременно повинен займатись то фізичною, то розумовою працею і мати достатньо часу для відпочинку, так щоб, наприклад, (руками) працювати приблизно 6 годин на день, потім декілька годин займатися науковою працею у вибраному напрямі, і щоб врешті відпочити чи то в сім'ї, чи в розумній розмові з друзями, або насолоджуватись творами мистецтва, чи красою природи; лише при таких умовах можна всесторонньо розвиватись і вчитись і стати справді гідним назви людини» [5, с. 239].

І.Франко розкрив принципи навчання: доступність, послідовність, систематичність, дотримання тих зв'язків, які існують між різними науками. Навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси. На це має спрямовуватись знайомство дітей з народною творчістю, байками, казками, вивчення художньої літератури.

І.Франко, виходячи з потреб служіння українському народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот, визначав мету і завдання національного виховання.

До відродження української державності й життя для України закликає вірш І.Франка «Не пора!», що став українською народною піснею: «Не пора, не пора, не пора Москалеви й Ляхови служити! Довершилась Україні кривда стара, – Нам пора для України жити ... » [4]. Духовно утверджує прагнення українців мати власну українську державність вірш «Великі роковини» з його завершальними словами: «Довго нас недоля жерла, Досі нас наруга жре, Та ми крикнім: «Ще не вмерла, Ще не вмерла і не вмер!» [4].

Довершену людину творчо підносить саме почуття відповідальності й громадського обов'язку перед нацією. Ставлячи перед кожним українським громадянином безумовну вимогу громадянського обов'язку, І.Франко імперативно закликав: «Кожний думай, що на тобі мільонів стан стоїть, що за долю мільонів мусиш дати ти відповідь!» [5].

Навіть із вищезазначеного неважко помітити, як зазначає дослідник Г. Васянович, що виховним ідеалом Великого Каменяра була людина-борець, «каменяра» нового суспільства в незалежній Українській державі. Осягнення його можливе через реалізацію національного виховання, тому кожна

школа має бути національною, пріоритетним покликанням якої виступає національне виховання, що засновується на національному ґрунті, народній педагогіці, житті народу і його традиціях. Виховання народу мусить виростати з традицій, як зазначав І.Франко, з культурного стану народу, мусить корінитися в характері, звичках народу, інакше це буде даремна трата часу й сил [1].

Засвоєння загальнолюдських цінностей йде через оволодіння національною культурою рідного народу. Тож і перед школою стоїть «величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання особі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна держава не може достоятися». Виховати національно свідомого українця без власних національних шкіл і без виробленої освітньої традиції неможливо. Тому мету національного виховання української молоді І.Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, до чинної творчої участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї до участі у вселюдській культурі.

Письменник велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найвпливовіший осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій. Отже, як бачимо, І.Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання памолоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою.

І.Франко вважав освіту могутньою зброєю у створенні нового життя людини, оскільки вона сприяє піднесенню національної свідомості народних мас. Ця його думка й сьогодні є надзвичайно актуальною, адже за загальним визначенням, людська цивілізація ХХІ століття – «століття освіти», завдання якої полягає у використанні суспільних ресурсів на потреби розвитку та життя людини. Адже сучасне демократичне громадянське суспільство неможливе без високоінтелектуальної і глибоко духовної людини – громадянина своєї держави. Формуванню саме такої особистості сприяє громадянська освіта.

За визначенням Гегеля: «Громадянське суспільство, – є диференціація, яка постає поміж сім'єю та державою, хоча розвиток громадянського суспільства

починається пізніше ніж розвиток держави [3]. А у творчості І.Я. Франка ми знаходимо роздуми щодо такого аспекту місту виховання, про який тепер лише починаємо говорити – виховання для життя у громадянському суспільстві. Ідеї громадянського (цивільного) виховання І. Франко вбачає в самоорганізації учнівської молоді (з практики свого навчання в Дрогобицькій гімназії, зокрема участі його та учнів в громадських товариствах, хорових об'єднаннях та ін.), які на його думку «відводили від фальшивої амбіції, і багатії причинювалися до піднесення товариського життя» [6, с. 29]. В іншому місці («3 листа до Ольги Рошкевич» (20 вересня 1878 року) він висловлює погляд, що громадське самоврядування повинно складати основу суспільного устрою [6, с. 38].

Сьогодні усі дослідники стверджують, що сутність громадянського суспільства полягає передусім у забезпеченні прав людини, але, водночас, це і одна з складових громадянської освіти. Такої ж думки дотримувався і Франко, й будучи провісником і апологетом громадянських прав та свобод, а відтак гуманістом, він за ідеями рівності людей вбачав і їхній слабкий бік: будучи нерівними від природи, не всі люди здатні цими правами і свободами скористатися. Ці погляди зумовлюють його виступ не тільки проти «всякої політичної залежності, всякого поневолення народу народом», але і за «скасування всяких класових привілеїв і всіх станів» Але вихід із ситуації загалом І. Франко бачить у всебічній освіті кожного громадянина і безупинному розвитку усіх природжених здібностей кожного громадянина[6, с. 23].

У поглядах І. Франка на громадянське життя і громадянське виховання помітне місце займають ідеї рівності, які він екстраполює і на сімейне життя. Так, він категорично відстоює рівність прав чоловіка і жінки, без чого «не можна говорити про жодну рівність ані про жодну вільність» [9,с. 23].

І.Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу.

Ми стверджуємо, що і у часи І.Я. Франка, і сьогодні, громадянська освіта – це освіта, спрямована на формування знань, умінь, навичок і громадянських компетентностей, потрібних для життя в демократичній державі. Тому, громадянська освіта є важливою складовою становлення демократії та громадянського суспільства в Україні, і вимагає істотної трансформації світоглядних орієнтацій та самосвідомості людей. Громадянська освіта має на меті підготовку молоді до активної участі у житті демократичного суспільства й розвитку демократичної культури. Громадяни мають бути вільними, незалежними і творчими, критично мислити, знати свої права й обов'язки, вміти працювати в колективі, вести діалог та переговори [2, с. 128].

В якості висновкузначимо, що громадянська освіта є складною динамічною системою, яка поєднує в собі громадянські знання, на основі яких формуються уявлення про форми та способи функціонування громадянина в

політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному полі демократичної держави. Саме тому внесок І.Франка в педагогічну науку є надзвичайно важливим але нажаль ще є недостатньо дослідженим і потребує оцінки й переосмислення під сучасним поглядом національного відродження в Україні на початку ХХІ століття. Отже як ми бачимо, педагогічні ідеї Івана Франка є актуальними, оскільки вони слугують гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив понад ста наукових, публіцистичних і багато художніх творів, які потрібно читати, вивчати та аналізувати кожному з нас.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С.27-29.
2. Давидов П.Г. Роль громадянської освіти у формуванні громадянина України у педагогічній спадщині І.Я. Франка. /П.Г. Давидов // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Спадщина Івана Франка у світлі сьогодення», присвяченої 160 – річчю з дня народження Івана Франка 19-20 травня 2016 року, м. Слов'янськ) – Слов'янськ: ДВНЗ «ДДПУ», 2016. – 147 с. – С. 127 – 129.
3. Куно Фишер. История новой философии.т. VIII. Гегель. Его жизнь, сочинения и учение. – М.-Л. ГСЭИ, 1999. – 186 с.
4. Франко Іван. Вибрані твори: В 3 т. – Т.3: Літературознавство, публіцистика. – 2-е вид., доп. / Ред. колегія: В.Скотний та ін.; упор. О.Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – 690 с.
5. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.45. – К.: Наукова думка, 1986. – 575 с.
6. Франко І.Я. Педагогічні невігласи // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзєверін. – К: Радянська школа, 1960. – 297.
7. Франко І.Я. Твори в 20-ти томах / І.Я. Франко. – К. : Держлітвидав України, 1954 – 1965. – Т. 18. – 505 с.

УДК 34-047.64:613.22

Рябчикова Д.А., Коваленко Н.В., Пархоменко М.М. (ІІ ДонНТУ)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ

Піклування про зміцнення здоров'я підростаючого покоління є принципом не тільки продовольчої безпеки, а і завданням держави. Одне з найголовніших умов, що забезпечують її реалізацію, – організація раціонального харчування у дошкільних та шкільних навчальних закладах.

Актуальність даної теми полягає в вирішенні проблем збереження та зміцнення здоров'я дітей та підлітків, забезпечення їх повноцінним харчуванням, яке відповідає фізіологічним та гігієнічним вимогам.

Метою роботи є правове визначення поняття «продовольча безпека», аналіз чинного законодавства щодо організації дитячого харчування та внесення пропозицій щодо вдосконалення державного управління у сфері організації дитячого харчування.

Закон України № 142-V від 14.09.2006 року «Про дитяче харчування» [1] визначає поняття «дитяче харчування» як харчовий продукт, призначений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, для спеціального дієтичного споживання, спеціально перероблений або розроблений для забезпечення задоволення дієтичних потреб дітей грудного та раннього віку. Авторами було проаналізовано, що інших понять стосовно дитячого харчування для дітей віком старше 3-х років законодавчо не визначено.

Виходячи з цього автори пропонують нове семантичне поняття «дитячого харчування» з урахуванням всіх вікових категорій: дитяче харчування – це скомплектований раціон харчування для споживання дітьми у дошкільних та шкільних навчальних закладах, який призначений центральним органом виконавчої влади для забезпечення росту, нормального розвитку і життєдіяльності дітей від раннього до шкільного віку, що сприяє зміцненню їх здоров'я та профілактиці захворювань.

Отже, стан здоров'я дітей ставить під загрозу збереження генетичного та інтелектуального потенціалу країни. Турбота про підростаюче покоління входить до кола найважливіших соціальних завдань, які визначають стан сучасного суспільства в цілому [3].

Однак, в практиці дитячих установ у роботі щодо забезпечення якості харчування є ряд недоліків, обумовлених найчастіше незнанням основ раціонального харчування, невмінням доцільно використовувати продукти харчування, рекомендовані для дітей різних вікових груп [6].

Отруєння дітей у дошкільних і шкільних навчальних закладах найчастіше відбувається через порушення санітарних норм та правил, недотримання правил гігієни, порушення затверджених норм харчування, безвідповідальне ставлення кухарів та медпрацівників до приготування та затвердження меню-розкладки, допущення до приготування страв хворих робітників, відсутність перевірок санітарно-епідеміологічної служби. Навіть при ретельному контролі з боку місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, державної санітарно-епідеміологічної служби, засновників або керівників навчальних закладів ця проблема не вирішується, тому тема дитячого харчування хвилює всіх батьків.

На думку авторів, не тільки органи державного нагляду здатні вирішити питання забезпечення харчування у загальноосвітніх навчальних закладах, а також треба активізувати участь батьків, педагогів та громадських організацій до вирішення цієї проблеми. Тобто, для запобігання численних

отруєнь та невідповідності нормам організації харчування санітарно-епідеміологічній службі разом з батьками потрібно проводити позапланові перевірки шкільних їдалень раз на місяць. Необхідно у кожному навчальному закладі створити загальними зборами батьків учнів школи комісію із трьох осіб, які будуть відповідати за контроль за вкладенням продуктів при виготовленні їжі і виходом страв, перевіряти харчоблок у відповідальні моменти процесу приготування їжі кожен день.

Якщо після проведених перевірок батьки не задоволені якістю та безпечністю дитячого харчування, то потрібно створити в мережі Інтернет електронні петиції зі зверненнями до місцевих органів виконавчої влади. Коли кількість звернень сягатиме більше 10, то місцеві органи виконавчої влади повинні взяти на ретельний контроль дану проблему.

Варто відмітити, що на каналах «1+1», «СТБ», «Україна» протягом 2016 року надавалася інформація про масові отруєння дітей у дошкільних та шкільних навчальних закладах, але до цього часу немає підсумкової інформації про те, хто винен і яку відповідальність за це понесли [5].

Тому, автори розглянули Закон України «Про телебачення і радіомовлення» № 3759-ХІІ від 21.12.1993 р. [2], де визначені такі види телерадіоорганізацій:

1. Державні телерадіоорганізації, які є державними підприємствами і засновані органами державної влади.
2. Громадські телерадіоорганізації створюються фізичними та/або юридичними особами з метою задоволення інформаційних потреб територіальних громад.

Даний Закон також розкриває принципи діяльності телерадіоорганізацій:

- оперативне інформування телеглядачів і радіослухачів про суспільно-політичні та інші події в Україні і за кордоном, про надзвичайні події та ситуації, що становлять загрозу життю чи здоров'ю населення, оприлюднення офіційних повідомлень, роз'яснення рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- створення та розповсюдження економічних, публіцистичних, культурно-освітніх, медико-гігієнічних, художніх, навчальних, розважальних, спортивних програм, а також програм для дітей та юнацтва;
- сприяння зміцненню міжнародних зв'язків України, зростанню її авторитету у світі.

Проаналізувавши даний закон, автори дійшли до висновку, що в принципах телерадіоорганізації відсутній принцип повноти висвітлення інформації і доведення її до кінцевого логічного завершення. Законодавчо не

прописана послідовність викладення інформації щодо донесення висновків про проведене розслідування каналами. Так як державні та громадські організації поширюють інформацію суспільної важливості, що торкається життя та здоров'я населення, то необхідно внести у статтю 13 даного Закону пункт 7: «Забезпечення повноти інформації і доведення до логічного завершення висвітленої теми». Тому телебачення не зацікавлене спостерігати за кінцевими результатами щодо опублікованих сюжетів.

Література:

1. Закон України «Про дитяче харчування» від 14.09.2006 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2006. – №142-V. – ст.433 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-16>
2. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» № 3759-XII від 21.12.1993 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1993. – № 3759-XII. – ст.43 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/page5>
3. Ляковська Я.С. Аналіз стану харчування школярів Донецької області / Я.С. Ляковська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2009_28_2/15.pdf
4. Михайлушкин П.В., Бараніков А.А. Елементи, компоненти і критерії забезпечення продовольчої безпеки країни / П.В. Михайлушкин, А.А. Бараніков // КубДАУ. -2013. – №92(08). – с.3-18
5. Сайт «СТБ» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vikna.stb.ua/ru/episode/masove-otruyennya-ditej/>
6. Снігур М. І. Харчування дітей / М.І. Снігур, З.Т. Корешкова. – К.: Рад.шк., 1988. – 702 с.

УДК 347.13:351.84

Пархоменко М. М. (П ДонНТУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Анотація: досліджено нормативно-правові акти, котрі регулюють порядок створення, функціонування та припинення діяльності військово-цивільних адміністрацій. Проаналізовано законодавство України щодо врегулювання питань правового статусу, соціальної та інших видів допомоги внутрішньо переміщеним особам, документального забезпечення їх прав. Визначено поняття та ознаки військово-цивільних адміністрацій та внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: військово-цивільні адміністрації, тимчасовий орган, спеціальне призначення, внутрішньо переміщені особи, правовий статус.

Аннотація: досліджено нормативно-правові акти, регулюючі порядок створення, функціонування та припинення діяльності військово-громадянських адміністрацій. Проаналізовано законодавство України щодо регулювання питань правового статусу, соціальної та інших видів допомоги особам, перемещеним всередині країни. Визначено поняття та ознаки військово-громадянських адміністрацій та осіб, перемещених всередині країни.

Ключевые слова: военно-гражданские администрации, временный орган, специальное назначение, чрезвычайное положение, Антитеррористический центр, лица перемещенные внутри страны, правовой статус.

Summary: research of laws and regulations that governing the establishment, operation and termination of the military-civilian administrations. Analyzed the laws of Ukraine concerning regulation of legal status, social and other assistance to persons displaced within the country. Defined the concept and signs of military-civilian administrations and persons displaced within the country.

Keywords: military-civilian administration, a temporary body, a special purpose, a state of emergency, the Antiterrorist Center, persons displaced within the country, legal status.

Актуальність проблеми дослідження. За останні майже півтора роки в Україні відбуваються кардинальні зрушення: пройшла революція гідності, утвердився європейський вектор розвитку, національна економіка перебуває в одній із найглибших світових цивілізаційних та економічних криз, дипломатичним і військовим шляхом захищаючи своє право на існування [1]. На жаль, з останніх подій вбачається, що Україна не була готова до відкритої зовнішньої військової агресії, надто до управління власними територіями в ситуації, коли вони опиняються у стані окупації іншою країною. Але за сучасних умов виникла потреба у оперативному та мобільному прийнятті рішень вищими державними посадовцями та відповідній реакції законодавчого органу з метою пристосування моделі державного управління до нових умов. Втіленням такої реакції стала поява військово-цивільних адміністрацій, що здійснюють управління та адміністрування територіями і соціально-економічними, публічно-політичними і подекуди військовими процесами на тимчасово окупованих територіях та на яких провадиться антитерористична операція. Відтак проблематика пошуку моделей підвищення ефективності їх функціонування, організаційно-правового та ресурсного забезпечення, а також законодавчого закріплення їх статусу з метою оперативного, повноцінного та своєчасного виконання покладених на військово-цивільні адміністрації функцій набуває об'єктивної актуальності

[2, с. 197]. В умовах військового конфлікту на Сході, фактичної анексії Криму та значного погіршення суспільного добробуту населення особливої актуальності набувають проблеми переселенців та здатності державної влади адекватно «відповісти» соціально-економічними заходами на такі виклики. У зв'язку з цим дане дослідження є досить актуальним у сучасних умовах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науці не багато як комплексних, так і окремих досліджень адміністративно-правового статусу військово-цивільних адміністрацій та правового забезпечення прав і свобод осіб, які набули статус внутрішньо переміщених, проте є роботи вітчизняних вчених у цій сфері. Серед таких вчених, зокрема, Є.П. Вакуленко, А. М. Лисенко, О.М. Севрук, В.М. Тарасов, С.А. Трофимов, Г.С. Тимчик та ін.

Метою статті є аналіз особливостей адміністративно-правового статусу військово-цивільних адміністрацій та визначення проблем захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Виклад основного матеріалу. Процеси, що почалися в Україні восени 2013 року та переросли у глобальну політичну кризу, торкнулися не тільки кожного з нас, кожного українця в громадянському розумінні цього поняття, вони, безумовно, зачепили основи світового порядку, закладені після Другої Світової війни. Євромайдан, анексія Криму Російською Федерацією і збройний конфлікт на суміжних з нею територіях, стали приводом для перезавантаження міжнародних відносин [3, с. 172].

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» антитерористична операція – це комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, зне-шкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності [4].

У Законі України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» визначено тимчасові заходи для забезпечення підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції, та осіб, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції або переселилися з неї під час її проведення [5].

Територія проведення антитерористичної операції - територія України, на якій розташовані населені пункти, визначені у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року "Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України" від 14 квітня 2014 року № 405/2014 [5].

В грудні 2015 року у відповідності до зазначеного Закону Кабінет Міністрів України затвердив перелік населених пунктів, на території яких здійснюється антитерористична операція, до яких увійшли всі території Луганської і Донецької області, в тому числі і місто Покровськ, Донецької області [6].

Проведення у Донецькій та Луганській областях антитерористичної операції засвідчило існування низки проблем, зумовлених нездійсненням органами місцевого самоврядування покладених на них Конституцією та законами України повноважень протягом тривалого часу, зокрема внаслідок їх фактичного самоусунення від виконання своїх повноважень. Це вкрай негативно позначається на забезпеченні безпеки та життєдіяльності населення в районі проведення антитерористичної операції. Зазначене формує нагальну необхідність унормування відповідних відносин, для чого і прийнято закон [7].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» [8] військово-цивільні адміністрації – це тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції. Виходячи з наведеного визначення військово-цивільна адміністрація наділена рядом ознак:

1. це державний орган;
2. носить тимчасовий характер;
3. утворені у селах, селищах, містах, районах та областях;
4. діє у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки

України;

5. має спеціальне призначення - забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції [8].

Особливість правосуб'єктності військово-цивільних адміністрацій полягає в тому, що це є специфічний орган державної влади із перехресним підпорядкуванням:

– Антитерористичному центру при Службі безпеки України – з огляду на законодавче закріплення та специфіку виконуваної функції в межах антитерористичної операції;

- Кабінету Міністрів України – по вертикалі виконуваних функцій державної адміністрації відповідного району чи області;
- Президенту України – внаслідок створення ним військово-цивільних адміністрацій та призначення їх голів;
- Верховній Раді України – у питаннях реалізації військово-цивільних відносин [2, с. 200].

Внутрішньо переміщеною особою (згідно з чинним законодавством) є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [9].

На початок липня 2015 р. в Україні налічувалося понад 1,3 млн. внутрішніх переселенців. За цим показником Україна займає 9-е місце в світі [10]. Засоби масової інформації називають ще більшу кількість – 2,5 млн осіб, що є рекордним значенням за останнє десятиліття в межах усієї Європи.

З моменту проведення антитерористичної операції на базі управління соціального захисту м. Покровська зареєструвалося 36503 громадян, які прибули із міст та районів проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, із них: у 15496 осіб термін дії довідки про реєстрацію є актуальним. З метою вирішення соціально-побутових проблем внутрішньо переміщених осіб в місті надається матеріальна (благодійна допомога. Розпорядження міського голови від 04.02.2015 № 26рг створено та затверджено ініціативну групу з прийому та розподілу гуманітарної допомоги громадянам постраждалим внаслідок проведення антитерористичної операції. Постійно працює «Банк речей» для внутрішньо переміщених осіб. 18.03.2016 відбулося громадське обговорення питань, пов'язаних із здійсненням заходів з посилення соціальної підтримки учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб, на якому обговорено стан справ в частині реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на роботу, соціальну допомогу і соціальну підтримку, освіту, медичну допомогу та отримання повноцінної інформації. Протягом поточного року переселенцям надавалась гуманітарна допомога, як грошова, так і у вигляді продуктових наборів та наборів засобів особистої гігієни, забезпечення одягом та взуттям. Понад 7 тисяч внутрішньо переміщених осіб отримали адресну грошову допомогу від Міжнародного Комітету «Червоного Хреста» на загальну суму 4,0 млн. грн. [11].

Українське законодавство стосовно внутрішньо переміщених осіб складається з:

Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991[12] - гарантує соціальну захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій

на рівні, орієнтованому на прожитковий мінімум, а також регулярного перегляду їх розмірів у зв'язку із збільшенням розміру мінімального споживчого бюджету і підвищенням ефективності економіки країни;

Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 [13] - визначає правові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги та сприяє гласності і прозорості цього процесу;

Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 [14] - визначає статус території України, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, встановлює особливий правовий режим на цій території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб;

Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 [9] - встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб;

Закону України «Про встановлення додаткових гарантій щодо захисту прав громадян, які проживають на територіях проведення антитерористичної операції, та обмеження відповідальності підприємств - виконавців/виробників житлово-комунальних послуг у разі несвоєчасного здійснення платежів за спожиті енергетичні ресурси» від 13.01.2015 [15] - встановлює додаткові гарантії щодо захисту житлових та майнових прав громадян, які проживають на територіях, де проводиться антитерористична операція, та громадян, які тимчасово переселені в інші населені пункти України з територій, на яких проводиться антитерористична операція;

Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» від 05.03.2015 [16] – регулює питання посилення соціального захисту безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб, економії бюджетних коштів, недопущення звуження прав безробітних громадян, у тому числі молоді, та розширення можливості участі зареєстрованих безробітних у громадських роботах суспільно-корисного спрямування;

Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» від 04.02.2016 [17] - передбачається внесення змін до Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) з метою оптимізації процесу отримання свідоцтв про народження, про смерть для осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України,

визначений Верховною Радою України, та не мають належних медичних документів, передбачених законодавством України.

Висновки. На нашу думку, військово-цивільна адміністрація виконує функції місцевої державної адміністрації та органів місцевого самоврядування. В законодавстві України наведено повне визначення військово-цивільної адміністрації, що дозволяє чітко визначити основні ознаки зазначеного поняття. Економічна, політична, соціальна та воєнна ситуація в державі є як ніколи складною. Внутрішньо переміщеним особам дуже важко адаптуватися до умов, що виникли в їхньому житті. Для скорішого вирішення проблем потрібно створення окремого центрального органу виконавчої влади, який би відповідав за питання внутрішньо переміщених осіб. Виправданою буде активізація подальшої наукової дискусії щодо внесення відповідних змін до законодавчого забезпечення діяльності військово-цивільних адміністрацій та внутрішньо переміщених осіб.

Список використаних джерел:

1. Єлісеєва Л. В. Проблеми внутрішньої міграції в Україні / Л. В. Єлісеєва // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. - № 1 (13). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_13.
2. Шевченко В. Адміністративно-правовий статус військово-цивільних адміністрацій / В. Шевченко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. - № 4. – Стр. 199-206.
3. Кобалія Д. Про рамки і формат українського конфлікту / Д. Кобалія // Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій. – 2015. – Стр. 172-188.
4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003. - № 638-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. - № 25. – Ст. 180.
5. Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014. - № 1669-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 44. – Ст. 2040.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» від 02.12.2015. - № 1275-р // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015.
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015. - № 141-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 13. – Ст. 87.

8. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015. - № 141-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 13. – Ст. 87.

9. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014. - № 1706-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 1. – Ст. 1.

10. ООН: Україна зайняла дев'яте місце у світі за кількістю внутрішніх переселенців // Інформаційне агентство Уніан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1091234-oon-ukrajina-zaynyala-devyatemistse-u-sviti-za-kilkistyu-vnutrishnih-pereselentsiv.html>.

11. Управління соціального захисту населення покровської міської ради // Покровська міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.krasn-rada.gov.ua/uszn>.

12. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991. - № 1788-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. - № 3. – Ст. 10.

13. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999. - № 1192-XIV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. - № 51. – Ст. 451.

14. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014. - № 1207-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 26. – Ст. 892.

15. Закон України «Про встановлення додаткових гарантій щодо захисту прав громадян, які проживають на територіях проведення антитерористичної операції, та обмеження відповідальності підприємств - виконавців/виробників житлово-комунальних послуг у разі несвоєчасного здійснення платежів за спожиті енергетичні ресурси» від 13.01.2015. - № 85-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 13. – Ст. 84.

16. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» від 05.03.2015. - № 245-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 21. – Ст. 140.

Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» від 04.02.2016. - № 990-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. - № 10. – Ст. 10

УДК 796.011.3(477)".../084"

Романій С.М. (ДВНЗ «ДонНТУ»)

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПЕРІОДУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Фізичне виховання в Україні спрямоване на морально-функціональне вдосконалення дітей та молоді, формування у них рухових умінь, навичок та

спеціальних знань. Воно виконує важливі соціальні функції і вирішує освітні, оздоровчі та виховні завдання.

Специфічні духовні та матеріальні цінності фізичної культури, що відображаються у сукупності знань про фізичну природу людини, виданні науково-методичної літератури, будівництві спортивних споруд, виготовленні спортивного інвентарю тощо, створюються у процесі історичного розвитку. Сукупність матеріальних і духовних цінностей визначає традиції фізичної культури, які постають складовою частиною національної культури. Саме тому вивчення особливостей фізичного виховання України є важливим і актуальним завданням наукових досліджень. [1]

Розглядаючи історичний процес виникнення, становлення та подальшого розвитку фізичної культури, необхідно подивитись на ті цілеспрямовані зусилля, яких докладали наші предки, що жили на території сучасної України в різні історичні епохи, як виховували молодь, яку роль у цьому процесі відіграла фізична культура, які ігри, змагальні фізичні вправи, гігієнічні чи лікувальні рухливі засоби застосовувались у побуті та військовій підготовці.

Підтвердженням цьому є наявність у світі великої кількості народних фізичних вправ та рухливих ігор, частина з яких не тільки побутує у цього народу, але й адаптувалась і розвивається на світовій арені практики фізичного виховання.

Протягом тисячоліть на території сучасної України, залежно від природних умов виникали, розвивались і припиняли своє існування різні спільноти людей. В добу палеоліту виник рід як форма колективного співжиття людей, сформувались основи релігійних вірувань, первісного мистецтва тощо. Важливу роль тут відігравало фізичне виховання. Як засвідчують дослідники, виховання у первісному суспільстві було переважно фізичним. Основні засоби для існування давали тодішній людині полювання, збираньництво, рибальство. Пріоритет кожного з них змінювався залежно від довкілля, особливостей життєдіяльності. Природне вимирання великих, повільних у рухах тварин, призвело до кризи в полюванні, до своєрідної революції у фізичному вихованні, до суттєвих змін у системі виховання. І ось наприкінці палеоліту винайдено лук і стріли, що якісно змінило способи ведення полювання, а значить, і підготовку до нього. Застосування допоміжних засобів для полювання вимагало нових навичок, координованих рухів, відповідного розвитку сили, витривалості, спритності. [2]

В часи Великої грецької колонізації узбережжя смуг Причорномор'я поширювалися давньогрецькі спортивні традиції. Еллінські поліси, починаючи з VII ст. до н.е. виникають на території сучасної України. Навколишнє середовище та умови, в яких існували ці давньогрецькі міста,

сприяли формуванню своєрідної для даної місцевості культури, невід'ємною частиною якої було гімнастичне виховання і атлетика. Варто зазначити, що фізичне виховання було невід'ємною частиною освіти громадян причорноморських міст. Особливо важливим було військово-фізичне виховання. Загартування молоді здійснювалось в гімназіях. Десь на переході від неоліту до бронзи (2000-1500 рр. до н.е.) від індоевропейської спільноти відділились балтослов'яни, а близько 1000 р. до н.е. від неї відокремилась протослов'янська група, і відтоді розпочався період осілих поселень слов'ян. З цього часу вони творять власну мовну групу, матеріальну і духовну культуру, суспільний лад, асимілюють елементи культури інших етносів, впливають на них своєю. Почала формуватись і розвиватись своєрідна фізична культура слов'ян, котрі вже у V-VI століттях н.е. жили на території від середньої Вісли до верхнього Дінця (Холмщина, Галичина, Волинь, Полісся, Київщина, Чернігівщина, Пониззя...) і виступали окремою групою народу – слов'яни.

Більш детально розглянемо існування фізичного виховання в період Київської Русі.

В часи формування Київської Русі наші предки зберегли багато самобутніх традицій національного фізичного виховання. З дитинства молоді прищеплювались потрібні у праці та військовій справі вміння, навички і якості.

Як відомо, наші предки до VII століття жили в умовах родових відносин, але поступово рід змінила общинна організація. Цей період був перехідним від військової демократії до феодального (княжого) ладу. В цей період і надалі в нашій країні збереглись позитивні традиції народної фізичної культури, стрижнем якої була загальна фізична підготовка до трудової і військової діяльності всіх без винятку людей. Розповсюдженими в цей період були так звані ведмежі двобої та культові змагання з биком. В їх програму входили народні фізичні вправи та способи полювання на диких тварин. Вони вимагали надзвичайної сміливості, спритності, сили та знання цілого комплексу ефективних прийомів. [2]

На межі IX-X століть навколо Київської землі утворилося державне об'єднання – Київська Русь. Тут ще з часів військової демократії збереглись звичаї виховання дітей, продовжили побутування обряди і ритуали, що склали певну систему підготовки людини до праці та виконання військових обов'язків. В Київській Русі стала побутувати вікова диференціація молоді, покладена в основу народної фізичної культури:

- в три роки хлопця саджають на коня, і цей обряд називали «постриги». Цей ритуал князь Ігор здійснив у трьохрічному віці, а в сім – був на навчанні у Новгороді-Сіверському;

- у сім років хлопчик переходить від материнського виховання під нагляд чоловіків (батька або старійшин роду), починається навчання грамоті, стрільбі з лука, володінню списом, арканом, їзди верхи;
- в 12 років хлопчик вважається напівдорослим юнаком і до його навчання залучають «військові хитрощі»;
- в 17-річному віці юнак вважався дорослим і змужнілим.

У кожній віковій групі здійснювалась певна підготовка і завершувалась «ініціацією» (посвятою в наступну). Таким чином, до військового життя готували з дитинства. Первинними ланками традиційних народно-побутових форм військово-фізичної підготовки були сім'я та рід, де відповідальність за виховання майбутнього воїна покладалася на батька, чоловіків – членів родини (старших братів тощо), старійшин роду. Так передавалися родинні традиції від батьків дітям. Особлива роль у цьому процесі відводилась старійшинам роду або найдосвідченішим його членам, нерідко спеціально призначеним вчителям, що займалися з групами дітей, підлітків і юнаків. Виховання юнаків здійснювалось і у спеціально для цього організованих «домах молоді», або «мужських домах». Відомо, що серед громадських утворень існували «лісові школи», які діяли в межах чоловічих військових союзів. Там відбувались ініціаційні «посвяти» молоді, під час яких основна увага приділялась фізичній підготовленості.

Для формування повноцінного народного ополчення серед населення існувало так зване наставництво – приватні вчителі, спочатку в князівсько-боярському середовищі, а згодом і серед інших верств населення.

Найважливішим вмінням воїнів було володіння різними видами зброї. Як засвідчує І. Крип'якевич, «... молодий воїн мусив: пізнати всякі види зброї, різні способи боротьби та лицарських вправ, навчитися кидати списа, стріляти з лука, володіти мечем, шаблею, рубати сокирою, їздити верхи, ходити налови, веслувати, боротися рукопаш... це було тоді і спортом, і підготовкою до війни». Тому в середньовічній Русі створювались товариства стрільців з лука і фехтувальні школи, що існували в Києві та Новгороді.

На початку IX століття в Київській Русі зароджується професійна військова організація «Дружина князя», що складалась із трьох підрозділів: найбільш знатні, досвідчені воїни – верхівка княжої влади, молоді вояки – «отроки», власне воїни хоробрі, що аж до половини XI століття були головною військовою силою. [2]

Військово-фізична підготовка у княжій дружині була доволі спеціалізованою, враховувала рід війська, його цільове призначення, специфіку озброєння тощо. Важливими у підготовці воїна були природні фактори загартування, а також ігри військового спрямування. Військові танці, фізичні вправи з предметами (різновиди зброї – спис, лук, меч, праща тощо), а також каміння, палиці, мотузки-аркани тощо. Значне місце

відводилось фізичним вправам із застосуванням засобів пересування (коні, човни, лижі тощо), а також ходьба, біг, лазіння, повзання, плавання і змагальні фізичні вправи (протиборства, боротьба, бої на кулачки, фехтування тощо).

У IX-XIX століттях військово-прикладна підготовка реалізовувалась в таких формах, як «Руські ігрища», лицарські турніри, змагання-«потіхи», полювання, військові походи.

Безперервні війни з сусідами та внутрішні конфлікти ставили русичів в умови постійної боротьби за існування. Тому фізичне виховання посідало чільне місце у військово-прикладній підготовці. В ньому переважало досконале володіння зброєю, конем, вміння ловити і муштрувати коней, полювання тощо.

У дружині князя налічувалось 300-400 дружинників, а чотирьохтисячне військо було потужною армією. Тому військово-фізична досконалість кожного окремого воїна відігравала надзвичайну роль. Є підстави вважати, що військово-фізичному вихованню надавалось значення у монастирях, церквах та навчальних закладах, котрі активно розбудовувались з часів Ярослава Мудрого. Ці заклади, крім культового, носили ще й оборонний характер.

Як відомо, в Київській Русі сформувалась своєрідна система військово-фізичної підготовки населення, що включала такі форми: фізичне виховання в родині (сім'ї), військово-фізичне виховання в побуті, військово-фізичне виховання у княжому війську, військово-фізичне виховання у культових і навчальних закладах (церкви, монастирі, школи...). Найпоширенішими засобами цієї підготовки були: народні рухливі ігри та забави, народні танці, національні види боротьби, фізичні вправи змагального характеру (дужання, ристалища), полювання, військові походи. [2]

Значно вплинули на розвиток елементів фізичної культури спеціально організовані товариства стрільців із лука, фехтувальні школи, організовані в Києві, Новгороді та інших населених пунктах Київської Русі. Навчання в них сприяло формуванню військового мистецтва дружинників.

Значного розвитку в цей історичний період набуває судноплавство. І все ж найголовнішими засобами фізичної підготовки в цей період залишались різноманітні народні рухливі ігри та фізичні вправи, пов'язані з трудовою і військовою діяльністю.

В Київській Русі поширеною була гра в копаний м'яч – один із прообразів сучасного футболу, а серед дорослих в шані була так звана гра з биком або, краще сказати, двобій людини з роз'яреною твариною. Історія зберегла факт про киянина Кирила Кожум'яку, котрий вирвав у бика шкіру, захоплену долонею.

Як відомо, ще до княжих часів в Україні були розповсюджені різноманітні види боротьби (дужання), серед них: «на ременях», «навхрест», «спас» тощо. Народна боротьба пройшла декілька етапів розвитку, вдосконалювались технічні прийоми, а також неписаними правилами заборонялось все, що було шкідливим для здоров'я борця: «нечиста гра», «не бий лежачого» тощо. Першим кроком в цивілізованому перетворенні боротьби навкулачки була відмова від ударів. Саме з цього моменту починається історія боротьби.

Порівняльний аналіз дає підстави стверджувати, що фізична культура в Україні часів Київської Русі розвивалась за Європейською моделлю. Але, вбираючи все краще від сусідів, вона за своїм соціальним значенням та спрямованістю ґрунтувалась на звичаях і традиціях свого народу, що зумовило її прогресивність. Переклади творів античних і середньовічних авторів та оригінальні давньоруські повідомлення свідчать про обізнаність наших предків в Олімпійських іграх. Олімпійська традиція в Київській Русі зверталась до античної фізичної культури, в тому числі Олімпійських ігор. Основні тогочасні види української фізичної культури були аналогами давньогрецьких видів спорту. [2]

У період Київської Русі сформувалася своєрідна система військово-фізичної підготовки, яка провадилася у сім'ї, у військових і освітніх закладах при монастирях. В системі військово-фізичної підготовки використовувалися своєрідні національні засоби вишколу з використанням іноземних запозичень. У Київській Русі не просто панував культ сили, а й поширювалися прообрази багатьох видів спорту: кінного, стрільби з луку, боротьби, бою навкулачки, бігу, стрибків, плавання, веслування, фехтування на мечях тощо. [3]

Навіть з прийняттям християнства фізична культура залишилась важливою складовою цілісної культури етносу, функціонувала практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства – побуті, військовій справі, етнопедагогіці, релігійних та інших святах. [2]

Література:

1. Автореферат: Традиції фізичного виховання Київської Русі та їх використання в загальноосвітній школі [Електрон. ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <http://referatu.net.ua/referats/7569/153600>, вільний.
2. Історія розвитку фізичного виховання в Україні [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <http://www.horting.org.ua/node/1642>, вільний.
3. Присяжнюк С.І., Оленев Д.Г. Курс лекцій з фізичного виховання: навчальний посібник для студентів технічних вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2015. – 420с.

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.33.796

Гавілей Д.О., Давидов П.Г. (ДонНМУ)

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-АКТИВНОЇ МОЛОДІ

Актуальність: Сьогодні проблема виховання майбутніх фахівців набуває особливої актуальності, адже метою демократичної держави стає духовне вдосконалення кожної особистості, та небайдуже ставлення до своєї країни кожного громадянина, саме на цьому й акцентована увага у державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закону України «Про освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості».

При цьому, варто пам'ятати, що навчальні заклади працюють на перспективу, адже саме їх випускники покликані утверджувати загальнолюдські та національні морально-духовні цінності у майбутньому, і впливати на розвиток демократичної держави. Тому сьогодні викладачам та студентам які взаємодіють у педагогічному та навчально-виховному процесі треба усвідомлювати, що наукові знання, найновіші технології мають сенс лише за умов, коли вони спиратимуться на високий рівень морально-духовної вихованості їх носіїв, при цьому кожен фахівець повинен розуміти та завчасно передбачати, якою мірою нові наукові відкриття, технології будуть впливати на людський розвиток. Саме тому важливими напрямками ефективної діяльності навчальних закладів є демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національного та загальнолюдського начал.

Таким чином метою нашої розвідки є: – аналіз наявних форм і методів навчально-виховного процесу та запропонувати шляхи подолання формалізму в організації виховного процесу у навчальному закладі.

Для цього треба дбати про створення оптимальних умов для виховної роботи, не варто виносити завдання виховання за межі навчального процесу. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектру форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття, практика, наукові гуртки, творчі студії, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно-корисної праці та ін.

Зараз ми маємо не дуже радісну картину, оскільки весь навчальний процес в більшості навчальних закладах нашої країни, спрямований на те, щоб випускники могли скласти державні іспити, написати тестові завдання. Така реальність склалася завдяки нераціональній та не об'єктивній системі подачі знань студентам, та не правильній розстановці пріоритетів під час навчання в навчальному закладі.

Багато студентів не бачить нічого крім книжок, звичайно це сприяє підвищенню кількості кваліфікованих кадрів в нашій країні, але слід зазначити, що саме суспільно-корисна робота виховує людяність та не байдуже ставлення до оточуючих, що є одним із головних постулатів європейських країн-лідерів. Сучасну освіту можна поділити на такі сектори:

Формальна освіта – державна система нижчої, середньої і вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, що має затверджені програми та терміни навчання. Вона відбувається, зазвичай, у спеціально створених умовах (закладах) та контролюється державою. Навчальні заклади цієї системи надають «освітні кваліфікації» – посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, титули, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок, підтверджене оцінкою, що присуджується за загальноприйнятими критеріями.

Неформальна освіта – освіта, яка необов'язково має організований та систематичний характер, може здійснюватися поза межами організованих освітніх закладів. До сфери неформальної освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні короткострокові цілі. Заклади чи організації, які займаються неформальною освітою, зазвичай, не присуджують кваліфікацій і не провадять формального оцінювання навчальних досягнень учасників.

У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу (2000 р.) зазначено: «Досі при формуванні політики в галузі освіти враховувалася лише формальна освіта, а іншим двом категоріям не надавалося практично жодної уваги. Континуум неперервної освіти робить неформальну та формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання».

В Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок. Проте задовольняючи потреби осіб які користуються її пропозиціями ці установи не розглядаються як виховні. Проте громадянська освіта та самоврядування безпосередньо бере участь у формуванні особистості – ото ж і у вихованні.

Оцінити рівень вихованості особистості легко можна відстежити за ставленням до навколишньої дійсності: до суспільства – патріотизм, суспільна дисципліна, громадська активність, працьовитість, відповідальність, солідарність, відданість справі; до інших людей – поважання їх гідності, піклування, терплячість; до себе – гідність, самокритичність, самоконтроль, ініціатива, оптимізм; до культури – повага до культурних цінностей, контакти з діячами культури, розуміння прекрасного; до природи – повага до всіх форм життя, милування природою, примноження її багатств і раціональне їх використання; до моральних цінностей – демократизм, гуманізм, поважання волі.

Але, ні в школі, ні в дитячому садку, ні в вищому навчальному закладі, нас практично цьому не вчать, звичайно дається невеликий фундамент для осмислення навколишнього світу, і подаються засади людяності. Що ми можемо зробити? Звичайно кожна людина сама обирає свій шлях, і щоб змінити поточну ситуацію потрібно розвивати вільні простори для молоді.

«Вільна Хата» в м. Краматорську за два роки свого існування допомогла великій кількості молоді зрозуміти, чи почати поглиблюватись в розуміння культурної спадщини, духовної частини нашого життя. Постійні зустрічі, воркшопи, тренінги допомагають відкритись багатьом особистостям, така платформа реалізації молодіжних ініціатив – прорив в розвитку суспільства, і потрібен тільки час, щоб почався розвиток та виділення коштів від держави для таких місць самореалізації та самоусвідомлення особистості.

У процесі виховання форми виховної роботи повинні функціонувати в міцній взаємодії і забезпечувати досягнення єдиної мети. При цьому кожна з форм виховання передбачає єдність загального, особливого і одиничного.

Методами визначення рівня вихованості учнів можуть слугувати методи науково-педагогічного дослідження: педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, вивчення продуктів діяльності студентів та ін.

Розглянемо методи підвищення ефективності процесу виховання, бо підвищення результативності виховного процесу завжди було і залишається актуальним питанням (особливо з огляду на соціально-політичну кризу у державі, анексію Криму Росією та роздмухані нею сепаратизму у Донбасі. Саме тому сьогодні навчальному закладі треба долати формалізм, удосконалювати виховну діяльність педагогічних колективів.

Подолання формалізму у виховній роботі навчального закладу можливе завдяки уникненню безсистемності, усуненню заорганізованості учнів безліччю непотрібних заходів.

Типовими формами у виховному процесі є:

- дроблення виховного процесу, тобто однобічно-аналітичний підхід до планування, здійснення й оцінювання виховної роботи, що суперечить

цілісності реального процесу розвитку людини й колективу. Виховна робота часто планується, здійснюється й оцінюється як сума окремих заходів;

- гонитва за кількістю виховних впливів, що суперечить характеру реального процесу розвитку людини і колективу, який визначається передусім якістю виховання;

- односторонність трактування впливу, яка суперечить багатостороннім виявам реальної людини і колективу. Так, бесіду, доручення тощо нерідко розглядають як засіб лише морального або естетичного виховання, хоча насправді вони є комплексними методами виховання взагалі;

- відсталість форм виховного впливу, традиційний, консервативний підхід до виховної роботи, якій суперечить динамізму розвитку особистості та колективу, що потребує протиставлення оновлених і збагачених педагогічних та інших традицій;

- невиразність виховного впливу, відсутність індивідуально-диференційованих форм, тобто односторонній підхід до виховної роботи, її планування, здійснення, оцінювання, що суперечить реальному процесові розвитку людини і колективу, в якому органічно поєднуються загальне, окреме (групове) та індивідуальне;

- зовні показний характер виховної роботи, що суперечить характеру внутрішнього розвитку людини і колективу, тобто виховання має охоплювати відкриті та приховані впливи на особистість, що формується. Їх мета – розвиток внутрішніх установок;

- незавершеність, неповнота виховних впливів, тобто їх односторонньо навчальний характер, зведення виховної роботи до заходів для вихованців.

Удосконалення виховного процесу в навчальному закладі передбачає зокрема використання таких форм роботи:

- організацію виховних центрів – створення музеїв, тематичне оформлення рекреацій. Бо за твердженням В. Сухомлинського: «у школі і стіни повинні говорити», адже така інформаційно-образна насиченість приміщень не тільки збагачує учнів знаннями, які виходять за межі навчальних програм, а й має відчутний виховний вплив на них;

- органічне поєднання завдань, які вирішуються навчальним закладом, волонтерська діяльність, участь у громадянських акціях, зокрема й з охорони довкілля;

- створення в навчальному закладі морально-психологічного клімату поваги до знань. Навчальний заклад має пропагувати серед студентів думку, що в цивілізованому суспільстві людині вигідно бути вихованою і освіченою. Це потрібно й суспільству. Треба долати тимчасове явище неповаги до вихованості й освіченості, яке, на жаль, ще існує;

- підбір раціонального змісту виховання відповідно до його мети і рівня вихованості колективу й окремих осіб.

Саме навчальний заклад повинен відчувати, який напрям змісту виховання треба посилити на певному етапі виховної роботи.

- розумне співвідношення між інформаційними методами впливу на студентів і залученням їх до різних видів діяльності. Це зумовлено тим, що в навчальному закладі превалюють словесні методи виховання, які дають змогу формувати погляди і переконання студентів, але не забезпечують вироблення відповідних навичок і звичок поведінки. Цим пояснюється розрив між свідомістю і поведінкою деяких осіб, саме їх залучення до різноманітних видів діяльності сприяє подоланню такого розриву;

- своєчасне проведення виховних заходів, акцентування уваги на профілактиці негативних явищ у студентському середовищі. Нерідко деякі виховні заходи проводять лише після того, як у закладі стався неприємний випадок. Але річ у тім, що виховання повинно бути профілактичним, запобігати негативним явищам, а не очікувати їх, щоб відтак усувати їх причини;

- використання різноманітних форм і методів виховного впливу, які відповідають віку студентів. Доцільно обирати такі з них, які спонукають студентів до вияву активності, ініціативи й самостійності, в підготовці та проведенні яких вони брали б безпосередню активну участь;

- підвищення емоційності виховних заходів. Ця вимога ґрунтується на таких положеннях: а) твердженні психологів, що знання засвоюються швидше і стають поглядами й переконаннями за умови, що студент до них не байдужий, що він емоційно переживає, засвоюючи їх; б) однією з рис української ментальності є емоційність;

- створення умов для розвитку самостійності та ініціативи студентів, їх самоврядування, самоосвіти та самовиховання;

- подолання авторитарного стилю у ставленні педагогів до студентів – майбутніх фахівців. Підготовка їх до життя у демократичному суспільстві потребує відмови від командного стилю в ставленні до них. Навчальний заклад має бути взірцем демократизації українського суспільства, а студенти за час перебування у ньому повинні набути достатнього досвіду стосунків на демократичних засадах.

Отже, сучасний навчальний заклад повинен допомогти учням відчувати себе впевненими на ринку праці, вміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм та методів організації навчально-виховного процесу, які постійно потрібно змінювати та оновлювати. І щоб йти в ногу з часом, та впроваджувати реформування нашої освіти дійсно таке, котре буде давати позитивний результат, ми повинні зрозуміти що необхідно об'єднати привичні нам методики подачі знань з двома не менш важливими аспектами розвитку людини, котрі зараз тільки беруть початок в процесі свого існування, а

саме це дистанційна освіта та неформальна освіта. Той кінцевий продукт що ми отримаємо, і буде розкривати та давати фундамент для розвитку кожної людини і як особистості і як висококваліфікованого спеціаліста, результатом поєднання цих сфер самовдосконалення людини, ми отримаємо активні громади, котрі будуть при виявленні проблем не думати що у всьому винна влада та чиновники, а самі вирішувати ці проблеми, колективно, це є одною із головних цілей демократичного суспільства, до котрого ми так сильно прямуємо.

Тому ми впевнені що такі реформи будуть впровадженні в нашої країні найближчим часом, задля отримання сталого розвитку та досягнення нашої, української, мети.

Сьогодні в Україні неформальна освіта переживає підйом, якщо не сказати «бум». Неформальні освітні проекти в Україні почали з'являтися за компенсаторним принципом, заповнюючи прогалини в освіті формальній. Це цілком логічно, адже реформування середньої та вищої школи – величезний проект, неформальна ж освіта – гнучкіша й легше адаптується до оновлень, а подекуди й сама є їхнім провідником.

Наразі в Україні неформальні проекти не просто заповнюють наявний вакуум, а й намагаються запустити певні процеси оновлення в освіті. Цікаво, що в інших країнах Європи, де неформальна освіта часом має понадстолітню історію, увага до неї й надалі впевнено зростає.

Література.

. Давидов П.Г. Роль громадянської освіти у формуванні громадянина-патріота /П.Г. Давидов // Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 березня 2016 рік) – Красноармійськ, КП ДонНТУ, 2016. – 205 с. – С. 56 – 62.

УДК 37.011.33

Кабанова Д.А. (Красноармійське педагогічне училище)

ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У КРАСНОАРМІЙСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває національно-патріотичне виховання дітей та учнівської й студентської молоді.

Події останніх років дають підстави стверджувати, що переважна більшість громадян України, серед яких більшість представляє молодь, виявили високу патріотичну свідомість та міцну громадянську позицію. Це, по суті, є показником і результатом певної системи виховної роботи педагогічних колективів навчальних закладів. Тому одним із найважливіших завдань педагогів є продовження роботи щодо формування у дітей і молоді громадянських якостей, розуміння приналежності до українського народу.

Мета оновленої Програми національно-патріотичного виховання у Красноармійському педагогічному училищі полягає у створенні умов для системної і цілеспрямованої діяльності закладу щодо виховання молодшої людини-патріота України, готової самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати власні громадянські права й виконувати певні обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, носій української національної культури.

Досягнення поставленої мети здійснюється шляхом активізації діяльності органів Ради студентського самоврядування й волонтерського руху педагогічного училища. Наші студентські об'єднання у повному обсязі успішно реалізують проекти Програми національно-патріотичного виховання дітей і молоді у Донецькій області на 2016-2020 рр.: «Відповідальна особистість – міцна держава», «Збережи країну для майбутнього», «З любов'ю в серці, з вірою в душі», «Соборно жито засіваємо», «А мова – це душа народу. Народ без мови – не народ», «Ми – українці. Ми – європейці». Успішне втілення у життя даних проектів обумовлюється тісною співпрацею молоді навчального закладу із виконавчою владою м.Покровськ у сфері патріотичного виховання молодого покоління. Результат такої спільної і плідної роботи – активна участь студентів педагогічного училища у соціальному житті рідного міста. У рамках реалізації проектів Програми на міському рівні створюються нові проекти національно-патріотичного спрямування: Фестиваль «З країни в Україну», «Молодіжне радіо Покровська», «Покровськ.book.fest», через які відбувається постійна популяризація цінностей духовної спадщини, народних традицій України.

Такі проекти, на нашу думку, сприяють особливій емоційній насиченості дозвілєвої діяльності студентів, стимулюють емоційно-вольову сферу і формують почуття причетності до мудрості, таланту й духовних

надбань українського народу, сприяючи досягненню головної мети патріотичного виховання: розвитку власної ініціативи студентів, націленої на творчі справи, що в майбутньому можуть увійти до сторінок літопису історії педагогічного училища як відображення думок і помислів, інтересів і захоплень, ініціативи й реальних справ молоді початку ХХІ століття.

Ми свято зберігаємо багаті традиції свого училища, вивчаємо історію, вшановуємо ветеранів праці, пишаємося випускниками, формуємо нову генерацію освітян. Наш практичний досвід підтверджує, що наш навчальний заклад – це велика школа життя, де можна не тільки отримати знання, професійну та загальнокультурну компетентність, тут розвиваються патріотичні почуття, творчо-естетичні здібності, які в подальшому будуть визначати активну громадянську позицію особистості, сприятимуть прагненню до самовдосконалення й впевненості у власних силах.

Література

1. Бойко А. Оновлена парадигма виховання. Шляхи реалізації / А.Бойко. – К., 2014.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, виховників молоді і батьків. Том 1. Видав. 3 / Г.Ващенко. – Полтава, 2004.
3. Кононенко П. Система національної освіти // Українознавство: концепції, програми, документи / П.Кононенко. – К., 2015.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. №641.
5. Щербань П. Проблеми сучасної освіти // Літературна Україна. – 13 липня 2006.

УДК 37.09

Климова В.Л. (Красноармійське педагогічне училище)

ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

У статті досліджено проблему оптимізації та інтенсифікації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Окреслено основні шляхи та методи, за допомогою яких відбувається підвищення ефективності навчального процесу.

Постановка проблеми. Період навчання у ВНЗ – це підготовка молоді до професійної діяльності. Для того, щоб випускник вищого навчального закладу був конкурентоспроможним на сучасному ринку праці, необхідно систематично удосконалювати якість його професійної підготовки. Це можливо лише за умови ефективного навчального процесу.

Провідні педагоги окреслюють різні шляхи підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі, акцентуючи увагу на оптимальному виборі методів навчання, відповідному оснащенні навчального процесу,

кадровому потенціалі, інтеграції навчальних дисциплін. Проте не існує чітких методичних вказівок щодо підвищення ефективності навчального процесу, які були б універсальними для будь-якого вищого навчального закладу. Вибір шляхів оптимізації навчального процесу залежить від умов, за яких він відбувається, рівня активності студентів певного навчального закладу, професійного рівня викладачів тощо.

Отже, важливим завданням, що постає сьогодні перед вищою освітою, це об'єктивна оцінка стану навчального процесу, окреслення шляхів щодо його вдосконалення та інтенсифікації з метою підвищення його ефективності відповідно до напрямку підготовки майбутніх фахівців.

Мета даної статті полягає в тому, щоб визначити шляхи, за допомогою яких досягається оптимізація й інтенсифікація навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення ефективності навчання, створення оптимальних умов для професійної підготовки студентів постійно привертають увагу представників передової педагогічної думки (А.М.Алексюк, В.І.Андреев, Ю.К.Бабанський, І.Д.Бех, В.І.Бондар, Н.П.Волков, М.О.Данилов, Т.О.Дмитренко, Л.В.Занков, Ч.Г.Куписевич, В.І.Лозова, О.М.Максименко, І.Т.Огородніков, В.Ф.Паламарчук, П.І.Підкасистий, М.М.Скаткін, В.О.Сухомлинський, В.Г.Шаповаленко, Й.Шнейдер, Г.І.Щукіна та інші).

У педагогічній науці проблема оптимізації навчально-виховного процесу безпосередньо пов'язана з: діяльнісним підходом, представленим у працях Ю.К.Бабанського; теорією управління (К.І.Платонов); діяльнісною концепцією засвоєння знань (М.М.Скаткін); дидактичними особливостями навчального процесу (І.Т.Огородніков); оптимальним поєднанням методів навчання (А.М.Алексюк, В.І.Бондар, В.Ф.Паламарчук); оптимальною структурою навчального матеріалу (М.А.Агапова).

Виклад основного матеріалу. Оптимізація навчального процесу в вищому навчальному закладі передбачає, як відомо, вибір оптимальних варіантів діяльності викладача в конкретних умовах застосування своїх професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, оскільки сам термін «оптимальний» означає найбільш відповідний вид або вибір діяльності в певних умовах і відповідно до поставлених завдань діяльності [6, с. 47].

При виборі шляхів оптимізації навчального процесу слід враховувати ряд чинників, які у єдності та взаємозв'язку можуть забезпечити інтенсивність, а отже, й ефективність навчання. Це, зокрема:

– гуманізація навчально-виховного процесу, його організація на науковій основі з погляду розуміння сутності навчання, його рушійних сил, логіки навчального процесу, форм, методів і засобів навчання;

- забезпечення високого рівня психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних кадрів, професійне володіння викладачами педагогічними технологіями;

- усвідомлений вибір найбільш раціональних методів і засобів навчання для вирішення навчально-виховних завдань;

- оптимізація змісту навчального матеріалу за рахунок широкого використання сучасних технічних засобів навчання, і передусім комп'ютерної техніки;

- здійснення диференційованого й індивідуального підходів до студентів з різним рівнем підготовки;

- створення сприятливих психологічних, ергономічних, матеріальних умов для навчання;

- аналіз результатів навчання і витрат часу з позиції оптимальності.

Оптимізація неможлива за відсутності систематичного дослідження різносторонньої діяльності навчального закладу. Тому перед вибором оптимального варіанту навчання необхідно провести самоаналіз освітньої діяльності вищого навчального закладу: проаналізувати зміст навчальних програм, результати навчального процесу і часові витрати на їх досягнення, якість підготовки майбутніх фахівців, професійний і науковий розвиток викладачів, умови для здійснення освітньої діяльності (у тому числі фонди бібліотеки, комп'ютерне забезпечення); конкретизувати цілі і завдання навчання; здійснити вибір форми і методів навчання.

Серед заходів підвищення ефективності навчального процесу важливе місце посідає оптимізація змісту навчальних дисциплін. Вона передбачає:

- раціональний відбір навчального матеріалу з чітким вивчення і аналізу професійної освітньої програми за фахом (навчального плану, навчальних програм), підбору навчального матеріалу;

- концентрацію аудиторних занять на початковому етапі засвоєння знань з конкретної дисципліни з метою напрацювання певного обсягу знань, необхідних для подальшої самостійної роботи;

- раціональне дозування навчального матеріалу з урахуванням принципів процесу пізнання;

- широку інтеграцію та міжпредметні зв'язки;

- забезпечення принципу наступності і логічного зв'язку;

- раціональне використання навчального часу.

Здійснивши аналіз навчального плану і навчальної програми, викладач визначає потенціал дисципліни викладання. Цей потенціал дозволяє вирішувати різні освітні, виховні, розвиваючі завдання (викладач вільно орієнтується в відборі самого матеріалу (факти, приклади, статистичні дані);

орієнтується у відборі методів навчання (проблемне, програмоване рішення ситуаційних завдань, самостійна робота тощо).

Оптимізація навчання складається з ряду основних способів її реалізації.

Перш за все, потрібен комплексний підхід до проектування завдань навчання, що передбачає обов'язкову конкретизацію завдань з урахуванням особливостей системи, в якій відбувається навчальний процес. Після проектування завдань навчання викладач приступає до відбору його змісту, методів і засобів. Наступним етапом оптимізації навчання є знаходження таких організаційних форм, що дозволяють найбільш успішно вирішувати поставлені завдання. Слід зазначити, що інтерес студентів до навчання значно зростає, якщо педагог докладно розкриває практичну значущість теми, зв'язок її з актуальними проблемами сучасності, новітніми дослідженнями і розробками світової науки, тенденціями розвитку науки в цілому і даної дисципліни зокрема.

Великі можливості щодо оптимізації навчання закладені в різноманітних педагогічних прийомах і формах навчання. Від методів навчання значною мірою залежить інтелектуальний і креативний розвиток студентів, формування їх предметної і професійної компетентності, оволодіння навичками самостійної роботи. Підвищенню ефективності навчального процесу сприяє використання сучасних інноваційних технологій, зокрема, технологій інтерактивного навчання (ТРВЗ-технології, кейс-технології, тренінгові технології). Організація навчального процесу з використанням зазначених технологій забезпечує активну участь студентів у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників, процесі пізнання.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується потужним впливом на нього комп'ютерних технологій. Відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Цей процес підвищує ефективність навчального процесу, посилює засвоєність навчального матеріалу студентами.

Застосування сучасних педагогічних технологій, у тому числі й комп'ютерних, спрямованих на розвиток індивідуальних ресурсів студентів, сприятливо позначається на психолого-педагогічному аспекті освітнього процесу, в тому числі й на розвитку індивідуальних ресурсів студентів і викладачів. При цьому у них формуються комунікативні, соціальні, самоосвітні компетенції, навички критичного мислення, а також знижується психологічне навантаження у процесі співпраці й взаємного обміну знаннями.

Перенесення теоретичних основ дисципліни на практику – невід'ємна частина процесу інтенсифікації навчання. Ефективно підготувати

студентів до майбутньої професійної діяльності, надати можливість перевірити засвоєну теорію в дії, максимально наблизитись до реальних умов її практичного застосування дає можливість технологія квазіпрофесійного середовища, застосування лабораторних стендів і обладнання, ознайомлення з підприємствами, на яких ця теорія використовується.

Висновок. Підводячи підсумок, можна сказати, що підвищення ефективності навчання у ВНЗ – досить складне питання. Працюючи над пошуком шляхів оптимізації навчального процесу, треба зважати на ряд чинників, що у єдності та взаємозв'язку можуть забезпечити інтенсивність, а отже, й оптимізацію навчання. Пошуки оптимальної структури навчального матеріалу є перспективним напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Агапова М.А.. О проблеме оптимизации учебного материала / М.А.Агапова // Теория і практика управління соціальними системами. – К., 2012. – С. 38-42.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Методические основы / Ю.К.Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
3. Дмитренко Т.О. Сучасний стан вирішення проблеми оптимізації педагогічного процесу // 36. наук. праць: Проблеми інженерно-педагогічної освіти / Т.О.Дмитренко. – Харків, 2001. – С.14-18.
4. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах району: Навч.-метод. посіб. / Т.Дем'янюк, В.Лашта, Л.Мельничук, М.Байрамові. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 251 с.
5. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П.Підласий. – К.: Слово, 2004. – 616 с.
6. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. / З.І.Слєпкань. – К.: Вища шк., 2005. – 239 с.

УДК 316.47

Коломоец А.В. (ИИ ДонНТУ)

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СВЕТЕ ПРОИСХОДЯЩИХ СОБЫТИЙ В УКРАИНЕ В ПОСЛЕДНЕЕ ВРЕМЯ

Начиная с конца 2013-го года, особенно в 2014-2015 гг. и по сегодняшний день, оглядываясь назад, можно много спорить рассуждать о поступках людей с точки зрения нравственности: кто был прав, кто нет. Нравственность – это очень размытое понятие. Нравственность определяется обществом, в котором мы живём и в котором мы выросли, именно оно диктует нам нормы поведения: ходит по улице в одежде или без неё, считать ли человеческую жизнь ценностью или относиться к ней как к цифре

статистики. Нравственно ли оставить умирать человека, который не разделяет твоих взглядов, можно ли помогать тяжелораненым пленным. Что такое нравственность во время конфликта? Только ли общественным мнением регулируется нравственность? А что такое духовность? Есть ценность человеческой жизни и она, пожалуй, ближе к понятию духовности, нежели нравственности. Только духовность измеряется внутренними ценностями и установками, взятыми из семьи и личного опыта. И именно личный опыт может сделать нас бесчувственными: «я же разобрался со своими проблемами сам, чем они хуже». Или наоборот, развить эмпатию и принять решение помогать незнакомым людям, потому что «кто, если не я» им поможет. [3]

«Две вещи способны повергнуть меня в душевный трепет: звёздное небо над моей головой и моральный закон внутри меня», – писал в конце 18 века немецкий философ Иммануил Кант. В нынешних реалиях со звёздным небом всё понятно – оно вряд ли кого-то приводит в трепет, а как насчёт законов морали внутри нас? Изменились ли они со времён Канта, или всё же моральные ценности неподвластны времени? Нужны ли они современному человеку? Наверно вряд ли. Мораль – не наша тема. Разве что люди постарше незлым тихим словом вспоминают такие понятия, как «аморалка», «моральный кодекс строителя коммунизма», или, наоборот, начинают «читать морали» представителям молодого поколения, что в большинстве случаев приводит к совершенно противоположным результатам. Что же такое «хорошо» и почему так часто сегодня приходится сталкиваться с проявлениями гнева, ненависти как со стороны родных, друзей, так и совершенно незнакомых людей?

Миллионы жителей планеты Земля следуют моральным правилам, основанным на простых принципах: разрешено всё, что не нарушает непосредственно прав других людей, при этом права всех людей равны. Нельзя покушаться на чужую жизнь, здоровье, имущество, свободу. Если говорить о приоритетах, то главное для современного общества – это свобода человека, осуждение насилия и нетерпимости. К сожалению уже много месяцев мы в своей стране вынуждены жить в условиях войны, хотя украинцы всегда отличались открытым миролюбивым характером и весёлым нравом. До недавнего времени, согласно социологическим исследованиям, основными ценностями для большинства населения были семья и забота о здоровье. Что изменилось? Не пришло ли время каждому из нас честно ответить самому себе, откуда в Украине взялись нетерпимость по отношению к тем, кто думает иначе, жёсткость, желание унижить, причинить боль? Почему мы не можем спокойно общаться, если наши мнения с собеседником не совпадают? Куда подевались доброжелательность, преданность родным, дружеские чувства, патриотизм, любовь к Родине, наконец? Ведь всем нам,

кому-то раніше, кому-то пізніше, учителя в школі розповідали про общечеловеческих моральних нормах: добре і непричинення зла другим людям, честності, справедливості, порядковості. Чи такі уроки нікому не потрібні?

Як сказав поет: «нам жаку казавіть не хацеца, як опустели мы душой». Вель толькы гэтой прычынай можа абыясніць ссоры родіцельскіх дзетамі, братам і сестэрам, разрыв сямейных адносінах із-за разлічця в палітычэскіх вэглядах, некоррэктныя высказываньня прэпадаватэлях а студэнтах, імаючых сваю точку зрэння на прыходзячыя сабытыя, учасьце гаспадарствах, т.е. састаючых на службе у гаспадарства, в антігаспадарствённых мэропрыятых, «всёнарадную» паддэржку ізбіеніх і аскорбленіх безоружных людзей на мітінгах і шэствіях... За гэты годы мы узналі, што любога чалавек а могуць пахітціць, пытаць, убіць, а яго імушчэства отобрать. Многіе жыхілі Данэчшыны сваімі вэгламі увідэлі і іспыталі, што такуе вайна: слыхалі свіст пуль і разрывы снарадак, спасалісь от гэтого в подвалах. Кому-то прыходзіцца нахадзіцца в неоплачваёмым отпуске із-за разрушэньскіх і астанавкы прэпрыятых. Не хвацае дэнак, нёт вады і множэства другіх бытавых праблем. Трудно жыць в састаюньскіх пастаяннага стрэсса. Накаплываецца агрэсыя, гэв, каторыя выплэскаюцца ненавільскіх на самых блізкіх, а падчас і на незнакомых людзей – в ачэрэдзі, в магазіне, на астанавкы, в абышчэствённым транспарце.

Гэв – гэто рэакцыя чалавек на псыхалогічэскую травму, звязанную с нынэшнімі сабытыямі. Все мы воль і неволь прэжываем травмы поторы: кто-то поторял блізкого чалавек, кто-то – ту рэальнасьць, к каторой он прывык. Як правіло, выхад із гэтой сітуацыі падчыняецца апырэдэлённым псыхалогічэскім законам і рэакцыям. Первая рэакцыя – шок: чалавек растэрян, мечацца лібэ затаіваецца. Вторая стадія – гэв, когда нэгаліватыва энэргія копіцца внутры, но ёй нэобходым выхад – с рэакцыямі раздражытэльнэстыва, вспыльчывастыва, эмоцыянальнэ нэустойчывастыва. Стадыі гэва у каждаго чалавек прыходят по-разному. У адніх она сглажэна і праявляецца лїшь раздражытэльнэстыва, у другіх, кто склонен к гэву, к прымеру, у холеріков, прыходіць бурно і тяжэло кантраліруецца. У трэтьых, болэе флэгматычнэх і устойчывых, стадію гэва можа і не замэтыць – людзі прэжываюць ёё в сэбэ. Слэзы істэрікы – гэто тажэ апырэдэлённая форма гэва, направлэнная на самого сэбя, што можа вэрнуцца заболэваніямі.

Сёгодня нашэ абышчэство как раз прэжывае стадію гэва. Ізмэньціць сітуацыю мы не в сілах, она прадолжаецца ўжэ доваольно длітэльное врэмя, і нёт увэрэннастыва в том, што будэць завтра, многіе людзі ожідаяць, што будэць ещэ хужэ. К сожалэнію, душэвныя рэсурсы ісчэрпываюцца, і палучаецца, што гэв выходіць наружу. Для чалавек, каторый прывык ненавільць, гэто спосаб вэражэньня свогэ адносіньня к міру. Тэ жэ, кто вэспрынямае мір

по-другому, толерантны, терпимы к другим, у них преобладают чувства сожаления, непонимания, но не ненависти. Легко сказать – будьте толерантнее, но это очень трудно сделать. Чтобы изменить убеждения, нужно перевернуть всю свою жизнь. В этом случае можно только посоветовать тем, кто рядом: гнев и ненависть раздуваются ответными чувствами. Если окружающие человека, испытывающего такие чувства, будут более спокойными, понимая, что в данный момент у него просто выходит энергия страха, беды, стресса, и поддержат его, успокоят, это будет лучшей помощью и позволит угасить негативные эмоции. Более того, терпимость окружающих всегда рождает терпимость и у того, кто гневается. Энергия уходит в никуда, и со временем такое поведение может перерасти в привычку. Рекомендуется таким же образом реагировать на вспышки ненависти других людей – в транспорте, магазине. Если кто-то доходит до «точки кипения», нужно просто пытаться угасить гнев нейтральными ответами, ни в коем случае не делать прямых замечаний и не переходить на личности. Бороться с приступами ненависти очень сложно, поскольку во взрослом возрасте, как правило, у человека уже устоявшаяся картина мира и победить себя гораздо тяжелее, чем других. Но попытаться можно. Во-первых, понять и признать, что ненависть – это зло, негативная сила, разрушающая вас и окружающих. Во-вторых, перестать оправдывать такую негативную реакцию, поскольку всё зависит от вас. Именно вы решаете, как реагировать на те или иные провокации – нервничать, ненавидеть, мстить или оставаться неуязвимым, спокойным, не разрушать себя, принимать не эмоциональные, а продуманные решения. В-третьих, учиться управлять собой через самовнушение, волевое и образное управление, т.е. не давать себе заводиться и впасть в негативное состояние. И последнее. Замена реакций. Чаще всего ненависть, – это реакция на внешний раздражитель (на человека, информацию или события). Поэтому можно постараться просто создать для себя другую, более интересную и позитивную реакцию. [1]

Психическое здоровье нации, как ни странно, вещь стабильная, вне зависимости от внешних факторов. И в моменты катаклизмов, и в спокойные годы количество психических заболеваний на душу населения остаётся примерно одинаковым. Чего не скажешь о психологическом здоровье людей. В этой сфере в Украине пора уже бить тревогу. Всевозможные рыночные эксперименты и общая перманентная нестабильность создают не только материальные проблемы, но и психологические, решить которые человек в одиночку зачастую не может. Депрессии и психосоматические расстройства стали ощутимой угрозой для каждого среднестатистического жителя Украины. Экономическая нестабильность и нестабильность жизни человека в обществе приводят к нестабильности в деятельности нервной системы человека. А постоянное его пребывание в подобных условиях может

привести к расстройству психики. Но заболевания зачастую распознаются очень поздно, когда они начинают проявлять себя в виде депрессий, невротических расстройств, расстройств вегетативной нервной системы и заканчиваются гипертонией, гипотонией. Наблюдается также рост суицидов среди подростков и пожилых людей. В европейском рейтинге по количеству самоубийств Украина находится на 4-м месте. По данным Государственного комитета статистики Украины, на 100 тысяч человек приходится 22 самоубийства. Лидером по количеству суицидов является Сумская область. Здесь ныне фиксируется до 30-ти случаев на 100 тысяч населения. На Слобожанщине в 2014 году покончили с собой 528 человек, в 2015 году – 546. [2]

Психологический климат особенно ухудшился из-за образовавшейся социальной пропасти между богатыми и бедными. Причём страдают и те и другие. Бедный человек, как ни старается, не может вырваться из нищеты, а богатый теряет связь с реальностью, идёт переоценка себя как личности, что ведёт к маниакальности в достижении цели. [4] Человечество почти достигло той точки развития, когда входящие информационные потоки могут превысить воспринимающие способности мозга. Не справляясь с чрезмерной нагрузкой, он перестаёт адекватно воспринимать происходящее. В человеке вообще всё притупляется. Согласно исследованиям, кроме всего прочего, у украинцев наблюдается ещё и наивысший в Европе уровень эгоизма. Они заботятся исключительно о собственном материальном благополучии, а ориентируются только на личные интересы и почти не думают об интересах общества. Ради денег они готовы на всё. 3% украинцев полностью равнодушны ко всему, 16% испытывают страх и столько же – растерянность, у 30-ти% – не проходящая тревога о завтрашнем дне.

Для того, чтобы вернуть психологическое здоровье общества, людям нужно поменять ориентиры, дать общую для всех направляющую в жизни и перестать атомизировать общество, в котором каждый человек, по сути, одинок.

Измерять поступки во время «запредельных» событий можно лишь спасёнными жизнями и ничем другим. Только они останутся в памяти спустя время, и только они являются высшей ценностью. И поэтому сегодня у всех нормальных адекватных людей одно единственное непреодолимое и первостепенное желание: чтобы поскорее наступил долгожданный мир. [5]

Литература:

1. Ветошко, О. Спасите свою душу от ненависти. Две вещи способны...[Текст] / О. Ветошко // Маяк. – 2014.- №34.
2. Гук, Н. Жуткие цифры. В последнее время...[Текст] / Н. Гук // Рабочая газета. – 2016.- №139.

3. Лукьянчук, А. Теория нравственности. Время бежит неумолимо...[Текст] / А. Лукьянчук // Донецкие новости. – 2016.- №21.
4. Свободин, В. Страдают и бедный, и богатый. Психическое здоровье нации...[Текст] / В. Свободин // Рабочая газета. – 2010.- №212.
5. Хлебникова, Т. Бойся равнодушных. В редакцию пришло письмо...[Текст] / Т. Хлебникова // Рабочая газета. – 2011.- №138.

УДК 37.09

Моїсєєнко Л.М., Моїсєєнко А.А. (ВНМУ м. Вінниця)

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Громадський рух є частиною кожної цивілізації та будь-якого суспільства. Формальні державні структури у всьому світі не в змозі реагувати на всі запити суспільства, тому особливої ваги набуває громадський рух. Він виступає як інструмент соціального, культурного, економічного та екологічного розвитку.

Фахівці з новітньої історії вважають наявність розгалуженої системи громадських організацій (НДО, NGO) першою ознакою розвитку громадянського суспільства в країні. На початку ХХІ століття американський уряд, здійснюючи збір статистичних даних, виявив, що **на кожних 130 американців припадає одна громадська організація**. А дані Ради Європи комісії, що опікується питанням громадського сектору в ЄС, свідчать, що загальний обсяг капіталу, що перерозподіляється через профспілки, фонди, громадські об'єднання сьогодні становить **більше 15% від загального руху капіталу**, що рухається у межах Союзу [10].

В Україні починаючи з 90-х років ХХ ст. поняття «демократія», «громадська організація» доповнюються поняттями «волонтер», «громадський активіст», «ініціативна група», повертається поняття «благодійник». З початку 1990-х рр. кількість громадських об'єднань в Україні неухильно і стрімко зростає. В 1991 році в країні діяло близько 300 організацій, у 1996 році - понад 12 тисяч, а в 2000 році - близько 27 тисяч. Одночасно в середині 1990 рр. з'являються так звані «ресурсні центри» - громадські організації, метою діяльності яких є надання послуг та різного роду безкоштовної допомоги іншим громадським організаціям [5].

Події буремного 2014 року сколихнули країну, підняли рівень соціальної активності українців та стали передумовою виникнення нової хвилі громадських та волонтерських організацій, що якісно та сутнісно відрізнялася від попередніх об'єднань. За короткий час громадський рух набув нових рис, були створені нові види та розроблені нові механізми здійснення допомоги, нові методи впливу на владу, розширились вікові межі учасників, тощо.

Дослідження громадського руху як чинника формування громадянського суспільства в Україні займалися О.Я. Хуснутдінов, В.Авер'янов, Ю.Бакаєв, І.Гавриленко та ін. [14].

Елементи волонтерського руху в соціально-педагогічній роботі в Україні знайшли відображення в роботах Р.Вайноли, А.Капської, О.Безпалько, О.Карпенко. узагальнення зарубіжного розвитку в роботах Т. Лях, І. Погорської, Г. Крапівіної [6].

Вплив молодіжних громадських організацій на соціалізацію особистості, види та напрями їхньої діяльності тощо представлені в роботах Ю. В. Івженко, Ю. Вінтюк та ін.[7, 3]

Вирішальним фактором розповсюдження громадського руху та участь в ньому українців стало те, що розгубленості, бездіяльності держави в часи випробувань громадський рух протиставив ініціативу, активність, ініціативність, дієвість, рішучість, швидкість. В більшості міст на сході України, в яких була повернена влада України, громадські організації замінили навіть державні структури.

Немає таємниці в тому, що величезна державна машина України, при всій своїй потужності, продемонструвала неспроможність, дискредитувала себе та втратила довіру народу України, виявилася неготовою до випробувань, що приніс Майдан, окупація Криму, а згодом конфлікт на сході України.

Громадський рух став фундаментом нашого суспільства, цементом громадських та благодійних організацій, контролером влади та державних структур. За допомогою їх енергії відбувається будівництво нового покоління українства, що значною мірою відрізняється від старшого покоління. Їм вистачає енергії, часу та творчого потенціалу для розв'язання найактуальніших соціальних проблем, віддякою за яке є моральне задоволення. Все частіше молодіжні громадські організації розглядаються як інститут формування соціальної активності особистості.

На законодавчому рівні діяльність громадських організацій регулюється українським законодавством [11]. В законі визначається, що Громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

За даними 2012 року в **Україні працює понад 30 000** громадських організацій. Найбільш відомі та впливові серед них Femen, Євромайдан SOS, Громадське ТБ, Червоний Хрест (Україна), «Інтерньюз-Україна» (медіахолдинг), Фонд Ріната Ахметова та Фонд Віктора Пінчука. Крім того, згідно з неофіційною статистикою, близько третини організацій функціонує без державної реєстрації [10].

В 2015 році за даними держстатистики в Україні працювало вже 67911 громадських організацій.

Таблиця 1. Громадські організації в Україні на 2015 рік* [1].

	Усього	керівні органи	відокремлені підрозділи
Кількість громадських організацій, од	67911	22185	45726
Кількість членів на обліку громадських організацій, осіб	2568073	5011360	20669373
Кількість товариств, підприємств (юридичних осіб), створених громадськими організаціями для виконання їх мети (цілей) та напрямів діяльності, од	9271	1570	7701
з них засобів масової інформації	113	97	16
Проведено масових заходів, од мітингів, демонстрацій, мирних зібрань	21979	13853	8126
виставок	9447	6672	2775
з'їздів, конференцій, зборів	61849	41426	20423
заходів із залучення коштів	14521	10743	3778
лекцій (зустрічей)	127398	74122	53276
семинарів	32205	24934	7271
інших масових заходів	127129	105757	21372
Кількість реалізованих соціальних проектів, од	5478	5111	367

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця 2 Динаміка кількості об'єднань громадян в Україні*

Вид НДО	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.03.2015
Громадські організації та їх осередки	67696	71767	74500	77286	65080
Благодійні організації	12860	13475	14055	14999	13800
Профспілки та їх об'єднання	26340	27834	28852	29274	25900
Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	11956	13872	15018	16213	15786

Органи самоорганізації населення	1210	1306	1426	1503	1363
--	------	------	------	------	------

* За даними ЄДРПОУ Державної служби статистики України [12].

На 2016 рік в Покровську зареєстровано 160 організацій, 34 (21%) з них молодіжні, 14 - виникли після 2014 року [13]. Приблизно 1 організація на 500 осіб. Нажаль за вказаними даними не можна з'ясувати кількість учасників організацій та рівень їх активності та залучення до громадської роботи молоді.

Як показала історія, низька громадська активність громадян має згубні наслідки для суспільства та держави. Адже саме низька громадська активність відкриває широкі можливості для зловживань посадовців, сприяє поширенню таких негативних явищ, як бюрократизм, корупція, що унеможливило розвиток суспільства.

Громадська активність - активність людей, направлена на розв'язання громадських (суспільних) проблем під час якої для досягнення мети активісти співпрацюють з іншими людьми. Громадська активність з'являється в ситуаціях коли люди стикаються з проблемами або ж ситуаціями які зачіпають не лише їх, але й інших людей, і беруться розв'язати ці проблеми чи змінити ситуації, при цьому головним в досягненні мети є взаємодія чи співпраця з іншими людьми — як тими хто знаходиться в такому ж положенні чи має ті ж проблеми так і співробітниками різних установ чи органів влади [4].

Активна участь у створенні та роботі в громадських організаціях впливає з активної громадянської позиції, сформованої громадської активності, що формується в процесі виховної роботи.

Безперечно, у процесі формування громадської активності, активної громадянської позиції, а отже громадянського виховання провідне місце належить освітній складовій, яка доповнюється й розширюється вихованням у дусі громадянськості. Це поняття об'єднує в собі громадянську, політичну соціалізацію та здатність долучати до цього процесу моральні цінності [9].

Мета виховання в даному випадку - очікувані зміни в людині (або групі людей), здійснені під впливом спеціально підготовлених і планомірно проведених виховних заходів і дій; становлення соціальної особистості, здатної самостійно і відповідально будувати власне життя, – займає головне місце у структурі виховного процесу.

Педагогічним критерієм ефективності виховної роботи є зміни в особистості.

Зважимо на те, що участь студентів у громадській роботі під час навчання у вищому навчальному закладі є як раз однією із важливих форм

участі студентів у громадському житті як провідного напрямку соціалізації, або соціального виховання особистості, та одним із засобів набуття умінь й навичок професійної діяльності [2].

В налагодженні громадської роботи та забезпеченні громадської активності студентства в певному навчальному закладі важливою складовою буде наявність достатньо кваліфікованих та готових забезпечити громадянську активність педагогів. Важливість цієї складової підсилюється, якщо врахувати, що молодь в своїй більшості пасивна.

Це має наступні прояви: - студентів важко організувати на якусь справу; - незначна кількість студентів приймає участь у громадському житті; - незначна кількість студентів є членами громадських організацій, у т.ч. молодіжних і студентських; - студенти рідко беруть участь в акціях, які влаштовуються спеціально для них; - студенти часто нарікають, але вкрай рідко виявляють ініціативу для самостійного вирішення наявних проблем; - студенти рідко виявляють будь-яку власну соціально значущу ініціативу [15].

Слід відзначити, що студенти, що вже залучені до громадського життя відзначають, що їх життєва позиція значно змінилася. Адже, залучаючись до громадської роботи чи волонтерської діяльності, студенти отримують досвід спілкування, досвід групової роботи, відчують себе необхідними та корисними, причетними до важливої справи, самостійними, соціалізованими. Не бояться висловлювати та захищати свою позицію.

Завдяки участі у громадському житті формуються системи соціальних зв'язків і відносин, відбувається засвоєння позитивного соціального досвіду, формуються соціально значущі установки, набуваються вміння просоціальної поведінки.

А отже, основними мотивами участі молоді у громадському житті можуть бути такі: цікаво проводити дозвілля; самореалізовуватися та самостверджуватися серед однолітків; розширювати коло спілкування; змінити власне життя на краще, сприяти розвитку України.

В громадській діяльності студентів Індустріальному інституті ДВНЗ «Дон НТУ» можна виділити кілька напрямків: участь у роботі профспілки, у студентському самоврядуванні, студентському активі, організації та проведенні наукових конференцій, участь та проведення міських акцій та заходів.

Так, наприклад, протягом 2015 – 2016 навчального року в Індустріальному інституті ДВНЗ «Дон НТУ» студенти брали участь у всіх перерахованих вище органах та заходах. Члени профспілки успішно здійснювали випуск студентської газети СтудLIFE, студ.актив ініціював та провів акцію «Збережи життя дитині», провів низку концертів та традиційний конкурс «Міс та містер П ДВНЗ «Дон НТУ». В якості волонтерів викладачі та

студенти вищого навчального закладу брали участь у підготовці та роботі локацій фестивалю «З країни в Україну». Крім того студенти здійснювали допомогу в організації та проведенні конференцій, присвячених академічній мобільності та Дням науки в Україні. Студенти магістранти реалізували проект «Студентське телебачення». Тим не загальна кількість студентів-учасників акцій та заходів складала приблизно 5% від студентів, що навчаються за денною формою навчання.

А отже, громадська активність у студентів в вищому навчальному закладі неприпустимо низька, якщо взяти до уваги, що саме студентство вважається найактивнішою та найпрогресивнішою частиною суспільства, найсприйнятливішою до змін.

Для формування у студентів мотивації до громадської активності необхідно здійснення цілеспрямованої, планомірної і систематичної виховної роботи всіма учасниками освітнього процесу, спрямованої на формування у них почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед громадою, державою і суспільством загалом.

Виняткову роль у вихованні відіграє викладач університету. Ставлення професорсько-викладацького складу вузу до роботи, до оточуючих, високий рівень професіоналізму, ерудиція, самодисципліна, прагнення до творчості сприяють розвитку подібних якостей і у студентському середовищі. Саме інтелігентність, комунікабельність, тактовність створюють таку атмосферу між викладачами і студентами, коли останні стають рівноправними суб'єктами одного процесу освіти і виховання, саморозвитку, соціокультурного визначення.

Робота по становленню громадянської і соціально-професійної позиції дає дієвий результат у тому випадку, коли вона проводиться не в повчальній раціоналізованій формі, а на власному прикладі. Адже сьогодні виховання може і мусить розумітися не як одночасна передача знань і оціночних суджень від старшого покоління до молодшого, але і як взаємодія та співробітництво викладачів і студентів у сфері їх спільного буття [8].

Автори повністю погоджуються з думкою Кучинської І., докторант А Інституту педагогіки АПН України, що громадянське виховання у сучасному виховному процесі має надзвичайно важливе значення. Повноцінне формування особистості не може позитивно реалізовуватися без громадянської основи. Сьогодні як ніколи важливо спрямовувати дітей і молодь на вибір громадянсько-національних ідеалів та ціннісних орієнтацій у їхньому житті. Всебічне виховання підростаючої особистості в наш час не має сенсу без громадянського компонента. Ефективність виховання громадянськості, як і багатьох інших особистісних характеристик, значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, відповідно до якого в структурі особистості виникають і закріплюються

передусім ті новоутворення, у «конструювання» яких індивід вкладає свої почуття, власну працю, енергію, конкретну дію, проявляючи цілеспрямовану активність.

Сьогодні, ми маємо зважати на те, що в першу чергу формуючи світоглядні орієнтири молоді, слід робити акценти на формуванні активної життєвої позиції студентства.

Література.

1. ЄДРПОУ Державної служби статистики України. – [електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk/express/expr2016/04/>
2. Бондаренко З.П. Волонтерство як засіб соціального виховання студентської молоді./ Бондаренко З.П. – [електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/...1/Bondar.pdf
3. Вінтюк Ю. Особливості мотивації до громадської активності у студентів у сучасних умовах / Вінтюк Ю. [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Spl/2010_4/Vintyuk.pdf
4. Громадська активність – [електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Громадські організації . [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://myukraine.info/uk/society/ngo/>
6. Еволюція світового волонтерського руху. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3716/>
7. Івженко Ю. В. Молодіжні громадські організації як інститут формування соціальної активності особистості / Івженко Ю. В. - [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
8. Концепція національно-патріотичного виховання студентської молоді ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
9. Кучинська І. Громадянське виховання: минулий досвід і сучасні вимоги [Текст] / І. Кучинська // Українська література в загальноосвітній школі. 2005. № 5.
10. Ложко М. Чи тримається світ.. / Ложко М. – [електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://diya-ua.com/uk/article/6150/chi-trimaetsya-svit-na-gromadskikh-organizatsiyakh>
11. Про громадські об'єднання (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1) {Зміни до Закону див. в Законі [№ 5026-VI від 22.06.2012](#), ВВР, 2013, № 22, ст.216}

12. Розвиток громадянського суспільства в Україні : аналіт. доп. / В. М. Яблонський, П. Ф. Вознюк, Д. М. Горелов [та ін.]; за ред. О. А. Корнієвського, М. М. Розумного. – К. : НІСД, 2015. – 60 с. – (Сер. «Громадянське суспільство», вип. 2)
13. Список громадських організацій м. Покровська . – [електроний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.krasn-rada.gov.ua/dovidnik/716-gromadski-organizatsiji-m-krasnoarmijska>
14. Хуснутдінов О.Я. Громадський рух як чинник формування громадянського суспільства в Україні (державно-управлінський аспект) 2003 года. / О.Я. Хуснутдінов. - Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2003. — 20 с. — укр.
15. Чернова А. Громадське виховання та громадська активність студентської молоді. Міжнародна наукова конференція молодих учених, аспірантів і студентів “Наукові здобутки молоді - вирішенню проблем харчування людства у ХХІ столітті” Частина 4. 10-11 квітня 2014 р. / Чернова А., Казаков О. - Київ: НУХТ, 2014. – С. 129.

УДК 37.015.3

Пістряк С.П. (Красноармійське педагогічне училище)

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства і реалізації Державної національної програми («Освіта. Україна ХХІ ст.») об'єктивний рівень загальнонавчальної підготовки майбутніх вчителів початкових класів визначається сформованістю його професійних, загальнокультурних, комунікативних якостей. Очевидним є той факт, що не тільки сума знань, а синтез професійних знань, навичок, умінь, професійних переконань та високого рівня культури мовлення є основним показником всебічно підготовленого, конкурентоспроможного фахівця, який є носієм мови, володіє мовними знаннями та високим рівнем сформованості вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності.

У науковій літературі проблемі формування комунікативних навичок майбутніх фахівців усіх галузей присвячено чимало досліджень, до цієї теми зверталися: Б.Ананьєв, Н.Бабич, І.Білодід, О.Біляєв, Л.Виготський, В.Виноградов, П.Гальперін, В.Головін, О.Єрмолаєнко, М.Жинкін, М.Жовтобрюх, М.Івченко, А.Коваль, Г.Костюк, В.Мельничайко, О.Леонтьєв, С.Рубінштейн, В.Русанівський, Л. Паламар, М. Пентилюк, С.Шевчук. Вчені-мовознавці, лінгводидакти, психолінгвісти спрямовували свої зусилля на оновлення і пошук шляхів формування деяких аспектів професійного мовлення студентів – випускників вищих навчальних закладів (дослідження

Т. Алієвої, Л. Барановської, Л. Головатаї, Т. Магаї, В. Михайлик, Т. Окунович, Г. Оникович, І. Пахненко, Т. Рукас, Н. Тоцької), однак оновлення вимог Державного стандарту до підготовки майбутніх педагогів початкової школи активізує дослідження означеної проблеми.

Професійно-педагогічна діяльність вимагає від учителя постійного удосконалення свого мовлення відповідно до вимог мовленнєвої культури, яке неможливе без усвідомлення сутності виникнення і продукування процесу формування комунікативних вмінь в цілому.

Говорячи про психолінгвістичний аспект формування професійного мовлення студентів педагогічних навчальних закладів, у першу чергу звертаємо увагу на розвиток умінь і навичок сприйняття інформації (слухання та читання), відтворення комунікативних одиниць (педагогічне мовлення), розвиток навичок спілкування.

Для формування комунікативних умінь і навичок важливим є аналіз їх сутності з позицій психолінгвістики, що дає можливість розкрити їх творення та внутрішню структуру для забезпечення в подальшому ефективного процесу навчання.

Провідним засобом формування комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців є мовленнєва діяльність, яку науковці розглядають як «сукупність психофізіологічних дій людини, спрямованих на сприймання і розуміння мовлення або породження його в усній та писемній формах» [6, с. 34].

Досить цінною є думка О.Казарцевої, яка стверджує, що говорити про мовленнєву діяльність майбутніх педагогів ми можемо лише за умови, коли розглядати її в межах комунікації, «оскільки ми говоримо не для того, щоб сказати, а з метою щось повідомити, вплинути на когось, виявити увагу та інше» [6, с. 31].

Згідно психолінгвістичного аспекту виділяють рецептивні (слухання й читання) та продуктивні (говоріння й письмо) види діяльності. Відповідно до цього у майбутніх педагогів формуються чотири види професійно-комунікативних умінь і навичок: слухати, або аудіювати (тобто сприймати й розуміти мовлення в його звуковому вираженні), читати (тобто сприймати, розуміти й передавати вголос графічно передані тексти), говорити (педагогічне мовлення) й писати (тобто створювати власні усні чи письмові висловлювання різних типів).

У методиці формування професійних комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців педагогічного напрямку чільне місце посідає навчання аудіювання. Тому Г. Берегова вказує: «Слухання як вид мовленнєвої діяльності відіграє важливу роль у формуванні професійного спілкування майбутніх фахівців, оскільки спирається на почуттєву сторону (слухове

сприйняття мовлення, внутрішнє промовляння, зіставлення – пізнання), а з іншого боку – на логічне розуміння сприйнятого» [1, с. 201].

Важливим етапом підготовки до аудіювання є вміння концентруватися, зосереджуватися під час слухання. За способом здійснення розрізняють зосереджене рефлексивне й рефлексивне слухання (аудіювання) [6, с. 287], які обидва важливі для майбутньої професійної діяльності вчителя початкових класів. Нерефлексивне слухання полягає в умінні мовчати, коли говорить співрозмовник, лише мімікою чи жестами виражати своє розуміння чи нерозуміння, що є показником готовності вчителя початкових класів до професійної діяльності. Рефлексивне слухання використовується як контроль за точністю сприйняття висловлювання, який вважають його зворотним зв'язком.

Під час підготовки вчителя початкових класів у педагогічному навчальному закладі потрібно вдосконалювати вміння ознайомчого, детального та критичного видів слухання [6, с. 49]. У професійній діяльності педагога важливо вміти, не вдаючись до деталей, сприйняти тільки головну думку, тему повідомленого, окресливши для себе ключові моменти. Саме це забезпечує ознайомче слухання. Детальне слухання вимагає аналітичної роботи від студентів, уміння зосереджуватися на деталях. Критичне ж слухання потребує від студентів уміння висловити власне ставлення щодо повідомленого; таке слухання забезпечує розвиток самостійності, творчості, відповідальності, ознак сучасного конкурентоспроможного фахівця.

Не менш важливим видом мовленнєвої діяльності майбутніх вчителів початкових класів є читання, що полягає в «декодуванні графічних символів, тобто перекладі буквеного коду в мислительні образи, який реалізується в зовнішньому або внутрішньому мовленні» [9, с. 132]. Психофізіологічною основою читання є «операції зорового сприйняття тексту й розуміння інформації, що потрапляє до читача через зоровий канал» [6, с. 56]. Особливо актуальним розвиток умінь читання є на сучасному етапі підготовки вчителів початкових класів, адже одним із головних завдань уроків літературного читання є підвищенні інтересу до художнього слова. Крім того, досконале володіння навичками читання сприяє ефективному процесу вирішення професійних завдань, оскільки багато інформації потрібно здобувати самостійно за першоджерелами або за допомогою мережі Internet.

Учені виділяють ознайомлювальне, поглиблене, оглядове, пошукове, швидке читання [10, с. 174-189]. На заняттях з дисциплін українознавчого циклу необхідно організувати цілеспрямовану роботу з формування ознайомлювального читання, при якому увага приділяється тільки основній інформації, відбувається загальне ознайомлення з текстом. Таке читання привчає сприймати цілісно весь текст, виділяти головні та другорядні факти. Для сприймання складного наукового тексту треба вміти використовувати

поглиблене читання, де увага звертається на деталі, що аналізуються й оцінюються. Для розвитку вмінь працювати з чималою кількістю додаткової літератури використовують читання-перегляд, яке передбачає ознайомлення зі змістом, передмовою та заключною частиною. Не менш важливе значення у професійній діяльності фахівця відіграє пошукове читання, або читання-сканування, оскільки часто потрібно віднайти ту чи іншу конкретну інформацію – формулювання, прізвища, дати, терміни. Під час навчання майбутні фахівці повинні опрацьовувати великі за обсягом тексти, що потребує вмінь швидкого читання, яке вимагає не тільки високу швидкість читання, але й якісне засвоєння прочитаного.

Для розкриття психолінгвістичної природи слухання (аудіювання) та читання потрібно звернутися до механізму їх розвитку. Загальною потребою для цих процесів є пізнавальна, метою – одержання потрібної інформації, тому важливу роль у формуванні даних комунікативних навичок відіграє мотиваційно-спонукальний аспект. Необхідно, щоб завдання, які пропонуються студентам на заняттях з дисциплін як загальноосвітнього циклу, так і професійного спрямування, були наближені до умов їхньої майбутньої професійної діяльності – тільки так можна викликати в майбутніх фахівців усвідомлену внутрішню мотивацію до формування професійно-комунікативних умінь і навичок. Наявність чіткої мотиваційної сфери свідчить про високий рівень розвитку внутрішніх інтелектуально-пізнавальних мотивів як стимулу до активного розвитку професійно-комунікативних умінь і навичок студентів.

Основна мета процесів читання та аудіювання не передача звукової чи графічної інформації, а її усвідомлення, розуміння. Саме тому важливим є сприйняття усного чи писемного мовлення – «психічний процес упізнання переданої інформації, порівняння її з наявними у свідомості знаками, подальша обробка й розуміння» [8, с. 575]. У процесі сприйняття необхідно йти від аналізу мовних форм до синтезу змісту. На заняттях з дисциплін українознавчого циклу необхідно забезпечити умови для формування педагогічного мовлення, організацію розумових операцій, пов'язаних із виділенням, розпізнаванням мовних елементів і формуванням в оперативній пам'яті відтворюваного положення; зберігання в довготривалій пам'яті набору чітких образів морфем, слів, словосполучень, достатніх для формування цієї форми мовлення; збереження в пам'яті доказових стереотипів, що поновлюються під час читання чи слухання відповідною лексикою [7, с. 187].

Педагогічне мовлення є предметом спеціальної роботи на заняттях з дисциплін українознавчого та психолого-педагогічного циклу. Проблема педагогічного мовлення розглядається у двох аспектах: психолінгвістичному та психоакустичному. Виникає необхідність приділяти увагу мовленнєвій і

немовленнєвій поведінці учасників комунікативного процесу, вивченню питань мовоутворення, сприйняття і формування мовлення, а також проблемам взаємодії мови і мислення, мови і свідомості, особливостей сприйняття і розуміння висловлювань у залежності від їх граматичної форми тощо.

За вимогами психолінгвістики, мовлення педагога має характеризуватися культурою, граматичною точністю, логічністю [3, с.7-9.]. Відповідно до правил мовленнєвої культури вчитель має дотримуватись ряду вимог:

– перш за все, мова вчителя повинна бути чистою, правильною і літературною за будь-яких умов;

– учитель повинен мати достатній лексичний запас, щоб вільно виражати думки, викладати навчальний матеріал логічно, аргументовано, переконливо;

– мовлення має бути виразним завдяки вмілому інтонуванню залежно від змісту, доречному вживанню епітетів, метафор, порівнянь, використанню 6 засобів образної словесної наочності таких, як афоризми, прислів'я та приказки, уривки з художніх творів тощо;

– необхідно розвивати психофізіологічні особливості своєї особистості: уяву, асоціативну й образну пам'ять, щоб, спираючись на образні уявлення, забезпечувати яскравість, образність словесного описання предметів і явищ [3, с.7-9.].

Мовлення вчителя є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості. Психолінгвістичний аспект мовлення спрямовує на дослідження мовленнєвої культури вчителя, багатства його мови, вміння точно, логічно викладати свої думки, правильно обирати мовні засоби, розглядати мовлення як показник духовного багатства педагога, культури його мислення.

Отже, обґрунтування проблеми формування комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців передбачає в першу чергу врахування психолінгвістичних аспектів творення й розвитку репродуктивних (слухання й читання) комунікативних умінь, формування педагогічного мовлення і спілкування для розвитку професійних якостей майбутнього вчителя початкових класів

Список використаних джерел

1. Берегова Г.Д. Імітаційні методи формування умінь і навичок професійного спілкування студентів-аграріїв / Г.Д.Берегова // 36. наукових праць «Південний архів» (філологічні науки) – Херсон: ХДУ, 2001. – Вип. 1. – С. 200-204.
2. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности / [В.П.Григорьева, И.А. Зимняя, В.А. Мерзлякова и др.]. – М.: Русский

- язык, 1985. – 116 с.
3. Гореева В.М. Педагогична техніка: Методичні рекомендації / В.М.Гореева. – К.: НПУ, 2006.
 4. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема / Тамара Донченко // Дивослово. – 2006. – №5. – С. 2-5.
 5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
 6. Казарцева О.М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: Учебное пособие для студентов. / О.М.Казарцева. – М.: Изд-во «Флинта», «Наука», 1999. – 496 с.
 7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: в 2 т. / С.Л.Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1986. – Т.1.– 1989.– 485 с
 8. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О.Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
 9. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник / [Кол. авторів за ред. М. Пентилюк]. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.
 10. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: учеб-метод. пособ. для вузов / С.К.Фоломкина. – М.: Высшая школа, 1987. – 207 с.

УДК159.9.072.5:37.013.77

Поцулко О.А. (ДонНМУ, м. Лиман)

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНІ МОДЕЛІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасному суспільству потрібна інформована та компетентна особистість, яка спроможна приймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки. Компетентно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром для української освітньої системи (перш за все, для вищої школи). Індивідуальні можливості особистості є одним із базових психологічних ресурсів, що лежить в основі самодостатньої, ініціативної і продуктивної життєдіяльності. Світ, в якому живе людина, стає складним і суперечливим. Щоб виробити розумну стратегію власного життя в цьому світі, необхідно мати досить високий інтелектуальний і творчий потенціал, високий професіоналізм, тому головна увага вищої освіти має концентруватися на особистості студента, адже від того, який смисл має для нього професія, як він ставиться до інших людей, до себе, залежить успішність професіоналізації[2, с. 14]. Вища школа має взяти на себе захист головного права кожного студента – права на такі умови навчального середовища, які б забезпечували йому повноцінний особистісний і професійний розвиток у максимально можливому діапазоні індивідуальних психологічних ресурсів.

Сьогодні дуже часто виникає запитання: як, навчаючи, гарантувати студенту можливість вільно й конструктивно інтелектуально самовдосконалюватись, враховуючи своєрідний склад його розуму, адже викладач контролює навчальну діяльність студентів через створення специфічних умов освітнього середовища, залучає їх до обов'язкових норм людського пізнання? Формуючи у студента «систему глибоких і міцних знань», «вміння розв'язувати задачі», «розумові дії з наперед заданими якостями», «наукові поняття» тощо, викладачі визначають межі інтелектуальної свободи особистості студента. З іншого боку, якщо студенту надати повну свободу дій і вільно змінювати зміст навчальних занять, то можна перетворити студента в інтелектуального споживача, нездатного напружено й продуктивно інтелектуально працювати.

Існуюче розмаїття ідей щодо навчання й виховання особистості в умовах сучасної освіти зводиться до того, що форми освіти мають перебудовуватися у відповідність з психологією студента, його інтересами й правами. Серед психологічно орієнтованих методичних моделей є такі, розробки яких були застосовані на практиці навчання. Виділяються декілька методичних моделей, побудованих з урахуванням психологічних механізмів розвитку студентів:

1) **Вільна модель.** У цій моделі максимально враховується внутрішня ініціатива студента. Навіть, якщо викладач допомагає студенту, він сам визначає інтенсивність та тривалість своїх навчальних занять, вільно планує свій час, самостійно вибирає засоби навчання. Жорстка система педагогічного впливу при цьому відсутня. Необхідною є, ґрунтуючись на працях Р.Штайнера, В.С. Біблера, Ф.Г. Кумбе, Ч. Сільбермана, С.Ю.Курганова та інших, імпровізація студентів і викладачів стосовно мети й технологій навчання. Головним психологічним елементом даної моделі є «свобода індивідуального вибору».

2) **Особистісна модель.** Головним психологічним елементом цієї моделі є «цілісний особистісний ріст». Метою є комплексний розвиток пізнавальних, емоційно-вольових, моральних, естетичних можливостей студента. Для викладача важливим є створення умов для вияву індивідуальних здібностей як слабких, так і сильних студентів з хорошою успішністю. Викладач створює на заняттях атмосферу довіри, навчальний процес є варіативним. Прихильниками «особистісної моделі» є Л.В. Занков, М.В. Зверева, І.І.Арчинська, І.В. Нечаєва, І.Д. Бех, О.Я. Савченко та інші.

3) **Розвиваюча модель.** У центрі уваги викладача перебуває перебудова навчальної діяльності студента як на рівні змісту, так і на рівні технології з тим, щоб забезпечити появу певних нових психологічних якостей: теоретичного мислення, рефлексії, самостійності у розв'язуванні різних навчальних задач тощо. Так, основний зміст навчальної діяльності складають теоретичні знання, студент отримує нові засоби навчальної діяльності

(наприклад, знакові моделі, які вказують на загальний принцип існування явища), при цьому змінюється характер навчальної активності студента (наприклад, студенти здійснюють пошукову діяльність, працюють у режимі активного діалогу тощо). У розвиваючій моделі головним психологічним елементом, як відзначають у своїх працях Д.Б. Ельконін[5], В.В.Давидов, А.З. Зак, В.В. Репкін, С.Д. Максименко, О.К.Дусавицький та інші, є «способи діяльності».

4) **Активізуюча модель.**Ця модель спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності студентів за рахунок проблемних ситуацій, пізнавальних потреб і інтелектуальних почуттів. Її головний психологічний елемент – «пізнавальний інтерес» (А.М. Матюшкін, М.М. Махмутов, М.Н. Скаткін, Г.І.Щукіна, В.І. Бондар, В.О. Моляко, В.Ф. Моргун та інші).

5) **Формуюча модель.**Ця модель передбачає вплив на розвиток студента через цілеспрямоване регулювання процесу засвоєння знань, умінь та навичок. За умови проходження всіх необхідних етапів з урахуванням спеціально організованої викладачем орієнтованої основи дій, можна гарантувати, що знання студентів будуть якісними. Різновидами цієї моделі є програмоване й алгоритмічне навчання. Визначальний психологічний елемент – «розумова діяльність» (П.Я. Гальперін, Н.Ф. Талізін, І.П. Калошина, С.І. Шапіро, Н.Л. Коломінський, Ю.З. Гільбух та інші).

6) **Збагачуюча модель.**Ця модель навчання запропонована М.О. Холодною, яка її головним елементом вважає «індивідуальний ментальний досвід». Кожен студент «заповнений» своїм ментальним досвідом, тобто має стартовий інтелектуальний капітал. Тобто, у кожного студента є індивідуальний діапазон можливого зростання його інтелектуальних сил, пов'язаний із збагаченням і ускладненням його розумового (ментального) досвіду і він об'єктивно потребує створення відповідних умов для становлення його інтелектуальних можливостей. Освіта покликана впливати на збагачення індивідуального ментального (розумового) досвіду студентів, зокрема на когнітивні, метакогнітивні та інтенціональні компоненти. Кожен студент має свій діапазон можливого нарощення інтелектуальних сил, тому завданням викладача є надання допомоги засобами індивідуалізації навчальної і поза навчальної діяльності студента[4, с. 17].

Головними завданнями навчання в даній моделі вважаються:

а) створення умов для актуалізації наявного ментального досвіду конкретного студента (врахування рівня розуміння наукових і вживаних у побуті понять, своєрідності інтелектуальної саморегуляції й вихідних інтенцій, індивідуального інтелектуального темпу, балансу конвергентних і дивергентних здібностей студента, резервів здатності вчитися, домінуючого пізнавального стилю тощо);

б) створення умов для ускладнення, збагачення й зростання індивідуального ментального досвіду даного студента у максимально можливих межах (формування вміння працювати в режимі взаємного переведення різних модальностей досвіду, розширення репертуару когнітивних схем, диференціація й інтеграція системи індивідуальних значень, утворення понятійних психічних структур, розвиток основних компонентів метакогнітивного й інтенціонального досвіду, стимулювання проявів інтелектуальної активності).

Процес викладання у контексті «збагачуючої моделі» є своєрідною діяльністю викладача, спрямованою не стільки на трансляцію знань і способів пізнання, скільки на «побудову» за допомогою певного навчального матеріалу арсеналу суб'єктивних засобів продуктивного інтелектуального відношення до дійсності. Таким чином, головним завданням освіти в межах «збагачуючої моделі» є допомога людині у створенні свого власного ментального світу. А якщо студент має необхідні інтелектуальні ресурси, то він сам зможе вирішити, над чим і як думати.

Розглянувши запропоновану проблему, вивчивши ряд педагогічної та психологічної літератури, ми прийшли до деяких висновків.

По-перше, усі вищеназвані психологічно орієнтовані моделі утворюють своєрідну ієрархічну драбину залежно від балансу двох складових: рівня свободи суб'єктивного вибору студента і кількості спрямовуючих впливів. Відповідно, «вільна модель» відповідає критерію «максимум свободи суб'єктивного вибору – мінімум спрямовуючих впливів», а «формуюча модель» – критерію «мінімум свободи суб'єктивного вибору – максимум спрямовуючих впливів».

По-друге, кожна з моделей по-своєму впливає на підвищення ефективності навчання, оскільки на першому місці є студент як суб'єкт діяльності й основні педагогічні зусилля спрямовуються на його професійний і особистісний розвиток.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш.А. Паритеты, приоритеты и акценты в теории и практике образования / Амонашвили Ш.А., Загвязинский В.И. // Педагогика. – 2000. – № 2. – С. 11–16.
2. Беспалько В.П. Психологические парадоксы образования / В.П. Беспалько // Педагогика. – 2000. – № 5. – С. 13–20.
3. Педагогічні технології. Досвід. Практика: довідник / Ред. колегія: П.І. Матвієнко (голова), С.Ф. Клепко (науковий редактор), І.В. Охріменко та ін. – Полтава : ПОПОПП, 1999. – 376 с.
4. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації

викладачів МІПК ПУЕТ / В.Ю.Стрельников, І.Г. Брітченко. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 309 с.

5. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Д.Б.Эльконин. – М.: Педагогика, 1989. – 544 с.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

УДК 37.091.39

Гусак Н.В. (Красноармійське педагогічне училище)

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Основними аспектами сучасної педагогічної освіти є виникнення й розвиток глобальної системи освіти, безперервність освіти протягом усього життя людини з перевагою самоосвіти, диференціація та індивідуалізація освіти, зростання різноманітності освітніх стандартів і спеціальностей, орієнтованість на синтез найновіших наукових знань і методологій, перехід від формально-дисциплінарного до проблемно-активного типу навчання, широке застосування інноваційних освітніх технологій.

Розвиток сучасної освіти вимагає постійного пошуку нових технологій навчання, які забезпечуватимуть високий якісний показник знань студента, розвиток пізнавальних умінь, підвищення мотивації до набуття та продукування нових знань, відповідатимуть запитам покоління електронного світу й орієнтуватимуться на формування навичок ХХІ століття, зокрема креативності, критичного мислення, здатності розв'язувати проблеми, розвитку комунікативних умінь, ІКТ-обізнаності, використання медіаресурсів, медіаграмотності, інноваційності, лідерства тощо.

При переході професійної підготовки фахівців на новий зміст у відповідності до останніх нормативних документів МОНУ (Державного стандарту вищої освіти) та входження України в європейський освітянський простір згідно з Болонською конвенцією основною новітньою формою організації навчального процесу є кредитно-модульна система навчання. Відповідно до цього, протягом усього періоду навчання в Красноармійському педагогічному училищі вивчаються всі дисципліни зі спеціальності «Технологічна освіта», у процесі вивчення яких відбувається впровадження сучасних педагогічних технологій в організацію навчально-виховного процесу. Серед них можна виділити такі: інформаційні, проєктні, особистісно-орієнтовані, розвивальні та ін.

Упровадження в навчальний процес нових прогресивних освітніх технологій дозволяє індивідуалізувати навчання, розширити рамки

самостійної роботи студентів, ввести реальне змагання в навчальний процес, істотно змінити взаємодію в системі «викладач – студент» на основі педагогіки співробітництва.

Сучасні інформаційні технології дозволяють створювати, зберігати, перероблювати інформацію та є потужним інструментом у підготовці вчителя трудового навчання. Під час самостійної та аудиторної роботи студент може використовувати розроблені викладачами в електронному варіанті тексти лекцій, інструкційні картки лабораторних, практичних і семінарських занять, завдання для самостійної й індивідуальної роботи. Використання навчально-контролюючих програм забезпечує перевірку засвоєння матеріалу студентами з дисциплін професійного спрямування.

Характерними ознаками демонстраційно-модельюючих програмних засобів є їх використання на етапі пояснення нового матеріалу (презентації, відеофрагменти, аудіофрагменти), що сприяє підвищенню його ефективності, всебічному і гармонійному розвитку особистості студентів, розкриттю їх талантів, суттєво впливає на зміст, форми методи і засоби навчання. Вдало підібрані комп'ютерні програми забезпечують розвиток творчих здібностей, стимулюють пізнавальну активність, емоційну сферу та інтелектуальні почуття майбутніх учителів трудового навчання. При цьому підвищується працездатність студентів, зацікавленість їх різними видами діяльності, поліпшується просторова уява, пам'ять, логічне мислення, розширюється їх світогляд.

Основною технологією формування ключових компетентностей студентів спеціальності «Технологічна освіта», як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, є проектна технологія. Цінність її полягає в тому, що вона орієнтує студентів на створення певного матеріального або інтелектуального продукту, а не на просте вивчення певної теми. Виконання студентами проектів містить такі етапи: формулювання завдання, дизайн, аналіз аналогів, аналіз виробу, розробка початкових ідей, оцінка ідей для вибору найдосконалішої, детальне відпрацювання ідеї, вибір матеріалів, інструментів та обладнання, складання технологічної картки, визначення затрат часу на виготовлення розробленого виробу, організація робочого місця, економічне обґрунтування вартості виробу, визначення безпечних умов праці та виготовлення виробу. Розроблені таким чином проекти студенти оформляють у вигляді портфоліо та публічно захищають його.

Особистісно-орієнтована педагогічна технологія реалізується під час вивчення дисциплін через виконання різнорівневих індивідуальних завдань студентами. У залежності від рівня розвитку студентів, їх орієнтації на майбутню спеціалізацію вони обирають індивідуальні теми рефератів, навчально-дослідницьких завдань, курсових робіт. Тематика даних завдань та робіт постійно поновлюється відповідно до останніх досягнень педагогічної

науки. Дана педагогічна технологія реалізується також через використання в навчальному процесі активних та інтерактивних методів, таких як ділові та рольові ігри, міні-конкурси, тренінги, консультації, диспути, мозковий штурм, групове проектування, проблемні лекції та семінари, практикуми та ін.

Технології розвивального навчання закладені в навчальні плани, які передбачають вивчення дисциплін, що дозволяють розвивати особистість студента від курсу до курсу, ніби піднімаючи по драбинці майстерності. Наприклад, вивчення дисципліни «Нарисна геометрія і креслення» студенти розпочинають із пропедевтичного курсу, що побудований на основі шкільної програми креслення, потім переходять до вивчення нарисної геометрії, де розвивають просторову уяву, технічне мислення та інші професійно важливі якості, а далі переходять до вивчення проєкційного креслення, технічного креслення.

Подібним чином побудовано також зміст наступних навчальних дисциплін: «Практикум з обробки текстильних матеріалів», «Практикум з деревообробки», «Практикум з металообробки», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Промисловий дизайн» та ін. Дана технологія також реалізується через вивчення ряду предметів, які взаємопов'язані між собою і побудовані на основі принципу наступності. Це, наприклад, цикл дисциплін з основ швейного виробництва: «Технологія виробництва конструкційних матеріалів», «Стандартизація: управління якістю і сертифікація», «Технологія швейного виробництва» та ін., які дозволяють поступово підвести майбутнього фахівця до реалізації своїх творчих здібностей у науковій і прикладній діяльності як педагогічній, так і технологічній галузях. Про свої здобутки в науковій і прикладній творчості студенти доповідають на семінарах і конференціях у педучилищі та висвітлюють їх у наукових і навчально-методичних публікаціях.

Таким чином, упровадження сучасних педагогічних технологій у процес підготовки вчителя трудового навчання відображається в таких чинниках: наявність комп'ютерних варіантів текстів лекцій; наявність можливості використання слайд-презентацій, відео, програмних педагогічних засобів навчання та ін.; використання активних форм навчання, основними з яких є тести, ділові ігри, відеофільми, та створення практичних ситуацій з розподілом відповідних ролей (учителя, учня, експертів) між студентами. Результати запровадження вказаних сучасних педагогічних технологій у навчально-виховний процес педагогічного училища протягом 3-х останніх років свідчать про досить високу їх ефективність, на що вказує зростаюче позитивне ставлення студентів до навчання та підсумки екзаменаційно-залікових сесій.

Список використаних джерел

1. Кравченко Т. Використання інтерактивних методик на уроках трудового навчання / Т.Кравченко, О.Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 2. – С. 28-31; 2003. – № 3. – С. 9-12.
2. Нова школа. Простір освітніх можливостей. Проект для обговорення, 2016. – [Електронний ресурс] Міністерство освіти і науки України – <http://mon.gov.ua/>
3. Проектна діяльність у технологічній освіті: колективна монографія / [В.С.Пекельна, Л.О.Савченко, Ю.С.Кулинка, О.Д.Літковець та ін.] – Кривий Ріг: СПД Залозний В.В., 2012. – 320 с.

УДК 519.107

Кириченко В.В. (НАУ), Лесіна Є.В. (П ДонНТУ)

ДИСКРЕТНА МАТЕМАТИКА ЯК СКЛАДОВИЙ КОМПОНЕНТ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

В останні роки інженери, які займаються прикладними дослідженнями, досить часто використовують апарат дискретної математики. Це пояснюється необхідністю створення і експлуатації сучасних ЕОМ, засобів передачі та обробки інформації, автоматизованих систем управління та проектування.

В даний час в навчальних планах різних інженерних спеціальностей з'явилася дисципліна "Дискретна математика". Дискретна математика – це самостійний напрям сучасної математики, який вивчає математичні моделі об'єктів, процесів, взаємозв'язків, що існують в реальному світі, з якими мають справу в техніці, інформатиці та інших галузях знань.

Вивчення елементів дискретної математики є суттєвою і невід'ємною частиною загальноматематичної освіти. У широкому сенсі дискретна математика включає в себе такі давно сформовані розділи математики, як теорія чисел, алгебра, теорія множин, математична логіка та інші. У вузькому сенсі дискретна математика складається з ряду спеціальних і порівняно нових розділів, які почали інтенсивно розвиватися з середини минулого століття в зв'язку з винаходом і поступовим впровадженням в усі сфери життя ЕОМ і цифрових технологій. До таких розділів можна віднести теорію функціональних систем, теорію графів і мереж, комбінаторний аналіз, теорію автоматів і алгоритмів, теорію кодування, теорію синтезу керуючих систем, дискретну геометрію та ін.

Вибір дискретної математики як складової під час навчання математиці студентів технічного профілю викликаний широким розповсюдженням дискретних математичних моделей при дослідженні кібернетичних систем, повсюдним вивченням інформатики, теоретичною базою якої є дискретна математика. Крім того, метою вивчення дискретної

математики є підвищення з її допомогою інтелектуального розвитку людини, формування у студентів прийомів логічного мислення, розвиток їх міркування і уяви.

Дискретна математика (або дискретний аналіз) займається дослідженням структур і завдань на скінченних множинах. Специфіка завдань дискретної математики в першу чергу передбачає відмову від основних понять класичної математики – границі та неперервності. Тому для задач дискретної математики звичайні засоби класичного аналізу є допоміжними.

Дискретна і неперервна математика взаємно доповнюють одна одну. Поняття і методи однієї часто використовуються в іншій. Один і той же об'єкт може розглядатися з двох точок зору, і в залежності від цього обирається апарат неперервної або дискретної математики.

З прикладної точки зору, інтерес до функцій алгебри логіки, які вивчаються в рамках курсу "Дискретна математика", базується на тому, що вся сучасна електроніка є 0-1 електронікою. Досягнення в цій області дозволили застосовувати 0-1 електроніку і там, де, на перший погляд, повинна була вічно панувати континуальна електроніка, а саме – в радіомовленні і телебаченні. Аудіо та відеозапис високої якості, в тому числі і системи телебачення високої роздільної здатності, лазерні програвачі та тому подібне – це теж системи 0-1 електроніки.

Починаючи з середини ХХ століття, в наше життя бурхливо увійшли і незабаром зайняли домінуюче місце інформаційні системи різного призначення. Спочатку це були кібернетичні системи, а потім системи з інтелектуальними властивостями. Визначальними в таких системах є інформаційно-логічні, принципово дискретні, процеси розв'язання різноманітних завдань. Для цих процесів не істотні місце і час їх вирішення, вони мало залежать від перетворення енергії і речовини

Дискретна математика орієнтована на опис і дослідження інформаційних систем, що функціонують в інформаційному середовищі. Слід підкреслити, що розподіл математики на "неперервну" і "дискретну" є вельми умовним, тому що вся математика єдина і пронизана глибокими аналогіями. Подібні ідеї і конструкції однаково успішно працюють в різних її розділах. З одного боку, відбувається обмін ідеями і методами між ними, а з іншого – часто виникає необхідність дослідження моделей, що володіють як дискретними, так і неперервними властивостями одночасно. Наприклад, апарат теорії множин і теорії графів використовується при вивченні не тільки дискретних, але і неперервних об'єктів.

Розглянемо два приклади типових задач, які ілюструють застосування методів дискретної математики в реальному житті. Розв'язання

подібних задач викликає у студентів інтерес до різних розділів дискретної математики, дозволяє краще засвоїти її основні закони і методи [1].

Задача 1. *Скласти розклад п'яти занять в одній групі, якщо всі дисципліни мають бути різними, а викладачі висловили наступні побажання: викладач історії (І) – 1, або 4, або 5 пара; української мови (У) – 1 або 2 пара; фізики (Ф) – 2 або 3 пара; математики (М) – 2 або 5 пара; хімії (Х) – будь-яка пара, крім 1 і 5.*

Розв'язання:

Нагадаємо, що за допомогою логічних зв'язок із простих висловлювань можна утворювати більш складні, для чого використовуються сполучники: **і** (кон'юнкція), **або** (диз'юнкція), **ні** (інверсія, заперечення), **внаслідок** (імплікація), **тоді і тільки тоді** (еквівалентність).

Утворимо логічні формули, що відповідають заявкам викладачів. Для цього позначимо співвідношення кожної дисципліни і номера пари нижнім індексом. Наприклад, I_1 означає, що історія стоїть у розкладі занять першою. Звідси випливають формули заявок викладачів історії, мови, фізики, математики та хімії відповідно: $\varphi_I = I_1 \vee I_4 \vee I_5$, $\varphi_U = U_1 \vee U_2$, $\varphi_F = F_2 \vee F_3$, $\varphi_M = M_2 \vee M_5$, $\varphi_X = X_2 \vee X_3 \vee X_4$. Необхідно урахувати всі замовлення, тому кон'юнкція зазначених вище формул буде мати вигляд:

$$(I_1 \vee I_4 \vee I_5) \& (U_1 \vee U_2) \& (F_2 \vee F_3) \& (M_2 \vee M_5) \& (X_2 \vee X_3 \vee X_4).$$

Слід пам'ятати, що на одну і ту саму пару не можуть претендувати дві різні дисципліни, тобто кон'юнкція $I_4 \& X_4$ є хибною. Після перетворень одержимо наступну диз'юнкцію:

$$U_1 \& F_2 \& X_3 \& I_4 \& M_5 \vee U_1 \& X_2 \& F_3 \& I_4 \& M_5 \vee \\ \vee I_1 \& U_2 \& F_3 \& X_4 \& M_5 \vee U_1 \& M_2 \& F_3 \& X_4 \& I_5.$$

Отже, в результаті отримано чотири можливих варіанти розкладу.

Задача 2. *На питання "Хто з трьох студентів проходив практику на авіазаводі?" отримано відповідь: "Якщо перший проходив, то проходив і третій, але невірно, що у випадку проходження практики другим – проходив і третій студент". Хто проходив практику на авіазаводі?*

Розв'язання.

A	B	C	$A \Rightarrow C$	$B \Rightarrow C$	$\neg(B \Rightarrow C)$	$(A \Rightarrow C) \& \neg(B \Rightarrow C)$
0	0	0	1	1	0	0
0	0	1	1	1	0	0
0	1	0	1	0	1	1
0	1	1	1	1	0	0
1	0	0	0	1	0	1
1	0	1	1	1	0	0
1	1	0	0	0	1	0
1	1	1	1	1	0	0

У наведеній таблиці істинності для логічних формул показано залежність описаних висловлювань одне від одного (А – перший студент проходив практику, В – другий студент проходив практику, С – третій студент проходив практику).

Сьогодні дискретна математика є не тільки фундаментом математичної кібернетики, а й важливою ланкою математичної освіти. Вона є однією з основних дисциплін у програмах вищих учбових закладів для спеціальностей, які мають відношення до математики, кібернетики, обчислювальної техніки та інженерії. Застосування дискретної математики складає основу сучасних комп'ютерних наук та інформатики.

Основними завданнями при навчанні дискретній математиці є розвиток логічних і математичних здібностей студентів, формування умінь побудови і аналізу математичних моделей і алгоритмів їх дослідження, формування уявлень про математику як єдине ціле, усвідомлення зв'язку між математикою та іншими дисциплінами.

Щоб бути сучасною людиною, здатною існувати в "комп'ютерному" світі, в якому доведеться шукати кращі розв'язки і найкоротші шляхи в лабіринті можливостей, випускник вищого навчального закладу повинен не тільки знати елементи дискретної математики, а й вміти міркувати, користуючись мовою дискретних моделей.

З обчислювальною технікою практично пов'язана будь-яка людина ХХІ століття: або як творець нових ЕОМ і їх математичного забезпечення, або як розробник алгоритмів і програм, або як звичайний користувач стандартних пакетів на своєму робочому місці, в побуті. Добре знання дискретної математики полегшить будь-якій людині засвоєння комп'ютера і застосування його для розв'язання практичних завдань.

Література:

1. Зепнова Н.Н., Кузьмин О.В. Применение методов дискретной математики при решении логических задач // Омскийнаучныйвестник. – 2014. - №2 (1300). - С. 14-17.

УДК 517.95

Лесіна Є.В. (ІІ ДонНТУ)

РОЛЬ І ЗАСТОСУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ В ІНЖЕНЕРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Математика об'єктивно належить до найскладніших наук. Вона формує аналітичний склад розуму, розвиває здатність до абстрактного мислення. Математика є фундаментом для більшості спеціальних дисциплін. Люди, що володіють математичною культурою, здатні зорієнтуватися у великій кількості різного ступеня важливості фактів і створити математичну

модель досліджуваного явища або процесу. Вивчення математики вимагає постійної та інтенсивної роботи розуму, розвиненої пам'яті, просторової уяви, уміння аналізувати і робити висновки, здібностей логічного мислення.

Говорячи про вивчення математики у ВНЗ, слід виділити дві найважливіші мети: розвиток інтелекту і підготовка до професії. Фундаментальна математична підготовка на 1-2 курсах дозволяє студенту розібратися в суті будь-якої спеціальної дисципліни, сформувати своє судження, придумати нові технологічні рішення.

Навчання математиці майбутніх інженерів може нести в собі великий професійний контекст: природничо-наукові та спеціальні дисципліни реально взаємодіють з математикою в процесі моделювання і пошуку адекватного розв'язання проблем.

Зауважимо, що математика насамперед виступає як невід'ємна частина природознавства саме в теорії диференціальних рівнянь, на якій ґрунтується висновок і розуміння кількісних і якісних закономірностей, складових змісту наук про природу. Теорія диференціальних рівнянь складається з двох великих розділів - теорії звичайних диференціальних рівнянь і теорії рівнянь з частинними похідними. Природознавство є для теорії диференціальних рівнянь джерелом нових проблем, воно значною мірою визначає напрямки досліджень і дає їм правильну орієнтацію. Більш того, диференціальні рівняння не можуть повноцінно розвиватися у відриві від фізичних завдань.

Задачі фізики та інших природничих наук забезпечують теорію диференціальних рівнянь проблемами, з яких виростають багаті змістом теорії. Однак буває і навпаки: математичне дослідження, народжене в рамках самої математики, через значний час після його проведення знаходить застосування в конкретних фізичних проблемах в результаті їх більш глибокого вивчення. Таким прикладом може служити задача Трікомі для рівнянь мішаного типу, яка через понад чверть століття після її розв'язання знайшла важливі застосування в задачах сучасної газової динаміки при вивченні надзвукового перебігу газу.

Звичайні диференціальні рівняння виникають тоді, коли невідома функція залежить лише від однієї незалежної змінної. Співвідношення між незалежною змінною, невідомою функцією і її похідними довільного порядку становить диференціальне рівняння. Одними з основних задач цієї теорії є існування у диференціальних рівнянь таких розв'язків, які задовольняють

додатковим умовам: єдиність розв'язку, його стійкість (малі зміни розв'язку при малих змінах початкових даних). Важливими для додатків є дослідження характеру розв'язку, або, як кажуть, якісної поведінки розв'язку, відшукування методів чисельного розв'язання рівнянь. Теорія повинна дати в руки інженера і фізика методи економного та швидкого обчислення розв'язку.

Як відомо, теорія звичайних диференціальних рівнянь почала розвиватися в 17 столітті одночасно з виникненням диференціального й інтегрального числення. Органічний зв'язок фізичного і математичного ясно проявився в методі флюксій Ньютона. Закони Ньютона – це математична модель механічного руху.

Початок вивчення рівнянь з частинними похідними відноситься до більш пізнього періоду. Насправді, теорія рівнянь з частинними похідними виникла на основі конкретних фізичних задач, що приводять до дослідження так званих рівнянь математичної фізики.

Як показує практика викладання математичних курсів у інженерних вузах, засвоєння математичних методів і розвиток навичок їх застосування досягають найбільшого ефекту, якщо вивчення відповідних розділів математики супроводжується розв'язанням прикладних завдань, що відносяться до області інтересів майбутнього фахівця. Такий підхід до формування математичної освіти корисний і тим, що він підсилює взаємозв'язок між математичними і інженерними дисциплінами.

До числа дисциплін, вивчення яких найбільш повно може бути пов'язано з прикладними завданнями тієї чи іншої інженерної спеціальності, відноситься математична фізика. Ця наука вивчає математичні моделі фізичних явищ. Основними об'єктами математичної фізики є диференціальні рівняння з частинними похідними, інтегро-диференціальні рівняння та інтегральні рівняння з крайовими умовами для них.

Математична фізика як наука почала формуватися у 18 столітті в процесі вивчення коливань струни, при розв'язанні задач акустики, гідродинаміки, аналітичної механіки. Ідеї математичної фізики отримали новий розвиток в 19 столітті в зв'язку з задачами теплопровідності, дифузії, пружності, оптики, електродинаміки, нелінійними хвильовими процесами, теорією стійкості.

Наступний етап математичної фізики починається в 20 столітті, коли до неї приєднуються задачі теорії відносності, квантової фізики, нові

проблеми газової динаміки, кінетичних рівнянь, теорії ядерних реакторів, фізики плазми.

Математична фізика - це математичний апарат вивчення фізичних полів (одного з центральних об'єктів сучасної фізики та інженерії). Тільки залучаючи розгляд фізичних полів і відповідний математичний апарат, вдається найбільш повно описати фізичні явища, а в цілому ряді випадків без такого залучення навіть не вдається сформулювати початкові поняття і найпростіші твердження. Тому знання тих чи інших розділів математичної фізики виявляється необхідним кожному сучасному інженеру.

Термін "математична фізика" має і більш вузький, "класичний" сенс. Він відноситься до рівнянь з частинними похідними, що є теоретичним апаратом гідромеханіки, теорії теплопровідності та дифузії, теорії пружності, класичної частини теорії електромагнітного поля. Поля, що розглядаються в цих класичних розділах, можна трактувати як механічні системи з нескінченним числом ступенів свободи, що і зумовило спільність відповідного математичного апарату.

Однак, незважаючи на безперечну важливість цього розділу математики, він не користується особливою популярністю серед студентів інженерних спеціальностей, а згодом і у інженерів. Частково це пояснюється тим, що зазвичай розв'язання відповідних рівнянь представлені нескінченними рядами, за формулами для яких важко роздивитися і фізично інтерпретувати поведінку цих розв'язків, їх зміну в залежності від зміни параметрів, крайових умов і т.п., на відміну від випадків, коли розв'язок представлений, наприклад, у вигляді експоненціальної або квадратичної функції.

Проте ситуація радикально змінюється, якщо моделювання забезпечено засобами комп'ютерної підтримки, коли аналітичні розв'язки в лічені секунди можуть бути виведені на дисплей і досліджені щодо параметрів задачі і граничних умов, а чисельні методи дозволяють швидко розв'язувати витончені завдання з моделювання дуже складних систем.

Багато математичних моделей фізичних процесів являють собою крайову або початково-крайову задачу для диференціального або інтегродиференціального рівняння. Основними класами таких задач є еліптичні, гіперболічні, параболічні задачі і задача Коші. Серед постановок даних задач розрізняють класичні та узагальнені постановки.

Найпростішим представником широкого класу еліптичних рівнянь, що зустрічаються в задачах електростатики, теорії потенціалу, гідродинаміки, теорії теплопередачі і багатьох інших розділах фізики, а також в теорії функцій комплексного змінного і в різних областях математичного аналізу, є рівняння Лапласа $\Delta u(x, y) = \frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} = 0$, розв'язки якого називаються гармонічними функціями.

Не менш важливе місце в теорії рівнянь з частинними похідними і її додатках займає рівняння теплопровідності $\frac{\partial u}{\partial t} = a \frac{\partial^2 u}{\partial x^2}$, де $u(t, x)$ – температура, a – позитивна константа, що описує швидкість поширення тепла. Це найбільш простий представник класу параболічних рівнянь. Деякі властивості розв'язків рівняння теплопровідності нагадують властивості розв'язків рівняння Лапласа, що не протирічить його фізичному змісту, так як рівняння Лапласа описує, зокрема, стаціонарний розподіл температури.

Хвильове рівняння $\frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = c^2 \frac{\partial^2 u}{\partial x^2}$, в якому $u(t, x)$ – зміщення струни з положення рівноваги, c^2 – швидкість поширення хвилі, описує різні хвильові процеси, в тому числі поширення звукових хвиль. Воно відіграє важливу роль в акустиці. Це представник класу гіперболічних рівнянь.

Досить часто в інженерній практиці зустрічаються різні типи полів, для аналізу і розрахунку яких використовується математичний апарат. Поле можна розглядати як особливу властивість матерії. Воно характеризується функціями, які можна виміряти. Можуть існувати поля скалярні, векторні, а в ряді випадків і тензорні, в залежності від величини, розподіл якої задається полем. Поля фізичних величин можуть не змінюватися з плином часу – бути стаціонарними, а можуть змінюватися – бути нестаціонарними.

З математичної точки зору, будь-яке поле являє собою систему функцій від координат точки в просторі. Поле є деяка математична ідеалізація фізичної ситуації, в якій протяжність є istotним елементом, тобто яка не може бути досліджена в термінах положення скінченного числа часток. Наприклад, поперечне відхилення струни, що знаходиться під впливом статичних сил від її положення рівноваги, являє собою приклад одновимірного поля.

У багатьох випадках поля виявляються розв'язками диференціальних рівнянь з частинними похідними, а саме отримання таких рівнянь часто пов'язано зі спрощенням дійсної фізичної моделі. Розв'язок диференціального рівняння має в області дослідження більшу ступінь гладкості, ніж відповідна фізична задача, але математично воно, як правило, має скінченне число розривів, значно більш істотних, ніж ті, які реально мають місце. Якщо спрощення було не дуже значним, то більшість величин, які можуть бути обчислені за допомогою аналітичної моделі поля, досить добре відповідає їх виміряним значенням.

Математична модель дає можливість вивчати явище в цілому, передбачити його розвиток, робити кількісні оцінки змін, що відбуваються в ньому з часом. Нагадаємо, що на основі аналізу диференціальних рівнянь так були відкриті електромагнітні хвилі, і тільки після експериментального підтвердження Герцем фактичного існування електромагнітних коливань з'явилась можливість розглядати рівняння Максвелла як математичну модель реального фізичного явища.

Відзначимо, що для перевірки правильності математичної моделі служать теореми існування розв'язків відповідних диференціальних рівнянь, оскільки математична модель не завжди адекватна конкретному явищу, і з існування розв'язку реальної задачі (фізичної, хімічної, біологічної) не завжди випливає існування розв'язку відповідної математичної задачі.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок про тісний зв'язок диференціальних рівнянь з технічними дисциплінами і підкреслити тим самим значущість їх викладу в поєднанні з прикладними задачами, в яких найбільш повно демонструється побудова математичних моделей, для студентів технічних спеціальностей.

УДК 378.1

Медведовська Т.П. (Державний ВНЗ «НГУ»)

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Основа національної освіти це його гуманізація і демократизація. Зараз перед системою вищої освіти стоїть завдання формування фахівця, здатного успішно функціонувати в умовах постійних життєвих змін. Мова йде про людину з інноваційним типом мислення, культури і поведінки.

Аналіз науково-педагогічної літератури та результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених свідчить про те, що суспільство вимагає впровадження інноваційних аспектів у професійну підготовку фахівців. Проблема інноваційних аспектів описана в працях видатних українських та

російських вчених (В. Андрущенко, М. Бухаркін, М. Кларін, В. Кремень, Е. Лузік, Е. Полат, Г. Чайка та ін). Отримані результати досліджень та аналіз публікацій свідчать про те, що деякі ракурси питань впровадження інноваційних освітніх технологій у професійну підготовку фахівців є надзвичайно важливими.

Нові професійні стандарти і нормативи розглядають майбутнього фахівця в двох аспектах, перший з яких, характеризується професіоналізмом, реалізацією цілей, дотриманням загальноприйнятих у суспільстві норм, а другий – «готує» майбутнього студента до здійснення професійної діяльності, відповідальності за свої дії [5].

Підвищення рівня відповідності вищої освіти вимогам сучасності та реалізації освітньої політики в області якості професійної підготовки можливе тільки з урахуванням трансляційної, селекційної та інноваційної функцій сучасної вищої школи [2]. Реалізація трансляційної функції дозволяє здійснити передачу соціально-економічних цінностей, норм, потреб і мотивів поведінки з минулого в теперішнє, із сьогодення в майбутнє. Селекційна функція дозволяє вирішити проблему, пов'язану з відбором успадкованих цінностей і норм для тих, хто корисний для вирішення завдань наступних етапів розвитку суспільства. Інноваційна функція проявляється в оновленні соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових і використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичних умов Україна [2, с. 59-60].

Важливим аспектом у професійній підготовці студентів є формування комунікативної культури майбутнього фахівця, яка включає такі складові: професійну підготовленість, психологічна підготовленість, організаторські здібності, педагогічні здібності. Для реалізації себе у майбутній професійній діяльності фахівець повинен володіти знаннями як про національну, корпоративної так і про функціональну культури [5].

В сучасний час підходи до теорії і практики освіти помітно змінюються під впливом процесів глобалізації, інтеграції, комп'ютеризації, впровадження та використання мережі Інтернет, медіазасобів, дистанційного, особистісно-орієнтованого навчання. Все це веде до використання інноваційних освітніх технологій. Під інноваціями в освіті розуміється процес вдосконалення педагогічних технологій, сукупності методів, прийомів і засобів навчання. В даний час інноваційна педагогічна діяльність є одним з істотних компонентів освітньої діяльності вищого навчального закладу. Термін «інновація» (нововведення) можна трактувати як антонім прикметника «традиційний», що в нашому контексті передбачає вихід за межі типових, найбільш зустрічаються сукупностей способів, методів, прийомів навчання. Більш того, погоджуючись з підходом М. Кларіна [1, с. 9-11], віднесемо до традиційних підходів у навчанні способи, методи, прийоми,

пріоритетне орієнтовані на репродуктивне навчання. Доцільно розглядати два напрямки в освіті: модернізація традиційного навчання; інноваційний підхід до навчального процесу [1, с. 11].

Інноваційне навчання – процес і результат такої навчальної та освітньої діяльності, яка стимулює вносити інноваційні зміни в існуючу культуру, соціальне середовище [1, с. 4]. В сучасних умовах, все більше усвідомлюючи протиріччя між соціальним запитом на якісну освіту і традиційними методами навчання, педагоги, вчені стали звертатися до пошуку нових освітніх технологій, побудованих на принципах особистісно-орієнтованих підходів навчання.

Поширенням напрямом в області освіти є застосування мультимедійних презентацій для подачі навчального матеріалу. Крім цього склалася система інноваційних освітніх технологій, до яких відносяться: методика і технологія дистанційного навчання, Case study (кейс-метод), метод портфоліо, метод проєктів, електронне тестування. Впровадження новітніх інформаційних і комунікаційних технологій в освіті вимагає поглибленого аналізу переваг та недоліків використання мультимедійних комплексів у навчальному процесі. В даний час світова тенденція освіти передбачає перехід процесу навчання на новий технологічний рівень з обов'язковим використанням інформаційних технологій. Необхідність їх використання, особливо у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін, диктується кількома обставинами:

- фундаментальні цивілізаційні зміни переходу до нової стратегії розвитку суспільства на основі знань і перспективних вискоєфективних технологій;

- формування вимог нової моделі вищої освіти (поєднання загальноосвітньої підготовки з можливістю вивчення дисциплін на основі інноваційних технологій навчання).

Узагальнюючи досвід розробки комп'ютерних освітніх технологій, можна сказати, що досить високу педагогічну ефективність мають ті, які забезпечують: діалоговий режим в процесі рішень різних пізнавальних завдань; моделювання даних, видачу індивідуальних завдань. Це дозволяє сформулювати зразковий перелік дидактичних вимог до сучасних технологій навчання. Вони повинні забезпечувати кожному студенту можливість навчатися за оптимальною, індивідуальною програмою враховує в повній мірі його пізнавальні здібності, мотиви, схильності і пр.; оптимізувати зміст навчальної дисципліни, оптимізувати співвідношення теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців.

Зупинимось коротко на короткому описі кожного виду інноваційних освітніх технологій. Дистанційне навчання – це сукупність технологій, що забезпечують доставку студенту основного обсягу досліджуваного матеріалу; інтерактивна взаємодія студентів та викладачів в процесі навчання; надання

студенту можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу. Підсумковий контроль при навчанні за допомогою дистанційних освітніх технологій можна проводити як очно, так і дистанційно [3, 4]. Сучасне уявлення про дистанційне навчання ґрунтується в першу чергу на інформаційних і телекомунікаційних технологіях. До плюсів дистанційного навчання можна віднести: навчання в індивідуальному темпі; свобода і гнучкість; доступність; мобільність; технологічність. До мінусів: відсутність очного спілкування між студентом і викладачем; необхідність постійного доступу до джерел інформації, вада практичних занять; відсутність постійного контролю над студентами. Даний вид навчання, з нашої точки зору, дуже ефективний при отриманні другої вищої освіти, або при підвищенні кваліфікації.

Кейс-метод (Case study), метод ситуацій, техніка навчання, що використовує опис реальних економічних і соціальних ситуацій. Студенти повинні проаналізувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Основні критерії оцінки: наскільки студент здатний зв'язати теоретичні знання з життєвими реаліями; наскільки він здатний актуалізувати те, що отримує в навчанні. Даний метод існує в декількох варіантах: Case-Study-Method; Case-Problem-Method; Case-Incident-Method; Case-Problem-Method [4].

Метод проектів, організація навчання, при якій студенти отримують знання в процесі планування та виконання практичних завдань-проектів. Найбільш повною класифікацією проектів у вітчизняній педагогіці є класифікація, запропонована в навчальному посібнику Є. Полат, М. Бухаркін [4]. Вона може бути застосована до проектів, які використовуються у викладанні будь-якої навчальної дисципліни. Основна мета методу проектів надання студентам можливості самостійного набуття знань в процесі вирішення практичних задач або проблем, які вимагають інтеграції знань з різних предметних областей.

Метод портфоліо – це сучасна освітня технологія, в основі якої використовується метод автентичного оцінювання результатів освітньої та професійної діяльності. Автентичне оцінювання – це вид оцінювання, що застосовується в практико-орієнтованій діяльності і передбачає оцінювання сформованості умінь і навичок особистості в умовах, максимально наближених до реальності [4].

Електронне тестування теж відноситься до інноваційних освітніх технологій. Але як показує досвід багатьох країн, проведення іспитів у вигляді текстових тестів не завжди придатне для перевірки будь-яких знань. У викладанні гуманітарних і економічних дисциплін за допомогою тестів можна перевірити проміжний результат засвоєної інформації, але не бачення студента на предмет в цілому [3, 4].

З вищевикладеного випливає, що інформаційні технології є додатковим способом освіти в галузі викладання гуманітарних та економічних дисциплін, оскільки вони підвищують якість навчання, а також скорочує час вивчення предмета.

У Державному вищому навчальному закладі «Національний гірничий університет» все більше уваги приділяється викладанню як економічних, гуманітарних, так і технічних дисциплін на базі новітніх інноваційних освітніх технологій. Так, наприклад, економічні дисципліни, як стратегічний менеджмент, інноваційний менеджмент, управління витратами, бухгалтерський облік, економіка підприємства, організація і планування виробництва та ін. нерозривно пов'язані з таким поняттям як освітня ефективність, для оцінки якої використовують інноваційні освітні технології, крім традиційних методів.

Таким чином, роль інноваційних освітніх технологій стрімко підвищується у всіх сферах суспільної життєдіяльності, тому виникає потреба в збільшенні найбільш передових і ефективних програмно-технологічних освітніх рішень.

Література

1. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования / М.В. Кларин. – Рига: Эксперимент, 1995. – 176 с.
2. Кремень В.Г. Образование и наука в Украине - инновационные аспекты. Стратегия. Реализация. Результаты / В.Г. Кремень – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
3. Материал с официального сайта международной выставки «Образование и карьера XXI век» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ec.znanie.info/rus/terms.html?unt=188>.
4. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина [и др.] – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 219 с.
5. Чайка Г.Л. Культура делового общения менеджера: Учебное пособие / Г.Л. Чайка – М.:, 2005. – 442 с.

УДК 37.014

Олійник О.І. (Красноармійське педагогічне училище)

ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

У статті розглядаються елементи лінгводидактичної спадщини Івана Огієнка, зроблено спробу представити педагогічні технології рідномовної політики як системоутворювальний компонент сучасної освіти.

Ключові слова: рідномовні обов'язки, рідна мова, педагогічні технології, основні положення, рідномовна політика, мовленнєва практика, Іван Огієнко.

Сьогодні в умовах національно-державного, культурно-освітнього перезавантаження й переформатування мовної політики й освіти особливої ваги набувають науково-теоретичні та методологічні настанови видатного українського педагога-просвітителя, церковного діяча і справжнього патріота Івана Огієнка про роль та значення рідної мови у навчанні й вихованні дітей. Через багатющу педагогічну спадщину вченого червоною ниткою проходить ідея: справжнє виховання і навчання підростаючого покоління ґрунтується на глибокому й усвідомленому вивченні рідної мови, власної історії, культури та духовних надбань попередніх поколінь. У цьому взаємозв'язок минулого й сучасності, давнього і нового. Рівень культури народу, – зазначав видатний учений, – його націєтворчі здобутки та перспективи перебувають у пропорційній залежності від рівня літературної мови [3, с.136].

Саме тому спадщина Івана Огієнка неодноразово ставала об'єктом уваги науковців. Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, дозволяє виділити декілька напрямів дослідження його спадщини: науково-педагогічний (А.Алексюк, О.Біла, С.Болтівець, О.Гривнак, Л.Ляхоцька, В.Майборода, А.Марушкевич, Н.Ничкало, Г.Опанасюк, Т.Роняк); видавничий і редакторський (Т.Ківшар, Ф.Погребенник, М.Тимошик); літературознавчий (В.Мацько, О.Мишанич, Є.Сохацька). Однак, незважаючи на досить широкий спектр досліджень різноманітних аспектів спадщини І.Огієнка, недостатньо вивчені, на наш погляд, ефективність упровадження його педагогічних технологій щодо практичного вивчення рідної мови.

У 1936 р., перебуваючи в еміграції у Польщі, І.Огієнко видає у друкарні отців Василіан у Жовкві книжку «Наука про рідномовні обов'язки», що стала рідномовним катехізисом для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкої громадськості. Написати цю книгу автора змусила сучасна йому рідномовна практика й політика, що вели до мовного «винародовлення» [2, с. 11], національного та громадського нігілізму українського етносу як в Україні, так і далеко за її межами. Усвідомлення дослідником рідної мови як найважливішої основи, на якій духовно й культурно зростає кожний народ, випливало з таких чинників: національною ознакою самоідентифікації народу є рідна мова, а найміцнішим цементам єдності нації є добре вироблена літературна форма рідної мови. Через це,

зауважував учений, кожний народ виробляє собі певну реальну практику, щоб забезпечити рідній і літературній мові найкращий і найлегший розвиток

У «Науці про рідномовні обов'язки» чітко простежується двобічність поглядів ученого на феномен «рідна мова». Як громадський діяч, учений пов'язує її з державними цінностями, які оновлюються в духовній культурі кожного народу. За його словами, рідна мова – то найважливіший ґрунт духовного й культурного розвитку народу, то «сила культури, а культура – сила народу» [2; с. 12]. Як патріот своєї країни, учений стверджує, що тільки рідна мова є для людини найвищою цінністю, оскільки приносить найбільше й найглибше особисте щастя, водночас вона є і найвищою державною цінністю, оскільки формує найсильніші патріотичні характери.

Ми погоджуємося з думкою академіка А.Богуш [4, с. 87], що незаперечними цінностями сучасної освітянської мовної політики в Україні повинні стати такі слова І.Огієнка: «Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомості нації – немає державності, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення» [2, с. 11]. Аналіз праці «Наука про рідномовні обов'язки» дозволяє дійти висновку щодо цілісності системи поглядів ученого на порушену ним проблему, різнобічності підходів до її висвітлення, багатаспектності шляхів її вирішення. У назвах розділів книги простежується прагнення автора довести, що розв'язання означеної проблеми залежить від послідовної діяльності кожного громадянина, кожного члена суспільства

Основними засадами рідномовної політики держави вчений вважає забезпечення якнайкращого розвитку «спільної для всіх племен її народу літературної мови» [2, с. 13]. Свої рідномовні обов'язки щодо літературної мови держава повинна виконувати через церкву, школу, пресу, урядову та судову системи, письменників, інтелігенцію, театр, кіно, радіо тощо, де вживання унормованої літературної мови є обов'язковим.

Стрижнем концепції мовної освіти Івана Огієнка є оволодіння кожним громадянином соборною літературною мовою. Найпершими рідномовними обов'язками громадянина є охорона честі рідної мови, її практичне використання у родинному та громадському спілкуванні. З-поміж десяти найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина найбільшу увагу привертають такі: «1. Мова – то серце народу: гине мова – гине народ. 2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ. 7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина – працювати для

збільшення культури своєї рідної літературної мови. 10. Кожний свідомий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу» [2, с. 15].

Другим концентром уваги автора «Науки про рідномовні обов'язки» є висвітлення через систему тез-приписів основного рідномовного гасла «Для одного народу – одна мова і вимова, один правопис» та розкриття практичних шляхів його реалізації. Сучасний І.Огієнкові стан мовленнєвої практики в Україні та в діаспорі свідчив про відсутність єдиних мовних правил і норм, яких би дотримувались усі, хто говорить українською мовою. Вчений вважав, що «без соборної літературної мови жодний, навіть дуже численний народ, не може стати свідомою нацією» [2, с. 16]. Соборна літературна мова, вимова і правопис надають глибокого почуття всенародної єдності, живущої духовної сили й політичної могутності, стають могутнім знаряддям для виховання правдивих національних талантів і геніїв. Учений зауважував, що першою ознакою інтелігентності людини є добре знання нею літературної мови, яке здобувається лише через навчання.

Основними носіями добре виробленої літературної мови, повинні бути ті люди, від яких навчається її пересічний громадянин. Це насамперед письменники, представники преси, духовенство, працівники культури, науки, інтелігенти вільних професій, державні службовці.

Особлива роль у навчанні рідної мови та вихованні національно свідомих громадян повинна належати, за І.Огієнком, перш за все, школі: «школа – то найсильніше джерело вивчення й консервації своєї рідної мови взагалі, а літературної зокрема, тому цілий народ мусить пильно дбати, щоб усі школи були тільки рідномовні, бо тільки вони виховують свідому націю» [2, с. 26]. Забезпечення рідномовного виховання можливе лише за умов, коли кожний учитель, незалежно від фаху, досконало володіє рідною мовою, вимовою, правописом, знає Науку про рідномовні обов'язки і невинно наполегливо виконує всі її приписи. Учитель рідної мови мусить «пильнувати, викликати у своїх учнів любов, пошану та зацікавлення до рідної мови, а це приведе до глибокого вивчення її» [2, с. 27].

Палкий прибічник родинного виховання («домашньої церкви») Іван Огієнко вірив у надзвичайне значення впливу й прикладу батьків на формування світогляду і національно-патріотичних почуттів молоді.

Рідномовне виховання, за І.Огієнком, повинно забезпечуватися в сім'ї такими засобами: спілкування в родині повинно здійснюватися тільки рідною мовою; батьки мусять призвичаювати дітей до читання рідномовної літератури; в родині повинна бути складена бібліотека найкращих творів українського письменства; кожна мати мусить добре знати науку про рідномовні обов'язки і виховувати дітей згідно з її приписами. Батько і, особливо, мати, яку вчений вважав більш чулою до мови і тому впливовішою на мовне виховання дітей, повинні пильнувати, щоб перша мова їхньої дитини була «справді матірня, – своя, рідна». Вчений застерігав, що дитина вважатиме тільки ту мову за рідну, якою говоритиме перші п'ять років свого життя, відтак, особа, що не зросла на рідній мові, загублена для нації, бо «ціле життя буде безбатченком, і справи рідної нації будуть для неї чужі» [2, с. 27].

Особливу увагу привертають положення й рекомендації, сформульовані вченим-педагогом щодо визначення мети, функцій і завдань педагогічної системи та її окремих структурних підрозділів у виконанні рідномовної політики з урахуванням типу закладу освіти та вікових особливостей учнів і студентів.

Навчання у школі з першого року повинно провадитися соборною літературною мовою. Головне завдання початкової школи в рідномовній ділянці – практично навчити своїх учнів соборної літературної мови та соборного правопису. Про початкову освіту в рідномовній школі повинно піклуватися все громадянство, бо «кожна дитина, яка покінчила чужу науку, але не вміє писати й читати рідною мовою, втрачена для народу» [2, с. 30].

Середньошкільна молодь повинна старанно вивчати соборну літературну мову, виховуватися на творах рідної літератури, особливо тих, що змальовують ідею всенародного почуття, знати головні рідномовні обов'язки.

У вищій школі студентство повинно «добре знати найперше свою соборну літературну мову й вимову, правопис. Особливо ж мусять вони плекати вивчення складні своєї мови й пишатися її знанням» [2, с. 32]. Окрім цього, студентство зобов'язане добре знати науку про рідномовні обов'язки й віддано працювати за її наказами та для проведення її в життя. У навчальному закладі студенти мусять використовувати рідномовні підручники, опановувати рідномовну фахову термінологію, збирати діалектологічний матеріал для вивчення рідної мови.

В аспекті започаткованого дослідження особливий інтерес викликають ті розділи й положення Огієнкової «Науки про рідмовні обов'язки», які присвячені позашкільному рідномовному вихованню. Слід зауважити, що значна кількість рідномовних приписів щодо позашкільної освіти, є однаково актуальною для позакласної роботи, навіть більше, в деяких випадках означені поняття можуть виступати як абсолютні синоніми, або ж як відокремлені, але неподільні частини цілісного феномена «позааудиторна робота». Добре організовану позашкільну (позакласну) роботу Іван Іванович уважав одним із могутніх двигунів розвитку рідної мови.

Свідченням того, яке важливе значення посідає позааудиторна робота у концепції мовної освіти Івана Огієнка, може слугувати той факт, що в «Науці про рідномовні обов'язки» автором, по-перше, подано цілісну систему приписів щодо позакласної та позашкільної мовно-освітньої роботи для найрізноманітніших за віковими, соціальними та професіональними показниками верств українського громадянства, по-друге, розкрито конкретні механізми організації та функціонування шкільних та позашкільних мовних товариств, гуртків тощо. Так, у розділі «Найперші рідномовні обов'язки кожного громадянина» професор Огієнко зазначає, що «кожний свідомий громадянин мусить дбати, щоб навіть у найменших оселях закладалися «Гуртки плекання рідної мови» [2, с. 15], що насамперед повинні активно діяти при церковних парафіях та закладах освіти. Душею «Гуртка плекання рідної мови» повинен бути вчитель рідної мови, який уже на етапі середньої загальної освіти залучає молодь до активної праці в гуртку.

Студенти вищої школи, за І.Огієнком, повинні не лише щонайменше два роки працювати в «Гуртку плекання рідної мови», але й поставити собі за святий обов'язок заснувати у своїй місцевості такий гурток, головною метою якого має стати вивчення і плекання рідної літературної мови.

Прикінцевим акордом рідномовного катехізису Івана Огієнка став рідномовний гімн українця, який повинен згуртовувати народ, закликати його шанувати свою рідну мову як найбільший всенародний скарб.

Підсумовуючи сказане, зауважимо, що «Наука про рідномовні обов'язки» цілісно і послідовно доводить, що рідна мова є об'єднуючим, консолідувальним чинником, оскільки «Держава, що не об'єднує всіх племен свого народу соборною літературною мовою, завжди наражена й на політичне роз'єднання цих племен» [2, с. 13].

Логіка структури та методика викладу «Рідномовного катехізису», аналіз назв кожного з 37-и розділів та їх змісту допомагають дійти висновку,

що професор Іван Огієнко ставив перед собою завдання створити працю популярну за викладом, але законодавчу за своїм характером. Сам Іван Огієнко покладав велику надію на те, що його робота сприятиме консолідації українського етносу. У часописі «Рідна мова» у 1936 році він зазначав: «Випускаємо цю книгу з глибокою надією, що вона широко піде в найдавніші наші закутки, кожному відкриваючи очі на його рідномовні обов'язки! Нехай кожен, хто одержить цю книгу, конче передасть її своїм знайомим» [3, с. 331].

Таким чином, незважаючи на те, що значний часовий відтинок відділяє сьогодення від того часу, коли була написана «Наука про рідномовні обов'язки», більшість її положень є незаперечно актуальними для сучасної рідномовної політики та мовленнєвої практики в Україні. Відсутність єдиної мовної політики, нечітка самоідентифікація значної кількості українців, що через історичні обставини втратили почуття національної приналежності, спричинили певне мовне винародовлення, що, зрештою, веде до втрати єдності нації. «Рідномовний катехізис» Івана Огієнка повинен стати концептуальним статутом у ділянці мовної політики й освіти задля забезпечення державності українського народу, підняття його культурного рівня, виховання національно-патріотичних почуттів.

Список використаних джерел

Біла О.М. Реалізація «рідномовних обов'язків» Івана Огієнка в позакласній роботі з учнями 5-7 класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Олена Мансифівна Біла. – Одеса, 2002. – 253 с.

Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / Іван Огієнко. – Львів: Українська Академія Друкарства; вид-во «Фенікс» при сприянні фонду «Відродження», 1995. – 46 с.

Огієнко І. Рідна мова. – 1936. – Ч. 9 / Іван Огієнко. – Жовква: друкарня ОО Василян. – 331 с.

Богуш А.М. Ціннісні орієнтири рідномовних обов'язків у спадщині І.Огієнка / Алла Михайлівна Богуш // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. збірник / за заг. ред. О.В.Сухомлинської. – Київ, 1992. – С. 87-90.

УДК159.9.072.5:37.013.77

Поцулко О.А. (ДонНМУ, м. Лиман)

ВПРОВАДЖЕННЯ Q-МЕТОДИКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Q-методика – це метод систематичного вивчення уявлень людини про себе, хоча успішно може використовуватися і для інших цілей. Для впровадження цього методу студентупред'являється ряд тверджень, які пропонується сортувати, здійснившиздалегідь організований розподіл уздовж континууму – від тих, що є найбільшхарактерними для людини, яка здійснює сортування, до найменш характерних длявсіх суб'єктів, що беруть участь в даному експерименті. Ця сталість прискорюєстатистичну обробку результатів, так як все сортування зводиться дорозподілу з тотожним середнім і стандартним відхиленням.Сортування може бути здійснено не тільки щодо того, як люди бачать себе сьогодні, але також щодо того, якими вони хотіли б бути;такий тип сортування називаєтьсяідеальним сортуванням (наприклад, молода людина порівнюєсвоє уявлення про себе в п'ятнадцять років, а також якою її в цей самий віковий період бачили мати, друзі, вчителя іт.д.).У цьому випадку можливо стільки угруповань або, як їх називають, варіацій, скільки вибере сам дослідник (студент). Результати такої мультिवаріативної програми можуть бути проаналізованіметодами кореляції, факторного аналізу та аналізу варіацій.

Твердження для Q-сортування можуть складатися по-різному. Вони можутьформулюватися відповідно конкретної теорії особистості, або вони можуть відбиратися з групи тверджень,взятих з самоописів, особистісних опитувальників і т.д.Щоб проілюструвати способи використання Q-методики ми попросили кожного студента впорядкувати свої твердження («Я – покірنا людина», «Я – стараний студент», «Я – приємна людина», «Я – імпульсивна людина»)двома способами відповіднонаступним інструкціям:

1) самосортування (розсортуйте ці картки таким чином, щоб описати себе так,як Ви бачите себе сьогодні, починаючи з тих, що відповідають Вам в найменшій мірі,і завершуючи тими, що відповідають найбільшою);

2) ідеал-сортування (тепер розсортуйте ці картки так, щоб описати Ваш ідеаллюдини – людини, якою Ви хотіли б бути).

Потім для кожного студента корелювалися розподіли, отримані в цих двохсортуваннях. Середня кореляція між самосортуванням та ідеал-сортуванням дляобстежуваних дорівнювала нулю, що показує відсутність конгруентності між тим, як молоді люди бачать себе і тим, якими вони хотіли б бути. Суб'єкти контрольної групи, які зрівнялися з суб'єктамиосновної, але не були зацікавлені в експерименті, такожздійснили сортування. Середня кореляція між самосортуванням та ідеал-сортуванням для цієї групи була 0.58, що доводить велику задоволеність собою в групі. Через деякий час (2 – 3 місяці) студентів знову попросили зробити самосортування та ідеал-сортування. Середнякореляція між ними виявилася 0.34 – істотне збільшення

щодо того, що було раніше, хоча і менше, ніж у контрольній групі. Контрольна група також піддалася ресортуванню (через 2 – 3 місяці), і для неї середня кореляція між Я та ідеальним незмінилася.

Цікаво відзначити деякі зміни індивідуальних кореляцій між показниками на початку дослідження і через 2 – 3 місяці. Деякі кореляції спочатку дуже низькі, але помітно зростають через деякий час і залишаються такими ж в подальшому. Приклад такого паттерну – Владислав (студент I курсу Медичного факультету).

На початку дослідження	Через 2 – 3 місяці	В подальшому
0.23	0.51	0.70

В інших випадках кореляція залишається низькою, як у Сергія (студента I курсу Медичного факультету).

На початку дослідження	Через 2 – 3 місяці	В подальшому
-0.29	0.03	-0.18

У інших – спочатку кореляція низька, по завершенні дослідження зростає, а в наступний період регресує. Наприклад, як у Анастасії (студентки I курсу Медичного факультету).

На початку дослідження	Через 2 – 3 місяці	В подальшому
0.30	0.62	-0.06

Для іншого типу студентів кореляція спочатку низька, зростає через 2 – 3 місяці і продовжує зростати в подальшому. Наприклад, як у Ганни (студентки I курсу Медичного факультету).

На початку дослідження	Через 2 – 3 місяці	В подальшому
-0.38	0.40	0.62

Можна подумати, що ці різні профілі змін слід співвіднести з тим, наскільки велике поліпшення було показано під час дослідження. Це не так. Коли суб'єкти на основі суджень і протоколів проєктованого тестування були розділені на «групу з поліпшенням» і «групу без поліпшення», виявилось, що цідві групи не розрізняються відносно своїх кореляцій Я та ідеалу до завершення експерименту, хоча при подальшому застосуванні Q-сортувань у «групи з поліпшенням» виявилися дещо вищі кореляції. Батлер і Хей пояснюють цю невдачу в виявленні взаємин між зростанням кореляцій Я та ідеалу, з одного боку, і поліпшення – з іншого, за допомогою того, що вони назвали «захисним сортуванням». Захисне сортування – таке сортування, в якій люди дають викривлену картину себе – так що це виглядає ніби вони були добре адаптовані, в той час як в реальності це не так [3, с. 185]. Наприклад, в іншому дослідженні найвища виявлена кореляція між Я та ідеалом – виключно висока, 0.90, – була продемонстрована студентом з девіантною поведінкою.

Проблема захистів піднімає серйозні проблеми щодо валідності самозвітів. Чи правда, якщо людина висловлює задоволення собою, це дійсно так? Чи дає внутрішня система відносин точну картину особистості? Хей ще у 1949 році здійснив спеціальне вивчення захисної поведінки і виявив, що вона допускає безліч форм, включаючи заперечення, догляд, виправдання, раціоналізацію, проєкцію, ворожість. Під час дослідження одні студенти демонструють зниження захисту, інші – підвищення. Проте, Хей намагається мінімізувати важливість захисної поведінки. Він вважає, що здебільшого вона являє навмисну брехню людей з метою «зберегти своє обличчя». Цей погляд явно контрастує зі психоаналітичною теорією захисних механізмів, згідно з якою вони діють не свідомо. У дослідженні студентів жіночої статі з девіантною поведінкою нами було виявлено, що деякі з суб'єктів оцінювали себе вище, ніж ідеал-Я. Це виявляється новим зазначенням на захисне сортування.

Інше дослідження стосувалося міри захисту, яка корелювала з тим, як особистість ставиться до себе і тим, як її оцінюють зовнішні спостерігачі. Ми отримали самозвіт від шістдесяти студентів університету, які здійснювали сортування 125 тверджень по тринадцяти групам від найбільш характерних до найменш характерних. Маючи доступ до біографічної інформації студентів, протоколам тестування за методикою Роршаха і сумарним оцінкам за цією методикою, даним тесту словесних асоціацій і протоколам тесту тематичної апперцепції (ТАТ), ми здійснили Q-сортування для кожного суб'єкта з використанням тих же 125 тверджень. Ступінь перцептивного захисту визначався шляхом пред'явлення загрозливих і нейтральних слів спочатку з передпороговим часом експозиції і згодом його поступовим зростанням до тих пір, поки суб'єкт не був в стані впізнати всі слова. Ступінь перцептивного захисту визначався через знаходження відмінностей між порогами впізнання нейтральних слів і порогами впізнання загрозливих слів [2, с. 129].

Ми хотіли перевірити наступні гіпотези: 1) чим більше узгоджується самоопис людини з описом її іншими людьми, тим менше вона буде проявляти перцептивний захист; 2) чим більше узгоджується самоопис людини і оцінка експертів, тим більш адекватною буде особистісна пристосованість індивіда; 3) чим більш адекватна особистісна пристосованість, тим менше людина буде виявляти перцептивний захист. У цьому дослідженні ми використовувалися два способи вимірювання пристосованості: 1) Роршахівський перевіірочний список Мунро [1, с. 35] і 2) рейтинги, які були здійснені за одинадцятьма шкалами пристосованості.

Результати підтвердили всі гіпотези. Чим вище відповідність самоопису і описів, зроблених іншими людьми, тим менше перцептивних захистів і краще пристосування. А краще пристосовані суб'єкти проявляють менший перцептивний захист.

Ці дослідження показують, що захист – важлива змінна в судженні людей про себе, і що на самозвіт не можна покладатися як на те, що дасть ту ж картину уявлень особистості про себе, що й об'єктивність інших людей про неї.

На другому етапі експериментальної роботи нами було 114 студентів ДонНМУ. Нами була розроблена ділова гра «Я – студент, Я – особистість», проведення якої вимагає від учасників здійснення рефлексії, передбачає звернення їх до свого внутрішнього світу і досвіду. Спочатку самостійно, в ході індивідуальної роботи, а потім в групах їм потрібно було виявити у себе відсутні якості, які найбільш важливі для того, щоб відбутися в названих статусах, і ранжувати їх, склавши рейтинг. В таких умовах виникає ситуація, коли практично кожен студент одержує зовсім нову для себе інформацію про те, якими знаннями та якостями володіє, що може, а чомусь ще належить навчитися. Для деяких студентів, за їх визнанням, це стає поштовхом до систематичної роботи над собою. Для стимулювання рефлексивних дій студентів ми використали вправу, спрямовану на виявлення відповідності уявлень людини про себе і уявлень про неї інших людей (студентів-одногрупників). Завдання учасникам передбачає необхідність написати на картці десять відповідей на питання «Хто Я?», «Який Я?», а також три гасла, яким студент слідує у своєму житті. Разом з тим дається установка – не писати банальні відповіді, а задуматися над тим, чим кожен відрізняється від інших, чим внутрішньо для себе пізнаваний. Після закінчення роботи картки були здані викладачеві, який зачитував записи на них, а аудиторія вгадувала автора. Опитування свідчить, що переважна більшість студентів вперше виконують подібного роду роботу і відчувають значні труднощі в знаходженні для себе необхідних десяти характеристик. Це підтверджується і тим, що певна категорія студентів (21 студент, що складає 18,4%) залишається невпізаною.

Розглянувши запропоновану проблему, вивчивши ряд педагогічної, психологічної та соціологічної літератури, ми прийшли до деяких висновків.

По-перше, Q-методика – це найдієвий метод самовивчення людини, особливо в навчальному процесі.

По-друге, основними методами при застосуванні Q-методики є методи кореляції, факторний аналіз і аналіз варіацій.

По-третє, проблема, з якою найчастіше стикаються при застосуванні Q-методики – це проблема захистів (щодо валідності самозвітів).

По-четверте, чим вище відповідність самоопису і описів, зроблених іншими людьми, тим менше перцептивних захистів і краще пристосування.

По-п'яте, краще пристосовані суб'єкти проявляють менший перцептивний захист.

Список використаної літератури

1. Белый Б. Диагноз по чернильным кляксам / Б. Белый // Наука и жизнь. – 1989. – № 6. – С. 33 – 39.
2. Роджерс К. О становлении личностью: психотерапия глазами психотерапевта / К. Роджерс. – К.: PSYLIB, 2004. – 251 с.
3. Холл К.С., Линдсей Г. Теории личности / К.С. Холл, Г.Линдсей. – К.: PSYLIB, 2005. – 400 с.
4. Шапарь В.Б. Практическая психология. Проективные методики / В.Б. Шапарь. – Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 480 с.

УДК 378.147

Раціна Т.В., (Державний ВНЗ «Національний гірничий університет»)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В даний час основним завданням у підготовці фахівців стає забезпечення якісної освіти, що відповідає потребам особистості і держави. Навчаючись у вищому навчальному закладі, студент повинен отримати не тільки певний обсяг навчальної інформації, а й набути навичок навчальних дій, на основі яких буде будуватися його професійна діяльність. Основним результатом навчання студентів у ВНЗ повинна стати «не система знань, умінь і навичок сама по собі, а набір ключових компетенцій» в області професійної діяльності. При зростаючому обсязі інформації, яку повинен засвоїти студент, актуальним стає питання про оптимізацію процесу навчання, а в зв'язку з нею і про вибір засобів, за допомогою яких подібний процес можна здійснити.

Оптимізація передбачає побудову системи мір, що охоплюють педагогічний процес в цілому, тобто всі його елементи (завдання, зміст, форми, методи) і потребує оцінки результатів за конкретними критеріями. Критеріями оптимізації можуть бути:

- максимально можливі результати у формуванні знань, умінь, навичок, або тієї чи іншої риси особистості, у підвищенні рівня вихованості студента;
- мінімально необхідні витрати часу студентів і викладачів на досягнення намічених результатів;
- допустимі витрати зусиль студентів і викладачів на досягнення намічених результатів за відведений час.

Оптимізація є процесом, тому можна поступово підходити до визначених критеріїв. Вона необхідна для впровадження в практику досягнень науки, передового досвіду, удосконалення праці керівників, викладачів, студентів у врахуванні сучасних вимог [1].

Важливим аспектом оптимізації вузівської підготовки в даний час є посилення практичної спрямованості навчання, необхідність випуску, насамперед, широкопрофільних фахівців, які володіють у той же час ґрунтовними вузькоспеціальними знаннями і навичками. Однак головним напрямком у підготовці фахівців у вищій школі стає орієнтація не тільки на професійну, але й особистісну складову, що дозволить випускнику ВНЗ, відповідно до змін у сфері трудових відносин, в міру необхідності виявляти ініціативу, гнучкість, самоудосконалюватися та ін. При цьому особливого значення набуває загальнокультурна підготовка фахівця, формування гуманності особистості, як основи її всебічного розвитку, становлення її громадянської позиції, здатності до відповідальних дій, співробітництва з іншими людьми, що, нарешті, приведе до інтеграції суспільства. У такий спосіб в основному буде забезпечений високий адаптаційний потенціал випускників вузів України.

Однією з найважливіших завдань сучасної вищої школи є формування і розвиток у студентів навичок активного самостійного оволодіння знаннями, розширення теоретичного кругозору, самостійної правильної організації своєї роботи з пошуку необхідних матеріалів і їх вивчення, щодо практичного застосування отриманих в ході роботи знань і навичок. Без цього майбутньому фахівцю важко орієнтуватися в усі зростаючому обсязі знань, в зростаючому потоці інформації. Це стає можливим завдяки глобальній комп'ютеризації суспільства і зокрема наявності різноманітних освітніх платформ, завдяки яким оптимізується навчальна робота, і студенти отримують можливість вивчити певний обсяг матеріалу самостійно, послідовно виконуючи вказівки електронних навчально-методичних матеріалів [2].

Дистанційне навчання полягає у взаємодії викладача та студента між собою на відстані, але при цьому відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання).

Комбіноване дистанційне навчання з очними зустрічами можливо реалізовувати на електронній освітній платформі MOODLE. Однак для роботи на платформі викладачам потрібно регулярно проводити наукові дослідження, присвячені використанню комп'ютерної техніки,

мультимедійних засобів і нових інформаційних технологій. Вони повинні постійно підвищувати власну кваліфікацію в плані використання комп'ютерної техніки та Інтернет. Така освітня технологія дозволяє інтенсифікувати навчальний процес і наблизити навчання до індивідуального. Студенти очної та заочної форм навчання можуть поглиблювати і розширювати знання з певної тематики та відзначити ряд позитивних моментів:

- студенти отримують доступ до навчально-методичних матеріалів дисципліни в авторському викладі викладача, що знижує проблему дефіциту навчальної літератури;
- пошук потрібних матеріалів, що знаходяться в оболонці, займає мало часу, а мережа Internet дозволяє використовувати величезні інформаційні ресурси;
- тимчасові рамки роботи над темою і систематичний контроль самостійної роботи студентів спонукає їх до ритмічній роботі по засвоєнню дисципліни протягом всього семестру;
- тестування дозволять здійснювати самоконтроль освоєння матеріалу протягом семестру.

Студенти раз на семестр повинні мати очні сесії спілкування з викладачем в традиційній формі і тут акцент вже робиться на розвитку вмінь усного мовлення. Таке поєднання традиційної форми навчання і дистанційної через інформаційну базу дозволяє отримувати досить об'єктивні відомості про рівень знань, що, підсилює зворотний зв'язок між студентом і викладачем, що дозволяє своєчасно реагувати на виникаючі складності.

Робота на електронній освітній платформі сприяє більш швидкому формуванню основного понятійного апарату, розвиває вмінь наукового пошуку, сприяє підвищенню рівня самостійності і відповідальності за своє навчання, розширює кругозір студентів, активізує їх творче мислення, підвищує інтерес до досліджуваного предмета.

Перелік посилань

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация педагогического процесса в вопросах и ответах. – [2-е изд.]; перераб. и доп. / Ю.К. Бабанский, М.М. Поташник. – К., Рад. школа, 1983. – С. 13;21.
2. Герасіна Л. М., Ятченко А. Д. Вища школа: реформування в демократичному суспільстві. / Л. М Герасіна, А. Д. Ятченко – Х.: Акта, 1998. – 176 с.

УДК 37.013

Романій С.М. (ДВНЗ «ДонНТУ»)

ОСОБИСТИЙ ПРИКЛАД У ПЕДАГОГІЦІ

Педагогіка – наука про виховання, освіту і навчання людини на всіх вікових етапах його розвитку. Предмет педагогіки – виховання як особлива функція суспільства.

Розвиток – це процес внутрішньої послідовної кількісної і якісної зміни фізичних, психічних і духовних сил людини, які забезпечують реалізацію його життєвого потенціалу, його суті і призначення. Існують наступні форми розвитку: фізичне, фізіологічне, психічне, соціальне і духовне. Фізичний розвиток – зміна зростання, ваги, пропорцій тіла, накопичення м'язової маси. З фізичним взаємозв'язаний фізіологічний розвиток людини. Змінюються його функції в області травлення, серцево-судинній та інших систем. Фізичний і фізіологічний розвиток лежить в основі психічного розвитку – ускладнюються процеси віддзеркалення людиною дійсності, складні психічні утворення: потреби, здібності, інтереси. Соціальний розвиток людини, продовження психічного розвитку, – поступове входження його в суспільні, економічні, виробничі, правові, професійні та інші відношення. Вінцем розвитку людини є духовний розвиток – осмислення свого призначення в житті, появи відповідальності перед поколіннями, прагнення до постійного вдосконалення. Розвиток людини відбувається через виховання, передаючи досвід свій власний і попередніх поколінь.

Виховання – процес передачі досвіду одним поколінням і засвоєння його іншим, що забезпечує розвиток людини.

Освіта – це процес і результат засвоєння особою певної суми знань, умінь, навичок і забезпечення на цій основі відповідного рівня розвитку особи. Цей процес здійснюється через освітню систему – всі види освітніх установ з їх матеріальною базою, кадрами, науково-методичним забезпеченням. За допомогою освіти йде управління розвитком людини. Освіта здійснюється через навчання.

Навчання – цілеспрямований процес взаємодії викладача та осіб, що вчаться, в ході якого здійснюється освіта людини, передача і засвоєння знань, умінь і навичок. Навчання – процес двосторонній і здійснюється завдяки взаємним зусиллям педагога (викладанню) і учня (ученню). [1]

Викладач – головна фігура педагогічного процесу. Його особистий приклад – могутній фактор виховного впливу. Завдяки спілкуванню з учнями викладач виховує їх не тільки словом, а й всіма якостями своєї особистості. Вони (особливо це стосується дітей молодшого віку) копіюють вчителя, наслідують його на кожному кроці. Вплив авторитетного педагога на учнів

залишає свій відбиток на все їхнє життя. «Золотим правилом» науки виховання вважав К. Ушинський тезу: «Вчителеві треба бути таким, якими він хоче бачити своїх вихованців».

Позитивні якості вчителя, викладача становлять основу його авторитету – визнання учнями його інтелектуальної, моральної сили і переваги. А звідси й глибока пошана до вчителя і віра в нього. Авторитетний педагог – справжній володар думок і почуттів своїх учнів. У створенні його авторитету важливі такі риси його особистості, як ерудиція, глибокі фахові знання, справедливість, толерантність, прихильне ставлення до людей, принциповість, людяність, єдність слова і діла, високе почуття відповідальності. Не менш істотне значення мають його вміння тримати себе з гідністю, бути завжди бадьорим і життєрадісним, дисциплінованим, внутрішньо зібраним і підтягнутим, стриманим, чемним, привітним. Він повинен бути привабливим для учнів не тільки розумом і почуттями, знаннями й уміннями, а й своєю зовнішністю, тобто володіти педагогічною майстерністю. [2]

Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його чутливість до іншої людини, гуманність у помислах і діях. Але це не знижує актуальності такої його риси як вимогливість. Всепрощення, безпринципність, поблажливість до учнів, потурання їхнім слабкостям, байдужість до негативного в їх навчанні, праці та поведінці завдають великої шкоди вихованню особистості. Працю справжнього педагога живить віра в людину. Він повинен бути оптимістом, глибоко вірити у сили й можливості дітей, бачити насамперед усе краще, що їм притаманне. Вчитель має підходити до кожного з оптимістичним налаштуванням.

Обов'язковою нормою в ставленні учителя до учнів є справедливість. Будь-які прояви несправедливості з боку педагога ранять людські душі, обурюють учнів і завдають непоправної шкоди справі навчання й виховання.

Важливим для вчителя є позитивне емоційне налаштування, яке виявляється в умінні залишати за дверима навчального закладу неприємні переживання, погані настрої. Водночас він не повинен приховувати свого невдоволення чи навіть обурення, якщо учні того заслужили. Гнів, як і радість, повинні бути педагогічно спрямовані, не переходити меж, за якими вони стають шкідливими у вихованні. У стосунках з учнями завжди потрібне почуття міри, неприпустимість крайнощів, що виходять за межі пристойності й педагогічної доцільності. Викладач завжди має бути твердим, непохитним, послідовним у своїх вимогах і водночас гнучким, здатним переглядати окремі свої рішення і вимоги, якщо це зумовлено конкретними обставинами та інтересами справи. Він є старшим другом, товаришем, але насамперед, наставником, керівником. Тому дружні взаємини викладача й учня не повинні переходити у фамільярність та панібратство. Вчитель, якому

властиве відчуття міри, рішуче і неухильно вимагає від учнів виконання своїх обов'язків, будучи при цьому розсудливим, спокійним. Він завжди доброзичливий, але не ліберальний, чемний і делікатний, але не улесливий, охочий на похвалу, але не захвалює учнів.

Відчуття викладачем учня, усвідомлення своєї ролі у педагогічному процесі і мети своїх виховних дій зумовлює педагогічний такт, сутність якого полягає у творчому вмінні обирати в кожному конкретному випадку таку лінію поведінки, такий підхід (за допомогою слова, вчинків, тону, погляду, жестів, міміки тощо), які оберігають честь і гідність учнівського колективу, кожного учня, не принижуючи і не возвеличуючи його честі та гідності.

Обов'язкова передумова педагогічного такту – знання індивідуальних особливостей психічного стану, настроїв і переживань учнів. Педагогічний такт, за словами В. Сухомлинського, передбачає здатність вчителя поставити себе на місце учня, бачити себе в учневі та учня в собі.

Навчально-виховна робота потребує від викладача організаторських умінь і здібностей. Педагог має справу з колективом учнів, яким треба повсякчас керувати, діяльність якого необхідно спрямовувати. Це ж стосується його взаємодії з кожним учнем. Тому ефективність педагогічного процесу залежить від правильної організації праці, його уміння об'єднати і згуртувати учнівський колектив.

Ще однією важливою характеристикою діяльності вчителя є його мовна культура. Мова – найважливіший засіб спілкування вчителя з учнями, головний інструмент педагогічної праці. Вона є засобом безпосереднього впливу на свідомість і поведінку учнів. Важливі показники мовної культури педагога – змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота, емоційна виразність, яскравість, образність, барвистість мовлення, правильна літературна вимова, вільне, невимушене оперування словом, фонетична виразність, інтонаційна різноманітність, чітка дикція, правильне використання логічних наголосів та психологічних пауз, відповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою. [2]

Як рівноправний член колективу вчитель, викладач фізичної культури повинен брати активну участь в усіх ланках роботи навчального закладу і, в свою чергу, залучати до розв'язання питань фізичного виховання весь педагогічний колектив. Крім загальної культури і положення, яке він займає в педагогічному колективі, вчитель фізичної культури повинен бути майстром своєї справи. Авторитет, любов вихованців до викладача збільшується в міру зростання педагогічної майстерності.

Викладач фізичної культури, який має великий особистий спортивний досвід, безперечно, має підстави для того, щоб бути хорошим педагогом. Однак самого тільки спортивного досвіду недостатньо. Щоб стати

справжнім майстром педагогічної праці, вчитель фізичної культури мусить систематично підвищувати рівень своєї методичної підготовки.

Якщо добру виправку, гарну поставу повинен мати кожен викладач, то для вчителя фізичної культури вони необхідні. Він повинен ставити особливі вимоги до своїх рухів, постави, ходи, показувати учням приклад додержання вимог гігієни.

До викладачів усіх предметів ставляться певні вимоги щодо їх зовнішнього вигляду. Викладач же фізичної культури повинен з'являтися обов'язково в спортивному одязі. В противному разі, він навряд чи зможе домогтися від учнів єдиної форми одягу на уроках фізичної культури, а від цього залежить стан дисципліни на уроках і емоційність занять, що проводяться.

Кожний викладач повинен володіти своїм голосом. Щодо уміння володіти своїм голосом до вчителя фізичної культури ставляться особливо високі вимоги. Це пов'язано зі специфікою предмета, з необхідністю подавати спеціальні команди так, щоб вони збуджувала енергію в учнів.

Успіх викладача фізичної культури в роботі багато в чому визначається його ставленням до людей. Найкращими вчителями фізичної культури є ті люди, які люблять дітей, які знають їхні інтереси і запити, вміють будувати взаємовідносини з ними на основі взаємної поваги і довіри.

Викладач фізичної культури виховує молодь завжди, незалежно від того, чи проводить він заняття, чи виступає в якості судді на змаганнях, чи керує спортивною секцією, чи організовує масовий фізкультурний захід. Для того щоб успішно керувати роботою учнів, педагог повинен старанно вивчити кожного з них, використати всі свої знання з психології. Залежно від конкретних умов і індивідуальних особливостей учня вчитель фізичної культури обере найбільш раціональні шляхи впливу на нього.

На жаль, є ще чимало викладачів, які в своїй роботі обмежуються тільки тим, що вчать, але не докладають достатніх зусиль до того, щоб у процесі навчання виховувати. Навчити, звичайно, легше, ніж виховати, але в тому й полягає педагогічна майстерність, щоб об'єднати в єдиний процес ці два важливих засоби підготовки нашої молоді до життя. [3]

Зважаючи на викладене вище, педагогу необхідно намагатись дотримуватись багатьох речей, які в сучасному житті дуже важко прийняти і застосувати. Але якщо ти взяв за професію педагогічну путь, знаходь в собі сили...

Література:

1. Основи психології і педагогіки: Консп. лекц. / Н.Г. Лебедева, О.Т. Джурелюк, Д.О. Самойленко. – Алчевськ: ДонДТУ, 2009. – 174 с.
2. Сучасний педагог [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <http://www.horting.org.ua/node/1436>, вільний.

3. Роль особистого прикладу вчителя фізкультури у формуванні морально-вольових якостей в учнів [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/45064/, вільний.

УДК 378.147

Сергиенко Л.Г. (ИИ ДонНТУ)

РОЛЬ ЛЕКЦИЙ И ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

В настоящее время образование играет важную роль в жизни каждого человека. Ведь оно не только помогает нам в жизни, но еще дает возможность развиваться как личности, а также делать успехи в карьере.

Давать человеку образование - это тоже, что изменять его, преобразовывать. Образование - означает не процесс, а некоторое конечное состояние, к которому приводит обучение. Таким образом, от цели, содержания и разнообразия форм, методов и средств обучения зависит характер и качество образования. Обучение - это совокупность действий (внешних и внутренних), позволяющих обучаемым узнавать природу, общество и культуру, принимать участие в их формировании, развивать навыки, таланты, убеждения, жизненные установки, а также приобретать профессиональную квалификацию.

Как известно, обучение состоит из трех неразрывно связанных между собой компонент: содержание образования, деятельность преподавателя и деятельность обучаемого. Связи между этими компонентами выступают в обучении в виде отношений: а) учебный материал-преподаватель; б) учебный материал-студент; в) преподаватель-студент.

В данной работе предполагается рассмотреть особенности выше перечисленных связей при изучении физики студентами втуза, направленными на формирование их профессиональной направленности обучения.

Курс физики в технических вузах за последние годы претерпел серьезные изменения. С одной стороны, в нем нашли отражение основные направления развития современной физики и, с другой стороны, изложение материала, лабораторные и практические циклы стали более приближены к профилю вуза, носят инновационный характер. Идет процесс поиска рациональных методических решений данного вопроса.

Ведущим звеном учебного процесса в вузе считается лекция. Многие ученые и педагоги (С.И.Архангельский [1], Н.И.Пирогов [2], Н.Е.Жуковский [3] и др.) считали, что лекция - наиболее экономный по времени вид занятий, однако по силе впечатления стоит выше многих видов преподавания. Лекция закладывает основы научных знаний, подводит теоретическую базу под

изучаемую науку, знакомит студентов с методологией исследования, служит отправным пунктом и указывает направление работы студентов по всем остальным видам учебных занятий. Лекция не только вооружает слушателей знаниями по данной дисциплине, но и учит учиться. Она играет большую роль в том, чтобы создать основы самостоятельной работы студентов. Лекция является одной из важнейших форм обучения в современном вузе. Однако, "нам следует стремиться к тому, чтобы наши студенты умели формировать свои мысли, чтобы они оперировали самостоятельно умственным багажом, а не цитировали только по книгам и ни в коем случае не были, как выражался Г.В.Плеханов, "опрокинутыми библиотеками" [4].

На весь обозримый период дальнейшего развития высшего образования лекция остается важнейшей формой обучения, эффективнейшим средством формирования специалистов. Однако это не значит, что лекция не может и не должна совершенствоваться. Напротив, она должна модернизироваться. Основной недостаток традиционной лекции - это требование пассивности ее слушателей, возможность пребывать в бездушном состоянии ума, по резкому, но верному выражению К.Д.Ушинского, "в лакейском препровождении времени" [5]. Надо активизировать лекцию и заставить слушателя преодолеть "ленивую доверчивость ума", чтобы в результате лекции слушатели могли мыслить самостоятельно. Несмотря на, казалось бы, очевидные преимущества лекций, в последнее время стали возникать сомнения в их целесообразности. Эти сомнения усиливаются благодаря значительной обеспеченности студентами и колоссальными возможностями современных технических средств, программированного обучения и т.д. Какой выход? Нельзя, конечно, не использовать все более развивающиеся аудиовизуальные средства информации. Но возможно и нужно кардинально изменить структуру лекции, сделав пассивную форму восприятия активной, для чего нужно использовать в разумных сочетаниях различные технические средства, осуществив индустриализацию процесса обучения. Развитие технических средств обучения не может заменить лекцию, но должно в корне изменить ее методическое построение и восприятие, заставить слушателя активно работать вместе с лектором. Как правило, студенты стараются сделать во время лекции как можно больший объем записей. Время, потраченное на описание излагаемого физического процесса, уменьшает время осмысливания данного явления, уменьшает интенсивность и темп занятий, а поскольку работа студентов протекает не синхронно, затрудняет работу лектора по управлению мыслительной деятельностью. Повышенное внимание студентов к процессу записи приводит к тому, что в последовательной цепи "слушание – осмысление - запись" ослабляется или вообще выпадает среднее звено - "осмысление", в процессе которого происходит закрепление имеющихся и формирование новых знаний.

Применение мультимедийной техники, на наш взгляд, в большей степени компенсирует этот недостаток, т.к. студент вначале слушает материал, осмысливает его, а затем ему предоставляется возможность занести в конспект те записи, которые он считает нужными с экрана монитора. Кроме того, чертежи и рисунки, демонстрируемые на мониторах, экономят время, выполнены аккуратно и побуждают студентов к аналогичным действиям. Однако индустриализация процесса обучения не должна означать примитивные насыщения лекционной аудитории различными техническими устройствами, их введение должно обязательно сопровождаться временем отдыха, в которое должен входить и отдых от любых видов техники. На наш взгляд индустриализация обучения должна отвечать следующим требованиям:

- сделать более активным процесс восприятия, а не более развлекательным;
- сохранить общение лектора со студенческой аудиторией;
- облегчить отбор "самого главного" в профессиональном плане и фиксацию внимания на информации, более необходимой для данной специальности;
- иметь преимущества при углублении и ускорения восприятия знаний по сравнению с другими методами;
- сделать процесс обучения достаточно индивидуальным, используя для этого подготовку и характерные психологические свойства каждого обучаемого.

Непосредственная работа по активизации лекций и применению инновационной технологии должна начинаться с простейших мероприятий - внешне, но, тем не менее, необходимых:

- оснащение лекционной аудитории специальными техническими средствами (аудиовизуальная техника, специальный экран, мониторы и т.д.);
- обеспечение студентов минимальным комфортом в аудитории (правильное освещение рабочего места, вентиляция, удобные столы, стулья, доски и т.д.);
- создание в аудитории надежно действующей обратной связи "студент - лектор", позволяющий оценить степень текущего восприятия материала лекции;
- обеспечение студентов отдельным дидактическим материалом и т.д.

Разумеется, что одновременно с активизацией лекций должна происходить активизация всех других видов работы студентов в вузе – практических, лабораторных занятий, СРС и т.д.

К данной методике прилагаются структурно-логические схемы изучения отдельных разделов курса и схемы меж- и внутри предметных связей. Структурно-логическая схема является своеобразным путеводителем

учебного процесса, она отражает последовательность и взаимодействие различных видов занятий по данному разделу, а также самостоятельную работу студентов. Схемы меж- и внутри предметных связей показывают связь изучаемого материала со специальными курсами (гидравлика, теплотехника, теоретические основы электротехники и т.д.) и с обслуживающими курсами (основы промышленной электроники, вычислительная техника, экономика и т.д.).

В нашей работе мы исходим из предположения, что характер изложения материала на лекции может оказать значительное влияние на формирование профессиональной направленности, если будут прослежены связи содержания и структуры лекций с развитием дидактических умений студентов.

Чтобы наметить конкретные пути формирования профессиональных умений через лекционный курс физики, мы поставили задачу выявить, каким образом содержание и характер чтения лекции задает оптимальные нормы учебной самостоятельной работы студентов, определяет уровень и направленность усвоения знаний.

Весьма полезным, как показал опыт, является использование структурно-логических схем, руководствуясь которыми лектор излагает, а студенты воспринимают классический материал физики, трансформированный к задачам профессиональной направленности. Это позволяет создать движение тематической идеи от теоретического вида к практической цели. В связи с этим целесообразно представлять и давать схемы с возможно более широкой расшифровкой ее места в курсе с особым акцентом на путях ее дальнейшего использования. К примеру, известный закон Амонтона-Кулона, определяющий силу трения, раскрывается в идеях горнозаводского ленточно-конвейерного транспорта. Даже еще не раскрытая, эта тема определяет ход рассуждений о конструкции установок, условиях их эксплуатации. Сухая информация о законе и простая аналитическая запись его становится живыми и значимыми в идеях темы, которая, как видно, существует не сама по себе, а как весьма значимая, для становления специалиста. Таким образом, для раскрытия темы любого раздела физики необходимо, вначале, ввести определенный набор профессиональных понятий, величин, и т. п., которые бы функционально сочетались и были неотъемлемыми с понятиями физики. Это делает необходимым организации задачи и хода рассуждений по ее решению в целевом направлении.

В приведенном примере определение силы трения скольжения приводит к необходимости установить коэффициент трения материала ленты и горной массы. Теоретические рассуждения и демонстрационный эксперимент (ДЭ) показывают, что искомый коэффициент трения скольжения численно равен

тангенсу угла наклона поверхности ленты и материала тела, при котором тело (горная масса) начинает равномерное скольжение. В конечном итоге это позволяет сформулировать излагаемый закон как естественный закон природы, эмпирически раскрываемый, и практически используемый.

Применение структурно-логических схем различной наполняемости позволяет преподавателю более четко объединить отдельные смысловые фрагменты лекции, а студенту их осмысленно воспринять в каждом элементе информации, которая подчинена главной цели и цели темы. Таким образом, построение курса и его частей от центрально-узлового момента профессиональной направленности делает логичным как изложение темы, так и ее восприятие. Понятно, что изложенные идеи требуют рассмотрения всего изучаемого материала как целостного, системного объекта. При этом возникает необходимость определения и использования соответствующих элементов в нужное время и в нужном месте в структуре излагаемого материала.

Самостоятельные работы студентов по физике также во многом определяются характером чтения лекции. Надо заметить, что слишком невелико число студентов, желающих знать материал шире программных требований и потому работающих с рекомендуемой литературой (максимум 17% на курсе).

Попытка выяснить, как оценивают студенты свое умение самостоятельно ставить учебный эксперимент (лабораторный и демонстрационный) - одно из наиболее сложных профессиональных умений, показала, что студенты себя в этом плане не оценивают. И вот почему.

По результатам анкетирования студентов можно сделать вывод, что на лекции внимание студентов, в основном, сосредотачивается на теоретической сути материала, поскольку на лекциях по физике весьма сложно демонстрировать опыт, имеющий профессиональную направленность. Очень сложно связать курс общей физики вуза с целевыми задачами профориентации, в частности, горных инженеров. Поэтому, ДЭ (демонстрационный эксперимент) является лишь средством обучения физике и практически выпадал из поля зрения как предмет изучения. К тому же, лекция не достаточно учит логически связывать классический эксперимент с профессиональным материалом, не формирует умения синтезировать информацию лекции с применением ДО (демонстрационного опыта) и самостоятельной работы студентов с литературой.

Уровень требований к знаниям по курсу общей физики задается преподавателем не только характером чтения лекций, но и системой контроля за ходом усвоения информации и четко сформулированными задачами, которые стоят перед студентами при изучении физики. И, как бы интересно и много не ставил преподаватель демонстрационных опытов, но

если не ставятся цели обучения этому умению, и нет контроля за его формированием, студенты и не видят эксперимент в качестве объекта изучения. Как показали беседы со студентами, они не ставят своей целью запомнить эксперимент. Из анализа анкет видно, что студенты и не оценивают себя в этом плане. Цель, с которой ставится эксперимент, у преподавателя бывает различной в зависимости от характера материала. Преподаватель стремится к тому, чтобы демонстрация органически вошла в логику изложения. Но чем является демонстрация для студентов? Ни на семинарах, ни на экзаменах студенты, при ответах не обращаются к демонстрациям. Индивидуальные беседы показали, что студенты помнят, главным образом, внешнюю сторону демонстраций (внешний вид предметов, некоторые действия с ними). Объяснить же, какое явление, какую зависимость показывает демонстрационный опыт, объясняющий теоретический материал достаточно подробно большинство студентов затрудняется. Получается, что цель, которую преследует преподаватель, демонстрируя опыты на лекции, в лучшем случае только возбуждает интерес, который, как правило, угасает с окончанием лекции.

ВЫВОДЫ

В качестве **резюме** следует сказать, что в ходе решения этой задачи наиболее значимыми оказались следующие пять факторов, которые, на наш взгляд и объективную реальность, являются значимыми для формирования профессиональных умений:

1. Школьный задел знаний обучаемых.
2. Профессиональная мотивация поступления в вуз и побудительный мотив обучения.
3. Профессиональный уровень подготовки и требований преподавателя.
4. Содержание, характер и методы чтения лекций.
5. Характер и качество самостоятельной работы студентов.

Литература

1. Архангельский С.И. «Лекции по теории обучения в высшей школе» Москва, 1994г. 384 с.
2. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения. - М.: Педагогика, 1995.
3. Жуковский Н.Е. Полное собрание сочинений, М. - Л., 1987.
4. Плеханов Г.В. Избранные философские произведения в пяти томах. Москва: Госполитиздат, 1986. – Академия наук СССР, институт философии.
5. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения: В 2 т.
6. Бенедиктов Б.А. «Психология обучения и воспитания в высшей школе»– Минск: Высшая школа, 2003 г. 224 с.

7. Кобыляцкий И.И. «Основы педагогики высшей школы» Киев; Одесса: Вища школа, 1998. - 287 с.

УДК 338.2:378.1(477)

Черкавская Т.М. (ГБУЗ «НГУ»)

ВОЗРАСТАНИЕ РОЛИ ОБРАЗОВАНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Радикальные изменения в системе образования Украины в целом связаны с модернизацией экономического механизма. Для будущего Украины эти изменения носят стратегический характер, поскольку они сохраняют и умножают интеллектуальный потенциал страны с ее богатым культурным и образовательным наследием.

На современном этапе Украина переживает серьезные модернизационные изменения в образовательной сфере, результативность которых в значительной мере зависит от интенсивного и интегрированного развития экономического и бизнес-образования, что в значительной мере определяет степень ее конкурентоспособности и выбор стратегии ее последующего развития в рамках мирового экономического сообщества.

Национальная система образования каждой страны тесно связана с ее экономикой. В этой связи следует заметить, что возрастание роли образования в трансформационной экономике обусловлено сложными задачами ее модернизации, реформирования экономики, необходимостью преодоления опасности отставания от мировых тенденций экономического и общественного развития. Преобразование экономики страны невозможно без эффективного воспроизводства специалистов и квалифицированных кадров. Рынок образовательных услуг с позиции макроэкономического подхода является одним из факторов экономического роста, так как способствует повышению интеллектуального и культурного потенциала общества.

Современный экономический рост во все большей мере ассоциируется с процессом накопления знаний и умением производительно их использовать. Поскольку образование относится к общественно-частному благу, то возникают определенные сложности в его финансировании. Расходы на образование складываются из общественных и частных. Личные расходы выступают в форме частных инвестиций в человеческий капитал, в профессиональную подготовку, в будущие доходы. А расходы общества можно рассматривать как вложения в интеллектуальный потенциал, участвующий в формировании модели развития национальной экономики.

Значение высшего образования как важнейшего фактора формирования нового качества экономики, основанной на инновационном развитии, увеличивается вместе с ростом влияния человеческого капитала. Развитие ключевого компонента человеческого капитала — системы образования —

может быть эффективным лишь в условиях комплексного использования в учебном процессе новейших достижений науки, а также международного опыта обучения и обмена преподавателями и студентами. Уровень образования населения входит в важнейшую составляющую индекса человеческого развития стран-членов ООН. В условиях рыночной экономики уровень образованности является своего рода формой социальной защищенности населения.

Для каждой страны главным критерием высокой эффективности образовательных услуг является структурное и содержательное соответствие между результатами обучения и реальными потребностями эффективного воспроизводственного процесса, улучшение уровня и качества жизни. Уровень реальных трудностей в Украине связан со следующими основными причинами:

1. несформированностью инновационных национальных моделей развития экономики;
2. неопределенностью становления рыночных основ функционирования образовательных систем;
3. высокими экономическими и социальными издержками реформ, приведшими к обнищанию основной массы населения.

Перечисленные причины усложняют возможности Украины успешно конкурировать с другими странами в условиях формирования мирового рынка образовательных услуг.

Выбранный Украиной вектор европейского развития предполагает реформу системы высшего образования, как с точки зрения ее организации, так и с точки зрения содержания учебной деятельности. Украина, присоединившись к Болонскому процессу, ставит задачу вхождения в зону европейского высшего образования. Следовательно на жизнь украинских вузов существенно влияют изменения, происходящие в сфере образования на международном уровне, а также внутренние процессы, протекающие в Украине:

1. всеобщий кризис в образовании, связанный с переходом от доминирующих экстенсивных целей образования к преобладанию интенсивных целей. Это выражается в том, что для образования важно не просто накапливать и передавать знания, но и формировать человека, способного к постоянному восприятию изменений и к постоянному профессиональному совершенствованию;
2. снижение влияния государства на процессы подготовки кадров в высших учебных заведениях: сокращение государственного финансирования на общеобразовательную и научную деятельность; аннулирование государственного распределения выпускников. Старая система распределения уже не действует, а новые формы

- находятся только на начальном этапе процесса институционализации;
3. высокий уровень безработицы в Украине и, как следствие, низкий спрос на молодых специалистов;
 4. потеря образованием своего качества быть эффективным средством достижения личных жизненных целей. Хотя образование входит в десятку ценностей, наиболее важных для молодежи, однако мало кто связывает с ним возможность повышения своей квалификации и надежды на повышение по службе;
 5. дефицит специалистов, способных дать необходимые будущим специалистам знания для работы в условиях рыночной экономики;
 6. выживание вуза в настоящее время во многом зависит от количества студентов-контрактников.

Успешная работа любого вуза напрямую зависит от постоянного совершенствования его деятельности, в том числе по улучшению качества образования. Именно качество должно стать и восприниматься руководителями и сотрудниками вуза как один из основных объектов стратегии вуза, т.к. именно оно помогает создать хорошую репутацию и имидж, способствует росту конкурентоспособности на рынке образовательных услуг, создает возможности для самореализации сотрудников. К сожалению кризис образовательной системы связан с действием различных факторов, среди которых можно отметить:

- снижение жизненного уровня профессорско-преподавательского состава и научных работников;
- сокращение численности научно-педагогических кадров и ростом учебной нагрузки преподавателей;
- растущими диспропорциями между спросом и предложением на выпускников высшей школы.

В Европе происходит ускорение интеграционных процессов в сфере высшего образования. Эти процессы уже имеют интернациональное регулирование — в рамках Болонского процесса определены основные интеграционные параметры и темпы осуществления соответствующих интеграционных процессов. В Болонской декларации закреплены основные положения процесса образовательной интеграции, а также определены три основные цели стран-участниц: международная конкурентоспособность; мобильность студентов и преподавателей; востребованность выпускников на рынке труда. Формирование единого европейского пространства высшего образования и повышение его престижа должно осуществляться за счет:

- сопоставимости дипломов и научных степеней;
- системы высшего образования, базирующейся на двух основных циклах обучения: первый цикл более общей подготовки

ориентирован на массовый рынок труда, второй цикл базируется на первом цикле и ориентирован на научно- исследовательскую деятельность и/или узкие сегменты рынка труда;

- накопления и взаимного зачета учебных кредитов (переход на европейскую систему зачетных единиц - ЕСТБ);
- поддержки мобильности студентов, преподавателей, научно-исследовательских работников;
- содействия сотрудничеству в управлении качеством образования;
- усиления европейского измерения в высшем образовании.

Модернизация образования должна обеспечить достижение важнейших целей: академическое качество, под которым понимается не только мастерство в сфере исследований, преподавания и распространения знаний, но и вклад в развитие личности; способность выпускников вузов найти работу на международном рынке труда в течение всей жизни; мобильность во всех смыслах - пространственная, временная, а также программная, затрагивающая такие аспекты, как признание неакадемического образования и предоставление возможностей многократного доступа к образованию.

Одной из важнейших установок стало признание важности обучения в течение всей жизни и последующее развитие этого направления. Украина не может не реагировать на эти явления — от этого зависит конкурентоспособность не только образовательной системы, но и национальной экономики в целом.

Основные направления Украины в контексте модернизации высшего образования следующие:

Во-первых, необходимо обратить внимание на объемы и содержание образования. Ориентация на количественные параметры образования – количество дисциплин, наполнение соответствующих программ и т.п. - является традиционной для отечественной системы образования как на уровне среднего, так и высшего образования. А с учетом дисциплин второй части (по выбору вуза) их общее количество существенно увеличивается. В результате этого возникают проблемы дублирования, перегруженности студентов и снижение их мотивации, отбора преподавательских кадров, качественных учебников и т.п. Кроме того, важным аспектом качества учебного процесса является то, что многие преподаватели просто вынуждены читать целый ряд дисциплин, в результате чего становится невозможным качественно готовить лекции, обеспечивать необходимый уровень методических разработок, отслеживать новейшие практические и научные подходы к решению соответствующих проблем.

Во-вторых, важным вопросом является направленность высшего образования, характер образовательного процесса, диагностика овладения студентами дисциплин учебных планов. Украинская система высшего

образования уже изменяет ориентирование с аудиторной работы преподавателей со студентами на зарубежную образовательную систему — усиление индивидуальной работы студентов.

В-третьих, проблемным представляется вопрос финансовых условий деятельности высших учебных заведений.

В-четвертых, наличие смешанной образовательной системы (сочетание государственных и частных вузов). В Украине необходимо обеспечить реальное равенство условий функционирования государственного и частного секторов образования. В конечном счете надо понять, что решающее значение имеет не форма собственности вуза, а качество и доступность образования. Именно на них должно концентрироваться внимание государства, эти аспекты образовательной системы должны быть приоритетными в государственном регулировании образования.

Украине необходимо провести значительную работу по приведению образовательной системы к тем требованиям, которые формируются в результате усиления европейских интеграционных процессов.

В заключении следует учесть, что решение задачи устойчивости экономического роста требует переосмысления отечественного опыта функционирования системы образования для повышения ее инновационности и адаптационности к социальным рискам и вызовам глобализирующегося рынка образовательных услуг с целью сохранения и приумножения конкурентного преимущества Украины — высокого интеллектуального потенциала нации.

В современных условиях устойчивость конкурентных позиций высшего учебного заведения на рынке образовательных услуг определяется его способностью поддерживать не только базовые компетенции выпускника, но и активно развивать дополнительные компетенции с учетом требований рынка труда с целью обеспечить надежную и долгосрочную инновационность и адаптивность своих выпускников и слушателей. Другими словами, при любой правовой и концептуальной установке относительно образовательных стандартов (стандартов качества), в конечном счете, этот стандарт должен быть проекцией самого вуза. В каждом высшем учебном заведении должна формироваться культура качества. Качество высшего образования представляет собой динамичную концепцию в контексте миссии, задач, целей государства, общества и вуза, специальности, предметной области. Стало быть, оно есть сбалансированная совокупность характеристик и параметров, находящихся в движении, изменении, стратегически и принципиально направленных в будущее, и, таким образом, на смену одной концепции качества приходит другая, обновленная, с адекватной сменой его показателей.

УДК 37.091.315

Чура М.Г. (Красноармійське педагогічне училище)

ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE-СЕРВІСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ

Анотація. Стаття присвячена використанню онлайн-сервісів мережі інтернет в освітньому просторі ВНЗ. Аналізуються переваги і недоліки інтернет-сервісів. Наводяться рекомендації та альтернативні варіанти по найбільш важливим веб-додаткам для організації навчального процесу в вузах.

Ключові слова: онлайн-сервіси, веб-додатки, веб-орієнтована модель освіти, хмарні технології, медiateка, віртуальне навчальне середовище, підвищення ІКТ-компетентності викладачів.

Перед сучасною освітою постає завдання формування конкурентоспроможної та успішної особистості в електронному інформаційному середовищі. Стрімкий розвиток Інтернет-технологій створює необхідне підґрунтя до появи нових навчальних сервісів. Мережеві моделі навчання розвиваються стрімкими темпами саме завдяки мережевим технологіям.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується як суспільство, в якому широко використовуються ІКТ. Сучасні студенти все частіше користуються мобільними телефонами, планшетами та іншими гаджетами, проводячи багато часу спілкуючись у соціальних мережах або граючи в ігри, хоча можливості у використанні даних сучасних засобів набагато ширші.

Саме тому перед педагогами постає завдання забезпечити навчально-виховний процес якісними електронними засобами навчання, призначеними не лише для комп'ютерів, а й для інших сучасних пристроїв, які можна було б використовувати під час занять, так і будучи поза межами навчального закладу.

Використання такого навчального середовища, яке було б насичене різноманітними електронними ресурсами, значно підвищує інтерес до навчання в цілому, створює умови для розвитку особистості, а також активізує пізнавальну діяльність студентів. Реалізація всього вище переліченого можлива за умови використання сучасних онлайн-сервісів та хмарних технологій.

Ми стали все частіше чути слово «google-сервіс», «онлайн-сервіс», але часом не до кінця розуміємо його значення. Спочатку ми звалили до слова "онлайн", потім "сервер", а тепер з'явився і "сервіс". Що це? Давайте розберемося.

Говорячи просто, google-сервіс – це програма, яку не потрібно встановлювати на своєму комп'ютері, вона зберігається і працює в інтернеті. Як правило, під сервісом звичайні користувачі розуміють якийсь сайт, на

якому можна виконувати ті чи інші функції: вести бухгалтерію, редагувати фотографії та інше, а не тільки переглядати готові публікації. Саме тому сервіси так популярні: ви можете користуватися ними в будь-якій точці земної кулі, на будь-якому комп'ютері.

Опитування викладачів показує, що близько 90% з них є активними користувачами соціальних мереж Однокласники, ВКонтакте, Facebook, Twitter, Mail, YouTube, Google+ та інших. Майже щодня вони заходять в соціальні мережі щоб розважитися, поспілкуватися з друзями, почитати новини, але рідко хто користується ними у професійних інтересах, не підозрюючи про існування професійних інтернет-спільнот. Враховуючи це постає завдання відкрити для педагогів можливості соціальних мереж та сервісів, вмотивувати застосовувати їх з метою професійного зростання, на використання соціальних мереж та сервісів у навчально-виховному процесі. Адже формування ІКТ-компетентності вчителів полягає не тільки і не стільки в оволодінні ними навичками оперування засобами інформаційних технологій, скільки у формуванні досвіду застосування ІКТ у власній професійній діяльності, зорієнтованій на сучасні освітні результати. На сьогодні об'єктивно склалася ситуація, коли у систему педагогічної освіти слід впроваджувати новий інструментарій, здатний стимулювати педагога до постійного саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення, аналізу якості своєї педагогічної діяльності, її самооцінки і корекції.

Але за складних для країни часів економія коштів стає актуальною для всіх соціальних сфер України, у тому числі й освітянської галузі.

У проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років пропонується забезпечити рівний доступ до якісної освіти усім громадянам України, перетворити освіту на соціальний ліфт. З цією метою: до 2020 року забезпечити усі навчальні заклади широкосмуговим інтернетом та щороку визначити мінімальний перелік (стандарт забезпеченості) необхідних ІТ-засобів і ІТ-сервісів для використання у сфері освіти і науки для навчальних закладів усіх рівнів.

Серед сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання інтернет-технології займають провідне місце. Інтернет – це джерело інформації, тому варто навчитися педагогам використовувати його служби і сервіси для знаходження інформації, корисної з точки зору навчальної діяльності, її аналізу та оцінювання. В умовах реформування освіти слід враховувати, що соціальні мережі дають неабияку можливість для їх безкоштовного застосування педагогами у професійній діяльності.

У 2012 році було опубліковано дослідження RossafriMohamad «Ефективність застосування соціальних сервісів в електронному навчанні» («TheEffectivenessofSocialNetworkingApplicationsin E-Learning»). Його основна ідея полягає в тому, що соціальні мережі підвищують мотивацію

тих, хто навчається і покращують розуміння матеріалу. Дослідження також підтвердило, що ці поліпшення не залежать від навичок того, хто навчається працювати за комп'ютером. Застосовувати соціальні сервіси можна для навчання не тільки експертів та активних користувачів, які першими використовують останні технічні новинки і програми, а й початківців – тих, хто повільніше засвоює нові методи і приймає нові ідеї ІКТ.

2014 був роком прориву для Google у переконанні освітян, щоб використовувати його електронну пошту, обробку текстів, електронних таблиць, презентацій, хмарних обчислень і хмарних систем зберігання даних.

Базові сервіси Google стали потужним інструментарієм організації навчання педагогів у веб-просторі, бо мають всі можливості задля організації навчання за допомогою мережі Інтернет. Вони підтримують спільну роботу, дають користувачам можливість додавати свій контент, полегшують формальне і неформальне навчання, забезпечують швидке поширення, а також покращують контроль результатів. Базові сервіси Google дозволяють викладачам використовувати програми без установки і доступу до особистих файлів з будь-якого комп'ютера, що має доступ в Інтернет. Викладачі користуються різноманітними електронними навчальними матеріалами: глосарії, хрестоматії, нормативні документи, інтернет-публікації, методична література. Важливе місце посідає й проведення онлайн консультацій з наданням практичної допомоги у розв'язанні різновекторних проблем. Застосування базових сервісів Google у навчальному процесі вносить зміни в невід'ємні елементи традиційної системи освіти, замінюючи дошку і крейду, зошит та ручку на спільну працю з викладачем та колегами в Google-формах, Google-таблицях, Google-презентаціях. Замість пошуку інформації у книжкових бібліотеках – пошук електронних ресурсів.

Основним завданням викладача є грамотний розподіл навчального матеріалу. Вирішити, що потрібно проходити в навчальній аудиторії, що можна освоїти, вивчити і зробити вдома, які завдання підходять для індивідуальних занять, а які – для групової роботи.

Розглянемо деякі з них.

Всеукраїнська безкоштовна освітня мережа «Щоденник.ua» формує унікальне електронне середовище для вчителів, учнів та їх батьків. Проект працює за підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Інституту Інноваційних технологій і змісту освіти, регіональних адміністрацій, управлінь освіти.

Метою проекту є об'єднання всіх педагогів, учнів та батьків України в єдину спільноту, модернізація навчального процесу та впровадження сучасних комп'ютерних технологій у школах.

Важливою особливістю «Щоденник.ua» є гарантія безпеки зберігання та використання даних для освітніх установ. Доступ в систему здійснюється тільки за спеціальним кодом, отриманим в освітній установі.

На сьогоднішній день це найбільша освітня мережа в Україні, яка надає свій функціонал на безкоштовній основі.

Використання освітнього простору «Щоденник.ua» є повністю безкоштовним і надається без будь-якої абонентської плати.

Хмарні технології: концепція, переваги й ризики застосування

З поширенням мережі Internet технології опрацювання інформації зазнали чималих змін. Ще зовсім недавно комп'ютер без установленого набору програмного забезпечення був звичайною купою металобрухту. Нині, з появою хмарних технологій, звичайнісінький мобільний телефон з можливістю виходу в Мережу допоможе вирішити складні задачі. Хмарні технології – це і браузерний інтерфейс поштової скриньки, і можливість створення та редагування офісних документів онлайн, і складні математичні обчислення, для яких потужності одного персонального комп'ютера недостатньо. Якщо коротко, хмарні технології - це такі технології обробки даних, у яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачу як онлайн-сервіси.

Термін "хмарні" (від англ. "cloudtechnology") – не зовсім влучний. Дійсно, дослівний переклад слова "cloud" - "хмара" (звідси «хмарні технології»), однак це ж слово перекладається як "розсіяний, розподілений". Тож хмарні технології є "розподіленими технологіями", тобто опрацювання даних відбувається з використанням не одного стаціонарного комп'ютера, а розподіляється по комп'ютерах, підключених до Internet.

Уперше термін "хмарні технології" з'явився 2008 року. У документах IEEE (різновид технічної документації), знаходимо таке визначення: хмарні технології – це програма, яка постійно зберігає для користувача інформацію на інтернет-серверах і лише тимчасово зберігається на стороні користувача.

По суті, на сьогоднішній день хмарні технології – це одна велика концепція, що включає в себе багато різних понять. Це програмне забезпечення, інфраструктура, платформа, дані, робоче місце... Найголовнішою функцією хмарних технологій є задоволення потреб користувачів, що потребують віддаленої обробки даних.

Звісно, для пересічного користувача домашнього ПК хмарні технології не є чимось таким, без чого неможливо обійтися. Однак для освіти хмарні технології мають суттєве значення, адже способів їхнього застосування можна знайти безліч!

Основні переваги використання хмарних технологій в навчальному процесі:

- економія засобів на придбання програмного забезпечення (використання технології Office WebApps (Office онлайн));
- зниження потреби в спеціалізованих приміщеннях;
- виконання багатьох видів навчальної роботи, контролю і оцінки online;
- економія дискового простору;
- антивірусна, антихакерська безпека, відкритість освітнього середовища для вчителів і для учнів.

Незважаючи на очевидні переваги, концепція хмарних технологій піддається значній критиці. Основні претензії пов'язані з безпекою інформації, адже не кожному користувачу зберігання особистих даних на віддаленому сервері видається надійним.

Незважаючи на всі сумніви, схоже, що хмарні технології мають значні перспективи. Доказом того, що це не тимчасове захоплення, а новий шлях розвитку високих технологій, є такий факт: хоч би якими не були суперечності між трьома гігантами – Microsoft, Apple і Google, наскільки б не різнилися погляди їхніх керівників та ідеологів щодо розвитку індустрії і потреб користувачів, вони майже одночасно почали впроваджувати хмарні технології у свої розробки і вже точно не збираються відмовлятися від них у найближчому майбутньому.

Яндекс.Диск безкоштовно надає 10 ГБ, які можна безкоштовно збільшити до 20 ГБ (також, тимчасово, можна скористатися ще більшим обсягом диска), Google Диск надає 15 ГБ (разом з поштою) місця на своєму диску, Microsoft SkyDrive – 7 ГБ, Dropbox – 2 ГБ (безкоштовно можна збільшити до 16 ГБ), а хмарне сховище Mega надає безкоштовно 50 ГБ дискового простору. eDisk – це доступне з будь-якої точки Землі персональне сховище файлів. У цьому сховищі можна зберігати до 4 Гбайт інформації (близько 40 000 документів).

Хмарне сховище Dropbox

Хмарне сховище Dropbox використовується для зберігання даних користувачів. Дані, які зберігаються в хмарному сховищі, доступні користувачу не тільки зі свого комп'ютера, але з інших пристроїв. Можна ділитися своїми файлами через Інтернет з іншими користувачами, а також завантажувати дані з хмарного сховища на комп'ютер.

Хмарне сховище Microsoft SkyDrive

Хмарне сховище Microsoft SkyDrive було створено корпорацією Microsoft, для розміщення і зберігання файлів на сервісі SkyDrive. У квітні 2012 року Microsoft випустила програму-клієнт для можливості роботи з цим сховищем зі свого комп'ютера без обов'язкового використання веб-інтерфейсу.

Раніше при використанні Windows LiveSkyDrive переміщати файли з комп'ютера і назад можна було тільки при використанні веб-інтерфейсу.

Так вийшло, що випуск клієнта SkyDrive для ПК пройшов непоміченим. Це сталося із-за збігу дат, при очікуваному багатьма запуском хмарного сервісу GoogleDrive. Вся увага в цей час була прикута до нового сервісу корпорації Google.

ВИКОРИСТАНІ РЕСУРСИ:

1. Використання сервісів Google в учбовому процесі [Електронний ресурс] Режим доступу: http://report.kpi.ua/sites/default/files/54201_diplom.pdf
2. Гурдзан Т.В., Дученко М.О. Використання хмарних технологій у навчальному процесі. – http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=1171
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayinu-pro-vyschu-osvitu>
4. Хмарні технології: концепція, переваги й ризики застосування. – http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=3016&Itemid=1
5. Щоденник. – <http://company.shodennik.ua/about/>

МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК УМОВА ЕТНІЧНОГО РОЗВИТКУ І ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Іванченко Н.В.

вчитель англійської мови ліцею «Надія»

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE STATE OF HIGHER EDUCATION IN MODERN SOCIETY

Human societies, in all their breathtaking differences, face a common task: to transfer a range of skills, values, and sensibilities to the next generation. Socialization of the young is culturally defined and highly varied and is constantly evolving. All societies organize formal institutions to nurture in the next generation the qualities to carry forth the work of culture. For the first time in human history, basic education in formal schools has become a normative ideal the world over. Indeed, over the last five decades formal schooling has emerged globally as one of the most important societal institution for the education of the next generation.

Marcelo M. Suarez- Orozco

Globalization is perhaps the most fundamental challenge faced by the University in its long history – more serious than the challenge posed to the

medieval university by the rise of humanism and later the Scientific Revolution; more serious than the challenge posed to the universities by the industrialization and urbanization.

What is at stake now in the age of globalization is the survival of the University as a recognizable institution. The forces of globalization are refashioning not only economic structures and life-styles; they are also challenging the authority of the national state; they are penetrating deeply into the private world of informal associations, communities and families - and even into the intimate world of personal identity. If globalization is having such a radical impact on the great institutions and ideas of the modern world - the Market, the State, the Individual - surely is it not likely to have equally radical impact on that other institution and idea - the University?

But what is that impact likely to be? Will the University thrive or will it wither away in this new global environment? Will it reach new heights as the leading knowledge institution in a Knowledge Society, or will it be superseded, by-passed, by more vigorous rivals? And will the University of the 21-st century, of the new millennium, be anything like the universities that have existed up to this point in history?

In order to answer these questions, let's try to draw a sharp distinction between internationalization and globalization. This is an important distinction because the university has always been an international institution but it has never been a global institution - if only because globalization is an entirely new phenomenon.

Internationalization reflects a world-order dominated by nation states. As a result it has been deeply influenced by the retreat from Empire, and the persistence of neocolonialism, and by the geo-politics of Great Power rivalry (notably the Cold War). The emphasis continues to be on strategic relationships. And higher education is not an exception. The recruitment of international students, staff exchanges and partnerships between universities in different countries are all conditioned to a significant extent by this geo-political context.

Globalization is a very different phenomenon. It reflects not only the processes of global competitiveness -between, for example, the great "market" blocs of the United States, the European Union and the Pacific Rim nations. It also involves intensified collaboration, as a global division of labour between low-cost mass manufacture and services provision (largely, but not exclusively, centered in the poorer South) and high - value technology and innovation (located mainly in the rich North, but with some intriguing deviations). The result, therefore, is not a stable world-order of Great Powers and their allies and client states, however dangerously that stability was achieved. Instead globalization implies a radical re-ordering of this world-order as new regional blocs emerge as old enemies become

new allies and as national boundaries are rendered obsolete by the transgressive tendencies of high technology and mass culture.

Even today, universities are still locked into national contexts, they are state institutions. As a result they may be bypassed by the new currents of globalization – and more generally, of post-industrial change. As a consequence, the universities are fundamentally challenged by globalization in three main ways:

- First, because of their close identification with the promulgation of national cultures;
- Second, because of the standardization of teaching through the impact of communication and information technology, and the emergence of global research cultures and networks; and
- Third, because global markets have undermined high-public expenditure welfare states on which they depended for the bulk of their income.

Of course, it is possible to argue that universities can reach back into their earliest memories and construct models of transnational co-operation to apply to the new situation they face. They still possess global affinities, international networks. Furthermore, the university at any rate has the potential to become the leading institution in the Knowledge Society.

On attempting an explanation of this opinion we should connect the impact of globalization on higher education with the radical changes in the entire meaning of the word “science”. Just as the State, Culture and the Market are being deconstructed, so too is the idea of Science. It is not simply that old canons of knowledge are being challenged and alternative knowledge traditions are now recognized (women’s writing, black history and so on), or that advances in experimental techniques are transforming the methods of Science. New paradigms of knowledge production are developing and it is necessary to emphasize the crucial importance of context – not simply in terms of the end-uses of Science; not only in terms of helping to define scientific problems and to select appropriate methodologies; but by re-defining reliable knowledge that is socially robust.

The implications of these new paradigms of knowledge production for the University can be contained by placing greater emphasis on knowledge transfer and applied research. This tactic is apparent in university and research policy in many countries. The University becomes a dynamic cutting-edge institution and a primary provider of the scientific and professional skills on which advanced economies will depend to generate future wealth and to improve the quality of social and individual life; the university will also offer alternative and more rational principles for social stratification. In the Knowledge Society universities will become key agencies of national self-esteem and global competitiveness. And their social significance will increase greatly. They will not only become large-scale redistributors of cultural capital, but will themselves define, validate and generate such capital. Modern universities are now combined with the idea of

“movement”, the wider projects of progress, opportunity, emancipation, modernity, innovation.

Much of interest can be obtained from the statements made by Ivan Bakhov, the author of educational and methodological textbook for postgraduate students and teachers. He believes that University’s responsibility as the guardian of academic order, of stabilization may become more important and it must work in broad coalitions with other institutions. Novel forms of knowledge organization are developing. The most powerful rivals of the University in the next century will be the mass-media and infotainment industries or consulting firms, which can organize themselves into global alliances far more easily than universities.

The instinctive assumption is that the University will dominate the global economy and Knowledge Society of the future relates to the changing economy of higher education. The present configuration of academic activities within the institutional framework of the University – undergraduate education, higher professional training, scientific research – may reflect an anachronistic economy. There have always been tensions between these different functions (notably between teaching and research), but on the whole they were glued together by common professional structures and shared academic values.

The University has been able to survive as a distinctive institution in an age of mass higher education. But can it survive the transition to the age of “lifelong learning”? “Lifelong learning” will be the business of many different agencies, organizations and institutions. It will no longer be the unique business of the university. Instead it will be highly distributed – socially and globally – as knowledge production is rapidly becoming.

“Higher education” still required the creation and maintenance of autonomous spaces, insulated both from politics and the market – and so of separate and distinctive institutions. So did research. In contrast “lifelong learning” requires the breaking- down of traditional institutional boundaries. So does knowledge production. Both depend upon closer partnerships between different types of institutions and organizations or, on their replacement by new webs of relationships and activities that cannot easily be contained within institutional structures. The University may need to redefine itself as a mere partner without special privileges in much broader “learning” coalitions.

Making a conclusion, we should stress that universities will have to work very hard to adapt to the new age of globalization that is dawning. If they are not flexible enough, they may become redundant to the sidelines by new kinds of edutainment organizations as primary producers of academic materials that are processed by global corporations. But if they are too flexible, they may cease to be universities in a recognizable form. If they abandon their commitment to liberal learning, to critical knowledge, to disinterested scholarship and science – in other words, if they sacrifice their core, their fundamental values on the altar of novelty –

universities may not be worth defending. So the universities of the 21-st century, of the new millennium will have to walk a narrow path between obsolescence and abandonment.

Bibliography:

1. Learning in Global Era. Marcelo M. Suarez-Orozco.
2. New Paradigms of Knowledge Production. Ivan Bakhov, Doctor of Philosophy.
3. Globalization of Education. An Introduction. Joel Spring, Professor of Education, Queens College.
4. Keynote Speech. 52-nd Bi-Annual Conference –Valencia, by Peter Scott, Vice-Chancellor, Kingston University.

УДК 811.161. 2: 378

Алдошина К.В., Давидов П.Г. (ДонНМУ)

**ЗНАЧЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ
КОМПЕТЕНЦІЙ ЛІКАРЯ**

Хто не знає іноземних мов, нічого не знає
і про свою власну
(Гьоте).

Актуальність теми: Лейбович О.М. зазначає, що однією з основних цілей професійної освіти є створення умов для оволодіння професійною діяльністю, отримання кваліфікації відповідно до інтересів і здібностей людини, оволодіння встановленими компетенціями за конкретними спеціальностями [6].

Компетентність визначається як якості людини, яка отримала освіту певного шабля, які виражаються в готовності (здатності) на їх основі до успішної (продуктивної, ефективної) діяльності з урахуванням їх соціальної значущості і соціальних ризиків, які можуть бути з ними пов'язані [2].

У наш час охорона здоров'я і суспільство відчувають дефіцит у фахівцях, які володіють іноземними та власною мовою, здатні проводити професійно орієнтовану мовнорозумову діяльність в професійному середовищі, освоювати новітні досягнення зарубіжної медицини, брати участь у спільних наукових і практичних дослідженнях із зарубіжними партнерами. Спеціалісти зазначають, що як медичні фахівці, так і практичні лікарі, педагоги медичних вузів, стикаються з труднощами при обробці професійних російських і іноземних джерел інформації, спілкуванні з іноземними партнерами при вирішенні медичних проблем. Це обумовлює необхідність розробки нових методів, спрямованих на професійно орієнтоване навчання студентів.

Проблема підготовки компетентного лікаря - багатоаспектна. Ми спробуємо проаналізувати і обґрунтувати значення мовної підготовки при формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі медицини. В даному питанні ми дотримуємося тієї точки зору, що знання мов, як підтримуюча і як самостійна навичка, може стати основою формування комплексу компетенцій як професійних, так і соціально-особистісних.

Роль латинської мови у формуванні компетенцій лікаря.

Для повноцінного оволодіння будь-якою професією людина має обов'язково знати термінологію свого фаху. Історія Європи розвивалася так, що базова термінологія більшості наук, в тому числі і медицини, ґрунтується на словах латинського і грецького мов [5]. Незважаючи на те, що й давньогрецька і латинська мови вважаються мертвими, тому що народів, які говорять нею більше немає, і ці мови не розвиваються, значення їх слів не зміняться ніколи: якщо латинське слово «aqua» означало «вода» 1500-2000 років тому, і зараз і через мільйони років його значення не зміниться.

Сучасний лікар, навіть коли на професійну тему говорить українською, вживає більш ніж 60% слів латинського походження. І це не дивно, адже відомо, що термінології різних наук, у тому числі і тих, які виникли порівняно недавно, поповнювалися і продовжують поповнюватися за рахунок прямого чи опосередкованого активного залучення, лексики і словотворчих засобів саме цієї класичної мови античного світу [3]. Так живі мови користуються спадщиною мертвих предків [5].

Немає, напевно, іншої такої професії, в якій багатовіковий світовий досвід позначився б так сильно, як на мовному складі професійного лікаря. Тому однією з дисциплін, що мають велике значення при підготовці спеціалістів у галузі медицини та фармації, безсумнівно, є латинська мова, з якою доводиться стикатися у повсякденній роботі — при читанні історій та назв хвороб, анатомічних і клінічних термінів, назв лікарської сировини, ботанічних термінів, прийнятих у Міжнародній номенклатурі назв хімічних сполук і особливо в рецептурі. Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) видається Міжнародна фармакопея («Pharmacopoea Internationalis») – де кожному препарату надаються латинські назви [7, с. 7].

Збереження наукової латинської термінології надає особливого значення вивченню латинської мови у якості необхідного в практичній роботі, а не тільки як мови однією з найдавніших культур. Тому нехай латинську і грецьку мови і прийнято називати «мертвими», однак для медичних працівників це живі мови, необхідні для повсякденної роботи.

Латину в наш час використовують як міжнародну наукову мову у низці медико-біологічних дисциплін і номенклатур, які вивчають і використовують лікарі і медичні працівники з усього світу. Тому абсолютно

очевидна необхідність володіння будь-яким фахівцем, що працює в області медицини, принципами освіти і розуміння латинської медичної термінології. [4].

У всіх лікарських науках: фізіології, гістології, анатомії, мікробіології, патологічній морфології та клінічних дисциплінах, а також у фармакології ця традиція номінації ніколи не переривалася і триває донині [5].

Роль англійської мови у формуванні компетенцій лікаря.

Сьогодні складно уявити собі сучасного лікаря без знання англійської мови. Весь світ науки і техніки пов'язаний за допомогою саме цієї мови. Доступність інтернету дозволяє лікарю мати останні результати досягнень у різноманітних галузях медицини, надає можливість доступу до бібліотек всього світу, спілкування з зарубіжними колегами. Відкрилися можливості стажування закордоном.

У сучасному світі, в якому кордони країн стає все легше подолати, особливо спеціалістам в області медицини, - кардинально зростає значення володіння англійською мовою в цій сфері. Глобалізація і прискорення обміну інформацією вимагають знань мови міжнародного спілкування і, зокрема, його спеціальної термінології й особливостей вживання в медичній і суміжних спеціальностях.

Отже, гостро необхідним стає набуття вмінь і навичок читання і доброго розуміння медичної літератури англійською мовою, освоєння англійської мови, досягнення єдиного рівня комунікації з колегами в країнах, відомих своїми значними успіхами в розвитку медицини.

Таким чином, іноземну мову можна розглядати як засіб розвитку комунікативної компетентності. Це означає, в першу чергу, вміння адекватно висловлювати комунікативні цілі і стратегії їх досягнення в мовні форми, а також вміння використовувати норми мовного етикету в ситуаціях міжкультурного спілкування.

Роль української мови у формуванні компетенцій лікаря.

Досконале знання мови допомагає лікарю у повсякденній роботі: у накопиченні та передачі професійних знань, оформленні медичної документації, опрацюванні фахової інформації і, відповідно, у підвищенні власної кваліфікації, спілкуванні з колегами, пацієнтами та представниками суміжних галузей.

Ніхто не буде заперечувати, що лікар має володіти взірцевою українською мовою, дотримуватися усталених літературних норм і тим самим пропагувати зразкову літературну мову як ознаку високої культури спілкування.

Основною необхідною якістю носія (споживача) цієї мови стає професіоналізм, що вимагає володіння понятійно-категоріальним апаратом певної сфери діяльності та відповідною системою термінів. Б.М. Головін

визначає термін як «слово чи словосполучення, що має професійне поняття й застосовується в процесі (і для) пізнання та освоєння певного кола об'єктів і відношень між ними – під кутом певної професії» [1].

Здійснення найважливішої соціальної функції мови, спеціального професійного спілкування забезпечує термінологія. Використання термінів представниками однієї професії забезпечує спілкування під час спільної діяльності та впливає на її ефективність.

Висновок: Формування мовної особистості є основним завданням навчання мови у вищому медичному навчальному закладі.

Звісно ж, що компетенції, що здобуваються студентами в процесі вивчення мов, при їх спільному практичному використанні в подальшому, в процесі вирішення завдань в своїй області діяльності, відкривають нові можливості підготовки сучасних кадрів, здатних не тільки діяти професійно, але і жити, і творити у світі, який стрімко змінюється. Знання мов більше не є самоціллю, а стає засобом для розвитку ключових компетенцій сучасного фахівця.

Список використаної літератури:

1. Головин Б.Н. Термин и слово / Б.Н. Головин. – Горький: Изд-во Горьковского ун-ту, 1982. –132 с.
2. Зимов И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
3. Латинська мова і основи медичної термінології: навчальна література для студентів медичних вузів, М.М.Чернявський, 2000, – К.: «Медична література». – 246 с.
4. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебник. А.З. Цисик, Е. С. Швайко, – М.: «Медицина», 2009. – 428 с.
5. Латинская терминология в медицине: справ.-учебн. пособие /Петрова В.Р., В.И. Ермичева. – 2-е издание, испр. и доп. – М: Астрель, АСТ, 2009, – 354с.
6. Лейбович, О.М. Професійні стандарти: розробка та впровадження: доповідь на засіданні АСИ [Електронний ресурс] / О.М. Лейбович. Режим доступу: <http://profstandart.org>.
7. Світлична Є. І., Толок І. О. Латинська мова. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.

УДК 37.016:81

Завгородня Н.В. (Красноармійське педагогічне училище)

БЛОГ-ТЕХНОЛОГІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасну модель навчання складно уявити без використання освітніх мультимедійних засобів та технологій, що перетворюють навчання іноземної мови на живий творчий процес. Використання комп'ютерних технологій у

викладанні іноземної мови дає можливість відійти від традиційних форм та підвищити рівень індивідуалізації навчальної діяльності учнів, оптимізувати засвоєння мовних структур і граматичних правил, подолати монотонність заняття при формуванні мовленнєвої компетенції учнів. Такі інформаційні навчальні засоби як комп'ютерні навчальні програми та мультимедійні презентації вже стали традиційними у навчальному процесі з англійської мови. Навчання онлайн та так звані «навчальні інструменти» (learning tools) відкривають нові можливості для тих, хто вивчає іноземну мову.

Блог-технологія – це одна з технологій Веб 2.0, що дозволяє будь-якому користувачеві мережі Інтернет створювати особисту сторінку, блог (від англ. blog або weblog), у вигляді щоденника чи журналу. Блог зазвичай створюється та модерується однією людиною, яка за своїм бажанням може розміщувати на своїй сторінці як текстовий матеріал, так і фотографії, аудіо та відео записи, посилення на інші ресурси мережі Інтернет. Будь-який відвідувач блогу, познайомившись з його змістом, може виразити свою реакцію на опублікований текст або фотографії, розмістивши там свої коментарі. Блоги мають лінійну структуру. Це означає, що усі повідомлення розташовані в хронологічному порядку. Блог-технологія належить до соціальних сервісів мережі Інтернет, що створюють умови для спілкування між людьми, об'єднаними спільними інтересами, але роз'єднаними простором.

Блог-технологія є однією з інформаційних технологій, що може бути використана в навчальному процесі. Розглянемо дидактичні властивості та методичні функції блог-технології, які необхідно враховувати при розробці методики навчання іноземної мови засобами даної технології.

1. Публічність блогу забезпечує можливість його використання для організації взаємодії між студентами в мережі та організації поза аудиторної групової навчальної діяльності студентів, спрямованої на розвиток комунікативної компетенції майбутніх фахівців.

2. Лінійність блогу створює умови для розвитку мовленнєвої компетенції студентів, відводячи особливу роль індивідуальній роботі кожного в рамках спільного групового проекту та в організації спілкування учасників проекту у мережі.

3. Авторство та модерація. Автором блогу є одна людина, яка виступає його модератором. Вона визначає мету, тематичну спрямованість блогу, координує розміщення матеріалів іншими користувачами мережі. При необхідності вона може видалити матеріал, що не відповідає певним критеріям. Таким чином відбувається керівництво процесом навчання засобами блог-технології.

4. Мультимедійність. Блог-технологія дозволяє використовувати не лише текстові та графічні, але й аудіо та відео матеріали, що має велике

значення для формування компетенцій з фонетики та аудіювання. Більш того, ця можливість може бути використана для збагачення соціокультурних та соціолінгвістичних знань студентів.

В залежності від мети навчання та розвитку конкретних мовленнєвих умінь виділяють три основні види блогів: блог викладача, особисті блоги студентів та блог навчальної групи.

Виділені три види блогів визначають наступні п'ять основних способів використання блогів в навчанні іноземної мови:

1. Викладачі використовують блоги замість стандартної веб-сторінки, на якій розміщують розклад курсу, домашнє завдання, тексти (статті) для вивчення, вправи, довідковий матеріал з граматики тощо.

2. Викладачі розміщують на блозі посилання на Інтернет-ресурси, які можуть бути використані студентами у підготовці з певної теми.

3. Блоги використовують для організації поза аудиторної дискусії, що дозволяє дізнатися думки учасників дискусії з певних питань.

4. Викладачі використовують блоги для організації аудиторних семінарів.

5. Студентам пропонується створювати власні блоги, де вони виконують вправи, пишуть твори та статті на запропоновані теми.

Розглянемо детальніше цільове призначення та зміст кожного з трьох видів блогів, а також ті комунікативні вміння, які можна розвивати на їх основі.

Блог викладача створюється та керується викладачем іноземної мови. Блог може містити інформацію особистого характеру про інтереси, хобі, подорожі, родину викладача тощо. Також на блозі викладач розміщує інформацію по предмету:

- програму курсу
- домашнє завдання
- навчальний матеріал
- посилання на інформаційно-довідкові Інтернет-ресурси
- посилання на навчальні Інтернет-ресурси та тести.

Подібний контент блогу допомагає організувати самостійну та поза аудиторну роботу студентів.

Розкриємо можливості блогу викладача для організації самостійної роботи студентів з іноземної мови на конкретних прикладах.

1) Розміщення посилань на навчальні онлайн ресурси на сайтах BBC Learning English, British Council дозволяє розвивати навички читання та аудіювання англійською мовою, удосконалювати мовні (фонетичні, лексичні та граматичні) навички студентів.

2) Блог дозволяє впроваджувати в навчальний процес прикладні комп'ютерні програми (applications) такі як Memrise та Duolingo. Студенти

користуються посиланнями на блозі, щоб зайти на сайт та створити аккаунт, далі завантажують мобільну версію програми, що надає можливість удосконалення мовних навичок за допомогою смартфона.

3) Посилання на довідкові Інтернет-ресурси відіграє важливу роль у формуванні загальнонавчальної інформаційної компетенції студентів. Засобами блогу викладач формує культуру використання online-translators (онлайн-перекладачів) та online-dictionaries (онлайн-словників, наприклад Cambridge Dictionary Online).

4) Широке використання мультимедіа, в першу чергу Youtube відео, надає можливості для вдосконалення вимови, дозволяючи студентові самостійно працювати з аудіо-зразками віршів, пісень та оповідань вдома.

5) Викладач має змогу регулярно розміщувати на блозі картки самостійної роботи, доповнюючи їх відео, аудіо та посиланнями на джерела інформації.

6) Блог надає широкі можливості для формування соціокультурної компетенції студентів, бо дозволяє розміщувати інформацію про свята, культурні події та стиль життя англomовних країн з посиланнями на автентичні джерела (BBC News, англomовну пресу тощо).

7) За допомогою блогу можна здійснювати диференційований підхід до навчання іноземної мови (розміщення різнорівневих завдань сприяє поглибленому вивченню граматики, фразеологізмів тощо).

8) Корисною є можливість здійснення зворотного зв'язку з аудиторією. Користувачі можуть задавати питання та отримувати коментарі викладача у випадку необхідності. Автор блогу отримує дані не лише про кількість відвідувачів за певний період часу по кожній сторінці та повідомленню, але й про аудиторію блогу (країна, джерела трафіку тощо).

9) Студенти при роботі з блогом розвивають уміння читання іноземною мовою. Блог виступає функціональним типом тексту, на основі якого студенти навчаються виділяти необхідні факти та відомості, інформацію, що їх цікавить, та оцінювати її важливість.

Особисті блоги студентів. Викладач може запропонувати студентам створювати особисті блоги, де вони розміщують інформацію про дату та місце народження, родину, захоплення, друзів, навчальні та спортивні досягнення, посилання на улюблені сайти мережі Інтернет, фотографії та відео. У зв'язку з різною мовною підготовкою студентів усі матеріали для розміщення на блозі в першу чергу перевіряються викладачем. Блог майбутнього викладача іноземної мови може виступати в якості електронного портфоліо, що містить не лише твори студентів, але й колекцію матеріалів необхідних вчителю іноземної мови (мовні та мовленнєві розминки, динамічні паузи, дидактичні ігри тощо).

При роботі з особистими блогами розвиваються такі мовленнєві вміння студентів як вміння використовувати необхідні мовні засоби для передачі особистої інформації на письмі, відомостей про рідну країну, власної думки, написання творів різних типів та рецензій до фільмів та книжок.

На **блозі навчальної групи** коментарі студентів розташовані на одній сторінці послідовно. Це полегшує знайомство з думками один одного та стимулює дискусію. При роботі з блогом навчальної групи у студентів розвиваються вміння використовувати необхідні мовні засоби для вираження власної думки, аргументувати свою точку зору, передавати зміст прочитаного короткими повідомленнями, виділяти необхідні факти та відомості, визначати часові та причинно-наслідкові зв'язки між подіями та явищами.

Таким чином, використання блогів розвиває уміння читання та письмового мовлення, що має особливе значення для підготовки до Зовнішнього незалежного тестування з іноземної мови. Крім того, блоги мають необмежений методичний потенціал для формування лексичних та граматичних навичок з іноземної мови, розвитку соціокультурної компетенції. Організація самостійної роботи студентів засобами блог-технології з активним використанням онлайн ресурсів сприяє формуванню інформаційної культури майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Downes S. E-learning 2.0. // e-Learn Magazine, June 2007. URL: <http://www.elearnmag.org/subpage.cfm?section=articles&article=29-1>
2. Lowe C., Williams T. Into the Blogosphere: Moving to the Public: weblogs in the writing classroom, 2006.

УДК 37.091.2

Кривенко Л.О. (Красноармійське педагогічне училище)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ WEB QUEST В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Постановка проблеми. Модернізація системи вищої освіти України зумовлена процесами, які відбуваються на європейських теренах й актуалізують потребу в підготовці людини до життя в умовах інформаційного суспільства.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців засобами інформаційно-комунікаційних технологій з урахуванням вимог світових стандартів і ринку праці. В сучасних умовах інформаційного суспільства очевидною стала потреба у підготовці нових фахівців-гуманітаріїв, здатних використовувати інформаційно-комунікативних технології під час навчання та в майбутній професійній діяльності, для самоосвіти, самовдосконалення та

подальшого професійного зростання. Комп'ютерні технології, інтегровані з педагогічною системою організації навчальної діяльності, дозволяють істотно розширити освітні можливості студентів.

Сучасний фахівець має володіти навичками застосування інформаційно-комунікаційних технологій в своїй професійній діяльності, вмінням спілкуватися в інформаційному середовищі. Тому доцільно розглянути особливості використання технології веб-квест в процесі підготовки майбутнього фахівця [2, с.224].

Аналіз попередніх досліджень. Проблему використання інформаційно-комунікаційних технологій і особливостей використання веб-квестів у навчальному процесі досліджували В.Биков, Р.Гуревич, М.Кадемія, Н.Морзе, С.Сисоєва, О.Спірін, Є.Полат, та ін. Основні проблеми інноваційних процесів в освіті також були розглянуті у наукових працях П.Гальперіна, В.Давидова.

Різноманітні джерела інформації свідчать про широке коло застосування веб-квест технології у початковому процесі. Існує ряд досліджень щодо застосування веб-квестів у самостійній роботі студентів та дистанційному навчанні (Г.Шаматонова), у контексті підвищення якості підготовки фахівців різного профілю (Я.Биховський, С.Мешкова, В.Сілант'єв). [6, с. 103-104]. Особливою популярності нині набула проблема впровадження в навчальний процес проектних технологій навчання: Я.Биховський, І.Бруснікіна, Б.Додж, Т.Новікова, Є.Полат, Н.Морзе, І.Чечель та ін.

Мета статті. Розглянути підходи до трактування веб-квестів, їх сутність, структуру та можливості використання в процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Технологія веб-квест (WebQuest), використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх у навчальний процес, сприяє формуванню професійних компетенцій майбутніх фахівців. В її основі є проектна методика, яка була розроблена Б.Доджем і Т.Марчемв США. Уперше термін «WebQuest» був запропонований Берні Доджем, професором освітніх технологій університету Сан-Дієго в 1995р. Автор розробляв інноваційні додатки Інтернету для інтеграції в навчальний процес при викладанні навчальних предметів на різних рівнях навчання. У перекладі з англійської мови термін «web» означає «мережа» (наприклад, Інтернет-мережа), а «quest» – «пошук» – тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з прикладами або грою. Тобто, веб-квест- це цілеспрямований пошук необхідної інформації в деякій мережі Інтернет [8, с. 3].

Існує багато визначень поняття «веб-квест»:

– модель використання Інтернет- ресурсів у викладанні;

- новий засіб використання технологій, що використовується в процесі заняття орієнтованого на студентів, які залучені в навчальний процес і сприяє розвитку їх критичного мислення;

- вид Інтернет-проекту, що дає можливість студентам ефективно використовувати інформацію, знайдену в Інтернеті;

- дидактична структура, в межах якої викладач формує пошукову діяльність студентів, задає для них параметри цієї діяльності, визначає її тривалість;

- проблемне завдання з елементами ролівої гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Освітнім веб-квестом називають сайт в Інтернеті, присвячений певній темі, що складається з декількох зв'язаних єдиною сюжетною лінією розділів з посиланнями на інші ресурси Інтернету.

На основі цих визначень можна сказати, що технологія веб-квест поєднує у собі ідеї проектного методу та ігрових технологій, залучає студентів до керованої викладачем пошукової діяльності в мережі Інтернет, одержання інформації, її аналіз, систематизацію і подальшу презентацію.

Веб-квести можуть бути короткостроковими і довгостроковими. Робота над короткочасним веб-квестом може займати від одного до трьох навчальних занять.

Довгострокові веб-квести (від одного тижня до місяця) спрямовані на розширення і уточнення понять. По завершенні роботи над довгостроковим веб-квестом студент повинен зробити глибокий аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, створити завдання для роботи по темі.

Б.Додж визначив такі завдання для веб-квестів:

- переказ - демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел в новому форматі;

- планування та проектування - розробка плану або проекту на основі заданих умов;

- самопізнання - будь-які аспекти дослідження особистості;

- компіляція - трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел;

- творче завдання - творча робота в певному жанрі - створення п'єси, вірші, пісні, відеоролика;

- аналітична завдання - пошук та систематизація інформації.

- детектив, головоломка, таємнича історія - висновки на основі суперечливих фактів;

- досягнення консенсусу - вироблення рішення проблеми.

- оцінка - обґрунтування певної точки зору.

- журналістське розслідування - об'єктивний виклад інформації (поділ думок і фактів);

- переконання - схилення на свій бік опонентів або нейтрально налаштованих осіб;
- наукові дослідження - вивчення різних явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних он-лайн джерел.

При роботі з великими обсягами інформації у студентів формуються вміння та навички критичного мислення, здатність здійснювати вибір і нести за нього відповідальність, оцінювати ефективність інформаційного пошуку. Таким чином, відбувається формування інформаційної та комунікативної компетентностей.

Розглянемо структуру веб-квесту, як одного з видів проектної діяльності. Складовими веб-квесту є:

- вступ, у якому вказуються терміни проведення роботи, сценарій, опис головних ролей учасників;
- центральне завдання;
- посилання на ресурси мережі: електронні адреси, тематичні форуми, книги або методичні посібники з бібліотечних фондів;
- поетапний опис процесу виконання завдання;
- висновки, які мають містити приклад оформлення результатів виконання завдання.

На першому етапі викладач проводить підготовчу роботу, знайомить студентів із темою, формулює основну проблему. Питання формулюються так, щоб при відкритті сайту було зрозуміло принципи відбору матеріалу. Ця стадія веб-квесту має найбільший розвивальний потенціал: при пошуку відповідей на поставлені питання вдосконалюється критичне мислення, уміння порівнювати і аналізувати, класифікувати об'єкти і явища, мислити абстрактно.

Наступним є етап оформлення результатів, у межах якого відбувається осмислення проведеного дослідження. Робота передбачає відбір значимої інформації і представлення її у вигляді слайд-шоу, буклету.

Обговорення результатів роботи над веб-квестами можна провести у вигляді конференції. На цьому етапі розвиваються такі риси особистості як відповідальність за виконану роботу, самокритика, взаємопідтримка і уміння виступати перед аудиторією.

Можна практикувати розміщення результатів роботи над веб-квестом в мережі Інтернет на спеціалізованих сайтах. Студенти отримують аудиторію, зацікавлену у результатах їх праці; у них з'являється можливість зворотного зв'язку з боку аудиторії.

Завершальним етапом є оцінювання, однак обов'язковим для веб-квесту є попереднє (до початку роботи) оголошення його принципів. Критерії оцінки можуть бути різними (за часом презентації, оригінальністю, новаторством тощо). В оцінці підсумовується досвід, який

був отриманий студентами при виконанні самостійної роботи за допомогою технології веб-квест.

Тематика веб-квестів може бути різноманітною. Враховуючи індивідуальні здібності студентів, проблемні завдання можуть відрізнятися мірою складності. Тобто, в основі веб-квесту лежить диференційована індивідуальна або групова робота з використанням інтернет-ресурсів, підготовлених викладачем. Це сприяє виробленню умінь приймати рішення обґрунтовано.

Висновок. Технологія веб-квесту, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх у навчальний процес, допомагає ефективно вирішувати цілий ряд практичних завдань:

- вчить виходити за рамки змісту та форм подання навчального матеріалу викладачем;
- створює можливість розвитку навичок спілкування в Інтернеті, тим самим, реалізуючи основну функцію – комунікативну;
- підтримує навчання на рівні мислення, аналізу, синтезу та оцінки;
- дає додаткову можливість студенту отримати професійну експертизу своїх творчих здібностей та умінь;
- вчить використовувати інформаційний простір мережі Інтернет для розширення сфери своєї творчої діяльності;
- підвищує мотивацію студентів до вивчення дисципліни, з одного боку, і до використання комп'ютерних технологій у навчальній діяльності, з іншого;

У процесі роботи над Веб-квестом розвивається ряд компетенцій:

- використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань;
- самонавчання та самоорганізація;
- навички командного вирішення проблем;
- вміння знаходити декілька способів вирішення проблемної ситуації;
- навички публічних виступів [9, 5].

Отже, технологія веб-квест (WebQuest) сприяє підвищенню індивідуалізації навчання та його якості, активізує самостійність студентів у процесі пошуку нових знань і повною мірою відповідає сучасним вимогам до підготовки фахівців.

Список використаних джерел

1. Бондар С., Момот Л., Липова Л., Головка М. Перспективні педагогічні технології: Навч. посіб. / За ред.С.Бондар. — Рівне: Тетіс, 2003. — 200 с.

2. Бондаренко Т. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – №13. – 224с.

3. Грудинін Б. Технологія Web-quest у навчальному процесі з фізики в загальноосвітній школі // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 2011 Випуск 39, с. 103-104.

4. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник. — К.: Академвидав, 2004. — 352 с.

5. Кадемія М.Ю. Веб-квест у професійній підготовці вчителя: навчально-методичний посібник М.Ю. Кадемія, Л.С.Шевченко. — Вінниця:ТОВ фірма «Планер», 2013.-147 с.

6. Освітні технології: Навч.-метод. посібн. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін., За заг.ред.О.М. Пехоти . — К .:А .С. К., 2001.

7. Быховский Я. Образовательные веб-квесты: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ito.edu.ru/1999/III/1/30015.html> (29.10.2014)

8. Гуревич Р. Використання сучасних технологій навчання у ВНЗ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/JUR/TPUSS%202014_3.pdf (29.10.2014)

9. Інформатика. Освітні цифрові ресурси: [Ел. ресурс]. – http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/Інформатика_Веб-квест_як_педагогічна_технологія (30.10.2014)

УДК 37.016:81

Мацокіна Н.Г. (Красноармійське педагогічне училище)

МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ПРЕДМЕТНИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

*На кожному кроці й
кожної хвилини охороняй честь
своїї рідної мови,
як свою власну і навіть більше –
як честь своєї нації.
Хто не береже честі своєї рідної мови,
той підкопує основи своєї нації.*

Іван Огієнко

Сьогодні активно ведеться модернізація змісту освіти, пріоритетним напрямком якої є створення умов для розвитку потенційних можливостей майбутніх фахівців. Розробка змісту здійснюється відповідно до компетентнісного підходу. На симпозіумі в Берні 27-30 березня 1996 року за програмою Ради Європи було порушено питання про те, що для реформ освіти істотним є визначення ключових компетенцій, яких мають набути

студенти як для успішної роботи, так і для подальшої вищої освіти: політична і соціальна; компетенція, пов'язана з життям в багатокультурному суспільстві; компетенція, що вимагає володіння усними та письмовими комунікаціями; компетенція, пов'язана зі зростанням інформатизації суспільства; компетенція, як здатність до самоосвіти (професійної, соціальної, і т. ін.) протягом усього життя. Серед прийнятих Радою Європи п'яти ключових компетенцій, якими «повинні бути оснащені молоді європейці» названі і компетенції, що полягають у володінні усною і письмовою комунікацією, які особливо важливі для роботи й соціального життя, з акцентом на те, що тим людям, які не володіють ними, загрожує соціальна ізоляція.

На сьогоднішній день у рамках освітнього процесу вищих навчальних закладів формуванню вмінь та навичок володіння усним і писемним мовленням у студентів нефілологічних спеціальностей приділяється недостатньо уваги. І хоча в більшості визнається важливість і навіть необхідність уживання заходів для трансформаційних змін ситуації, що склалася у зв'язку з пониженням рівня загальної мовної грамотності студентів, формування мовної компетентності так чи інакше завжди відсувається на другий план.

Формування мовної особистості є основним завданням навчання мови в школі і вищому навчальному закладі. Особистісний зміст освіти залежить від мотиву, яким керується студент. А.Н.Леонтьєв підкреслював, що якщо значення - це засіб зв'язку людини з реальністю, то зміст пов'язує його з реальністю власного індивідуального життя в цьому світі. Отримуючи сукупність знань, умінь, способів діяльності, студенти опановують мову на рівні компетенцій. Компетенція в перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом. Однак, добре опанувавши набір теоретичних знань, студенти відчують значні труднощі в діяльності, яка вимагає застосування цих знань для реалізації мовних функцій (читача, комунікативної, емоційної і т. ін.). Тому формування мовної компетентності - одна з основних задач навчання мови у вищому навчальному закладі.

Сам термін «компетенція» увів Н. Хомський для потреб генеративної граматики на позначення мовних знань. Спочатку цей термін позначав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної, діяльності рідною мовою. Компетентний мовець (слухач) повинен, на думку Н. Хомського, продукувати (розуміти) необмежену кількість речень; мати власну думку про висловлювання, тобто бачити формальну схожість чи розбіжність у значеннях виразів. Н. Хомський вважав, що мовна компетенція має вроджений характер, є фактом індивідуального світосприйняття і формується на підставі взаємодії вроджених знань та засвоюваного мовного

матеріалу, тобто у свідомості дитини існують «глибинні» граматичні правила, які конкретизуються на зовнішньому рівні в синтаксичних структурах рідної мови.

Під компетенцією ми розуміємо певну сферу діяльності або дійсності, у якій людина повинна бути обізнаною, у якій зуміє мобілізувати свій творчий хист. Компетентність - це інтегральна характеристика знань, умінь і здібностей студентів, що дозволяє адекватно оцінити певну ситуацію в навколишньому світі, висловити авторитетну думку про неї або прийняти необхідне рішення.

У дискусії з приводу терміну «мовна компетенція» брали участь зарубіжні мовознавці (Ж. Піаже, Р. Холл, Дж. Грін та інші), слов'янські вчені (О. Леонтьєв, В. Звегінцев, В. Гак, І. Гальперін, Т. Дрідзе, Ю. Караулов), але методологічно обґрунтованого єдиного визначення поняття так і не було прийнято.

Ідеї Н. Хомського критикували соціолінгвісти, які на противагу лінгвістичній компетенції запропонували термін «комунікативна компетенція» як здатність правильно користуватися мовою в різноманітних соціально детермінованих ситуаціях. Але термін «мовна компетенція» продовжував уживатися з іншим змістовим наповненням, відмінним від розуміння Н.Хомського – як результат процесу соціалізації (Д. Хаймс). Отже, широке розуміння поняття «мовна компетенція» зумовило появу термінів «соціолінгвістична» та «комунікативна» компетенції, хоча спочатку вони позначали одне й те ж, назвою підкреслюючи один зі змістових компонентів.

Бурхливий розвиток соціолінгвістики, психології, поява психолінгвістичних досліджень з приводу розмежування понять *мова* – *мовлення* спричинили появу ще одного терміна «мовленнєва компетенція» (О. Леонтьєв, О. Зимня, Т. Дрідзе). Останнім часом лінгвісти й методисти вживають усі зазначені терміни: «мовна, мовленнєва, комунікативна» компетенції - і як синонімічні поняття, і диференціюючи мовну та мовленнєву, комунікативну, розуміючи мовну компетенцію як складову частину мовленнєвої (комунікативної).

Вважаємо більш правильним говорити про мовну компетенцію в процесі підготовки фахівців у вищому навчальному закладі, а не про комунікативну компетентність, яка розглядається як важливий чинник у складній системі мовної компетентності. Мовна компетенція є компонентом ширшої - комунікативної - компетенції. На думку таких учених, як І.А. Зимня, А.В. Хуторський, комунікативна компетенція належить до розряду ключових, тобто це одна з основних компетенцій, що лежить в основі формування самодостатньої особистості і компетентного фахівця.

Мовна компетентність як предметна сприяє формуванню особистості студента, для якої вже недостатньо такого рівня володіння мовною

компетенцією, що включає знання про систему мови, уміння користуватися нею для досягнення орфографічної і пунктуаційної пильності. Рівень сформованості мовної компетентності виявляється в мовному акті, породженням якого є мовний матеріал. Мовлення - процес користування мовою, процес спілкування, процес говоріння, тобто це мовна діяльність, що актуалізує, в залежності від ситуації, потенційні властивості відповідних засобів мови. Вивчення мови з позицій компетентнісного підходу набуває великої мотиваційної спрямованості.

Мовна компетентність сприяє формуванню важливого уміння - сприймати і створювати зв'язні тексти, різні за стилістичною і жанровою приналежністю, структурно-мовною організацією, цілеспрямованістю, повнотою і точністю вираження думки. Мовна компетенція - складна психологічна система, вона містить, крім відомостей про мову в процесі навчання, і мовний досвід повсякденного спілкування, і на його основі - відчуття мови.

В умовах сучасної освіти в теорії навчання, як показує аналіз розвитку поняття мовної компетенції, цей термін означає сукупність мовних знань і навичок, які дають можливість говорити рідною мовою відповідно до мовних норм, що прийняті в тих чи інших сферах діяльності. Це також допомагає розвитку мовних здібностей студентів. Ці знання відображені в граматиці, вони розповідають про появу в мові, шляхом зміни первісної конструкції, структур усіх можливих форм речень, а також про граматичні зв'язки в простих реченнях і між реченнями. Тут головною метою для студента є вміння користуватися мовою як засобом комунікативного зв'язку. У мовній компетенції кожен студент повинен мати власний словниковий запас.

З метою практичного вдосконалення знань студентів потрібно формування видів мовної компетентності. Для цього слід виконати наступні дії:

- 1) вивчити проблеми формування мовної компетентності;
- 2) розробити структуру мовної компетентності;
- 3) з'ясувати стан мовної компетентності студентів у різних умовах навчання;
- 4) виробити прийоми і способи формування мовної компетентності студентів і визначити необхідні умови;
- 5) перевірити результативність таких умов формування мовної компетентності.

Побудова мовної компетенції - це одна з найважливіших сторін навчання рідної мови, оскільки мовна компетенція означає вміння студентів користуватися словами, їх різними формами, синтаксичними побудовами відповідно до норм літературної мови, уміння застосовувати синонімічні

засоби мови, нарешті, це здатність уміти використовувати всі багатства мови. Мовна компетенція - це психологічна система, яка включає в себе формування мовного почуття, заснованого на досвіді повсякденного розмовного спілкування та налагодження процесу спеціального навчання мови. На сьогодні не випадково особливе значення надається мовній компетенції, оскільки вона розцінюється як передумова до формування соціально активної особистості. Успішне оволодіння способами навчання мови забезпечується високим рівнем мовної компетентності.

Учити спілкуванню можна лише шляхом формування та підтримки конкретного мотиву спілкування, тому на заняттях повинно бути мотивовано все: і сприйняття навчального матеріалу, і перехід від однієї діяльності до іншої, одного виду мовних вправ до інших, вибір певної структурної одиниці заняття. Умотивованість вибору навчальних ситуацій і вправ на заняттях з мови - важливе і, на жаль, ще не вирішене завдання. Належить створити спеціальну методичну систему, спрямовану на формування в студентів навичок здійснення правильного відбору мовних засобів у процесі говоріння або письма.

Мова - це система, у межах якої всі її розділи взаємопов'язані й обумовлені. Відомо, що кожен розділ мови має свій зміст, цілі та завдання вивчення, однак необхідно організувати процес навчання так, щоб у центрі уваги була мова як цілісний механізм, який до руху приводить мотивація і цілепокладання. У таких умовах метою навчання стає формування вільної мовної діяльності (мовної компетентності).

Виникає необхідність спрямувати аналітико-синтетичну роботу на заняттях з мови не тільки на визначення форм і граматичного значення слова, але і на його стилістичну роль у тексті. Це сприятиме тому, що студенти будуть отримувати таку мовну і мовленнєву підготовку, яка необхідна їм для того, щоб комфортно почувати себе в повсякденному житті, бути здатними обслуговувати словом власні запити у всіх сферах життєдіяльності. І тільки в комплексі всі ці знання, вміння і навички можуть сформувати компетентного, готового до вирішення будь-яких професійних завдань фахівця.

Таким чином, забезпечити формування мовної компетентності слід шляхом розробки відповідної дидактичної системи, зокрема оновлення критеріїв відбору змісту освіти, методів і нових організаційних форм навчання, здійснення пошуку ефективних способів підвищення освітньої, виховної та розвиваючої функцій у процесі вивчення рідної мови, формування мовної компетентності як обов'язкового компонента професійної компетентності. Успішність теорії і практики формування мовної компетентності студентів відповідно до стандартів третього тисячоліття безпосередньо залежить від якості дидактичного забезпечення цього процесу.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання / М.С.Вашуленко // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С.11-15.
2. Девдера М. Мовна здатність та принципи, зміст і логіка навчання мови / М.Девдера // УМЛШ. – 1999. – № 3. – С. 10-12.
3. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні. Чи має українська нація перспективу? / Збірник матеріалів та документів / І.Дзюба. – К.: Слово Просвіти, 2000. – С. 13-24.
4. Єрмоленко С. Національна свідомість і виховання української мовної особистості С.Єрмоленко // Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнар. конгр. українців. – Харків: Око, 1996.
5. Плотницкая С.В. Учение Н. Хомского в становлении когнитивной лингвистики. Научно-теоретический часопис з мовознавства № 15 / С.В.Плотницкая // Одеса: Астропринт, 2010. – 257 с.
6. Проблеми впровадження державної мови в навчальних закладах Одещини / Тези регіон. наук.-практ. конф. – Одеса, 2003.
7. Шумарова Н. Мовна компетенція особистості: соціопсихолінгвістичний аспект: Автореф. дис. д-ра. філолог. наук / Н.Шумарова – К., 1994. – 48 с.

УДК 37.016:811

Самофалова Т.В. (ИИ ДонНТУ)

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Формирование лингвострановедческой компетенции при обучении иностранному языку является необходимым условием, так как необходимо обучить студентов не только иностранному языку, но и культуре страны изучаемого языка. Сложность решения этой проблемы связана не только с тем, что студент должен грамотно говорить на иностранном языке, но ещё и овладеть определёнными культурными стереотипами.

В настоящее время основной задачей преподавания иностранного языка выступает обучение иностранному языку как реальному и полноценному средству межкультурной коммуникации, что предполагает необходимость формирования у студентов лингвострановедческой компетенции.

Под лингвострановедческой компетенцией понимают способность осуществлять межкультурную коммуникацию, базирующуюся на знаниях лексических единиц с национально-культурным компонентом семантики и умениях адекватного их применения в ситуациях опосредованного и непосредственного межкультурного общения. [4]

Использование на занятиях текстов страноведческого направления повышает мотивацию к дальнейшему изучению иностранного языка, расширяет кругозор, способствует формированию лингвострановедческой компетенции. Следует уточнить и разграничить, что такое страноведение и лингвострановедение?

Страноведение рассматривается как комплексная учебная дисциплина, включающая в себя разнообразные сведения о стране изучаемого языка. Изучение любого языка невозможно без страноведческих комментариев. Во французской методической школе такой курс называется – *Langue et civilisation*, в американских учебных заведениях – *language and area*, в Германии – *kulturrekunole*.

Лингвострановедение ставит своей задачей изучение языковых единиц наиболее ярко отражающих национальные особенности культуры народа-носителя языка и среды его существования.

Термин «лингвострановедение» подчеркивает, что это направление с одной стороны сочетает в себе обучение языку, а с другой стороны - даёт сведения о стране изучаемого языка. Учёные-лингвисты, которые исследовали эту проблему (Е.М. Верещагина, В.Г. Костомаров, Г.Д. Томахин, Л.Б. Воскресенская) выделяют разные подходы к формированию лингвострановедческой компетенции.

По мнению Л.Б.Воскресенской необходимо проводить «паспортизацию» ключевых слов. Под лингвострановедческим паспортом таких слов предполагается понимать комплексное описание в методических целях информации о предмете или явлении, что обозначается словом или словосочетанием. В исследованиях других лингвистов на первый план выступает семантический анализ слова, который отображает отличия этого понятия в реальной действительности различных носителей языка.

В своих работах Г.Д. Томахин считает, что основным объектом лингвострановедения являются «реалии» страны изучаемого языка. Он даёт двойное определение данного явления (реалия-предмет, явление и реалия-слово) и по лингвистическому принципу выделяет несколько групп классификаций: 1) реалии-имена собственные; 2) реалии, выделяемые в зависимости от местного колорита; 3) общенациональные реалии. Также они могут быть классифицированы

Следующим образом: 1. Этнографические или реалии быта, к ним относятся одежда, бытовые заведения, отдых, спорт, игры, обычаи, традиции, праздники, растения, животные; 2. Общественно-политические; 3. Реалии системы образования и воспитания подрастающего поколения; 4. Реалии культуры.

Именно реалиям присущ соответствующий национальный аспект, который превращает нейтральную единицу языка в национально – окрашенную

реалию. Введение их в процесс обучения обеспечивает формирование не только лингвострановедческой, а так же и культурной компетенции.

Непонимание текстов лингвострановедческого направления ведёт к снижению мотивации изучения иностранного языка. Необходимо тщательно относиться к подбору материала, чтобы тема была интересной студентам. Причём следует учитывать готовность студентов к восприятию страноведческой информации и их уровень владения языком. Здесь положительным является использование на занятиях современных, интересных учебников Кембриджского университета, таких как Headway, в котором представлены разные уровни для обучения иностранному языку: Elementary, Pre-Intermediate, Intermediate. Аутентические тексты страноведческого характера этих учебников знакомят студентов с реалиями страны изучаемого языка, дают возможность получить дополнительные знания в области географии, образования, культуры.

При формировании лингвострановедческой компетенции используются различные методики обучения, среди которых наиболее популярными в современной методике являются метод проектов и компаративный анализ текста. Эффективным приёмом работы со страноведческим материалом является использование компаративного анализа текста. Согласно этой методике студенты знакомятся с текстом, который содержит информацию о реалиях иноязычной культуры, а потом составляют подобный текст, в котором описывают подобные явления и реалии своей страны. Так, например, ознакомившись с системой горного образования США и Великобритании, для большей наглядности студентам предлагается составить свой текст об инженерном образовании в Украине. Выполнение такого задания позволяет не только использовать страноведческий материал, а так же обеспечивает повышение познавательной активности, расширяет коммуникативные возможности, является стимулом для самостоятельной работы. Методика работы с текстом лингвострановедческого характера ничем не отличается от методики работы с текстом других стилей и протекает в три этапа: выполнение предтекстовых, текстовых и послетекстовых упражнений.

В основе метода проектов лежит идея, которая отображает суть понятия «проект», его направленность на результат, который будет получен при решении той или иной практически или теоретически важной проблемы. Главным является то, что этот результат можно увидеть, осмыслить и применить в реальной практической деятельности. Метод проектов всегда направлен на самостоятельную работу студентов. Работа над проектом может быть индивидуальной, парной, групповой, которую они выполняют на протяжении определённого времени. Кроме того, метод проектов

предусматривает обязательную презентацию проекта. Существуют различные классификации проектов.

Если говорить об использовании метода проектов в практике обучения иностранному языку, то наибольший интерес представляют различные проекты на страноведческую тему. Именно такие проекты позволяют решить наиболее сложную и вместе с тем самую существенную для методики задачу – создание языковой среды и на ее основе создание потребности в использовании иностранного языка на практике. При помощи сети Интернет создаются условия для получения любой необходимой студентам информации. Стены аудитории как бы раздвигаются и студенты входят в открытый мир, где можно общаться с партнерами из разных стран, выходить на различные источники для получения информации. Участники проекта могут распределить роли между собой и собирать информацию по всему миру, время от времени обмениваясь мыслями, естественно, на английском языке, вступая в дискуссию по определенным вопросам, устраивая "мозговые атаки". Обмен информацией может осуществляться по электронной почте, но время от времени можно устраивать обсуждения в режиме реального времени (on-line), если участники проекта договариваются о времени проведения такой конференции. Можно запросить мнение по какому-то вопросу у большого числа пользователей в разных странах в режиме - Chattechnologies. Наиболее востребованными темами для проектов лингвострановедческого направления являются темы: путешествия, система образования в Украине и за рубежом, проблема свободного времени у молодежи, отношения между родителями и детьми, история различных праздников в Украине и англоговорящих странах. При подборе страноведческих материалов для проективных занятий по иностранному языку следует руководствоваться дифференцированным подходом, то есть использовать материалы (текст и упражнения к нему, видео- и аудиоматериалы) для разных видов речевой деятельности (чтение, аудирование, говорение, письмо), а так же всех форм работы (устной, письменной, аудиторной, индивидуальной, групповой, самостоятельной, парной). Таким образом, использование лингвострановедческого материала на занятиях по иностранному языку в сочетании с современными методиками формирует лингвострановедческую компетенцию, способствует повышению интереса к иностранному языку и обеспечивает мотивацию овладения иностранным языком.

Литература:

1. Воробьёва Е.И. Содержание и структура понятия лингвострановедческой компетенции учителя иностранного языка. М., 1999, с. 3-6

2.Орехова И.А. Формирование лингвокультурной компетенции в процессе обучения иностранному языку. Иностранные языки в школе.- 2004, №5, с.28-30

3.Середюк Л.А. Використання лінгвокраїнознавчого матеріалу у процесі вивчення іноземних мов у немовних навчальних закладах. В зб. матеріалів «Методика викладання іноземної мови у немовних навчальних закладах», Донецьк, 2006, с.310 – 313.

4.Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое.Иностранные языки в школе. 1996, №6,с. 22—26

УДК 378.14

Сухобрус Л.С

DEVELOPMENT OF DIVERGENT THINKING IN THE PROCESS OF TRAINING ENGINEERING STUDENTS

Modern society keeps changing creating new challenges and demands to modern specialists and as a result to educational facilities where specialists are trained. It is well known that professional knowledge is not the only criteria for job-seekers to obtain a valuable position. Employers want to evaluate candidates on intangible qualities: Is she creative and entrepreneurial? Can he lead and coach? Is he flexible and capable of learning? Does she have passion and sense of urgency? Does she have passion and a sense of urgency? The way of thinking of a modern highly qualified of XXI century gets significantly complex. It includes closely-related ways of thinking. This is why a lot of attention is paid to the conceptions of “creativity”, “Creative thinking”, “creative skills” etc. by educators and pedagogic scientists in our country and abroad. Therefore studying of creativity and divergent thinking is timely nowadays.

Practically a lot of scientists have contributed to the investigation the notion of “creativity”, “divergent thinking”. They are: Gilford, Torrens, S. Mednik, R. Ray, A. Maslow, Y.A. Ponomaryov, D.B. Bogoyavlenskaya, A.V. Morozov. However, the irrational thinking still needs to be studied.

Scientists learn “creativity” in various ways. They study methods and importance of its development by every person and professional in particular. Y.A. Ponomaryov has created a concept of creativity as a multipurpose educational creative ability. Creativity is researched as a process where different phases, levels and types of creative thinking are singled out:

- 1 phase – conscious activity (preparing of a new idea`s glimpse)
- 2 phase – subconscious activity (incubation of a leading idea);
- 3 phase – transmission of a subconscious idea into the consciousness
- 4 phase – conscious work (development of the idea, its final formation and verification) [3, p.433].

The notion “creativity” is usually inextricably linked to the notion “divergent thinking”. For example M.A. Kholonaya specifies that creativity is considered in a narrow sense and in a wide sense. Creativity in a narrow sense- is divergent thinking (actually operation of divergent productivity) and its distinctive feature is to be ready to generate many different ideas about the same topic. Creativity in a wide sense is a creative intellectual skill. It includes an ability to invent something new, to create original ideas to conditions for dispute resolutions or problem statements, to create contradictions and form hypotheses concerning missing pieces of a situation, to abandon stereotypes and stereotypical line of thinking. [4, c.118]

Sir Ken Robinson clearly explains the notion “divergent thinking”. “The divergent thinking isn’t the same thing as creativity. I define creativity as the process of having original ideas that have value. Divergent thinking isn’t a synonym but is an essential capacity for creativity. It’s the ability to see lots of possible answers to a question, lots of possible ways to interpret a question, to think laterally, to think not just in linear or convergent ways, to see multiple answers, not one. There is a test: how many uses can you think of for a paper clip? There is a routine question. Most people can give ten or fifteen answers. People who are good at this may come up to 200 and do that by saying what could it be 200ft tall and made of a foam rubber”/ [6]

According to Joy Paul Guilford, American psychologist - one of the founders of the psychology of creativity, author of the concept of the Divergent thinking and a three-dimensional model of the intelligence, there are two types of thinking- convergent and divergent. Joy Guilford writes that creativity can be understood as an ability to abandon stereotypes and creativity’s basis is divergent thinking. [2, p133]

Technical education is based on the model “technical science”. It means studying classes of the technical orientation. Educators in engineering universities struggle constantly with assimilating creativity into the engineering curriculum [5.p.488] nowadays our current engineering curriculum and entire schooling system favours a convergent thinking approach. It is difficult to teach engineering students divergent thinking because this way of thinking is messy, chaotic, unstructured and uncomfortable. Engineering student try to avoid and control such things.

There are following obstacles to teaching creativity to engineers:

- Attitude of educators towards creativity;
- The fact creativity is difficult to grade and there is not a single right answer
- The chaotic and messy nature of creativity
- The stigma of failure

- Lack of time

One of the most interesting and perspective for researching of the technical creativity is a concept of creativity by V.N. Drudgynin and N.V. Khazratova [1]. They say the main operation “is working” during the creative process. It is the comparison process, establishment of links between elements. The links can be established on the basis of: 1) reproduction, 2) sense-bearing synthesis, 3) random links without semantic connection.

A lot of of new technical solutions search methods are used in the inventive engineering practice. The irrational divergent thinking can be trained in the following ways:

- Brainstorming is a technique which involves generating a list of ideas in a creative, unstructured manner. The goal of brainstorming is to generate as many ideas as possible in a short period of time. The key tool in brainstorming is using one idea to stimulate other ideas. During the brainstorming process, all ideas are recorded, and no idea is disregarded or criticized. After a long list of ideas is generated, one can go back and review the ideas to critique their value or merit.

- Educational curriculum should create conditions to favour risks. It is well known that a lot of mistakes within short period of time mean prompt solution to the problem.

- Questions that make one think why something is done is this or that way train the divergent thinking. The key thing is that students start thinking about an alternative when they ask questions and challenge facts.

- Students should be motivated to research their educational abilities, strengths and weaknesses. Only self-confident people are likely to take a risk, come up with something original and challenge current paradigm;

- The faculty should also take part in the process of the divergent thinking development

There are following advantages of obtaining divergent thinking skills for students:

- studies discipline is realized as a whole thing;

- The student is able to find solutions to his professional problems and challenges;

- Development of creative thinking skills and the ability to make creative decisions;

- Future specialists get technical freedom and they get access to intellectual recourses.

Arguments of importance of the divergent thinking for future specialists are advanced in the paper. There are particular difficulties in teaching creativity and divergent thinking in the technical university. The author has suggested the main methods for efficient implementation of this way of thinking into educational process of engineering students. The theme of the paper is still timely and that is why it needs a further multifunctional research.

References

1. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. Спб.: Издательство "Питер", 1999.- 368с.
2. Джой Гилфорд. Природа человеческого интеллекта «Nature of Human Intelligence», 1967.- 133с.
3. Пономарев Я.А. Психология творчества. – М.: Наука, 1990. – 433 с.
4. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. –М.: Барс, 1997. – 392 с.
5. Dym C., 2006, "Engineering design: so much to learn", International Journal of Engineering education, 13(4), 1997, – 448p.
6. Кен Робинсон <http://theoryandpractice.ru/posts/1784-ser-ken-robinson-schitaet-cto-traditsionnoe-obrazovanie-ubivaet-kreativnost>

УДК 811.111'276.6.61

Шундель Т.А. (ДонНМУ)

АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ОСОБЕННОСТЕЙ ПЕРЕВОДА СПЕЦИАЛЬНОЙ (МЕДИЦИНСКОЙ) ЛИТЕРАТУРЫ

В настоящее время глобализация области здравоохранения приводит к необходимости обмена опытом и знаниями. Всем известно, что большая часть литературы касательно области медицины издана на иностранном языке, поэтому грамотно переведенный материал помогает легко усвоить необходимую информацию, концентрируя внимание на деталях содержания материала.

Ознакомление с медицинской литературой на иностранном языке предоставляет специалисту отличную возможность не только извлечь полезную информацию, но и усовершенствовать свою профессиональную деятельность. Нужно отметить, что точное восприятие литературы на иностранном языке зависит от целого ряда факторов: полноты охвата материала, логичности его восприятия и умения понять из первоисточника наиболее важные пункты. Однако, при изучении соответствующего источника информации переводчик может столкнуться с целым рядом препятствий, как лексического, так и грамматического характера.

Иногда затруднения, как считают Васильева И. Л. и Неруш А. В., могут вызвать сами заголовки, которые представляют собой своего рода закодированную информацию, то есть то, о чем автор будет повествовать

далее. Поскольку заголовок – это код, главная цель которого компрессия и экономия выразительных средств, то сложности могут вызвать следующие моменты:

- может быть пропущен глагол-сказуемое (*ICDs – in Nonischemic Cardiomyopathy – Polling results*);
- часто не употребляются вспомогательные глаголы;
- полные глагольные формы часто сокращаются, употребляются краткие формы с апострофом;
- широко применяют атрибутивные группы, то есть существительные употребляются в роли прилагательного (*the transplantation of the liver – liver transplantation* или *the average weight of the brain of the adult – adult average weight of the brain*) [1].

Еще одну трудность при восприятии не только заголовка, но и самого медицинского текста на иностранном языке составляют так называемые «ложные друзья переводчика», имеющие определенное сходство со словами в обоих языках, но значительно отличающиеся друг от друга при переводе [5]. Например, *angina* - стенокардия, а не ангина; *administration* – назначение, а не администрация; *tenderness* - болезненность, а не тенденция; *mass cell* – тучная клетка, а не массовая клетка.

Следует помнить, что медицина – действенный механизм, который постоянно участвует в создании новой терминологии вследствие огромного количества новых достижений и открытий в области медицины, что приводит к появлению и функционированию большого количества акронимов, аббревиатур и усечений. Иногда вне рамок уточненной ситуации воспринимать некоторые аббревиатуры и усечения очень сложно. Например, следующие усечения, в которых наблюдаются

- усечение каждого компонента (*bat. fat / battle fatigue* или *pharm. chem. / pharmaceutical chemistry*)
- усечение 1 компонента при полном опущении 2-го компонента (*rehab. / rehabilitation center*)

трудно идентифицировать вне контекста [3, с. 7-8].

На затруднительность восприятия и толкования аббревиатур могут указывать некоторые факты. Так, употребление одной и той же аббревиатуры иногда может привести к путанице, предлагая несколько вариантов ее перевода, поэтому для снятия всевозможных трудностей рекомендуется в начале текста дать расшифровку термина и только потом использовать вариант аббревиатуры, так как четкое восприятие текста может быть нарушено. Следующий пример наиболее ярко демонстрирует выше изложенное утверждение. Всем известная аббревиатура *OD* может быть истолкована как «*oculux dexter*» (правый глаз), «*occupational disease*»

(профессиональное заболевание) или как «*patients with overdosage of some drugs*» (пациенты с передозировкой некоторых лекарств).

Специфическая черта медицинской литературы заключается в насыщенности терминологической лексикой, которая составляет огромный пласт, где функционируют не только стандартные термины, но и узкоспециализированные слова, связанные с симптоматикой, фармацией и фармакологией, медицинским оборудованием и т.д. К группе проблем можно отнести наличие в текстах огромного количества терминов латинского происхождения, наряду с которыми полноправно существуют их английские эквиваленты (*cerebrum* – brain, *hypophysis* – pituitary gland), что также может стать причиной затруднительного восприятия содержания.

Известно, что в эпикризах, выписках, историях болезни, результатах лабораторных и инструментальных обследований часто содержится большое количество латинских терминов и сокращений. Следует отметить, что их употребление допускается лишь в случаях, когда они рассчитаны на врачей-специалистов данной области медицины, их трактовка понятна всем врачам, поскольку они являются частью международного медицинского лексикона. Однако, при переводе таких документов для пациентов широко употреблять такие заимствования не рекомендуется из-за затруднительного восприятия информации.

Лингвисты Гуменюк З.В. и Дабагян И.М. в своей работе «Особенности перевода медицинских текстов» [2] говорят о важности и точности перевода заболеваний, особенно при передаче определенных медицинских выражений, касательно постановки диагноза.

Подводя итоги нашего исследования, нужно отметить, что выполнить качественный перевод медицинской литературы на иностранном языке может помочь алгоритм работы, предложенный Марченко С.Е. и Ефимовой М.В. [4]:

- прочитать сначала текст на иностранном языке, не останавливаясь на деталях, вызывающих сложность при переводе и восприятии текста;
- после общего ознакомления подобрать специализированную литературу (справочники, словари, энциклопедии);
- разделить текст на логико-смысловые части для более легкого его восприятия;
- придерживаться единого варианта перевода терминов и соответствующих правил редактирования;
- сохранить структурные элементы первоисточника.

Список использованной литературы

1. Васильева И. Л., Неруш А. В. / И. Л. Васильева, А. В. Неруш: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Philologia/65846.doc.htm

2. Гуменюк З. В., Дабагян И. М. Особенности перевода медицинских текстов / З. В. Гуменюк, И. М. Дабагян: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.alba-translating.ru/index.php/ru/articles/2012/513-gumenyuk-dabagyan.html>
3. Мартынюк М. С., Перуцкая Т. В. Особенности перевода медицинской лексики / М. С. Мартынюк, Т. В. Перуцкая // Аспекты изучения иностранного языка и культуры : Сборник научных студенческих работ (по материалам студенческой конференции). – Белгород, 2012. – Вып. 4. – Т. 2. – 222 с.
4. Марченко С. Е., Ефимова М. В. Особенности перевода специальной литературы / С. Е. Марченко, М. В. Ефимова: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.expeducation.ru/pdf/2016/4-1/9762.pdf>
5. Самойлов Д. В. О переводе медицинского текста / Д. В. Самойлов: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://school.tran.su/wp-content/uploads/2015/06/O-переводе-медицинского-текста.pdf>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алдошина Карина Володимирівна - ВНЗ Донецький національний медичний університет (м. Лиман), студентка

Бабінцева Анастасія Сергіївна - ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студентка

Бабченко Раїса Петрівна - Донецька регіональна організація Всеукраїнської екологічної ліги, голова

Батицький В.М. - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Белицький П.В. - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Бондар Валентина Дмитрівна - Індустріальний інститут ДВНЗ ДонНТУ, м. Покровськ, студентка

Булгакова О. Д. - Національна асоціація адвокатів України

Величко Виктория Витальевна - ВНЗ Донецький національний медичний університет (м. Лиман), студентка

Гавілей Даніїл Олегович - ВНЗ Донецький національний медичний університет (м. Лиман), студент

Гайворонський Петро Євгенович - НВК №1 м. Покровськ, учитель історії та правознавства

Гусак Наталія Володимирівна - Красноармійське педагогічне училище, кандидат педагогічних наук, завідувач відділень

Давидов Павло Григорович - ВНЗ Донецький національний медичний університет (м.Лиман), доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат філософських наук

Дяченко Наталія Іванівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри загальнонаукової підготовки

Жидкова Дар'я Олександрівна - Донецький національний технічний університет, студентка

Завгородня Наталя Володимирівна - Красноармійське педагогічне училище, викладач англійської мови, методики навчання англійської мови

Іванченко Н.В.- ліцей «Надія» м. Покровськ, учитель

Кабанова Дар'я Андріївна - Красноармійське педагогічне училище, заступник директора з виховної роботи.

Кандала Н.О. - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студентка

Кириченко Віктор Вікторович – Національний авіаційний університет (м. Київ), доцент кафедри систем управління літальних апаратів, кандидат фізико-математичних наук

Климова Валентина Леонідівна - Красноармійське педагогічне училище, заступник директора з навчальної роботи

Коваленко Н.В. - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студентка

Козаченко Олена Валентинівна - учениця 11 класу, Добропільського НВК «ЗОШ I-III ступенів №7 – ДНЗ», Добропільської міської ради Донецької області

Коломосць Олександр Володимирович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки

Кордюков Валерій Васильович - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Кривенко Людмила Олександрівна - Красноармійське педагогічне училище, викладач суспільних дисциплін, завідувач практики

Лесіна Євгенія Вікторівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат ф.-м. наук, доцент кафедри загальнонаукової підготовки

Лисай Надежда Геннадиевна - ВНЗ Донецький національний медичний університет, студентка

Мацюкіна Наталія Григорівна - Красноармійське педагогічне училище, методист, викладач української мови і літератури

Медведовська Тетяна Павлівна - Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет», Міжгалузевий навчально-науковий інститут безперервної освіти (МІБО)

Моїсєнко Анастасія Антонівна - Вінницький національний медичний університет (ВНМУ), студентка

Моїсєнко Лариса Миколаївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, заступник декана ФТОВ, доцент кафедри загальнонаукової підготовки, кандидат історичних наук.

Нємцев Едуард Миколайович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, старший викладач кафедри ЕМА.

Нємцева Наталія Сергіївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнонаукової підготовки

Олійник Олена Іванівна - Красноармійське педагогічне училище, кандидат педагогічних наук, директор

Онїпко В.О. - краєзнавець

Пархоменко Марина Миколаївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки

Петренко Олександр Миколайович - учитель історії, Добропільського НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів №7 – ДНЗ», Добропільської міської ради

Пістряк Світлана Пилипівна - Красноармійське педагогічне училище, викладач українознавчих дисциплін

Поцулко Олена Анатоліївна – ВНЗ Донецький національний медичний університет, доцент кафедри філософії, соціально- гуманітарних дисциплін, іноземних мов, української та латинської мов

Раціна Тетяна Володимирівна - Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», методист першої категорії Науково-методичного відділу

Романій Світлана Миколаївна - Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, старший викладач кафедри історії та права

Рябчикова Д.А., - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студентка

Самофалова Тетяна Володимирівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровська, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки.

Сергієнко Людмила Григорівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ЕМА.

Сухобрус Людмила Станіславівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, асистент кафедри загальнонаукової підготовки.

Черкавська Тетяна Михайлівна - Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет», доцент, к.е.н.

Чура Микола Григорович - Красноармійське педагогічне училище, викладач інформатики

Шелудько Юлія Юріївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студентка

Шундель Тетяна Олександрівна - ВНЗ Донецький національний медичний університет, викладач

Яринко Лідія Олександрівна - Красноармійське педагогічне училище, викладач українознавчих дисциплін

Яцюк Микола Миколайович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, заст. декана ФТОВ, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки

Наукове видання

**ФІЛОСОФСЬКО - ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
СВІДОМОСТІ ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ**

Матеріали

Всеукраїнських педагогічних читань

м. Покровськ, 10 березня 2017 р.

*Комп'ютерна верстка
та обкладинка:*

О.П.Пославська